

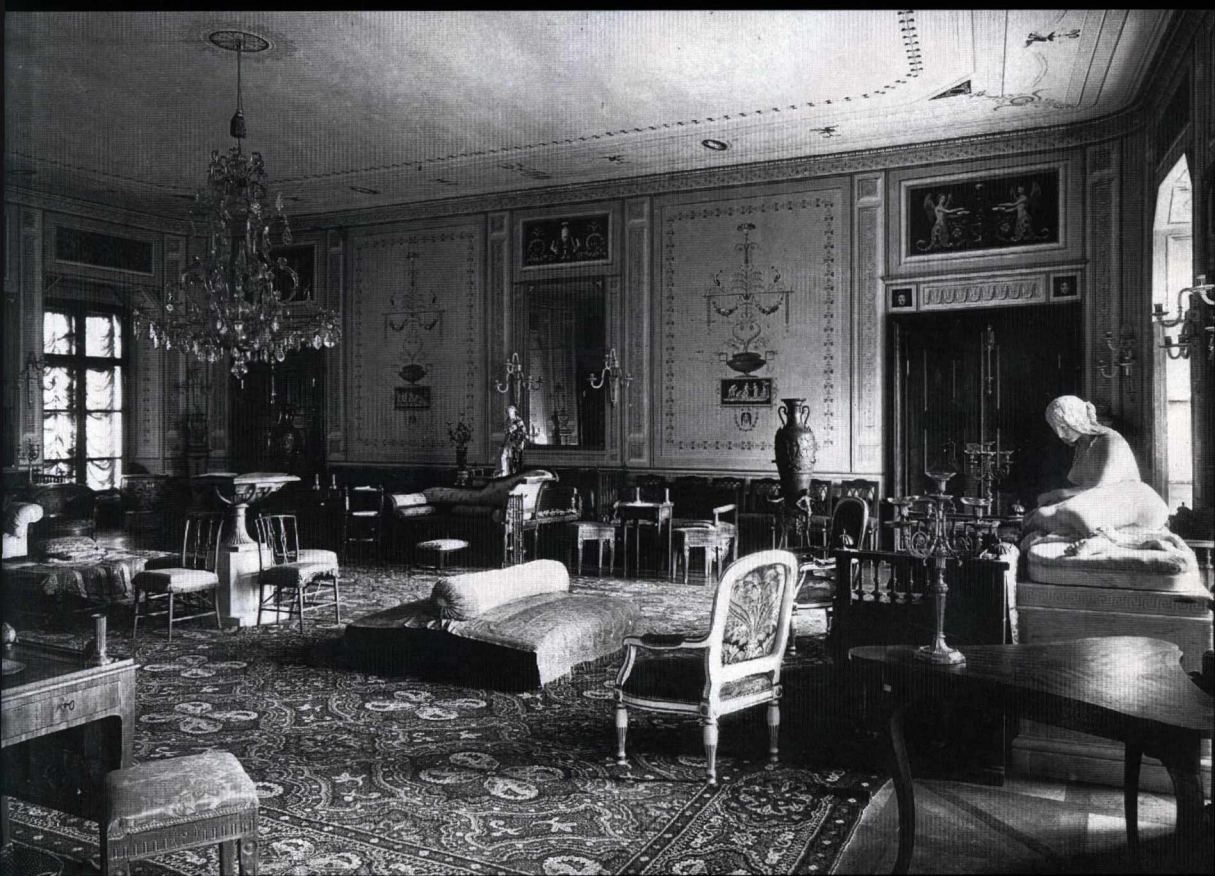
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI
FÜZETEK 29

Cahiers d'histoire de l'art

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

Horváth Hilda

GRÓF PÁLFFY JÁNOS
MŰGYŰJTEMÉNYE

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI FÜZETEK

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI FÜZETEK
CAHIERS D'HISTOIRE DE L'ART

29

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI KUTATÓINTÉZETÉNEK
KIADVÁNYAI

FŐSZERKESZTŐ
BEKE LÁSZLÓ IGAZGATÓ

SOROZATSZERKESZTŐ
TATAI ERZSÉBET

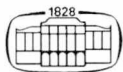

AKADÉMIAI KIADÓ · BUDAPEST · 2007

GRÓF PÁLFFY JÁNOS MŰGYŰJTEMÉNYE

Írta

HORVÁTH HILDA

AKADÉMIAI KIADÓ · BUDAPEST · 2007

Megjelent a Magyar Tudományos Akadémia
Filozófiai és Történettudományok Osztálya támogatásával

A borítón: Királyfa: Nagy szalon (Pompeji terem)

A hátsó borítón: Borsos József: Gr. Pálffy János képmása, 1854

ISBN 978 963 05 8470 8

Kiadja az Akadémiai Kiadó,
az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 19.
www.akkrt.hu
www.szakkonyv.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2007

© Horváth Hilda, 2007

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió-
és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
Felelős szerkesztő: Polyánszky Piroska
Szerkesztette: Róbert Zsófia
Termékmenedzser: Hesz Margit
A számítógépes szerkesztés Győrei D. László munkája
Képfeldolgozás: Starkiss Kft.
A nyomást a PXP Első Magyar Digitális Nyomda Zrt. végezte
Felelős vezető: Ratkovics Péter
Budapest, 2007
Kiadványszám: KM060103
Megjelent 16,8 (A/5) ív terjedelemben + 6,79 ív műmelléklet
HU ISSN 0324-7791

Printed in Hungary

TARTALOM

BEVEZETÉS	9
„TOUT AVEC LE TEMPS” – A KUTATÁS CÉLJA ÉS MÓDSZERE	11
MAGYAR MŰGYŰJTÉS-TÖRTÉNETI KUTATÁSOK	15
Előzmények	15
A műgyűjtés-történeti kutatások eredményei	15
Gr. Pálffy János műgyűjteménye az irodalomban – visszatekintés	16
A Pálffy-gyűjtemény kutatása	18
CSALÁD- ÉS ÉLETRAJZ	21
A Pálffy család története	21
Id. gr. Pálffy János életrajza	22
A Pálffyak műgyűjteményei	24
Pálffy műgyűjtésének módja: a műgyűjtemény kialakítása és gyarapítása. Örökség, hagyaték	25
Műtárgyvásárlások	26
A MŰGYŰJTŐ ÉS GYŰJTEMÉNYE	29
Gr. Pálffy János személyisége	29
Gr. Pálffy János műgyűjteményének jellemzése	30
A műgyűjtemény mint életmű – Történelmi szempontok: dicsőséges	
ősök 31 – A historizmus mint magatartásforma 31 – Iparművészeti gyűjtés 32	
Gyűjtemény és enteriőr egysége 33 – Illuzionizmus: eredeti és másolat 34	
A nagy szcenikus 34 – Múzeumszerű bemutatás – múzeumalapító	
gondolat 35 – Művészettörténeti koncepció 36 – Képgyűjtemény 37	
Művelődéstörténeti összhatás – komplexitás 38	
KASTÉLYOK, PALOTÁK, GYŰJTEMÉNYEK	39
Bajmóc: a főmű	39
A bajmóci vár rövid története 39 – A vár átépítése: ad memoriam gloriae	
antiquae 39 – Régi udvarházi pompa és Bajmóc 41 – A historizmus	
jegyében 43 – „Horror vacui” a terekben 43 – Monumentalitás 43	
Másodlagos elhelyezések, beépítések 44 – Eredeti és másolat 44	
Orientalizmus, egzotikum 45 – Kiemelkedő műtárgyak 45 – Fegyvertár 46	
Ősgaléria 46 – Az ősoktól az individuumig 47 – Képtár 47	
Bazin: a magány szigete	48
A bazini várkastély rövid története 48 – Régi műkincsek: a középkor vége,	
a XVI–XVII. század művészete 48 – Helyiségek sora 48 – Levéltár és	
dokumentáció 49 – A „Kunst- und Wunderkammer” szellemében 49	

Bútorok értékes anyagokból 50 – Az ezüstkamra és különlegességei 50	
Régi híres mesterek képei, magánáhitat 51	
Pozsonyi palota: „Le petit bouquet”	52
A pozsonyi palota rövid története 52 – A térszervezés, térkomponálás sajátosságai 52 – Berendezési szempontok 53 – Építészeti adottságok 53	
Műtárgyegyüttesek 53 – Ellentétek harmóniája 54 – Szalonok és reprezentáció 54 – Műgyűjtési szempontok 55 – Boulle művészete 55	
Jeles mesterművek hajdani neves tulajdonosoktól 57 – Analógiák a szakirodalomban ismert műtárgyakhoz 57 – Festmények 58	
Ötvösművek 59	
Királyfa: barokk főúri rezidencia	60
A királyfai kastély rövid története 60 – Helyiségek sora 60	
Történelemidézés: gr. Pálffy János nádor és Mária Terézia kora 61	
Áttekintés a XVIII. századi művészetről 63 – XVIII. századi tárgyegyüttesek 63 – Főúri otthon 63 – Órák 65 – Bronzszobrok és -tárgyak 66 – Értékes és különleges anyagok, tárgyak: keleti tárgyak gyűjtése 66 – Porcelánkamra 67 – Ezüstkamra 68 – Festmények 68	
Illúzióteremtés 69	
Bécsi palota: empire reprezentáció	70
A bécsi Pálffy-palota épülete 70 – Helyiségek sora 70 – Empire trésor: teatralitás és komolyság 70 – „Napóleon-relikviák” 72 – Napóleon íróasztala és provenienciája 73 – A bécsi kongresszus kora a Pálffy-palota műalkotásainak tükrében 73 – Birodalmi arcképcsarnok 74 – Klasszikus és klasszicista szobrászat 74 – „Modern” festmények 74	
Budapesti palota: szolid elegancia	75
A budapesti Pálffy-paloták épületei 75 – A Kossuth Lajos utcai palota helyiségei 76 – A palota berendezésének általános jellemzése 76 – Empire berendezés emléktárgyakkal 76 – A XIX. század művészete 77	
A PÁLFFY-GYŰJTEMÉNY SORSA	79
Gr. Pálffy János végrendelete	79
A proseniorátus jogi újszerűsége	80
A per	81
Az aukciók	83
A bécsi palota ingóságainak aukciója 83 – A felvidéki tárgyak árverezése 84	
AMI MEGMARADT... AHOL MEGMARADT	87
Ami megmaradt... az épületekből	87
Habent sua fata...	87
Bécsi műtárgyak	88
Műtárgysors – aukciók után	89
Magyarországon lévő Pálffy-műtárgyak	90
GR. PÁLFFY JÁNOS MŰGYŰJTEMÉNYE ÉS A KORABELI MAGYAR GYŰJTEMÉNYEK	93
ZÁRSZÓ	99
JEGYZETEK	101

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK	129
FÜGGELÉK	135
I. Az Iparművészeti Múzeum Adattárában őrzött dokumentumok tételes listája	135
II. Az Iparművészeti Múzeum Adattárában lévő Pálffy-gyűjteménnyel kapcsolatos ügyiratok rövidített kivonatai	142
III. Válogatás az Iparművészeti Múzeum Adattárából és a korabeli publikációkból	148
Levelek az Iparművészeti Múzeum Adattárából 148 – Radisics Jenő: Gróf Pálffy János műkincsei 150	
Reiszig Ede: <i>A Pálffyak</i> (Részlet) 151 – Részletek gróf Pálffy János 1907. november 14-én kiállított végrendeletéből 153	
IV. Táblázat gr. Pálffy János Szépművészeti Múzeumba bekerült festményeinek provenienciájáról	157
V. Az 1997-ben rendezett gr. Pálffy János és gyűjteménye című dokumentációs kiállítás forgatókönyve	169
KÉPJEGYZÉK	173
SUMMARY	177
The collection of Count János Pálffy	
KÉPEK / ILLUSTRATIONS	189

BEVEZETÉS

„Éltem hosszú folyása alatt tett külföldi utazásaimnak s ottani huzamosb tartózkodásaimnak az oka és célja, nem csupán az volt, hogy én a saját műízlésemet kielégítem, hanem hogy a külföldnek a képzőművészetekben gazdag tárházából megszerezzek annyit, a mennyit a körülményekhez és anyagi erőmhez képest éppen megszerezni lehetett s hogy e megszerzett képzőművészeti tárgyakat hazahozva, hazánknak így tárgyakban szűkölködő voltán segítsek s ezekkel a hazai műízlést nemesítsem s a művészetet ébreszszem.”

(Részlet gr. Pálffy János végrendeletének VIII. pontjából)

A magyar műgyűjtés történetének egyik legnagyobb alakja a királyfai Pálffyak utolsó férfinasza, id. gr. Pálffy János (1829–1908), műgyűjtő és mecénás. Egy olyan család jeles tagjáról van szó, amely fontos szerepet játszott a magyar történelemben, és egy olyan egyéniségről, akinek végrendelete nyomán saját tulajdonából 178 festmény került a Szépművészeti Múzeumba. Ez az intézmény legjelentősebb gyarapodása volt – az Esterházy-képtár után –, mégis mind gyűjteménye, mind pedig személyisége szinte teljesen ismeretlen és rejtélyes maradt.

Gr. Pálffy János lélekben és műgyűjteménye szellemiségében a múltban élt. Megkésztett figura, Don Quijote, XVIII. századi grand seigneur, vagy Mikszáth hőse, Pongrácz gróf. Rokon lélek a kreuzenstein Hans Wilczek gróffal, hiszen múltbéli elvágódása talán az ő felfogásához állt legközelebb. Zárkózottsága és a körülötte kialakult legendák elrejtik előlünk személyiségét. Igazából végrendeletében fejtette ki műgyűjtésének célját: „Meghagyom azért is utódaimnak, hogy korszakok szerint rendezett és leltározott s a képzőművészetet egészben felölelő ezen műtárgyakat, műfestményeket, ötvösműveket, metszeteket és sok más egyéb értékes gyűjteményeket múzeumszerű megtekinthetés végett, jelenlegi elhelyezésük megtartásával az ahhoz értőknek a képzőművészetek iránt érdeklődőknek s egyáltalán a művelt nagyközönségnek megtekinthetővé s hozzáférhetővé tegyék; szívükre kötöm azonban, hogy különös gondot fordítsanak arra, miszerint ennek a becses mükincseknek egyike vagy másika el ne kallódjék, meg ne rongálódjék, vagy el ne pusztíassék.”¹

Pálffy János személyében – amiként Gerevich Tibor írta – a magyar főúr „legszébb” típusa testesült meg, aki egyszerre volt európai és magyar, és ezt tükrözte európai rangú műgyűjteménye is, mely kiemelkedő külföldi kollekciókkal, a Wallace- és Jacquemart-André-gyűjteményekkel egyenrangú.

Kutatásom célja gr. Pálffy János műgyűjteményének és a gyűjtő személyiségének bemutatása. A szétesett, tragikus véget ért kollekciónak egyetlen szerencséje, hogy fennmaradt dokumentációja, melynek alapján lehetővé válik az egykor jelentős gyűjtemény elméleti rekonstrukciója és jellemzése. Ez a kutatás (melynek központjában az iparművészeti kollekciónak áll) fontos a magyarországi műgyűjtés története és a magyarországi iparművészeti anyag rekonstrukciója szempontjából is.

1982-ben egy prágai antikváriumban megvásároltam a – valódi ritkaságnak számító – Pálffy-gyűjtemény prágai aukciójának képkötetét, majd néhány évre rá, az 1980-as évek második felében az Iparművészeti Múzeum Adattárában leltározatlan iratkötegekre és számos fényképre bukkantam. A kézzel és részben gépirással készült listák Pálffy János bazini (Pezinok – Szlovákia) várkastélyának, pozsonyi (Pressburg, Bratislava – Szlovákia) és budapesti palotájának, királyfai (Königshaiden, Král’ová pri Senci – Szlovákia) kastélyának tételes – de nem teljes –, iparművészeti becsű műtárgyleírásait tartalmazzák. A budapesti palotáról megmaradt a hagyatéki leltár is,³ a bécsi palotáról német nyelvű összefoglalás készült,⁴ csupán a bajmóci (Bojnice – Szlovákia) vár ingóságairól nem maradt jegyzék az Iparművészeti Múzeumban.

A műbecsű ingóságok, festmények, grafikák, fegyverek, iparművészeti tárgyak részletes leírása, értékbecslése a gróf halála (1908) után készült el, noha minden tárgy tételesen szerepelt Pálffy korabeli nyilvántartásában. 1908. augusztus 25-én a Pozsonyi Kir. Járásbíróság végzése jelölte ki azokat a szakértőket, akik a különféle értékek, műbecsű tárgyak leírását voltak hivatottak elvégezni: a Szépművészeti Múzeum részéről a képeket dr. Peregriny János titkár, a szobrokat Beer József restaurátor, a fegyvereket a Magyar Nemzeti Múzeum igazgató öre, dr. Nagy Géza, míg az iparművészeti tárgyakat Radisics Jenő, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója írta le. További szakértők: ifj. Weinstabl Mór pozsonyi ékszerész, valamint Hubert József budapesti műépítész és Hubert Ferenc pozsonyi építőmester.⁵ Radisics – a felkérést⁶ és a bírósági végzést követően – a kultuszminisztérium hozzájárulásával az ősz folyamán látott munkához.⁷

A törzsgyűjtemény adatai alapján 1909-ben külön kötetek jelentek meg az egyes kastélyokban, palotákban lévő festményekről, grafikákról, akvarellekről, miniatűrökről Peregriny János összeállításában.⁸ Sajnálatos módon ezt nem követték további kötetek, kéziratban maradt fenn az iparművészeti tárgye gyűjtés részletes leírása és értékbecslése Radisics Jenő tollából. Ez a lajstrom jó néhány korabeli fényképpel együtt az Iparművészeti Múzeum Adattárában leltározatlanul vészelte át a történelmi viharokat, és nyilvántartásba vételük csupán az utóbbi években történt meg. Jóval korábban már beleltározták az archív, nagyméretű diákat és a pár darab negatívot.

Műkincseink és dokumentumaink hiányossága miatt páratlan forrás, pótolhatatlan kultúrtörténeti érték gr. Pálffy János iparművészeti gyűjteményének dokumentációja, mely szinte unikumnak számít a magyar művészettörténetben, minthogy a magyar műgyűjtés történetére vonatkozóan igen szűkszavú, főként általánosságban mozgó források állnak rendelkezésünkre.

A kutatás kiindulópontjával e műtárgylisták szolgálnak, melyek nem teljeseek, de kielégítő összképet nyújtanak egy-egy kastély, palota berendezéséről. Páratlan a magyar kultúrtörténetben, hogy szinte teremről teremre járva ismerhetjük meg a pozsonyi palota egykori berendezését, a bazini várkastély és a királyfai kastély jó részét.

Műtárgyaik szakszerű, alapos jegyzékét, a tárgyak részletes leírásával együtt Radisics készítette el, ezek hiteleseknek, szakszerűeknek tekinthetők, precizitásuk miatt pedig alkalmasak arra, hogy tárgyakat azonosíthassunk segítségükkel. Az egyes leírások a következő adatokat tartalmazzák: várkastély, kastély, palota megnevezése, helyiség, leltári szám, tárgy megnevezése, részletes leírás, származás és datálás, méretek, becsérték.

A tárgyak jó része látható, felismerhető a korabeli felvételeken (negatívok, pozitívok, diák), melyeket az egyik első magyar műtárgyfényképész, Weinwurm Antal készített. Közöttük enteriőrfelvételek és tárgyfotók egyaránt vannak.

1896-ban Koderle Emil jószágigazgató közvetítette az Iparművészeti Múzeum felé Pálffy gróf kérését, hogy a fényképész elérhetőségét adják meg neki.⁹ Megőrzött képes dokumentumaink azonban 1909-ben készültek: a műtárgyleírásokat követően, immár dokumentációs céllal, kifejezetten a múzeum részére. Radisics előrelátóan megfogalmazta „annak szükségét, hogy a hagyaték iparművészeti becsét bíró tárgyak jelenlegi állapota megrögzítessék és hogy lehetővé tétessék, miszerint azoknak azonosága minden kétséget kizáró módon bármikor konstataálható legyen. Ennek pedig csak egy módja van: a tárgyak fényképezése”.¹⁰ Radisics külön listát állított össze arról (mintegy 80 felvételtől), hogy mely szobákat, tárgyakat kell lefényképezni.

A teljes iparművészeti kollekción szétosztott, így az eredeti műtárgyleírásokat feldolgozva, számítógépes adatbázis segítségével virtuális galériát hoztam létre, legalább elméletileg rekonstruálva a gyűjteményt. A számítógépes feldolgozás során az eredeti leírásokat kiegészítettem a publikációs hivatkozásokkal, a képi források és az adattárban őrzött leírások leltári számával, a tárgy sorsára vonatkozó esetleges ismeretekkel, az aukciós katalógusok adataival, továbbá – ahol lehetett – a tárgy jelenlegi őrzési helyével, leltári számával, különös tekintettel a mívesebb tárgyak elő- és utóéletére. Az iparművészeti gyűjtemény mintegy 2272 lapszámot, 2255 műtárgyleírást s ennél jóval több darabszámot foglal magában.¹¹

A Pálffy-gyűjtemény virtuális rekonstrukcióján túl az egyes tárgyak származástörténete is kívánatos lenne, ám ez a kutatás több akadályba ütközött. A provenienciára vonatkozóan bizonyára tartalmazott adatokat gr. Pálffy János bőséges levelezése, amely azonban – jelen ismereteink szerint – csak töredékesen maradt fenn. A Sal’á-i Levéltárban lévő 1924-es irat szerint az 1908 előtti levelezés és iratanyag áttekintése „fárasztó és időrabló” munka lenne, ezért a papírgyárnak szánják, és csupán az 1908 utáni dokumentumokat őrzik meg.¹² Vélhetően ekkor esett áldozatul gr. Pálffy János levelezése és számlái, jószerével minden halála előtti irat. Szükséges volt az összes, esetleg még meglévő irat felderítése és áttanulmányozása. A pozsonyi Slovenský

národný archívban lévő iratok, dokumentumok alapján, valamint jószágkormányzója, Koderle Emil közléseiből tudunk némi következtetést levonni arra nézve, hogy mikor, hol vásárolt Pálffy gróf. Koderlének a festmények eredetére vonatkozó adatait dr. Térey Gábor közölte leíró lajstromában,¹³ ezen kívül más kiadványokban ily jellegű utalások nem jelentek meg. Az adatok hiányossága, esetlegessége miatt nem volt lehetőségem az iparművészeti tárgyak provenienciáját kideríteni. Ugyancsak nyitott kérdés maradt, hogy miként változott meg gr. Pálffy műtárgygyarapításának iránya, ízlése, mintegy fél évszázados gyűjtőtevékenysége során. Pálffy személyisége alig-alig bontakozik ki a dokumentumokból, így a műgyűjtemény rekonstrukciója nyújt adalékokat ízlésére, szándékaira vonatkozóan is.

Kutatásaimhoz OTKA-támogatás nyújtott lehetőséget, emellett külföldi kollégáimnak köszönhetően betekintést nyerhettem a meglévő dokumentumokba. Könyvem nem jöhetett volna létre a szakma és a gr. Pálffy család leszármazottainak hathatós segítsége nélkül.¹⁴

MAGYAR MŰGYŰJTÉS-TÖRTÉNETI KUTATÁSOK

ELŐZMÉNYEK

A magyar műgyűjtés történetének számos fehér foltja van, teljes feldolgozása mind a mai napig nem történt meg, holott a magántulajdonban lévő tárgyak is szervesen hozzátartoznak kultúrtörténetünkhöz, anyagi és szellemi gyarapodásunkhoz; s az egykori főpapi és főúri magánkincstárak kiemelkedő darabjai végül is gyakran a közintézményeket gyarapították. Folytatásra, kiegészítésre vár Entz Géza példaszerű összefoglalása is, mely 1850-ig nyújt e témáról áttekintést.¹⁵

A második világháború utáni politikai csatározások, államosítások idején a magángyűjtemények sorsával, a főúri és középosztálybéli családokhoz köthető kollekciókkal politikai és ideológiai okok miatt nem foglalkoztak. A szocialista kollektivizálás tagadta az egyéniség szerepét, mely azonban a magánkollekciók létrehozásában vitathatatlan. Sokadrangúvá degradálták, hogy a tárgy mely gyűjteményből, kinek a tulajdonából származik. Nem valósulhatott meg a magángyűjtemények kutatása, az egykor magántulajdonban lévő műkincsek feldolgozása, nyilvántartása, egyáltalán a magyar ingó műemlékek dokumentálása.

A háborúk és rendszerváltozások nem kedveztek sem a tárgyak, sem a dokumentumok megmaradásának. A kastélyok és magánpaloták feldúlása, berendezési tárgyainak, kincseinek elorzása éppúgy megnehezítette és nehezíti a kutatást, mint a levéltárak, dokumentumok hihetetlen mérvű pusztulása és elpusztítása. Az egykori enteriőrök, kollekciók rekonstruálása nehézségekbe ütközik a felkutatható tárgyak, az írott források és fényképek, egyáltalán a dokumentumok hiánya, esetlegessége miatt. Ebből következik, hogy mindenfajta dokumentum, írásos vagy képi anyag igen fontos és értékes, feldolgozásra sarkall.

A történelmi viharok után, a XX. század közepén a múzeumokba, közgyűjteményekbe már csak a maradék műtárgyak kerültek. Az 1950-es évekbeli beszállítások során többnyire figyelmen kívül hagyták a provenienciát, így megszorodtak az „ismeretlen beszerzésű” tárgyak a gyűjteményekben. A tisztázatlan, ismeretlen eredetűként vagy régi raktári anyagként nyilvántartott tárgyakról források híján nehéz kideríteni, bizonyítani származásukat.

A MŰGYŰJTÉS-TÖRTÉNETI KUTATÁSOK EREDMÉNYEI

A műgyűjtés története a művészettörténet-kutatásban napjainkban világszerte az érdeklődés középpontjában áll, nem függetlenül a művészetet létrehozó kulturális mező kutatásától. Éppolyan fontos a tárgy sorsának nyomon követése, mint készítésének körülményei; az egykori mecénás, gyűjtő szerepe, mint az alkotóé. Különösen kiemelten tárgyalja a külföldi szakirodalom a nagy gyűjtők, híres uralkodóházak, csa-

ládok műkincseit; aukciókon mindezek a tények értéknövelők. Nyugat-európai s amerikai aukciós kiadványokban, gyűjteményi szakkatalógusokban a proveniencia megjelölése, a tárgy sorsának legalább rövid említése hasonlóképpen helyet kap, mint a tárgy megrendelőjéről, alkotójáról írott sorok.

Ugyancsak hangsúlyos szerepük van, és önálló kötetekben mutatják be egy-egy gyűjtő egyben tartott anyagát – pl. a Wallace-gyűjteményt¹⁶ vagy a Vojtech Lanna által a prágai Uměleckoprůmyslové muzeumnak adományozott kollektívát.¹⁷

A magyar művelődés- és művészettörténet kötelessége, hogy feltárja az említettekhez mérhető, európai rangú, egykori magyar kollektívákat, feldolgozza legjelesebb műgyűjtőink tevékenységét.

Az 1981-es esztendő áttörést jelentett a kutatásban: a Magyar Nemzeti Galéria kiállítást rendezett magyar magántulajdonú kincsekből, mely kötet katalógusában Entz Géza munkájához méltó áttekintés olvasható Sinkó Katalin tollából a magyar magángyűjtemények sorsáról.¹⁸ A kiállítás munkatársa volt Mravik László, aki Oroszországba hurcolt javaink kutatása során később számos magyar magángyűjtemény történetét tárta fel és publikálta.¹⁹

A lassan meginduló kutatásoknak számos tisztázatlan kérdést kell tárgyalniuk, úgy az egykori gyűjtők személyét illetően, mint az egyes kollektívák jellegét tekintve, és tulajdonképpen az alapkutatásokból kiindulva lehet majd a végkövetkeztetéseket levonni, az egyes gyűjteményektől kiindulva eljutni a gyűjteménytörténeti összefoglalásig. A kutatásban a filológiai munkának éppúgy szerep jut, mint a művészetszociológiának.

Örvendetesek azok a törekvések, amelyek egy-egy gyűjteményt, gyűjtőt idéznek meg: Jankovich Miklósról tanulmánykötet jelent meg a Művészettörténeti füzetek sorozatban,²⁰ az Esterházy-kincstár bemutató albumban gyűjteménytörténeti áttekintésre is sor került.²¹ Szakdolgozatok, disszertációk témája egy-egy gyűjtő,²² egy-egy szervezet,²³ egy-egy korszak mecenatúrája.²⁴ OTKA-kutatás nyújtott lehetőséget Ráth György gyűjteményének²⁵ és a magyarországi keleti műgyűjtés történetének feldolgozására,²⁶ mely a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Múzeum kiállításához (Keleti műgyűjtés Magyarországon) kötődik. Részben ehhez kapcsolódott az Iparművészeti Múzeum millenniumi kiállítása, amely a múzeum és a magyar műgyűjtés történetét abból az aspektusból mutatta be, miként gyarapodott a közgyűjtemény adományok, hagyatékok révén.²⁷

2000 őszén, a Ráckeven tartott művészettörténeti konferencián külön szekció előadásai foglalkoztak gyűjteménytörténettel, közgyűjteményeink gyarapodásával,²⁸ de kiállításokat is szenteltek e témának: Ernst Lajos és az Ernst Múzeum című tárlat az Ernst Múzeumban²⁹ és a Magyar Nemzeti Galéria nagyszabású kiállítása a Jankovich-gyűjteményről.³⁰

GR. PÁLFFY JÁNOS MŰGYŰJTEMÉNYE AZ IRODALOMBAN – VISSZATEKINTÉS

Gr. Pálffy János példaadó kollektívát, nagyszerű tárgyegyüttest hozott létre, kiemelkedő műalkotásokat szerzett meg, amit már a maga korában csodáltak idehaza és külföldön egyaránt, noha csupán hírből ismerhették, ugyanis a gróf elzárta tartotta

kollekcióját, csupán néhány szerencsés kiválasztott láthatta javait. A vármegyei monográfiák készítése során Pálffy adhatott információkat a szakembereknek, hiszen a Borovszky-féle kötetekben (Pozsony vármegye, Nyitra vármegye) hangsúlyosan szerepelnek a Pálffy-kastélyok. Vende Aladár a Nyitra vármegyei kötethez gyűjtve az anyagot – nagy nehézségek árán ugyan, – megtekinthette a műkincseket, ám fényképet sem ő, sem más nem készíthetett a gróf engedélye nélkül.³¹ Jedlicska Pál³² is csupán futólag látta a kollekción, s megemlíti, hogy Vöröskőn (Červený Kameň – Szlovákia) a fegyvertár felügyeletével megbízott tiszt nem volt felhatalmazva rá, hogy segítse a tudományos kutatást.³³

Kiállításokra Pálffy csak nagyon kivételes esetben és csupán néhány tárgyat kölcsönzött. Nem szerepelt 1876-ban a magyarországi árvízkárosultak javára rendezett kiállításon, sem 1888-ban a Múcsarnokban, a magántulajdonban lévő festmények tárlatán. Ám mégsem oszthatjuk azt a sommás véleményt, hogy kincstára „életében sohasem került közönség elé”,³⁴ hiszen például 1884-ben az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum által kezdeményezett magyar történeti ötvösmű-kiállításon Pálffy – mint választékos ízlésű műgyűjtő – a legelső között foglalt helyet műveinek kvalitását tekintve, egy sorban a fraknói Esterházyakkal.³⁵ Szerepelt a hg. Pálffyak történeti aranyserlege, azon túl id. gr. Pálffy János néhány műtárgya: egy zománccsiszes, XVII. századi aranykereszt,³⁶ néhány gyűrű,³⁷ XVII. századi zománcozott aranyozott ezüstserleg³⁸ és fedeles serleg a XVI. századból.³⁹

1896-ban a millenniumi kiállításon inkább kiegészítette a nagyszabású bemutatót, mintsem gyűjteményének önálló arculatát, jellegét csillogtatta volna meg. Érdekeséggént említjük meg, hogy a pécsi székesegyház XIII. századi bronz keresztelő-medencéje szintén Pálffy tulajdonából került az ezredéves tárlatra.⁴⁰

Egy dragonyos főtiszti XVII. századi öltözethez – amit hg. Batthyány-Strattmann Ödön állított ki – Pálffy kölcsönzött egy pár csizmát, mely Pálffy Miklóse, a győri hősé volt.⁴¹ Ugyancsak szerepelt az a kalap, amelyet Pálffy János nádor viselt és az ellenfél golyója lyuggatta át, valamint több fegyver, mint Pálffy Miklós tábornok félvértje, továbbá zászlók, mint Kapisztrán zászlaja.⁴²

Nagyon fontos, hogy amikor a „bálok kongresszusa”, a bécsi kongresszus (1814. szeptember 14.–1815. június 8.) évfordulójára 1896-ban kiállítást rendeztek a bécsi K. K. Österreichisches Museum für Kunst und Industrie szervezésében,⁴³ és ennek kapcsán először katalógust,⁴⁴ majd emlékkötetet állítottak össze,⁴⁵ abban szerepeltek műtárgyak Pálffy János tulajdonából. 1900-ban a párizsi világkiállításon a bajmóci vári leltárból egy, a vezekényi csatát ábrázoló régi olajfestményt mutattak be.⁴⁶

A gróf életében csak néhány személynek engedett betekintést műgyűjteményébe, mint az Iparművészeti Múzeum főigazgatójának, Radisics Jenőnek. Halála után sem nyílt rá igazán lehetőség, hogy megnézhessék kincseit. A páratlan kollekción – Radisics javaslatára – 1909-ben megtekinthette az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum akkori összes tisztviselője.⁴⁷ Mindez kivételes alkalomnak számított, ugyanis a kollekció továbbra is elzárva maradt.⁴⁸

1913-ban, immár néhány esztendővel a gróf halála után, a Magyarországon létrejött első modern értelemben vett műgyűjtő egyesület, a Szent György Céh gr. Batthyány Gyula elnöklete alatt alakuló szakosztálya és kiadványa, *A gyűjtő* című folyóirat művészeti sétákat szervezett olvasói és az érdeklődők számára neves gyűjte-

ményekben, palotákban – a tervben szerepelt Pálffy pozsonyi, bazini, királyfai és bajmóci otthonának megtekintése is.⁴⁹ Sajnos, úgy tűnik, az „amateurök” ide nem jutottak el.

A PÁLFFY-GYŰJTEMÉNY KUTATÁSA

A gróf halálát követően híradás jelent meg a kollekcioról,⁵⁰ majd Radisics Jenő két tanulmányában ismertette az európai rangú gyűjteményt.⁵¹ Ő természetesen az iparművészeti tárgyakat emelte ki, míg Gerevich Tibor, akinek alkalmá volt a helyszínen tanulmányozni a képeket, az itáliai anyag javát Arduino Colasantival együtt 1912-ben Rómában a műtörténeti kongresszuson mutatta be, míg leírásukat, tudományos feldolgozásukat a *Rassegna d'Arte* novemberi száma közölte.⁵² Magyarul összefoglaló értékelést írt a régi festményekről.⁵³ 1913-ban, amikor megnyílt a Szépművészeti Múzeumban a Pálffy által adományozott képgyűjtemény, több kiadvány megemlékezett erről,⁵⁴ s a gróf oda került festményeiről pedig katalógus jelent meg.⁵⁵

Elsősorban a bajmóci várról írt Csányi Károly.⁵⁶ Ezután csupán érintőlegesen utaltak az I. világháború előtti korszak legjelesebb műgyűjtőjére,⁵⁷ az egykori pazar kollekcóra, elsősorban a műbarátok lapjában, *A Műgyűjtőben*,⁵⁸ majd 100. születési évfordulója kapcsán került elő Pálffy neve ismét a műgyűjtők lapjában.⁵⁹ Később mint ismeretlen, megfoghatatlan rejtély jelent meg a gyűjtemény és maga a gyűjtő személye, legfeljebb a Szépművészeti Múzeum kiadványaiban illetve meg egy-két elismerő szó.⁶⁰

Pálffy gróf gyűjtőtevékenységével kapcsolatos kutatások régióinkban az 1990-es évek elejétől indultak meg, különösen Szlovákiában. A hagyományokat, gyökereket kereső, a múltat némiképp átértékelő szlovák szakirodalomban 1990-ben jelent meg írás a gróf gyűjteményeiről.⁶¹ 1992. április 23-án a pozsonyi Pálffy-palotában konferenciát rendeztek a Pálffy családról, melyen előadás hangzott el gr. Pálffy Jánosról és kollekciónjáról is. (Az előadások szövege nem jelent meg nyomtatásban.)

További kutatásaim kiindulópontját a Pálffy-gyűjtemény sorsáról írott tanulmány jelentette (1993).⁶² 1997. szeptember 12-én dokumentációs kiállítás nyílt az egykori palota- és kastélybelsőket ábrázoló archív fényképekből az Iparművészeti Múzeumban.⁶³ A külföldön lévő tárgyi anyagról színes képek érkeztek a kiállítás számára Los Angelesből (J. Paul Getty Museum), Bécsből (Museum für angewandte Kunst), valamint Bajmócról (Múzeum Bojnice) és Pozsonyból (Galéria mesta Bratislavy) is. Ezúttal kis kiállítási vezető készült.⁶⁴ A következő esztendőben, a gróf halálának 90. évfordulójára a Bajmóci Vármúzeum rendezett kiállítást, melyen az egykori várúr gyűjtőtevékenységét mutatták be, a szlovák közgyűjteményekben őrzött műtárgyak és az Iparművészeti Múzeumból kölcsönzött archív fényképek segítségével.⁶⁵ A kiállítást értékes kiadvány kísérte, több szakértő tanulmányával és műtárgylistával.⁶⁶ 2000-ben Bajmócon konferenciát rendeztek, ismét a Pálffy-dinasztia volt a téma. Az előadások ezúttal külön kötetben jelentek meg.⁶⁷

Egy-egy, a Pálffy-gyűjteményből származó festmény arra ösztönözte a szerzőket, hogy tanulmányukban ne csak magával a képpel, hanem a gyűjtő személyével, érintőlegesen kollekciónjával is foglalkozzanak.⁶⁸

A gyűjtemény európai rangját jelzi, hogy a Pálffy-aukció katalógusaiban előforduló kiemelkedő minőségű műtárgyak újabban külföldi, összefoglaló kézikönyvben,⁶⁹ illetve árverési kiadványban⁷⁰ analógiaként szerepelnek, összevetve akár a Louvre-ban vagy más jeles gyűjteményekben őrzött, meglévő darabokkal. A Pálffy-gyűjtemény külföldre került tárgyai érintőlegesen és elvétve szerepelnek a külföldi szakirodalomban.⁷¹

A PÁLFFY CSALÁD TÖRTÉNETE

A magyar történelemben kiemelkedő szerepet játszó, birodalmi hűségéről, Habsburg-lojalitásáról ismert Pálffy családot a hagyomány szerint Kont Páltól eredzetetik: vélhetően a dercsikai Kont család leszármazottjai. A XVI. század első felében a Kont-címer helyett erdődi Bakócz (Szatmár) címerét és előnevét kezdték használni, Pálffy Pál (†1520) és erdődi Bakócz (Bakács) Klára házasságkötését követően.⁷²

A Pálffy család a XVI. század végén vetette meg hatalmának alapját, villámgyorsan emelkedett fel. Ekkor kezdték a nagy birtoktestek megszerzését. Az első nagy birtokszerző, a bárói, majd grófi rangot kiérdemelt törökverő „győri hős”, Pálffy II. Miklós (1552–1600) a vöröskői, borostyánkői-stomfai uradalomra tett szert. 1580-ban elnyerte a Pozsony vármegyei főispánságot, pozsonyi várkapitányságot. 1581-ben magyar báróságot kapott testvéreivel együtt, 1589-ben osztrák indigenátust. Felesége, Fugger Mária révén szerezte meg Vöröskő uradalmát, amelyre 1592-ben kapott adománylevelet, közben zálogbirtokosa a stomfai (borostyánkői) uradalomnak. 1599-ben Rudolf király grófi rangra emelte, neki és ivadékainak adományozta Pozsony vára és uradalmának birtokát, elsőszülöttségi joggal örökös főkapitányságát és a vármegye örökös főispáni méltóságát. Fiai – II. István koronaőr (1608–1625), II. János koronaőr (1625–1645), főkamarás (1635–1646) és IV. Pál (1625–1646) kamaraelnök – 1634-ben erdődi előnévvel grófi rangot szereztek.

Pálffy II. Miklós fia, IV. Pál (1589–1654) nádor (1649–1654) – korábban kamaraelnök, főpohárnok, főudvarmester, országbíró – folytatta a gyarapítást: a detrekői, dévényi uradalom (malackai hitbizomány kialakítása), a pozsonyi senioratusi hitbizomány létrehozása stb. mellett tulajdonába került a bajmóci uradalom (1637) is – a privígyei járás nagy részével együtt. A birtoktest már ekkor kialakult, s Pozsony vármegye legnagyobb része a család tulajdonába került: a nádor két koronaőr testvéréé a bazini és szentgyörgyi uradalom volt (1625). A zömében Észak-Magyarországon fekvő birtokok – távol a török veszedelemtől, belharcoctól – lehetővé tették a biztonságosabb gazdálkodást, a további felemelkedést.

IV. Pál 1651-ben személyére és családja legidősebb tagjára nézve pozsonyi grófi méltóságot kapott, mely által a család mindenkori seniora zászlósúr lett, s a család minden tagjára kiterjesztették a Pozsony vára örökös főkapitányi és a Pozsony vármegye örökös főispáni méltóságát.

A koronaőr II. István két unokája lett a Pálffyak idősebb és ifjabb ágának ősapja: V. Miklós (1657–1732) nádortól származott az idősebb, míg V. János (1664–1751) nádortól az ifjabb, királyfalvi ág, melynek utolsó tagja volt a műgyűjtő gróf.

A család idősebb, Pálffy V. Miklós nádortól eredő ága magáénak tudhatta a malackai hitbizományt és a stomfai birtokot. (Unokáitól még további három ág eredt: a

detrekői (malackai) hercegi vonal, a borostyánkői vagy stomfai ágazat – Pálffy-Daun vagy Erdődy thiano hercegek⁷³ – és a vöröskői grófi leszármazottak.) A bajmóci uradalmat a család Pálffy V. János nádortól eredő ifjabb ága örökölte és bírta, a szuhai, a királyfalvi, alsónyárasdi uradalmakkal együtt, majd a bazini-szentgyörgyi uradalmat magához váltva. Vöröskőt közösen birtokolták (az idősb vonalra szállt Vöröskő 5/8-a), a pozsonyi senioratust pedig az idősebbik ágból kivált seniorok.

A két testvér fontos szerepet játszott a XVIII. századi magyar történelemben: V. Miklós 1714–1732 között, V. János 1741–1751 között, Mária Terézia uralkodása idején volt nádor. Jánosnak kimagasló szerepe volt a szatmári békekötés létrehozásában, Miklós nádornak érdemei voltak a Pragmatica Sanctio magyar országgyűlés által történő elfogadtatása terén. Vitathatatlan, hogy mindkettőjük támogatta Mária Terézia uralmának létrejöttét, majd megerősítését. Az örökösödési háború idején János volt a fővezér, akit a császárné leveleiben atyjának szólított.

A közvetlen leszármazási táblázat a következően alakult: V. János nádornak nyolc gyermeke volt, köztük három fiú: ám minthogy VII. János (†1717) alezredesnek két leánya volt, III. Károly Pál (1697–1774) tábornagy (Vöröskő örökös ura) fiai pedig kiskorukban meghaltak, a családi nevet a legkisebb, VI. Miklós (1699–1734) vitte tovább egyetlen fia, VIII. János révén (1728), aki nagybátyja, III. Károly Pál halála után pozsonyi főispán lett. Két lánya és két fia született. Az idősebb fiú, X. János Gábor (1775–1821) de Ligne hercegnőt vett feleségül, utód nélkül halt meg, örököse – 1818. január 11-én kelt végrendelete alapján – öccse, V. Ferenc Alajos (1780–1852), Pálffy János édesapja volt.

ID. GR. PÁLFFY JÁNOS ÉLETRAJZA⁷⁴

Gr. Pálffy V. Ferenc Alajos a nála sokkal fiatalabb gr. Erdődy Natáliát vette feleségül, akitől két gyermeke született. Az elsőszülött XIV. János (Pozsony, 1829. augusztus 12.–Bécs, 1908. június 2.) a királyfai Pálffyak utolsó férfinaraja volt, vele halt ki a nagy múltú, történelmi család ezen ága. A másodszülött Gabriella (1833–1914), cs. és kir. csillagkeresztes hölgy, aki 1855-ben ment feleségül csíkszentkirályi és krasznahorkai gr. Andrassy Manó valóságos belső titkos (v. b. t.) tanácsoshoz, a neves műgyűjtőhöz.

V. Ferenc Alajos gyermekei későn, ötvenéves kora körül, illetve utána születtek, mintha unokái lettek volna. Házassága nem volt harmonikus, felesége viszonylag korán meghalt, amikor a gyermekek 12, illetve 16 évesek voltak. Az apa hét esztendő múlva követte nejét. Pazarló életmódja miatt vagyona 1818 óta önkéntes, 1832 óta pedig törvényes zárlat alatt volt. Felsőbüki Nagy Pál kinevezett számtartó gondozása alatt állt 1852-ig.⁷⁵ A tetemes adósság jelentősen megterhelte az amúgy tekintélyes vagyont és kiterjedt birtokot. – Az 1840-es évek végén 3 millió forintos adóssággal terhelt a bajmóci birtokkomplexum.⁷⁶

Pálffy János taníttatása, képzése az akkoriban szokásos keretek között folyt: nevelője dr. Ertl Szilárd volt, majd Pozsonyban végzett jogi akadémiát. Ifjúkorában már több külföldi tanulmányutat tett, bejárta Nyugat-Európát, de állítólag megfordult Oroszországban, Ázsia nyugati részén, Afrika egyes vidékein is. Egész élete folyamán igen sokat tartózkodott külföldön: Londontól Itáliáig, Párizstól Bécsig, hisz az

utóbbi két helyen palotája is volt, s birtokai Magyarországon kívül Franciaországban. Párizshoz vonzódott leginkább, ott töltötte életének jó részét. Még élete utolsó éveiben, betegen is sokat utazott, látogatta birtokait, gyógykezelésekre járt a Riviérára (Acqui, Menton). Németül, franciául, angolul, olaszul beszélt, olvasott, írt, értette a spanyol, lengyel nyelvet is.

1853-ban, midőn nagykorúvá lett, átvéve a súlyos apai örökséget, első teendője gazdaságának rendbetétele volt, amit ésszerűsítéssel, pontos, precíz ügymenettel, teljes odafigyeléssel valósított meg, s ennek köszönhetően rendezte az adósságokat. Mintaszerűen vezette gazdaságát; megmaradt, csekély számú levelezéséből kiderül, hogy mindenre odafigyelt, szigorúan számba vette bevételeit és kiadásait, jószágigazgatóitól részletes beszámolót kívánt kastélyairól, palotáiról az utolsó szögig, a legkisebb tételig. Az egyes épületeket és természetesen a berendezést is gyakran ellenőriztette, s állandó levelezésben vagy személyes kapcsolatban volt uradalma ügyeinek intézőivel, ház gondnokaival.⁷⁷

Családja nagynevű elődeihez hasonlóan, a történelmi hagyományoknak megfelelően, vállalt ugyan közszeretlét, de csak rövid ideig: 1871 és 1874 között Pozsony vármegye főispánja volt,⁷⁸ azt követően leszavazták, s véglegesen visszavonult. 1884-ben cs. kir. valóságos belső titkos tanácsos⁷⁹ és kamarás, 1896-ban megkapta az I. osztályú vaskoronarendet.⁸⁰ A főrendház örökös jogú tagja volt,⁸¹ részt vett a Műemlékek Országos Bizottságának munkájában.⁸² Szemléletében, felfogásában liberális eszmék is helyet kaptak. Olykor-olykor megnyilvánuló tradícióellenessége – melynek antiklerikális felhangja is volt – ellentétet szült a családon belül.⁸³ Az egyházpolitikai küzdelmek idején a nagygyűlés elnöke volt.

Főispánként kapott illetményét – minthogy szerinte egy főrend a hazáját ingyen köteles szolgálni – azonnal jótékonyosságra fordította.⁸⁴ Ismert lett nagylelkűségéről és áldozatkészségéről, jövedelméből számos alapítványt tett. Azonban e téren is saját útját járta: minthogy nem kezelték külön a Nemzeti Színház segítésére létrejött alapítványt az országos alapítványtól, ezért visszakérte hozzájárulását, és megvonta előlegezett támogatását. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy kész áldozatokat hozni, ahogy jó hazafihoz illik, a magyar nyelv támogatásáért.⁸⁵

Adományaival hozzájárult a Pozsony vármegyei tisztii nyugdíjintézet alapítványának gyarapításához, Pozsony város szegényeinek ellátásához, kolerajárvány idején a gyógyításukhoz. Inség idejére – ingyenes vetőmag osztása céljából – közmagtári alapot létesített. A vármegyén túl a szegedi árvízkárosultak részére 50 000 forintot juttatott. A szegények iránti karitatív szándék mellett célzatosan törekedett a középosztály támogatására is: ezért nyújtott támogatást a nagyszombati, somorjai polgári iskolának, a pozsonyi ág. ev. teológiának, jöllehet ezzel a tetteivel – mint aulikus, katolikus család sarja – a katolikusok rosszállását vonta magára. 1900-ban negyedmillió korona értékű alapítványt tett magyar középosztálybeli fiúgyermekek taníttatására,⁸⁶ uradalmainak egy részét ajánlotta fel e célra.⁸⁷

Pálffy egyike volt a leggazdagabb magyar mágnásoknak. Birtokai három vármegyében feküdtek: Bars vármegyében az oszlányi, Nyitra vármegyében a bajmóci uradalom, Pozsony vármegyében a pozsonyi, a bazini, a bélaházi, a szárazpataki, a sárfői, a királyfai, a nyárasdi birtok, továbbá Vöröskő birtokhányada. Összesen mintegy 110 000 hold, melynek nagyobb fele jó minőségű szántóföld, kisebb fele erdőség.

Gazdagságát tudatos, rendkívül takarékos gazdálkodásának, kiterjedt uradalmainak, az ésszerű tagosításoknak, a külön bevételeknek (föld- szőlődézmaváltás, regálemegváltás), gazdasági vállalkozásainak (pl. Pozsonyban tűzi- és épületfa-lerakata volt⁸⁸), a termények megfelelő és körültekintő értékesítésének (pl. gabonaárfolyamok rendszeres figyelése), bécsi és budapesti belvárosi bérházai javadalmainak köszönhetően, ám voltak részvényei is (Bp., Közúti Vasút), s vagyonának egy része érték-papírban feküdt (Credit Lyonnais stb.). Budapest főváros egyik legnagyobb adófizetője lett a századfordulón – ez akkor érdemnek számított. Pest virilis háztulajdonosai közt a 4. helyet foglalta el,⁸⁹ és virilista volt Pozsony vármegyében is.⁹⁰

Gazdálkodásának jövedelme biztosította számára, hogy életét szinte teljesen gyűjtőszervenvedélyének áldozza, s párizsi, bécsi, pozsonyi, budapesti palotájában, bajmóci várában, bazini várkastélyában, királyfai kastélyában rengeteg értékes műkincset halmozzon fel.

A PÁLFFYAK MŰGYŰJTEMÉNYEI

Mint minden főúri családnak, a Pálffyoknak is voltak műtárgyai, szinte a család felemelkedésétől kezdődően. E kincsek mintegy a vagyonfelhalmozás alapját képezték, s elsősorban az ötvösműveket jelentették.

A ma is meglévő, közgyűjteményben lévő Pálffy-serleg fogalmat adhat az egykori gazdagságról. 1598-ban Győr várának visszafoglalásáért az alsó-ausztriai rendektől Pálffy Miklós, a győri hős kapta ajándékba,⁹¹ majd fia váltságdíjaként Bethlen Gábor fejedelemhez került. (A serleget Bethlen a török szultánnak küldte ajándékba, aki III. Ferdinándnak juttatta, békekötés alkalmával [1648]. Az uralkodó visszaadta a családnak, s a tárgy a detrekői hitbizomány kiegészítő része lett, a hercegi ág kegyelettel őrizte, és végül nagyvonalú ajándékozás során a Magyar Nemzeti Múzeumba került.) Minthogy az erdélyi fejedelemnek jelentékeny értékű váltságdíjat adtak a Pálffyak, bizonyítja, hogy már a XVII. században műkincsek birtokában voltak. Özv. Pálffy Miklósné sz. Fugger Anna 1621. november 5-én adta át fia, István szabadulásáért a mintegy 10 000 ft-nyi készpénzt és a 14 500 ft-ra becsült arany- és ezüst drágaságokat, amit a fejedelem november 15-én nyugtázott.⁹²

A Pálffy-javak eredete részben az udvartól származott, állítólag részesedtek az egykori mesés Nádasdy-javakból. A Wesselényi nádor vezette összeesküvés leleplezését, az ítélet végrehajtását követően Nádasdy Ferenc országbírónak, a XVII. század egyik legnagyobb műgyűjtőjének a vagyona a császári udvar kezébe került, melyből hűséges szolgálatukért híveik részesedtek.⁹³ Mintegy 33 120 forintnyi érték jutott belőle a Pálffyoknak.⁹⁴

A Pálffy család felemelkedése, politikai szerepe, Habsburg-hűsége, lojalitása, majd uradalmi révén gazdasági hatalma mind-mind hozzájárult ahhoz, hogy kincsekben is gyarapodjék. A XVIII. században a nagy palota- és kastélyépítés időszakában könyv- és műgyűjtemények jöttek létre, s a korabeli lajstromok, útleírások is bizonyítják, hogy a Pálffyak kastélyaiban, váraiban is műrecek és gyűjtemények voltak.

A vöröskői várkastély valóságos múzeum volt. Az épület végleges formáját a Pálffyak alakították ki. Egykori termei közül említést érdemel a stukkókkal, freskókkal díszített kápolna barokk stílusú belső tere és a grottaként kiképzett, csigákkal,

kagylókkal, ércökvekkkel díszített ún. hűtőző terem, itáliai mesterek műve, Közép-Európa egyik legszebb barokk enteriőrje. A stukkók közötti falképek Carpofo Ten-cala művei. Vöröskő gyűjteményéről 1737-ben Pálffy János nádor idejében készült leltár, majd 1761-ben Pálffy Rudolf (1719–1768) altábornagy – Miklós nádor unokája – idején, aki könyveket, érmekeket, szobrokat, képeket, különféle iparművészeti tárgyakat, sőt meghökkentő dolgokat, kuriózumokat egyaránt gyűjtött. Ennek megfelelően a kollekciónak fő részei a következők voltak: éremgyűjtemény, természettudományi, régiség- és műgyűjtemény, különféle anyagokból készült edények, különlegességek, képek, bútorok, könyvtár, nyeregkamara, lószerszámok, gyógyszerház és levéltár.⁹⁵ Tulajdonképpen igazi „Kunstammer” volt, melynek részét képezte a „Naturalien-Kabinet” is.⁹⁶

A Pálffy család évszázadokon át felhalmozott mű- és régiséggyűjteményeit őrizték a vöröskői falak között: a könyvtár, levéltár és képtár mellett fegyvereket, érmekeket, ásványokat, ritkaságokat és egyebeket, egészen 1857-ig osztatlanul, amikor négy részre bontották. Pálffy János Károly, Alajos, József tulajdonrészének sorsa ismeretlen, míg István, Vöröskő ura megőrizte, és némiképp gyarapította jussát, még az 1870-es években is.⁹⁷ Pálffy János a reá eső várrészben, melyet egyébként különösképpen nem gondozott, helyezte el fegyvertárát, 266 darab XV–XVIII. századi puskát, 141 darab pisztolyt és kardot.⁹⁸

Összefüggést Pálffy Rudolf már említett, végül is széthullott gyűjteménye és Pálffy Jánosé között nem találunk, mint ahogy nem lelünk kontaktust a bécsi Pálffy-kollekciónal sem. Hg. Pálffy Ferdinánd (1774–1840) bécsi házában és hernalsi kastélyában kiemelkedő festmények voltak, elsősorban itáliai és németalföldi mesterek művei.⁹⁹ Finom, választékos ízlésre valló gyűjteménye hatással lehetett Pálffy Jánosra, noha közvetlen kapcsolat kettejük közt nem lehetett, mégis, szellemiségében, iránymutató ízlésében nem maradhatott befolyás nélküli a herceg tevékenysége. Pálffynak indíttatást adhattak felmenői műkincsei, műgyűjteményei is.

PÁLFFY MŰGYŰJTÉSÉNEK MÓDJA: A MŰGYŰJTEMÉNY KIALAKÍTÁSA ÉS GYARAPÍTÁSA. ÖRÖKSÉG, HAGYATÉK

Nem pontosítható, hogy elődeitől mennyi műtárgy maradt Pálffy Jánosra. A festményeket jórészt saját maga vásárolta: a Szépművészeti Múzeumnak adományozott képek egytől egyig saját szerzeményei.

Külön említésre érdemes a fegyvergyűjtemény, melynek nagy része hagyaték lehetett. A XVII–XVIII. századi értékes fegyverek között egyaránt volt puská, pisztoly és kard. A puskák némelyike ezüst, elefántcsont s sárgaréz berakással, némelyiken címer és évszám.¹⁰⁰

Bizonyos, hogy Pálffy János nádor birtokából, az elődöktől, örökségből maradt néhány tárgy a királyfai kastélyban. De Ligne Eufémia Krisztina hercegnő tulajdonából származhatott Berthier marsall ágya,¹⁰¹ s az övé lehetett a pozsonyi palota néhány francia műalkotása: két bronzveretes, márványlapos mahagóniszekrényke, melynek ajtaját egész szélességében gouache festmény foglalta el,¹⁰² valamint egy mahagóniasztalka.¹⁰³

A bécsi palotában lévő, de Ligne hercegről és hercegnőről készült művek is minden bizonnyal örökségként gyarapították a Pálffy-kollekciót.¹⁰⁴ A bécsi kongresszus kiállításának katalógusában (1896) de Ligne herceg egész alakos ábrázolása és vizitkártyája – utóbbi eredeti bőrtokban – szerepeltek.¹⁰⁵

A hagyomány szerint családi darab volt két kvalitásos óra, mely a pozsonyi palotát díszítette: az egyik a Három Gráciával ékes,¹⁰⁶ a másik pedig díszedény alakú, reácsavaródó kigyóval.¹⁰⁷ Gr. Pálffy János hasonló nevű nagyapja hozta magával Párizsból 1785-ben.¹⁰⁸

1906-ban Félicie Dosne,¹⁰⁹ Louis-Adolphe Thiers (1797–1877) francia államférfi, szónok, történetíró, a MTA kültagja¹¹⁰ sógornője végrendelete alapján egy festmény, Sofonisba Anguissola: „Mária a gyermekkel” című műve került Pálffy gyűjteményébe.¹¹¹

MŰTÁRGYVÁSÁRLÁSOK

Igazi, jó értelemben vett „Kenner” lehetett Pálffy, régi típusú műbarát, aki széles körű ismeretekkel rendelkezve összbnyomásaira, érzéseire, mondhatnánk úgy, egyéni ízlésére, intuíciójára, értékítéletére épített. Tudomásunk szerint gr. Hans Plessen és neje – akik korukban elsőrangú műértő hírében álltak – szakértői tanácsait figyelembe vette, de önmaga döntött.¹¹² Rendkívül tájékozott volt, intelligens, széles körű műveltséggel rendelkezett, művészeti dolgokban jártas volt. Sokoldalú érdeklődésével mély szakértelemre tett szert. Pragmatizmusához járult finom esztétikai érzékenysége, művészi ízlése, fejlett értékítélete. Szisztematikus, markáns gyűjtőegyeniség volt.

Állítólag az évből egy hónapot Pozsonyban, egyet Királyfán, kettőt Bajmócon töltött,¹¹³ többi idejét pedig részint más birtokain, palotáiban, kastélyaiban, másrészt igen sokat külföldön. E külhoni tartózkodás során lehetősége nyílt arra, hogy megismerje a múzeumokat, külföldi kollekciókat. Bizonyára számos magyar és külhoni műgyűjteményről tudott, melyekre követendő példaként tekinthetett.

A fiatalember első vásárlásaira közvetlenül hathattak Bécs magánkollekciói, a honfitársaké, Festetics Sámuel, Zichy Edmund (Ödön) grófoké, a „marchand amateur”, Posonyi Sándor példája is. A magyar nevű bécsi műkereskedőtől több alkalommal vásárolt. Egyik első műtárgyát – melyről tudomásunk van – 1847-ben Pozsonyban vásárolta. 1850-ben a br. Fries-kollekció pozsonyi árverésén két jelzett Ostade-képet vett. 1853-ban Bécsben, Plach műkereskedőnél vásárolt, akihez a későbbiekben is többször vissza-visszatért.

Gyűjtésének első felívelése az 1850–60-as évekre tehető, főként miután megkapta az apai örökséget. Vásárlásainak java azonban – gazdálkodásának felvirágoztatása idejére – az 1870–80-as évekre esik. Az adott történelmi helyzet is lehetőséget nyújtott számára, hogy alkalmanként kvalitásos és kedvező árú műveket szerezzen, hiszen 1871-ben, a párizsi kommün idején szétrombolták a Párizs melletti Malmaison kastélyt, feldúlták a fővárosban Jérôme Napoleon palotáját – s egyáltalán, a Lajosok korának és Napóleon császárságának korszaka és annak tárgyi együtteseinek nemkívánatosak voltak. A Napóleon-ereklyék ekkortájt vándoroltak külföldre. Pálffy felismerte és megragadta ezeket a lehetőségeket.

A képvásárlásokat tekintve az 1870–80-as évektől szinte töretlen volt lendülete, s kiszélesednek lehetőségei, rövidesen szinte egész Európát bejárta gyűjteménye gyarapítása céljából: megfordult például Párizsban, Kölnben, Stuttgartban, Londonban, Velencében, Milánóban. Lényegében kapcsolatban állt kora jelentős műkereskedőivel, pl.: Colnaghi – London, Plach, Miethke – Bécs, Moreau, Sedelmeyer – Párizs, Bourgeois testvérek – Köln, Baslini – Milánó stb. Az 1870–80-as években elsősorban Párizsban és Itáliában vásárolt. A bécsi palotában Gainsborough műveként számon tartott „Tejeslány” című képet Münchenben vette.¹¹⁴ Ugyanekkor még két művet vásárolt (Moorland, Singleton alkotásait) Heinemann müncheni mű- és képkereskedőtől, melyek korábban angol magángyűjteményben voltak.¹¹⁵

Pálffy néhány aukción is vásárolt, kisebb-nagyobb gyűjtemények árverésén.¹¹⁶ Az 1891-es E. Nollet bécsi árverési katalógus, melyet az Iparművészeti Múzeum őriz, a bejegyzések alapján Császka György egykori kalocsai érseké, a múzeum jeles patronusáé lehetett, aki több helyütt kézírással, ceruzával beírta, mely tárgyakat vásárolta meg ő, illetve Pálffy János gróf.¹¹⁷

Azt már csupán feltételezhetjük, hogy 1890-ben, Párizsban a neves Seillière-kollekció árverésén is vásárolt a gróf. A pozsonyi palotában két, kandallóhoz tartozó allegorikus figura, melyek a Nílust és a Tiberist személyesítették meg, igen hasonlóságot mutatnak az említett aukción szereplő tárgyakhoz.¹¹⁸

Pálffy leginkább szerteágazó, közvetlen kapcsolatai révén gyarapította gyűjteményét, ismerte a kereskedőházakat, a műkereskedőket: még utolsó éveiben is járta a régiségkereskedéseket a Riviérán. Megragadta az alkalmi vételeket, lehetőségeket is. Sok kereskedővel állt kapcsolatban, s talán lehettek közvetlen megbízottjai is, akikkel folyamatos összeköttetésben volt, s tulajdonképpen egy sajátos információs hálózattal rendelkezett.

A korabeli levelezésből kiderül, hogy a budapesti Egger-céggel valamint a bécsi Schwartz és Steiner ékszerkereskedőkkel is kapcsolatban állt,¹¹⁹ megbecsült és állandó ügyfele volt Ludwig Helbing nürnbergi régiség- és műkereskedésének.¹²⁰ A korban szokásos módja volt a vásárlásnak, hogy a régiségkereskedő fényképet küldött a megfelelő tárgyról – ez utóbbi esetben bútorról –, mely alapján az ügyfél nyilatkozott, alkudozásokba bocsátkozott. Pálffy ebből a szempontból is kemény és következetes volt, gazdagsága ellenére minél kedvezőbb árajánlatot igyekezett elérni, és folyamatosan, gondosan követte kiadásait.

Több helyen megbízható emberekkel dolgoztatott, akik képviselték érdekeit, ügyeit intézték. Ez volt a titka annak, hogy oly sokfelé tudott vásárolni, oly sok helyről tudott információt szerezni. Úgy véljük, Bécsben a S. H. Ratzersdorfer's Söhne cég intézte ügyeit. Több számlájuk megmaradt, amelyben különféle árverések tételeit összesítették.¹²¹ Ebben szerepelt – többek között – Nicolaus Teitelbaum árveréséről¹²² egy tükör és a H. O. Miethkénél megrendezett aukció anyagából¹²³ öt festmény: Hobbema tájképe (Erasmus von Engert gyűjteményéből),¹²⁴ Spanyol mester (újabb kutatások szerint itáliai iskola): „Ecce homo” (Kaunitz hercegnő gyűjteményéből),¹²⁵ J. v. Hugthenburgh: „Lovas generális”,¹²⁶ Tintoretto: „Krisztus a kereszten” (Berry herceg galériájából),¹²⁷ Tiziano: „Trevisani doge képmása”.¹²⁸ Utóbbi három dr. Franz Sterne, a többiek az Artaria kollekciójából származtak. Az aukciós katalógus külön kiemelte Trevisani doge arcképét, mely a bolognai Zampieri-gyűjteményéből származik.

ményből került Festetics Sámuel kollekciójába. (A Festetics-gyűjteményből vett egy művet az emlékezetes Gsell-árverésen is: egy akkoriban Rembrandtnak attribuált tájképet.)

A külföldön vásárolt régiségek, műértékek szállítása, megfelelő csomagolása, előkészítése a hosszú távra, ideiglenes elhelyezése igen komoly feladatot jelentett. E szempontból is megtalálta Pálffy a neki megfelelő szakembereket. Párizsban, ez ügyben Emile Longfils építész és Paul Butet állt a rendelkezésére. Butet mint az École des Beaux-Arts vállalkozója kifejezetten műtárgyak szállítványozásával foglalkozott.¹²⁹ Más esetben például a Hunt and Roskell ékszerész és ezüstműves cég szállította a náluk deponált tárgyakat a gróf részére.¹³⁰

Kortárs festményeket Pálffy 1873-ban a müncheni művészeti kiállításon, illetve az 1867-es párizsi, valamint az 1873-as bécsi világkiállításon ve(hete)tt. Előfordult, hogy magától a művésztől vásárolt, esetleg rendelésre is. Közvetlen kapcsolatban volt Mathias Schmid müncheni festőművész tanárral,¹³¹ valamint a müncheni festőfejedelemmel, Karl Theodor von Pilotyval.¹³² Piloty több alkalommal megfestette: a budapesti palotában volt egy fiatalkori képe, a bazini várkastélyban festmény fekete díszmagyarban, Plutóval, Bajmócon tojásdad medaillonba foglalt arckép. Brožíknak szintén több alkalommal modellt állt: ismert portréja a bécsi palotában (1889), illetve egész alakos képe Bajmócon (1891). Mindkét mű Párizsban készült. 1854-ben portrét festett róla Borsos József (Pozsonyi palota). A különböző helyeken elhelyezett arcmások vélhetően külön-külön, egyéni megrendelésre készültek el.

A MŰGYŰJTŐ ÉS GYŰJTEMÉNYE

GR. PÁLFFY JÁNOS SZEMÉLYISÉGE

Vajon mi volt az a döntő momentum, mely műgyűjtésre sarkallta, mi volt az a pszichikai indíttatás, fő motívum? Az elődök, avagy neves kortársak példája? Magánéleti tragédiája?¹³³ Egyedülvalóságának, elhagyatottságának drámája? A gyűjtéstörténet megannyi rejtélye, hiszen a tárgyak beszélnek a gyűjtő értékítéletéről, de az indíttatás rejtve marad, holott a gyűjtő személyisége, maga a gyűjtés pszichológiája – melynek kutatása ugyan meglehetősen ingoványos terület – szintén fontos lehet a kultúr-történet számára.

A gróf meglehetősen különös, zárkózott életet élt, egynéhány visszaemlékezés pár szóval utal morózus, szigorú, rátarti természetére. Közvetlen, személyes megnyilvánulásait nem ismerjük, levelezése töredékes, s csupán egy-két kortárs emlék maradt róla – Radisics Jenő írása a *Magyar Iparművészetben* és Vende Aladár sorai.¹³⁴

Emberi alakja, személyiségének bonyolultsága, összetettsége leginkább a hagyatéki peres iratokból bontakozik ki, de itt is közvetett módon ismerjük meg, a rokonok szemszögéből. Ezt azonban a peres felek elfogultsága, érdekeltsége miatt kritikával kell kezelnünk: sarkított jellemzések, túlzások szerepelnek benne. Lénye a korabeli megítélés alapján a normális és excentrikus határán állt,¹³⁵ függetlenítette önmagát a közvélekedéstől, elvonulva, magányos, maga teremtette törvények, elvárások szerint élt.

Személyiségének alapvető jellegzetessége különössége: bonyolult lelki alkatú különc. Különleges, a tradicionális értékrenden kívüli figura, hiszen több esetben szokatlanak tűnő véleményt hangoztatott, és más magatartást tanúsított, mint amit rangja, társadalmi helyzete alapján elvártak volna tőle: aulikus családból származott, s ő volt az, aki megvásárolta az 1848-as forradalomban döntő szerepet játszó Kossuth Lajos u. 3. szám alatti épületet, a Szabadsajtó udvarral. Mindkét általa megvett budapesti épület (a másik a Trattner-Károlyi ház) már a maga korában elsősorban történeti szerepének köszönhette hírnevét. Bajmócon hazafisága, hazaszeretete sajátos módon fejeződött ki. Kevesen tudják, hogy a fellegrvárban a ma is álló, neogótikus falburkolatok cirádás, gótizáló betűi magyar versrészleteket, hazafiasságra és áldozatvállalásra buzdító szövegeket rejtettek.¹³⁶

Arisztokrata volt, aki azonban felismerte a középosztály erősítésének szükségességét, s alapítványjaiban intézkedett ennek érdekében. Katolikusnak született, de az evangélikusok képzését támogatta. Egyike volt azoknak, akik 1894. június 21-én a főrendiház LVIII. országos ülésén a név szerinti szavazás során igent mondtak a polgári házasságról szóló törvényjavaslat elfogadására.¹³⁷

Mindezen vonások különlegessé tették a kortársak szemében, holott viselkedését, döntéseit tájékozottsága, intelligenciája, sajátos nyitottsága magyarázhatta.

Pálffy személyisége, életmódja egyaránt kettős: egyénisége – a korabeli megítélés szerint – a józanság és örültség határán állt, élete a jelen és az általa megidézett múlt határmezsgyéjén folyt. Anakronisztikus szellemű, későn született ember, aki elmúlt történeti korok ígézetében élt. A jelen elől történeti illúziókba menekült, tovább szötte álmában azt, amit ősei megkezdtek, tovább csinálta a valóságban azt, amit megálmodott.

A különtség és történeti illuzionizmus kifejeződött élete több területén: a műgyűjtésében, mellyel történeti korokat idézett meg, olvasmányjaiban, mikor különféle visszaemlékezéseket forgatott, s az általa megrendelt, róla festett művekben is. Egy ízben Piloty XVI. századi francia viseletben ábrázolta, míg más alkalommal Brožík az ősgaléria-béli festmények erősen konzervatív szemléletét és kritériumait követte, egész alakos képének megfestésekor.

Pálffy olvasmányai, könyvei mély történeti érdeklődést sugallnak: a különféle visszaemlékezéseket, elbeszélők munkáit olvasta szívesen.¹³⁸ Lady Mary Wortley Montague leveleiben (1716–1718) európai és Európán kívüli utazásairól írt, korabeli látványosságokról, berendezési tárgyokról.¹³⁹ A gróf egy-egy korszakot ismerhetett meg így, ami segíthette a műgyűjtésben, a paloták, kastélyok enteriőrjeinek kialakításában is.

Különleges vonásai, a kortársak szemében extrém megnyilatkozásai és hajlamai, történeti elvágyódása és szerepjátszása, de egész személyiségének különtsége megnyilvánulhatott a saját maga által felfedezett műgyűjtésben. Korán kifejlődött benne a műgyűjtő szenvedély, s gyűjteménye kialakításában tükröződött személyiségének különlegessége, artisztikus magatartása és ízlése.

A mesterségesen kiszakított környezet megteremtése, az illúziókkal átszőtt kulisszateremtés, egy anakronisztikus világ létrehozása nem volt idegen a XIX. század utolsó évtizedeiben, és mindez extremitásokkal párosult. Miként Werner Hofmann írta: „A ’mesterséges paradicsomok’ esztétikai rezervátumaiban ez a színpadiasság és historizálás a jelen időre is kiterjeszkedik.”¹⁴⁰ A valóságot elfedték, elfeledtették a múlt kulisszáival, megidézett, anakronisztikus művészmanírokkal. II. Lajos bajor király múltidéző kastélyaiba menekült, Makart koszűmös művészmulatságokat rendezett. Napóleon herceg a második császárság idején, Párizs közepén pompeji házat építtetett, s benne rendszeresen megjátszott „antik élet” folyt. Minden bizonnyal az sem véletlen, hogy éppen ezt a palotát vásárolta meg Pálffy gróf Párizsban.

Száz évvel születése után a „leggazdagabb fantáziájú magyar gyűjtő”-ként¹⁴¹ jellemezték Pálffy grófot. Valójában miben állt gyűjteményének egyedisége, fantáziadús koncepciója? Milyen grandiózus, nagyszabású elképzelései voltak?

GR. PÁLFFY JÁNOS MŰGYŰJTEMÉNYÉNEK JELLEMZÉSE

A műgyűjtemény mint életmű

Pálffy gróf természetesen tökéletesen tisztában volt azzal, hogy személyében kihalt a történelmi család királyfalvi ága, s ez is – természetéből adódó múltba fordulásán túl – sarkallhatta arra, hogy olyan művet hozzon létre, mely a családnak, kiemelkedő tagjainak és saját magának is emléket állít. Az indíttatás, a motívum homályos, viszont

a cél vitathatatlan: emlékéllítés az ősöknek és önmagának, a kihalásra ítélt királyfalvi vonalnak.

Kitartóan igyekezett feltérképezni az elmúlt korszakokat, a feudalizmus különböző periódusait, az egykori főúri életmódot, a Pálffy nemzetség fényes múltját. Elvetette a hagyományos főúri magánkincstárak értékmegőrző jellegét, ehelyett dokumentatív szándékkal, történelmi ihletéssel és esztétikai igénnyel, illúzióteremtő vágyakkal keresett műtárgyakat. A műalkotás tulajdonképpen eszköz volt ahhoz, hogy megteremtse saját személyes környezetét, mely egyszersmind felmenőie is lehetett volna. Pálffy az eredeti közegükből kiszakított tárgyakat új kontextusba állította, töredékekből, mozaikdarabkákból harmonikus egészet épített fel, és sikerült olyan környezetet teremtenie, mely az egykori elődök történelmi közegét is felidézte, ugyanakkor mint lakályos egész, megfélemlített saját maga igényeinek, de múzeumszerű bemutatásra is alkalmassá válhatott.

A műtárgyak lényegében nem szigorúan rekonstruált, hanem „megidézett” történelmi enteriőrben kaptak helyet. Megteremtette elődeinek világát, módosította, új vonásokkal gazdagította az egykorvolt környezetet. Lényegében mégis családjá történelmi múltját, egy nagy múltú történelmi család történetét, életerét reprezentálta.

„Múzeumának” alapja történelmi öntudata, családjának piedesztálra emelése, a Pálffy család dicsőséges múltja és történelme – ugyanakkor a családtörténet, a magántörténelem univerzálissá tágult a saját ízlése, egyéni intuíciója nyomán kiválogatott egyetemes műtárgygyűttes révén.

Történelmi szempontok: dicsőséges ősök

A Pálffy családból többen beírták nevüket a magyar történelembe, és beleivódtak az utolsó királyfai Pálffy gondolkodásába, történelemszemléletébe is. Pálffynak önálló véleménye volt az egyes történelmi személyiségekről, s ennek megfelelően választotta ki felmenői közül azokat, akiket valamilyen szempontból fontosnak tartott. Közülük néhányan kiemelkedő helyet kaptak az általa kialakított ősgalériában, történelmi tablóban. Sajátos történeti beállítottsága¹⁴² erőteljes szelekcióhoz vezetett. Ideája a nádori ős, a királyfalvi ág megalapítója, gr. Pálffy János nádor volt.

Az egyes történelmi helyszínekhez, családi kastélyokhoz, palotákhoz külön-külön, más-más, jellegzetes történelmi személyeket, ősöket választott ki felmenői közül. A helyszín és a kiemelt személyiségek között a múltban szoros kapcsolat volt, lényegében utalva a Pálffy család egykori felemelkedésére és történelmi dicsőségére. Csak a legjelesebbeket kiemelve: Bajmócon Pálffy II. Miklós, a győri hős és fia, Pál kapott kiemelt helyet, továbbá Pálffy Tamás, nyitrai püspök, kancellár (†1679), kora legkiválóbb egyházi szónoka. Királyfán az ősapák, a két nádor, Pálffy V. Miklós és V. János, az egykori építető. Lényegében másutt is jelen voltak a neves elődök képmásai, a családi ősgalériák mintájára.

A historizmus mint magatartásforma

Pálffy számára saját kora, a XIX. század második fele lehetőséget teremtett ahhoz, hogy elődeit, azok környezetét megidézze; a XIX. század történetírása (történeti mű-

vek, monográfiák, regények stb. megjelentetése), az archeológia szintén inspirálta a múltba való elvágódást.¹⁴³ A történelmi tudat előfeltétele volt a XIX. századi historizmusnak. Amint Wolfgang Götz megfogalmazta, „a historizmus egyfajta történelemélményen alapul, amely egyfajta történelmi tudattá tömörül”.¹⁴⁴ A reaktivizált történelem a fontos, mely megismételt formában fejeződik ki: „A történelem ... felidézhető, életre kelthető és rövid idő alatt bárki által újra élhető valóság...”¹⁴⁵

Pálffy számára is fontos volt a történelmi tudat, és a historizmus egyúttal egyfajta magatartásformát, életmódot is jelentett. A kiválasztott történelmi stílusok felelevenítésével legitímálta a jelent, azaz az általa létrehozott történelmi környezettel igazolta elődei, ősei szerepét, bizonyítva mindezt saját kora előtt és tervei szerint fenntartva a jövő számára is. Nosztalgikus világot, környezetet teremtett, belévetítve ábrándképeit s az általa újratemtett múltban valósította meg vágyálmait. A múlt utáni nosztalgiát sugallta a letűnt világ minden darabja, s ebben a kreált világban a történelmi emlékezetnek, a sajátosan újratemtő képzeletnek jelentős szerep jutott.¹⁴⁶

Iparművészeti gyűjtés

A korábban csupán mesterségnek tekintett iparművészet önálló esztétikai sajátosságait a XIX. század második felében Gottfried Semper igyekezett kifejteni, elsősorban „materialista”, anyagközpontú, technikai és funkcionális jellegű megközelítéssel. Biztosan állíthatjuk, hogy a gróf ismerte Gottfried Semper: *Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten* (I–II. kötet. München, 1878) című könyvét, hiszen a pozsonyi palota egyik szobájában láthatjuk kétkötetes művét.¹⁴⁷

Semper gondolatai hathattak azokra a tudatosan kialakított magángyűjteményekre, melyekben az iparművészet a képzőművészettel (elsősorban festéssel) egyenrangúvá vált, vagy esetenként vezető szerepet kapott. Sempernek szerepe lehetett abban, hogy a gyűjtők a képzőművészet helyett vagy mellett az iparművészeti műgyűjtés teljességére törekedtek, s az univerzális kollekciók az egyetemes művelődéstörténetről átfogó áttekintést, keresztmetszetet nyújtottak. Az egyetemes igényű, iparművészeti szempontú műgyűjtés a XIX. század második felében jött létre. Vojtech Lanna egyedülálló kollekciója szinte áttekintést nyújtott az iparművészet történetéről. Említhetnénk a magyar származású Frédéric Spitzert is, akinek szintén jeles iparművészeti tárgyai voltak az ókortól a XVIII. századig, olyanok is, melyek korábban alig kerültek a műgyűjtés homlokterébe (pl. a bőrművesség emlékei).¹⁴⁸

Pálffy gyűjteményében a képtár mellett egyenrangú szerepet kaptak az iparművészeti tárgyak. Az összművészeti gyűjtés jelentősége fejeződik ki benne, mint ahogy a Frick-, a Wallace- vagy akár a párizsi Jacquemart-André-gyűjteményeknél, Edouard André törekvéseiben. (Edouard André az *Union centrale des arts décoratifs* elnöke volt, amely protestált a művészeti ágak hierarchiája ellen.) A gyűjtő akarata érvényesült gyűjteménye kialakításánál, hiszen megteremtette az iparművészetek panorámáját, mintegy „szentélyét”, továbbá a különböző helyekről származó, eredeti környezetükből kiszakított különféle műtárgyak sajátos egységét.

Számos gyűjtemény – a XIX. század utolsó harmadában – a XVIII. század kultúráját, művelődéstörténetét szemléltette, s az egyik legjelesebb kollekció Sir Richard

Wallace egyedülálló francia bútor- és tárgygyűjteménye volt. A XIX. században az előző század tárgyai még elérhetőek voltak, sokkal inkább, mint a korábbiak.

A XIX. század vége felé egymás után jelentek meg Párizsban olyan könyvek, melyek a magánkollektciókat méltatva a műgyűjtés fellendítését szorgalmazták.¹⁴⁹ Napvilágot látott olyan, kifejezetten gyűjtőknek szánt kézikönyv,¹⁵⁰ mely segítséget nyújtott a XVIII. századi iparművészeti tárgyak gyűjtéséhez, és közölte a jeles gyűjtők névsorát, a korabeli legjelentősebb aukciókat.¹⁵¹ Külön kiemeljük Léopold Double kollektcióját, mely kitűnően válogatott tárgye gyűjtemény volt, hamarosan európai ismertségre tett szert, és példaként, mintaként szerepelt.¹⁵² Nem egy hasonló tárgy, tárgytípus a Pálffy-gyűjteményben is megtalálható volt.

A kézikönyvben és a katalógusokban felsorolt többféle tárgycsoport, sokféle iparművészeti tárgy együtt képviselte a század kultúráját: bútorok, órák, ötvöstárgyak, cizellált bronztárgyak, kerámia és porcelán, fali kárpitok, különféle szelencék, apró tárgyi emlékek stb. Különféle kiadványok (pl. Rodolphe Pfnor: *Guide artistique au Palais Fontainebleau*. Paris, 1889), kiállítások (pl. *Marie Antoinette et Son Temps*. Galerie Sedelmeyer, 1894) is serkentették a gyűjtők érdeklődését a XVIII. század iránt.

Pálffy gyűjtőtevékenysége – teljességigényét tekintve – leginkább a XVIII. század iparművészeti emlékeinek gyűjtőihez kapcsolódik, az eredeti tárgyak legtöbbször e századból való. Érzékelhető a francia művészet dominanciája, bár a gyűjtemény tartalmazott német, németalföldi, spanyol, itáliai, osztrák, angol műalkotásokat is.

Gyűjtemény és enteriőr egysége

A historizmus idején szinte elválaszthatatlan volt egymástól gyűjtemény és enteriőr, a példaként tekintett régi műalkotások az otthonokban kaptak helyet. A XIX. század közepétől kialakult egy olyan irányzat, a londoni Hertford- (később Wallace-) gyűjtemény hatására, amely a művészien elrendezett műgyűjtemények példaképévé vált.¹⁵³ A műalkotások elsődleges, meghatározó szerepet kaptak, s művészi elrendezésük megtöltötte a teret, különleges hangulatot sugallva.¹⁵⁴ A Wallace-gyűjtemény már a maga korában bekerült a köztudatba, több cikk megjelent róla.¹⁵⁵ Rövidesen többen követték, Párizstól Bécsig, így például dr. Albert Figdor nagy szakértelemmel összeválogatott, sokirányú bécsi kollektciója, melynek igazi varázsát a termék atmoszférája adta.¹⁵⁶

Ehhez hasonlóan Pálffy gróf műtárgyközpontú grandiózus elképzelése is eltért a kor lakberendezési irányzatától, amelyben a múltbéli stílusoktól illetve a különböző funkciójú termeket, szobákat – egy-egy szoba berendezését zárt egységnek tekintve – általában más-más felfogásban, stílusban rendezték be, kifejezetten historizáló darabokkal, kiegészítőként eredeti, régi tárgyakat helyeztek el.

Pálffy minden kastélyának, palotájának más-más szerepet szánt, nem termenként, hanem épületenként rendezte be őket különböző stílusban. Minden esetben a régi műtárgyak játszottak meghatározó szerepet. A koncepció lényege, hogy gyűjtemény és berendezés nem válik el élesen egymástól, szerves része lesz az enteriőröknek a gyűjtemény, sőt a gyűjtemény maga a berendezés. Korábbi korok mives tárgyai mintegy berendezési és dísztárgyakként jelennek meg.

Pálffy enteriőrjeiben az illúzióknak kiemelt szerep jutott. Maga a történelmi enteriőr is – a gondosan kiválogatott tárgyakból – az illúziók világába vezet. Különféle eszközei voltak arra, hogy az ideák világát teljesebbé tegye: az illúzió, a történelmi hangulat kedvéért és a teljesség igényéből fakadóan kerülhetett sor bútor- és egyéb másolatok készítésére. A kor felfogása szerint ez nem jelentett hitelrontást, múzeumokban is helyet kaptak a korhű másolatok, ott elsősorban didaktikai céllal. A historizmus gyakorlata, hogy eredeti és másolat egymás mellett kapott helyet, mindkettő egyaránt a térkompozícióban játszott szerepet.

Pálffy lehetőség szerint eredeti műtárgyakkal vagy azok hű másolataival rendezte be várait, kastélyait. Elsősorban régi (késő középkori), már szinte beszerezhetetlen tárgyak utánzása vagy hiányos garnitúrák kiegészítése céljából folyamodott műtárgymásolatokhoz.¹⁵⁷

A másolt bútorok igényesek voltak, a művészet és mesterség magas szintű gyakorlatát hirdették, és a régi előképeket részletekben menően, pontosan követték. Arra is van példa, hogy eredeti részletekből, régi elemekből alkottak meg egy-egy tárgyat, egészítettek ki töredékeket egész bútorrá.¹⁵⁸ A bútormásolatokat, az újabb bútorokat minden bizonnyal több mester, műhely készítette, mint ahogy a belső terek kialakítását is többen végezték.

A nagy szcenikus

Pálffy János gróf tulajdonképpen műgyűjtő és szcenikus volt egy személyben. Jellemző, hogy a gróf az adott térhez illeszkedő, méretben odavaló műtárgyat keresett – állítólag külföldi útjai során mindig magával hordta kastélyai helyiségeinek alaprajzát, falterületi méreteit, megjelölve a már elfoglalt felületeket, a már meglévő berendezési tárgyak pontos helyét, hogy a szabad területekhez méretben és egyéb szempontok szerint illeszkedő darabokat találjon.¹⁵⁹

Markáns építészeti, belsőépítészeti elképzelései megvalósításához szakemberek segítségét vette igénybe, de mindig érezte, hogy ő társalkotó, koncepciózus, vitatkozó-megrendelő félként van jelen – ez jellemző volt akkor is, amikor belsőépítészeti megrendelést adott (Schmidt Miksának, a Colli cégnek) vagy új várat teremtett Bajmócból egy építész segítségével (Hubert Józseffel). 1895-től 1907. augusztus 25-ig állandó összeköttetésben, személyes kapcsolatban volt A. Colli, innsbrucki állami műipariskolai ny. tanárral, műbútorgyár-tulajdonossal.

Levezetésének megmaradt töredékeiből kiderül, hogy az említett mestereken kívül többek közreműködését vette igénybe. A legkorábbi fennmaradt számlák az 1850-es évekből származnak, melyek már tükrözik sokirányú törekvéseit. 1855-ből maradt fenn Andreas Peterlini elszámolása (K. K. Hof- Feld- und Strohsessel-Fabrik).¹⁶⁰ A legkülönbözőbb üvegféleségek szerepelnek a neves Lobmeyr cég 1861-es keltezésű számláján.¹⁶¹ Bécsben általában udvari szállító cégektől rendelte meg a különféle berendezési tárgyakat, egyéb kellékeket.

Különféle textíliákat – elsősorban szőnyegeket, de selyemdamaszt, tapéta is szerepel a felsorolásban – vásárolt bécsi, pozsonyi palotája és királyfai kastélya számára

A. C. Lechleitner's Erbennél 1860-ban.¹⁶² Jellemző, hogy több cégnél – főként Párizsban – vett igényes textíliákat, akár bútorszöveteket, akár más anyagokat a szalonok részére, esetenként pedig a falak bevonására (pl.: Ch. Le Clerc, D. Janiaud stb.). Pozsonyi hálószobája részére japán selyemfüggönnyt vásárolt.¹⁶³ Kapcsolatban állt Markl und Thanhofer 1720-ban alapított vászonmű-lerakatával is.¹⁶⁴

Párizsban 1889–1890-ben különféle bútorokat vett az 1878-as párizsi világkiállítás bronzéremmel díjazott A. Chevré cégtől, amely mint a stílusbútorok mestere, egykori ébenisták (díszbútorasztalosok) késői utóda volt.¹⁶⁵ Bécsben Johann Poisl asztalosmester kapott tőle mindenféle asztalosmunkára megrendelést (1891), korábban Max Wild mesterrel is dolgoztatott (1886). Kapcsolatban, levelezésben állt a számos díjjal, kitüntetéssel elhalmozott Gustav Gilgen cégével, az Atelier für Wohnungs Einrichtunggal, mely bútorokat készített és úgymond művészi asztalosmunkát (Kunst-Tischlerei) végzett.¹⁶⁶

Pálffy gróf a műgyűjtéshez és a belső terek kialakításához egyaránt különös adottsággal bírt. Egységes összhatást igyekezett teremteni a mobiliák között, és ügyelt a textilek harmóniájára, egy-egy terem összképének kialakítására is. A kis tárgyak (porcelánok, különféle csecsebecsék, keleti tárgyak stb.) többnyire vitrinekben kaptak helyet. A festmények a falakon függtek, s a gyengébb képek általában a folyosókon, félreeső terekben, termekben leltek elhelyezést. Még a legnehezebb problémát, a szobrok, monumentális alkotások térbeli elhelyezését is sikerült megvalósítania Pálffynak. „Ritka gyűjtőnek van oly kiváló érzéke az összevaló darabok csoportosításához, kevés ember bír a vonalak szépsége iránti érzék akkora fejlettségével, a tömegek és színek összhangjára alkalmas ítélőképességgel, mint a minővel ő bírt és ebbeli tehetségének teljes tudatában volt. Meggondolással szerzett, személyesen rendezett el mindent s úgyszólván egy széket sem rendezett el véletlenül.”¹⁶⁷

A finom esztétizmus és az átgondolt térkomponálás felidézti a Goncourt-ok Boulevard de Montmorency 53. sz. alatti házának és az ott őrzött gyűjteményeknek a leírását, annak szellemét. *La maison d'un artiste* (Paris, 1881) című művében Edmond de Goncourt megidézti az épület stílusával összhangban lévő XVIII. századi „díszletet”, amit évek során sikerült megteremteni, s művészi összhangba hozni a háttérrel az anyagokkal, árnyalatokkal.¹⁶⁸ Lehetséges, hogy ismerte e művet Pálffy gróf, hiszen a művészi összhangteremtés, az épület stílusával összhangban álló részletek problémája levelezésében is előfordul.¹⁶⁹

Amellett, hogy egy-egy korszakot, stílust szinte a maga életszerűségében, jellegzetességeivel, iparművészeti tárgyak együttesével szemléltetett, a tárgyak elrendezése, elhelyezése rafinált művészi hangulatot teremtett, harmonikus egységet alkotott, ugyanakkor a lakályosság egybekapcsolódott a múzeumi igényességgel, a teljességre irányuló törekvéssel.

Múzeumszerű bemutatás – múzeumalapító gondolat

A gróf végrendelete, rendelkezési szándéka is erre, a múzeumszerű bemutatásra utalt.¹⁷⁰ A szigorú, muzeális tervszerűség és a szakértelem már a kortársaknak is feltűnt.¹⁷¹ A Pálffy-várak, -kastélyok, -paloták berendezésének időrendi egymásutánja, kronológiai rendje, egy-egy korszakot, stílust megjelenítő sajátossága – bizonyos

kor-, korszakhatárok között –, továbbá a maga nemében a teljesség igénye, az egyetemesség kívánalma, és törekvése a művészettörténeti áttekintésre: muzeális tervszerűséget mutat. Maga a látvány is a múzeumok belső tereit idézte, hiszen enteriőrjei megtervezettek, áttekinthetők, a főbb darabok kiemelése tudatos volt.

Ahogy a múzeumokban központi nyilvántartás van, úgy látta el Pálffy is mütárgyait nyilvántartási (törzs) leltári számmal, és ahogy feliratok készülnek az egyes tárgyakhoz, úgy kísérte a műveket (festményeket) igényes, cinklemezből kivágott aranyszínezett táblácska, rajta az alkotóművész nevével.¹⁷²

A XIX. század a „Kunstkammer” végét jelentette és a modern értelemben vett múzeumok mint tudományos intézmények születését. A század utolsó harmadában jöttek létre az első iparművészeti múzeumok. A múzeumalapítások pezsdítették a gyűjtőkedvet, a tudományos és múzeumi értékrend sarkallta a minőségi tárgyak gyűjtését.

A gróf végrendeletében fogalmazta meg múzeumalapítói szándékát, hogy gyűjteménye a köz számára hozzáférhetővé váljék. Halála után néhányan jelezték, megemlégtették a gróf azon célját, hogy kollekcója a hazai ízlést nemesítse, mütárgyai a hazai műipart és művészetet ösztönözzék, mintaként, példaként szolgálva.¹⁷³ Mindez egybeesik a korabeli „iparművészeti múzeumok” alapítását meghatározó gondolattal, Semper néhány elképzelésével, tézisével,¹⁷⁴ miszerint a múzeumoknak, a benne lévő műalkotásoknak mintaadó szerepük van. Semper a gyűjteményeknek, melyektől egyszerre követelte meg a művészi érzéket fejlesztő összbemutatót és a didaktikus rendszert, kiemelt szerepet tulajdonított a köznevelés megnevelésében (az általános köznevelés iskolái). Fontosnak tartotta a kézművesség és a köznevelés, a nemzeti jellegű művészeti érzés kialakítását, fejlesztését.

Az eszményi múzeum terve (1852) című írásában Semper muzeológiai elveket fogalmazott meg: a múzeumnak történelmi áttekintésen túl anyag, forma, technika kapcsolatát és fejlődését kell bemutatnia, s ezzel a köznevelést szolgálnia. Tudomány és művészet kölcsönhatása szükséges, a kettő együtt lehet a nemzetnevelés eszköze, s így lehet a rendezett gyűjteményeket hasznosítani. Semper elméleti munkássága lényegében a mai Victoria and Albert Museum, az első iparművészeti múzeum alapításához vezetett. 1862-ben a londoni világkiállításon az angol ipar diadalt aratott, s ezt a semperi elképzelések megvalósulásának tulajdonították (tudomány, művészet, ipar együttese, a múzeumok és a nevelés szerepe a köznevelés fejlesztésében). Ennek hatására, Semper elveit követve alakult meg a kontinens első iparművészeti múzeuma 1864-ben Bécsben, majd a második, immár Budapesten.

Semper elvei hatottak Magyarországon is, konkrétan az Iparművészeti Múzeumot életre hívók elképzeléseire, az alapítás gondolatát dédelgető Pulszky Ferenc,¹⁷⁵ majd az intézmény kiemelkedő főigazgatójára, Radisics Jenőre. Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum „mintakollekciójával” a köznevelést, a nemzeti szellemű magyar iparművészet megeremelését szolgálta.¹⁷⁶

Művészettörténeti koncepció

A korabeli múzeumi gyűjtési elvek, a kiállítások, a meghatározó egyéniségek befolyásolták a műgyűjtők tevékenységét. Az első múzeumi szakemberek, különösen

Wilhelm Bode szaktekintélye és programja hatott a korabeli műgyűjtőkre és kollekciókra is. Bode értékelte a gyűjtők tevékenységét is, megmutatta a gyűjtés útjait, tevékenysége nyomán pedig kibontakozott egy sajátos, sokoldalú gyűjtőtevékenység, mely a művészeti fejlődést, annak jelentőségét, összetett sokrétűségét reprezentálta.¹⁷⁷ Mindennek kiindulópontja egy 1883-as kiállítás volt (Berlin, *Ausstellung der Berliner Privatbesitzers*).

Bode metodikája szerint a festmények, iparművészeti tárgyak – a múzeumban – lényegében stílus és időrend szerinti elrendezésben kaptak helyet: kiszabadította a tárgyakat a művészeti ágak, műfajok megszabta korlátok alól. A műtárgyak „keveredése” egyes művek kiemelését és a művészeti, kultúrtörténeti összefüggések szemléltetését szolgálta,¹⁷⁸ ahol festmények, szobrok és iparművészeti tárgyak kerültek oly módon egymás mellé, hogy méltó, térbeli összhatás szülessen.

Bode hatását, szemléletét, felfogását sugallta Budapesten pl. Glück Frigyes kollekcója, melynek súlypontja a XVII. századi holland (németalföldi) festészet volt, emellett a velencei reneszánsz és a firenzei quattrocento volt meghatározó. Előfordultak még XVI. századi északi mesterek munkái is, néhány XVIII. századi műalkotás mellett.¹⁷⁹

Bode felfogását idézi Pálffy képgyűjteményének alapkonceptiója, valamint gyűjtésének művészettörténeti indíttatása, megközelítése, mely grafikai kollekcójában úgyszintén megnyilvánult. Pálffy különböző palotáiban és kastélyaiban elhelyezett hatalmas mennyiségű grafikai gyűjteménye teljes művészettörténeti áttekintést nyújtott a jeles mesterekről, a főbb grafikai műhelyekről, a sokszorosító művészetek alakulásáról, a stílusok egymás utáni és egymást átható változásáról.

Képgyűjtemény

Noha Pálffy festménykollekcójában főszerepet kapott az itáliai és németalföldi festészet, más iskolák és korszakok jellemző munkáit is gyűjtötte, sőt még a barokk művészetre is felfigyelt, bemutatva a művészettörténet eme periódusát, ám sajátos történeti szemlélettel vezérelve gyűjteményéből kirekesztette a kortárs, modern szemléletű műveket. A művészettörténeti visszatekintésből, a konzervatív történelemszemléletből fakadt, hogy Pálffy érzéketlen maradt saját korának úttörő törekvéseivel szemben, így teljesen történeti jellegű maradt a gyűjtemény.

Kortárs műalkotás alig fordult elő (főként arcképek, állatképek, esetleg néhány más festmény található), az is konzervatív. A festők közül az akadémizmus szellemében dolgozó mesterek műveiből válogatott, és legfeljebb a barbizoni iskola szelleme érintette meg (Ch. F. Daubigny, C. Troyon). Nem volt érzéke a kortárs művek felbecsüléséhez, a modern irányzatok felismeréséhez. (Abban a korban, amikor voltak már gyűjtők, akik felfedezték az impresszionizmust, és kialakultak az első ily jellegű műgyűjtemények is.)

Alapvetően elkülönült a festménykollekción a többi tárgyegyüttestől, hiszen egészen más alapelvek szerinti gyűjtésről volt szó. A képek és iparművészeti tárgyak kronológiája nem, vagy csak néhány esetben volt párhuzamosan, stílszerűen egymás mellett futó; olykor pedig az iparművészeti tárgyak és festmények egymás mellé helyezése merész kapcsolódásokat, asszociációkat keltett.

A modell, ahogy egy gyűjtemény történeti jellegű lakberendezéssé integrálódott, lényegében az 1830-as években jött létre. A párizsi műgyűjtő, Alexandre Du Sommerard az Hôtel de Clunyben középkori és reneszánsz műtárgyait történeti keretbe foglalta.¹⁸⁰

Az 1889-es párizsi világkiállításon Viollet-le-Duc koncepciója nyomán megnyílt *Histoire de l'habitation humaine* című nagyszabású bemutató volt az első kultúrtörténeti vonatkozású lakberendezés-történeti kiállítás. Feltételezhetjük, hogy hatott Pálffyra a kiállítás és az elképzelés. (Szintén ennek sugalmazására születhetett meg az Iparművészeti Múzeum igazgatója, Radisics Jenő kiállítási koncepciójában az ún. történetiszoba-sorozat eszméje, mely létezett még az 1910-es években is, de csak részben valósult meg.) A gróf saját palotáiban és kastélyaiban létrehozott nagy ívű kultúrtörténeti bemutatóját történeti enteriőrsorozat képezte. Összetettségében grandiózus, ahogy a terekben művészeti ágak és műfajok keverednek, családtörténet és egyetemesség együtt van jelen. Időben egymásra épülő, egymást követő stílusok, művészeti korszakok váltják egymást váraiban, kastélyaiban, palotáiban. Sohasem merev, kronologikus rendben, hanem életszerűen elrendezve és egyéni intuíciója nyomán kiválogatva.

„...e műkincsekben páratlanul gazdag gyűjteményekbe, melyek az egyes kastélyokban és palotákban más-más koroknak szinte kifogástalanul teljes és összhangzatos képét adják, oly módon, hogy az másutt ilyen tökéletes egészet nyújtó képben alig, vagy egyáltalán nem is látható... Így a bajmóci kastély és műkincsei a középkori és renaissance művészet, a királyfai kastély és műkincsei a XVIII. századi barock művészet, a bazini kastély és műkincsei a késő XVI. és kora XVII. század ... német művészetnek, a pozsonyi palota a XV. és XVI. Lajos korabeli művészetnek nyújtja tanulságos képét.”¹⁸¹

Így tehát időrendbe állítva: Bajmócon és a kisebb jelentőségű bazini várkastélyban a XVI–XVII. század művészete elevenedett meg, míg a pozsonyi palotában elsősorban a XIV., XV., XVI. Lajos kultúrája. A XVIII. század első harmadában emelt királyfai kastélyban a barokk művészet, Mária Terézia kora diadalmaskodott, átvezetvén a klasszicizmus felé, míg Bécsben uralkodott az empire, s a budapesti palotában annak visszfénye jelent meg.

KASTÉLYOK, PALOTÁK, GYŰJTEMÉNYEK

BAJMÓC: A FÖMŰ

A bajmóci vár rövid története

Bajmóc vára a XIII. század közepén épült, alapjait valószínűleg a tatárjárás után rakták le egy királyi uradalom központjában. Az Árpád-ház kihaltával Csák Máté kezére került, kinek halála után visszaszállt az uralkodóra, majd a XIV. századtól számos tulajdonos bírta. Zsigmond király alatt magánkézben volt (a firenzei Onuphrius család, kihalt 1485-ben). Mátyás király fiának, Corvin Jánosnak adományozta, aztán a Szapolyaiaké lett, akik hűtlenségük miatt veszítették el. 1527-ben adományozta I. Ferdinánd Thurzó Elek kincstárnoknak, a felemelkedő, vagyonos, közjogi méltóságokat szerző és viselő Thurzó család egyik tagjának. Hadászati jelentősége – a Nyitra-völgy záróerődje volt – különösen a török időkben volt fontos: 1530-ban, majd 1599-ben is sikertelenül ostromolták.

A Thurzó család kihalása (1636) után a kamarára szállt, ahonnan 1637-ben Pálffy Pál vette meg, aki – III. Ferdinánd alatt – kamaraelnök volt.¹⁸² A későbbi nádor a várat gondosan megerősítette és kijavíttatta.¹⁸³ A korai barokk jellegű átépítés jelentős volt, a kápolnát 1659-ben, immár Pálffy Pál halála után szentelték fel. III. Károly uralkodása alatt Pálffy Miklós nádor (1714–1732) és testvére, a később szintén nádor, János, horvát bán (1704–1731) bajmóci birtokukban megerősítették, s a birtoktest mindvégig a család kezén maradt.¹⁸⁴

A vár átépítése: ad memoriam gloriae antiquae

Az egyik neves űs, Pálffy Pál nádor alakította ki lényegében a bajmóci épület egykori, egyszerű formáját, mely zárt, erőd jellegű épület, igazi vár volt, vízesárokkal körülvéve.¹⁸⁵ Legendába illő, s ezt más magyar épületekre, kastélyokra is mondták, hogy annyi ablaka volt, ahány nap az évben. Bajmóc lényegében tehát fontos erősség, uradalmi központ és legendák színtere volt századok óta. Állítólag Pálffy Pál legkedvesebb tartózkodási helye volt.¹⁸⁶

Pálffy János a saját elképzelései szerint építtette át a várat, a pozsonyi származású, budapesti építész, Hubert József (1846–1916)¹⁸⁷ közreműködésével. Testvérével – Hubert Ferenc pozsonyi építőmesterrel –, akinek fakereskedése volt, Pálffy üzleti kapcsolatban állt, s ennek (is) tulajdonítható, hogy a választás reá esett.¹⁸⁸ A gróf bizonyára úgy látta, hogy nincs szükség önálló építészeti koncepcióra, hanem az ő határozott igényeit, terveit kell megvalósítani, melyre Hubert képzettsége és számos vidéki építménye alapján alkalmas, Semper tanítványaként ragaszkodott az építészeti tradíciókhoz, egész életét az építészetnek és művészetnek szentelte. Hubert rendszeresen elküldte tervrajzait, melyekre a gróf ráírta véleményét, illetve számos esetben javította azokat, továbbá különféle óhajainak megvalósítását várta el, követelte

meg, ötleteket adott vagy igényelt a tervezőtől.¹⁸⁹ Hubert a gróf – olykor vitatkozó – „munkatársa” lett és mintegy húsz esztendeig irányította az építkezést, mely 1889-ben kezdődött el. 1895-re elkészült a fellegvár, s az épület 1898-ra lényegében mai formájában állt, ám a belső munkálatok Pálffy haláláig folytak.

Az átalakítás során a vár jellege alaposan megváltozott. Megszűnt az épület eredeti, védelmi funkciója, s ennek a feladatnak megfelelő egyszerű konstrukciója, és ehelyett neogótikus stílusú lovagvár épült meg. A belső terek közül eredeti formájában csupán a kápolna és a süvegboltozatos nagyterem maradt meg. A kápolnát barokk festmények díszítik, továbbá festmények ékesítették eredetileg a Hunyadi terem boltozatát is. (Kiemelkedő összhatású enteriőr lehetett, falfestményei ma már nem láthatók.)

A bajmóci várkastély lényegében a francia késő gótikus, XV. század végi kastélyok mintájára készült, melyeket Pálffy gróf franciaországi tapasztalatai nyomán ismert. Mély hatást tett rá – amint levéltári adatok alapján bizonyítható¹⁹⁰ – a kor ismert, a purizmus szellemében alkotó restaurátora, elismert építészeti szakírója, Viollet-le-Duc, aki a pierrefonds-i várat építette ki 1863 és 1870 között. Az alaprajzi szisztéma, az elrendezés, a hegyes sisakkal fedett bástyák, az erődített falgyűrű innen ismertek. A kápolna külső képét a St. Chapelle inspirálta. Az épület egyes elemei különböző épületekről származnak.¹⁹¹

Hasonlóképpen hatással volt Pálffyra a határainkhoz közeli Kreuzenstein vára is.¹⁹² A gróf hálószobájában ott volt a kreuzensteini vár látképe.¹⁹³ Kreuzenstein ura, Hans Wilczek gróf romantikus hajlama, életmódja, egész mentalitása, gyűjtőszenvédélye a régi lovagvilág fénykorát idézte, a középkor miliójét akarta megteremtteni várkastélyában. Elképzelése nyomán, K. Kayser építész tervei szerint épült fel romjaiból a családban atyáról fiúra öröklődő vár román és gótikus stílusban, mintegy emléket állítva a családnak. A kápolna, amelyben édesanyja nyugvóhelye volt, egységes gótikus stílusban készült el. Wilczek gróf finom ízléssel, szakértelemmel összeválogatott értékes középkori műtárgyait, a levéltárat és könyvtárat itt helyezte el.¹⁹⁴

Hans Wilczekhez hasonlóan Pálffy János is egy ősi családi várat építtetett át, nagy lelkesedéssel, mély ismeretekkel, anyagi áldozatokkal; s a nagyszabású várkastély nem olyan lett, amilyen volt, hanem amilyen lehetett volna. Benne különböző helyekről származó tárgyak kaptak helyet, és mégis egységet sugalltak.

A monumentális épület – hasonlóképpen a XIX. század végén épült historizáló szellemű építményekhez – várkastélynak nevezhető, de az igazi várkastélyok védelmi funkciója nélkül. Az erődjellegű – várakra jellemző elemeket, tornyokat, bástyákat – külsőségekben megőrizve a feudális reprezentáció szolgálatába állította. A hatalmas, nagyszabású épület (mintegy hárommillió koronába került az építkezés)¹⁹⁵ számos tornyának építészetikonológiai szerepe egyértelmű: a tulajdonos kiemelt, arisztokrata származására utal. Mindezt tetézi, hogy a tornyokat aranyozták, ezzel is hirdetve a tulajdonos gazdagságát. „Aranyozott kupolái, karsú tornyai messziről magukra vonják az utazó figyelmét.”¹⁹⁶

Az épület felépítése, némiképp bonyolult alaprajza, konstrukciója egyszerre tükröz hierarchiát és elszigeteltséget, megközelíthetlenséget. A külső falgyűrűt négyszögletes és kerek bástyák tagolják, ezen belül az udvarok szintje fokozatosan emelkedik a közepén lévő, messzire kiemelkedő, kerek tornyokkal közrefogott főépület, a fellegvár felé. A felmagasodó fellegvár uralkodik a környéken, szinte megközelíthet-

lennek tűnik, talán azért is, mert nincs egyértelmű főnézete. Lényegében az épület-együttes körkörös, centrális szerkezetű.

A bajmóci várkomplexum Pálffy gróf főműve volt, melynek kialakításához már élete alkonyán, túl a hatvanadik életévén látott hozzá, vélhetően számot adva egész életéről és a királyfai Pálffy-ágról. „Legnagyobb becsvágya volt, hogy Pálffy őseinek híres bajmóci várát saját terve szerint felépítse és az építést életében befejezze.” (Gr. Pálffy Ede)¹⁹⁷

Az átalakítással Pálffy igyekezett monumentális emléket állítani a vár legendás múltjának, az ősöknek és saját magának. E célja, mely áthatotta egész életművét, Bajmócon főszerepet kapott. Tudatában volt ennek a feladatnak és annak a szerepnek, ami utolsóként ebből az ágból, a királyfai Pálffy ágból reá hárult. A bajmóci vár Hunyadi traktusának egyik kapuja felett kőbe vésette a következő chronostichont: „ULTIMUS EX PÁLFFY IOANIS LINEA NATUS RESTITUIT DECUS IN RUPE ARCI SITATE” (Pálffy János ágából az utolsó leszármazott[,] visszaadta dicsőségét/díszét a sziklán épült várnak).

Bajmóc főmű azért is, mert megfelelő, sajátos keretet, hátteret teremtett Pálffy műgyűjteményének, és azért is, mert a fellegvártól a kriptáig, az ősök tiszteletétől a saját maga számára való emlékéllítésig sok mindent magába foglalt. Újrateremtett egy fellegvárat, neogótikus és részben neoreneszánsz berendezéssel, valamint összegyűjtött benne kiváló alkotásokat. Lényege, hogy az épület, valamint a belső berendezés, az enteriőrök megformálása és a műgyűjtemény kialakítása ugyanazt a koncepciót valósította meg: egy főúr emléket állító vágyait, akaratát testesítette meg.

Az épület két fő részből áll: a szabálytalan, sokszögű alaprajzú külső várból, mely néhány részletet megőrzött az eredeti építményből, és az új fellegvárból. Az egykori leltár az épület hét fő részét különböztette meg: számtartósági szárny, konyhaszárny, orangerie, a gróf lakosztálya, a kápolna, a Hunyadi szárny és a fellegvár. Alul kiterjedt barlangrendszer húzódott és a kriptá, melybe Pálffy is eltemették. Pálffy saját részére három szobát alakított ki, ezeket használta voltaképpen: a dolgozót, a hálót és az ebédlőt. Korszerűsége nem törekedett, villanyvilágítás és fürdőszoba egyáltalán nem volt a kastélyban.

Tulajdonképpen olyan épületkomplexum született, mely számos elemében felidézte a kései középkort s a magyar udvarházi pompát, a régi magyar várkastélyok néhány jellegzetességét, átszűrve a historizmus szemléletével.

Régi udvarházi pompa és Bajmóc

A bajmóci átalakított vár 4000 négyzetméteres beépített területén mintegy 50 szoba, 182 helyiség volt.¹⁹⁸ Benne főként a későközépkori, XVI–XVII. századi otthonkultúra elemei éledtek újjá, részben eredeti tárgyak, részben pedig másolatok segítségével. A Pálffyok felemelkedésének korát elevenítve fel, elsősorban a nagy gyarapítók, Pálffy Miklós és Pál szerepét és korát megidézve. Ezen túl megőrizve a vár egykori, nem a Pálffy családból származó tulajdonosainak emlékét is (falfestményeken, címereken), továbbá a neogótikus „külcsínek” megfelelően belül is hangsúlyozva a gótizálást.

Ha kellőképpen ismernénk a XIX. század végi magyar enteriőröket, bizonyára találnánk analógiát, ahol a főnemesi család az építészeti környezettel, ingóságokkal, a kastélybelső kialakításával a család egykori felmenőinek, a család felemelkedésének korát igyekezett visszaidézni, újrateremteni – ez a gondolat testesült meg lényegében Füzéradványban is, ahol a Károlyiak késő reneszánsz udvarházi pompát teremtették.¹⁹⁹

A régi magyar otthonokat kőből faragott ajtó- és kandallókeretek, gerendás és kazettás mennyezetek, továbbá színpompás kályhák jellemezték, a falakat szövött kárpitok vagy keleti szőnyegek borították. Ezek az elemek Bajmócon is fellelhetők, igaz, csak nyomokban és már a historizmus szemléletével átítatva, átformálva.

A vár régi, meglévő részei közül kiemelendők a kapuk, így a főbejárat, valamint több kőből faragott kapuzat a belső udvarokban, melyek az elődök XVII. századi építőtevékenységének emlékét őrzik. (Újabb kőfaragványokat is rendelt a gróf, e belső kőfaragásokat a bécsi Einspinner és Schadler cég végezte.)²⁰⁰

A régi udvarházi pompával hozható összefüggésbe az eredeti, kobaltkék alapon fehér ónmázzal festett, pilléridomú habán kályha²⁰¹ is, mely a télikertben állt, fűtését a szomszéd teremből oldották meg. Összesen négy hozzá hasonló darab ismert, s e „kobaltkék kályhák a magyar díszművesség utánozhatatlan, jellegzetes remekei”.²⁰² A magyar udvarházakban fontos hely illette a habán fazekasok munkáit, tevékenységét, akik többek között a Pálffyak szolgálatában is állottak. (A habán kályha a játéktérnek használt orangerie-szárnyban állt, számos biliárdasztal társaságában.)

Magyarországon a XVII. század derekáról származó gerendás, deszkás mennyezeteket virágos, indás díszítmény borította. Virágok, leveles lombok, mértani minták száza – a magyar díszítőművészet elemei. Bajmócon is nagy gondot fordítottak a mennyezetekre, ahol súlyos gerendák fedték általában a díszesebb tereket, de találunk kazettás plafont is. A mennyezeti gerendákat több helyütt mértani motívumokkal díszítették. A kék szalon hatszögű kazettáinak közepét szintén geometrikus mustra tölti ki, az egész mennyezet centrumában pedig az erdői Pálffyak címerállata, a kerékből kinövő szarvas jelenik meg medaillonban, azonkívül az egykori tulajdonosok, Thurzó és Mátyás címerei. A címerterem plafonján a Pálffyak és a velük rokonságban álló családok címerei kaptak helyet, külön-külön kazettákban, szintén centrális kompozícióban. Már a XVII. században előszeretettel alkalmazták e megoldást, elsősorban a tulajdonos és neje címerével. Az arcképes teremben a súlyos gerendákkal fedett mennyezet harmonikus egységet képez a faragott díófa falburkolattal, az egyik oldal közepén lévő kandallókerettel és az ajtókeretek fölött intarziával (stilizált növényeket, virágokat ábrázoló) díszített fasávval.

A régi magyar udvarházakban a falakat képes kárpitok és keleti szőnyegek díszítették. Bajmócon a falakra – az archív fényképek tanúsága szerint – keleti szőnyeget függesztett Pálffy János is. A hajdani udvarházakat nemcsak képes kárpitok, hanem Olaszországból importált szövött anyagok is otthonossá varázsolták – nevezetes volt az a „két házra való vörös és kék virágosan szőtt nehéz kamuka (damaszt), amelyet Pálffy István váltságdíj fejében adott Bethlen Gábornak. E készlet 62 szélben és 8 darabban összesen 236 rőf hosszú volt, és 944 forintra becsülték.”²⁰³ Talán e színes anyagok egykori pompáját igyekeznek utolérni a falfestés Bajmócon. Historizáló motívumok ékesítik a kék szalon falait, s az ornamentikából, lombdíszek közül – a his-

torizmus szelleméből fakadón – történelmi félalakok, az egykori vártulajdonosok és magyar uralkodók bukkannak elő.

A historizmus jegyében

Az egykori magyar udvarházakat idéző elemek sokszoros áttételen át beépültek a XIX. század kultúrájába, s a historizmus számos elemmel kibővítette, átalakította e szellemi örökséget. Az elődökre valló, legfőképp a XVI–XVII. századot idéző sajátosságok összefonódtak a XIX. századi historizmus több jellegzetességével: „horror vacui” a berendezőművészetben, monumentalitás, másodlagos elhelyezések, beépítések, másolatok készíttetése, orientalizmus, egzotikum.

Az új vár csillogó tornyai alatt húzódott meg a fejedelmi lakosztály, mely tulajdonképpen 1895-re már készen volt. Itt újonnan készült bútorokkal rendezték be a teret, táblás parketta, falambéria, dúsan faragott, díszes famennyezet látható a termekben. A külsőt meghatározó gótizálásnak megfelelően neogótikus stílusban készült a középső vár első emeletének berendezése, ám kissé száraz, lélektelen darabok töltik be a teret, tiroli mintákat követve. Mindezt az innsbrucki Colli cég²⁰⁴ szállította megrendelésre.

Monumentális igényvel és kiváló mesterségbeli kivitelezéssel készült a fellegvár, az egész belső kialakítás is ezt mutatja: neostílusú bútorokkal berendezett termek követik egymást. Ugyancsak a historizmusra jellemző jelenség volt, hogy a divatba jött gerendás famennyezetek mellett nagy szerepet kaptak a fából való falburkolatok, melyek egyébként korábban a magyar kultúrtörténetben nem voltak jelentősek – boiserie csak elvétve akadt.

„Horror vacui” a terekben

A szellős térrendezés, mely jellemző volt a korábbi korszakok, többek között a XVII. század magyar otthonaira, immár a múlté; a XIX. század végén általában a túlzásfoltosság jellemzi a bútorok, a berendezési tárgyak és a díszítőelemek elrendezését. Pálffy gróf ugyan mértéktartó, de nála is megfigyelhető e jelenség: a termekben számos tárgyi emlék volt, s a bútorok, berendezési tárgyak szinte teljesen betöltötték a teret.

Monumentalitás

A monumentalitás vágya, igénye, a méretbeli nagyság, túldimenzionáltság nemcsak az épülettömb kialakításában nyilvánul meg, mely maga a kőbe zárt történelem az ősök emlékével, hanem magának a meghalt ősök csontjait befoglaló sírboltnak a nagyszabású megtervezésében, továbbá a szobrászi munkákban, az épület számos pontján elhelyezett hatalmas szobrokban is.

Pálffy több esetben fenntartotta magának a tervezés, a döntés jogát, így szerepe lehetett a kriptá kialakításában, az odakerült szarkofágok stílusának, formájának, méreteinek eldöntésében is, és legfőképp pedig abban, kinek a csontjai kerülhetnek a sajátjai mellé, kik azok az ősök, akiknek nyugvóhelyét itt jelölte ki. Végrendeletében intézkedett róla, hogy a kriptában helyezték el az általa tisztelt Pálffy Tamás, eszter-

gomi nagyprépost, nyitrai püspök, kancellár továbbá édesanyja koporsóját. Sajat monumentális, architektonikus szarkofágját neoromán stílusban, vörös márványból készítette el a Colli cég.

A vár történelméhez kapcsolódott volna – de csupán terv maradt – a várkápolna kagylómélyedésébe elhelyezendő „Mátyás király”- és „Szapolyai”-szobor, melyről élénk vitát folytatott a modellek tervezésével megbízott Hubert Józseffel.²⁰⁵

A szobrászi munka monumentalitását fejezik ki az épületben több helyütt – a földszinti nagy csarnokban, a márvány lépcsőházban és más terekben – elhelyezett alkotások. Pálffy a földszinti gótikus terembe tette Sardanapal asszír uralkodó és Saul zsidó király életnagyságúnál nagyobb szobrait, melyeket megrendelésére Waldo Thomas Story²⁰⁶ angol művész faragott carrarai márványból (1880–1882).

Ugyancsak Bajmócon volt Augustus császár életnagyságú bronzszobra²⁰⁷, XIV. Lajos²⁰⁸ és egy lantos ifjú közel életnagyságú szobra Ferdinand Barbedienne párizsi mestertől.²⁰⁹ E lantos szobor, mely Paul Dubois-Pigalle mintája nyomán készült, a toronyfeljártnál állt, majd 1924-ben Prágában került árverésre.²¹⁰ Ugyancsak árverésre került Adelaide Maraini Pandiani: „Romeo” mellszobra az arcképes teremből.²¹¹

Másodlagos elhelyezések, beépítések

Az emlékek, töredékek megőrzésének sajátos módja volt, hogy eredeti környezetükből kiszakítva egy másik, tőlük esetleg alapvetően idegen térbe, térkompozícióba építették be őket. E gyakorlat a XIX. század végén, a XX. század elején általános volt például a kandallók, kandallókeretek esetében, találunk ilyen példát a nagypolgári és főúri enteriőröknel egyaránt. A nagypolgári műgyűjtés képviselője, Ráth György Itáliából hozatott kandallókeretet építtetett be budapesti fasori villájába,²¹² s a Károlyiak szintén olasz kandallót telepítettek füzérradványi kastélyukba.²¹³ Pálffy Bécsben vásárolt reneszánsz kandallóval látta el az arcképes termet Bajmócon.²¹⁴

Két férfi- és két nőalakot ábrázoló ablaktöredéket vásárolt Pálffy 1902-ben Párizsban. E két, 1548 és 1575 évszámmal ellátott fragmentum összekomponálásával készítette el az arcképes terem ablakait.²¹⁵ Ugyancsak töredéket – XIV–XV. századi francia, burgundi fali kárpitdarabokat – illesztett be hálószobájának ablak- és ágyfüggönyébe.²¹⁶

Eredeti és másolat

Az eredeti, nagyrészt a XVII. századból való német bútorzat bemutatja e korszak jó néhány jellegzetességét. A kétajtós, architektonikus felépítésű szekrények, fiókos szekrénykék, különféle ládák, súlyos, nagyméretű asztalok és többféle ülőalkalmatosság között figyelemre méltó a háttámlás székek egy típusa, a sgabello. A legtöbb láda az arcképes teremben kapott helyet. Intarziás és festett ládák egyaránt előfordultak, faragott díszítményekkel, építészeti tagozatokkal. Megemlítjük azt a délnémet, XVII. századi ládát, melynek elején oszlopok és timpanon alkotta keretben színes, faberakásos címerek voltak.²¹⁷ Ezen túl Radisics Jenő kiemelt egy kétajtós, intarziával díszített évszamos szekrényt (1603-ból) az Igazság és Mértékletesség allegorikus alakjával.²¹⁸ Tudatos archaizálásra vall, hogy a gróf hálószobájába szuperlátos, osz-

lopos ágyat helyezett el, a XVII. század ízlésének megfelelően, de már XIX. századi mester művét.²¹⁹

Minthogy a gótikus, XV. századi bútorok már Pálffy idejében elég elérhetetlenek voltak a múkincspiacon, ezért ezek Bajmócon megfelelő, jó minták után készült másolatok voltak. A Hunyadi teremben – a vár nagy terében – a bútorzat nagy része korhű másolat.²²⁰

A pazar aranyterem – dispositorium – mennyezete, mely a velencei Szépművészeti Akadémia mennyezetének másolata, faragott angyalokkal díszített és aranyozott, a Colli cégnél készült.²²¹

Orientalizmus, egzotikum

A gróf dolgozószobájában a falburkolat – XVII. századi török munka – cédrusfából készült, stukkóval, gazdag festéssel és aranyozással, melyet árverésen 1902-ben vásárolt meg Pálffy. Az eredeti berendezésből ez mindmáig fennmaradt, tulajdonképpen Milan Obrenović szerb herceg, majd király hagyatékából való, aki a XIX. század végén Bécsben élt.²²² Pálffy gróf orientalista és egzotikus összehatást eredményező dolgozószobát rendezett be magának.

A XIX. század utolsó évtizedében az épületbelsőket, enteriőröket az eklektika jellemezte. E sokféleség és sokszínűség egyaránt jelentkezett a különféle stílusok, stíluselemek kiválogatásában, a grandiózus és egzotikus megnyilvánulásokban. Az új divatáramlatok nyomán az egyes tereket, szobákat más-más, a legmegfelelőbb stílusban igyekeztek berendezni, így a közkedvelt orientalizmus szellemében készültek a férfi dolgozószobák, dohányzóok, úriszobák. Magyarországon az orientalizmus – a történelmi múlt miatt – sokszor török orientációt jelentett. Jelen esetben is török falburkolathoz társultak a keleti szőnyegek (a leterített perzsa, illetve a falra függesztett kis-ázsiai, oszlopos imaszőnyegek), a keleti csillár (amely ma már nincs meg, holott az enteriőr beépített elemei megmaradtak), az ottománok; továbbá sajátos színt jelentettek e térben a spanyol írószekrények, a maguk moreszk jellegével. Gazdag berakásokkal, intarziával díszítettek voltak a XIX. században divatossá váló ún. vargueñók vagy bargueñók, azaz a Spanyolországból származó írószekrények. Lényegében két láda egymásra helyezéséből alakult ki e jellegzetes luxusbútor: a lehajtható lapú felső részből és alul a ládajelleget szintén megőrző alsó részből. Ily kiváló darab mintegy négy volt a keleties stílusú dolgozószobában.²²³ 1906-ban kívánta elkészíttetni a gróf az ún. maur mennyezetet a Colli céggel.²²⁴

A várkastély más termeiben kínai és japán réz- és rekeszzománcos tárgyak kaptak helyet. A Hunyadi teremben állt egy pár XIV. századi damaszkuszi gyertyatartó – eredete, története arab feliratban rajta szerepelt magán a tárgyon.²²⁵

Kiemelkedő műtárgyak

A kiemelkedő értékű műtárgyak között már a századfordulón megemlítették a Madame Pompadour tulajdonából eredeztetett tükröt, dúsan faragott keretben,²²⁶ melynek további sorsáról nem tudunk. A velencei Doge-palotából származó székek – az 1921-es német nyelvű leltár szerint²²⁷ – a Hunyadi teremben álltak: az egykori leírás

szerint gyöngyházzal és teknőccel berakott művek voltak.²²⁸ Ugyancsak itt állt az egyik nagy asztalon a *Magyar Iparművészet*ben közölt német, torony alakú, zománcal díszített óra.²²⁹ Sajnos, csak említésből tudunk arról, hogy az ebédlő falán XV–XVI. századi urbinói tálak gyűjteménye volt. Volt közöttük Raffaello rajza nyomán készült darab is.²³⁰

Fegyvertár

A régi magyar kastélyok elengedhetetlen tartozéka volt a fegyvergyűjtemény és az ősgaléria. A felvidéki kastélyokban, várakban történeti értékű fegyvertárak voltak, melyek egy része 1848-ban áldozatul esett a fegyverkezésnek.²³¹

Pálffy fegyvergyűjteményének ismertetése, feldolgozása külön tanulmányt érdemelne.²³² Bajmócon a fegyvereket, melyek mívések, régiek voltak, főképp a külső várban helyezték el, azonban néhány bekerült az enteriőrökbe is, például ahogy a fogadó- és kincstári, számadói szobának is használt aranyterem esetében láthatjuk az ajtók fölött keretbe foglalt régi kardokat, puskákat stb. Gazdag és értékes volt a fegyverkollekció, közte volt Bethlen Gábor ezüst dísznyerge. Őriztek itt több zászlót is, mint Kapisztrán Jánosét, keretbe foglalva.²³³

Ősgaléria

A magyar főnemesi kultúrában a díszes családfák, képes genealógiák a XVII. század első felében jelentek meg. Az őskultusz egyik megjelenési módja, az ősgaléria a XVII. század közepétől jellemző. A főúri rezidencia dísztermében elhelyezett ősgaléria áttekintette a család történetét, nemzedékrendjeit. Két fő típusa alakult ki: az egyik – a legendákba vesző, távoli múltból indulván ki – egy ősapától vezette le a család leszármazását, míg a másik kiemelkedő rangú elődtől eredeztette. A privilégiumokra, előjogokra épülő feudális társadalomban lényeges szerepe volt a leszármazás rendjének, hiszen ez mintegy legitímálta a családot, s magában hordozta a kiváltságok és a vagyon öröklődésének menetét, szabályát is. Reprezentálta egyszersmind a család múltját, társadalmi, vagyoni helyzetét, politikában betöltött szerepét. A családi érdemeket, elért pozíciókat dokumentálták az egyébként konzervatív szellemű alkotások, így történelmi és kultúrtörténeti szerepük vitathatatlan.²³⁴

A XIX. század második felében az akadémikus historizmus visszatért a XVII. századi mintákhoz, a várkastélyokban, kastélyokban kiemelt hely illette meg a család felmenőinek ábrázolásait. Lényegében hasonló szerepet töltött be Bajmócon az arcképes terem. Ennek azonban van néhány sajátossága, mely elüt a hagyományos főúri arcképcsarnoktól.

Egyrészt a családi képek mellett más portrék is helyet kaptak (német festők művei: H. A. Lamberg arcképe, Michael Canniser, G. G. Strasbergen stb.); másrészt az őskorról készült régi, korabeli festmények (német festő: „Gr. Pálffy Tamás püspök”, XVIII. század eleje; német festő: „Gróf Pálffy János” arcképe, 1736) mellett ott voltak azok is, amelyeket feltehetően Pálffy rendelkezésére, metszetelőképek nyomán festettek a XIX. század elismert portrétistái (Franz von Lenbach: „Gróf Pálffy Pál nádor”;²³⁵

Karl Theodor Piloty: „Gr. Pálffy Pál neje”). Külön, a Hunyadi teremben helyezték el a gr. Pálffy Miklóst Vöröskő várával ábrázoló festményt.²³⁶

Felvetődik a kérdés, vajon Pálffy János a családnak miért éppen e tagjait emelte ki az elődök, a felmenők közül? Bajmóc történetében fontos szerepet játszott Pálffy Pál nádor, a birtokszerző, Pálffy János, a királyfai ág ősatya, közéjük emelte Pálffy a határozott egyéniségű Pálffy IV. Tamás (†1679) püspököt, királyi (udvari) kancellárt. Ő volt az, aki búcsúbeszédet mondott a vezekényi hősök sírja fölött. Főpapként nagy áldozatokat hozott egyházmegyéje javára.²³⁷

Az ősoktól az individuumig

Az arcképes teremben kiemelt szerepet kaptak a gr. Pálffy Jánosról festett arcképek, mint fiatalkori mellképe K. Pilotytól, magyar viseletben (1858), azonkívül V. Brožík²³⁸ festménye, melyet a cseh festő a gróf egyik párizsi tartózkodása alatt, 1891-ben készített.²³⁹

Brožík festménye lényegében követte az ősgaléria-béli festmények erősen konzervatív szemléletét, kritériumait és kompozíciós elemeit: egész alakos kép, kontrasztos beállítás, kissé elfordított fejtartás, képből kitekintő szempár, a csípőn, illetve a kard markolatán nyugvó kéz. Egyedül a semleges háttér az, mely eltér a hagyományos ábrázolási típustól, ahol előkelő környezet látható, ehelyett itt az ábrázolt személyre, az individuumra helyeződik a fő hangsúly.

Pálffy önmagának kitüntetett szerepet szánt nemcsak a képtárban, hanem a dispositoriumban is, ahol a mennyezet középpontjába is önarcképét helyeztette, kezében a vár tervrajzával. Saját szerepét hangsúlyozta az épületen elhelyezett, korábban idézett felirattal, az ősök közötti helyét önarcképeivel sugalmazta, míg az utódoknak állított figyelmeztető, intő jelet szarkofágja – biztosítván helyét a múltban, a jelenben és a jövőben, az ősök között és az utódok számára.

Lényeges, hogy az ősök emléke miként vált egy ember örökségévé, abból az egyén mit fogadott el, mit alakított át, hagyományozott át az utóknak. Bajmócon Pálffy a késő középkort idézte fel, és egyértelműen kiemelte elei közül az általa fontosaknak ítélt személyiségeket, és önmagát is belehelyezte ebbe a történelmi és általa kialakított tablóba.

Képtár²⁴⁰

A családi képek mellett voltak magyar történelmi témával foglalkozó alkotások, továbbá jeles mesterek művei. A történelmi témájú alkotások közül kiemelném a Kapisztrán Jánost ábrázoló XVIII. századi festményt, a vezekényi csatát ábrázoló képet, valamint egy XVIII. századi bajmóci látképet. Magyar történelmi és családtörténeti vonatkozásai miatt lényeges egy mariazeelli Madonna-kép, magyar címerekkel valamint a Pálffy és Harrach család egyesített koronás címerével. Az évszám (1679) gr. Pálffy IV. Miklós (II. Miklós unokája) főajtónálló halálának éve, kinek felesége gr. Harrach Maria-Eleonora volt.²⁴¹

Számos korai, gótikus, fára festett Madonna-képről, szentképről tudunk, többnyire faragott, aranyozott keretben, melyek itáliai mesterek alkotásai. Kiemelkedett – ér-

tékben már a maga korában is – két Andrea di Cione (Orcagna)-oltárkép és Giorgio Vasari „Pandora” című műve. Utóbbi az orangerie-ben volt, de egy tüzeset során elégett.²⁴²

A toscanai művészek elenyésző számban voltak jelen mind Bajmócon, mind az egész gyűjteményben. Vasari szerencsétlen sorsú képén kívül, mely historiografikus, eklektikus módon a csodált előképeket, Michelangelót és Raffaellót követte, csupán a Mantegnaként szereplő, minden bizonnyal firenzei festő művét említhetjük.²⁴³

A korai velencei iskolát reprezentálta Lorenzo Veneziano oltárképe (a törzsléltárban XV. századi itáliai mesternek tulajdonítva).²⁴⁴

A XV. századi lombardiai iskolát hatalmas méretű „Mária megdicsőülése” festmény képviselte. Peregriny Orcagnának tulajdonította,²⁴⁵ míg Gerevich Borgognonét tekintette alkotójának, s a mester későbbi, érett korszakából származó kiemelkedő műalkotásaként írta le.²⁴⁶ A másik Orcagna-oltárkép – „Madonna a gyermekkel és szentekkel”²⁴⁷ – Nardo di Cione (Orcagna) műveként szerepel a szakirodalomban.²⁴⁸

Másolatok a képek között is jócskán akadtak: mint például Raffaello „Szt. Katalin”-ja és „Madonná”-ja, mely utóbbi ma is látható az egyik folyosón. Bajmócon volt Tiziano pozsonyi Pálffy-palotában őrzött „Trevisani doge”-képmásának kópiája Nákó Bertától, a műkedvelő grófnőtől, mely kép eredetije adományként a Szépművészeti Múzeumba került a gróf halála után. Azonkívül számos arckép van Dyck után.

BAZIN: A MAGÁNY SZIGETE

A bazini várkastély rövid története

Gr. Pálffy Jánosnak Bazinban kisebb kastélya volt. A helység rövid történetéhez tartozik, hogy a középkorban a Szentgyörgyi grófok birtokaként nevezetes, majd az Illésházy család tulajdonába került. 1625-ben Pálffy István koronaőr és testvére, János kamarai elnök zálogjogon váltotta meg a bazini és a hozzátartozó szentgyörgyi uradalmat – azóta a Pálffyaké.²⁴⁹ Gr. Pálffy János „restauráltatta”, saját ízlése szerint alakította ki és rendezte be.

Régi műkincsek: a középkor vége, a XVI–XVII. század művészete

Stílustörténeti szempontból és a berendezési tárgyak időrendje szerint Bazin közvetlenül Bajmóchoz kapcsolódik, azonban mind építészeti megoldásában, mind a berendezés igazi megkomponálásában s a tárgyak kvalitásában elmarad attól. Mindez bizonyára annak tulajdonítható, hogy a várkastély saját ízlés szerinti, teljes átalakítására nem került sor.

Helyiségek sora

Radisics Jenő kézirata nyomán a földszinti levéltári folyosó, az emeleti feljárát, valamint néhány emeleti helyiség berendezése ismeretes. A sorszámozás rendjében, mely minden bizonnyal az alaprajzot követte, s a megközelíthetőséget is mutatja: emeleti előszoba, ebédlő, régi hálószoba, nagy szalon, írószoba, kis szalon, új hálószoba, új

öltözőszoba, melyekhez kis vendégszoba kapcsolódott, valamint porcelán- és ezüstkamra. Mindez lehetőséget nyújtott gr. Pálffy Jánosnak az elvonulásra, szemlélődésre és a múlt dokumentációjának, emlékeinek, tárgyainak megőrzésére, ugyanis kiemelkedő volt az itteni levéltári anyag és a fegyvergyűjtemény.

Levéltár és dokumentáció

A gr. Pálffy család ifjabb ágának dokumentumait, iratanyagát – a bajmóci, szuhai, királyfalvai, alsónyárasdi, bazini-szentgyörgyi és szomolányi uradalmak levéltárát – a bazini várkastély földszintjén őrizték egészen 1931-ig.²⁵⁰

Emiatt fontos helyet töltött be a levéltári helyiség,²⁵¹ melynek belső tere szintén bizonyítja Pálffy gróf érzékét a különféle típusú, stílusú, kvalitású bútorok elrendezéséhez. A nagyméretű, némiképp nyomasztó, monumentális levéltári szekrények és vasalt ládák viszonylag nagy száma ellenére is megőrzött valamit a terem eredendő tágasságából. Körben helyezkedtek el a szekrények, melyekben az iratokat, dokumentumokat tárolták, s az ablakok mellett az asztalok, középen pedig az igen nagy méretű, berakásokkal díszített asztal állt.²⁵²

Meghatározó volt a levéltári szoba berendezésében két XVII. századi, kovácsoltvas, pántokkal átfogott, lakatokkal, zárossal, rejtett fiókokkal ellátott láda,²⁵³ mely minden bizonnyal titkos iratok tárolására szolgált. A fal mellett sorakoztak a többnyire diófából faragott, nagyméretű, emeletes, kétajtós, alul fiókos szekrények,²⁵⁴ e monumentális hatást sugalló bútorkolosszusok. Hozzájuk hasonló, kiemelkedő értékű, XVII. századi német szekrény²⁵⁵ állt – tört vonalú párkánnyal, allegorikus faragványokkal – a régi hálószobában is, melyről így emlékezett meg Radisics Jenő: „...kétajtós, német származású szekrény allegorikus [sic!] alakokkal s a kor ízlésére nagyon jellemző párkányokkal...”²⁵⁶

A „Kunst- und Wunderkammer” szellemében

A várkastély egész berendezését a monumentalitás iránti igény mellett némiképp a hajdan jellegzetes, és újból felelevenített „Wunderkammer”-gyűjtés határozta meg. Gyökerei a XVI. századba nyúlnak vissza, amikor a „Kunst- und Wunderkammer” mintegy egyesítette az egész világról szerzett enciklopédikus ismereteket azáltal, hogy magába foglalta a természetet, a technika és a művészet „csodáit”. A „Naturalia” (a természeti produktumok) és az „Artefacta” (az emberi tevékenység alkotásai) együtt jelentek meg mint az isteni alkotóerő megtestesülései.²⁵⁷ Természet és művészet egymásba kapcsolódását illusztrálta a különleges anyagokból készült műalkotások sora és a természetes anyagok mesterei befoglalása.²⁵⁸

E törekvés a bazini várkastély termeiben és ezüstkamrájában is megnyilvánult. Ide sorolhatjuk mindazokat a tárgyakat, melyek különleges anyagból készültek, és egy részüknek valaha a fejedelmi udvarok, főúri gyűjtemények kuriózumokat is rejtő „Kunstkammer”-jeiben volt a helyük, továbbá egyéb érdekességeket.

Az abszurdítások, extrém tárgyak nem vonzották Pálffy Jánost, mint ahogy az egyes anyagok közvetlen természetes valója, megjelenése, előfordulása sem; ő igazából a különféle természetes anyagok művészi igényű feldolgozását, felhasználását és

a tárgyak igényes megformálását értékelte. Elsődleges volt tehát mívesességük, a különféle típusú tárgyak formagazdagsága, azon túl persze önmagukban való érdekességük is szerepet játszott, és az egymás mellett lévő különböző anyagok színhatása.

Kiemelem azokat a tárgyakat, melyek a természetben előforduló különféle anyagokból készültek; az egzotikus faanyagok mellett a következőkből: borostyán, gyöngyház, korall, cápa fog, féldrágakövek, teknőc, kókuszdió, csont stb. Mindezen különleges anyagoknak szerepük volt az egyes bútorok díszítésében, s ugyanakkor az ezüstkamra jó néhány tárgya szintén belőlük, felhasználásukkal készült.

Bútorok értékes anyagokból

Bazinban a többféle fa felhasználásával készült intarziás bútorok mellett – mint a nagy szalon két asztala,²⁵⁹ a kis szalon fiókos szekrénykéje²⁶⁰ – feltűnő az inkrusztációval ékesített bútorok száma. Főként a berakásokkal díszes bútorokról emlékezett meg a Pozsony megyei kötet is a *Magyarország vármegyéi és városai* sorozatban.²⁶¹ A legértékesebb két XVII. századi itáliai kabinetszekrény volt. Mindkettő ébenfa, a fiókokon elefántcsont díszítéssel. Az egyikben madaras, virágos ornamentika, legfelül Orpheus figurájával,²⁶² a másikon különféle állatok s Herkules története elevenedett meg.²⁶³ Igényességben, művészi értékben hozzájuk kapcsolódik egy elefántcsont berakásos, stilizált, növényi ornamentikával gazdagon díszített, sokfiókos íróasztal.²⁶⁴

XIX. századi, ám XVII. századi darabokat imitáló bútorok is található Bazinban: például díszszekrény rommárvány és lapislazuli betétekkel,²⁶⁵ „köedény”-lapokkal ülökék,²⁶⁶ elefántcsonttal berakott asztalkák,²⁶⁷ régi elemek felhasználásával készült Certosa-mozaikos asztal.²⁶⁸

Az ezüstkamra és különlegességei

A bazini ezüstkamra – a kiemelkedő értékű pozsonyi és királyfai kincsesládákhoz képest – szerény, noha száznál több ötvösmunkát, kisebb tárgyat tartalmaz, melyek közül kiemelkednek a XVII–XVIII. századi művek. Igazi extremitása miatt csupán két tárgyat emelek ki: egy korall (kláris) fület mutató kezecskéje (jettatore – elhárító),²⁶⁹ és egy aranyozott ezüstbe foglalt cápa fogat.²⁷⁰ Lényegében mindkettő amulettként szolgált.

Feltűnő az anyagok változatossága és sokfélesége, valamint a kézműves mesterek technikai bravúrja, miáltal a természetes anyagból olyan műtárgy lett, mely csodálni való, és elsősorban látványával, megjelenésével hat. Kiemelkedik az a borostyánlappal borított ékszerdoboz, mely a pozsonyi Historické múzeum tulajdona.²⁷¹ Technikai megoldása, típusa, formája alapján danzigi műhelyhez köthető, a XVII. század második feléből származhat.

Különleges hatásúak lehetnek azok a tárgyak, melyeken díszítésként többféle anyag került egymás mellé: pl. elefántcsont doboz sárgaréz szögecskéikkel kiverve (piqué munka), békateknővel és klárisal berakva;²⁷² tükörkeret ébenfa, csont, lapislazuli és karneol kombinálásával.²⁷³ Az emberi produktum a természet hihetetlen változatosságát, gazdagságát igyekezett visszaadni.

A csak szórványosan előforduló gyöngyház,²⁷⁴ kókuszdió²⁷⁵ mellett az ezüstkamra tárgyainak legjellemzőbb anyaga az ezüst és az elefántcsont volt. Látványosak lehet-

tek azok a fedeles kupák, melyek palástján mives domborművek láthatók. E tárgyak már a készítésük ideje óta szinte egész Európában elterjedtek és reprezentatív célokot szolgáltak: olyan asztali edények, melyekkel a látogatókat, vendégeket kápráztatták el. Hasonló tárgyak voltak az Esterházy-gyűjteményben is (jelenleg az Iparművészeti Múzeumban). A Pálffy-kollekció XVII. századiként nyilvántartott elefántcsont fedeles kupái közül az egyikben vadászjelenetek,²⁷⁶ a másikon mitológiai alakok díszmenete²⁷⁷ látható.

A tárgyak az elefántcsont széles körű, változatos és sokféle felhasználását mutatják: XVII–XVIII. századi esztergált tárgyak és technikai virtuozitást eláruló faragványok, elefántcsont berakásos díszítés.²⁷⁸ Volt Venus-szobrocska,²⁷⁹ relief Mária és a gyermek Jézus ábrázolásával,²⁸⁰ corpus,²⁸¹ faragott doboz,²⁸² esztergált fedeles serleg²⁸³ és dobozka,²⁸⁴ mely utóbbiakhoz hasonló tárgyak akadtak más „Kunstammer” gyűjteményekben is. Mindezek éppúgy közkedveltek voltak, mint azok a fedelükön rozettadíszes, esztergált szelencék, melyek oldala körben nádfonatot mintáz, és technikai virtuozitás jellemzi őket.²⁸⁵

Az ezüstkamrához tartoztak az üvegtárgyak is, melyek elsősorban cseh (sziléziai), XVIII. századi darabok, változatos típusú és különféle technikával készített tárgyak. Természetes, hogy az evőeszközökhöz s más tárgyakhoz hozzátartozott a korabeli, „formatervezett”, a tárgy alakjához idomuló, esetleg préselt, aranyozással díszített tok is.

Régi híres mesterek képei, magánáhítat

Bazinban 230 iparművészeti tárgy és 145 festmény, grafika kapott helyet.²⁸⁶ Közülük két fő csoportot érdemes kiemelni: egyrészt a portrékat (azon belül is a család felmenőinek ábrázolásait), valamint a Madonna-képeket.

A festett portrék túlnyomó többsége az emelet egyik előszobájában és az ebédlőben kapott helyet. A különféle arcmások közül kiemelkedik a Szépművészeti Múzeumba került Bartholomeus van der Helst: „Gideon de Wildt”-arcképe. Az előszobában voltak a család felmenőiről Elias Widemann nyomán készült arcképek: gr. Pálffy Miklós, Pálffy István, Pálffy János – mellettük ismeretlen művészek alkotásai gr. Pálffy Pálról, Pálffy Lipótról. Az ebédlőben kapott helyet egy XVIII. századi német festő gr. Pálffy Katalinról festett arcképe. A grafikai lapok közt szintén több Widemann-metszet akadt, valamint más mesterektől, a Pálffyak kiemelkedő tagjait ábrázoló művek (a már említettekén kívül Pálffy András, Pálffy Tamás és a kis szaltonban gr. Pálffy János édesanyja és édesapja korabeli litográfiája).²⁸⁷

Karl Theodor von Piloty festménye gr. Pálffy Jánosról a folyosón volt kifüggesztve. S talán jelképesnek tekinthető, hogy mellette csak egy alkotás kapott helyet, ismeretlen művész: „Szt. Anna oktatja Máriát”. A Madonna-képeknek, a Jézus-ábrázolásoknak és egyéb vallási témájú műveknek fontos szerep jutott. E félreeső, kisméretű várkastély lehetőséget teremtett az elvonulásra, szemlélődésre, s ugyanakkor a vallásos áhítatnak is teret biztosított.

Kvalitásban elsőrangú művek voltak itt, amiként a Szépművészeti Múzeumba került alkotások is bizonyítják: Joos van der Beke (van Cleve): „Mária vörösbort ad gyermekének”; Id. Lucas Cranach: „Mária a gyermekét szoptatja”; Petrus Christus:

„Mária gyermekkel”; Hugo van der Goes után: „Krisztus siratása”; Jan Gossaert: „Jézus kigúnyolása”; Lucas van Leyden után: „Salamon bálványimádása”; németalföldi iskola: „Mária a gyermekkel”.

Talán jelzi az elhelyezésük is, hogy miként lehettek a magánáhitat részei e festmények, hiszen gr. Pálffy kimondottan az intim, saját részére fenntartott szobákban helyezte el őket: az új hálószobában és öltözőben, s csak egy került az írószobába – különös módon XIX. századi tájképek közé.

POZSONYI PALOTA: „LE PETIT BOUQUET”²⁸⁸

A pozsonyi palota rövid története

A palota régi épülettömbjét 1715-ben vette meg Pálffy János (1664–1751) palatinus és felesége, gr. Czobor Teréz. A gótikus épületet a XVIII–XIX. században folyamatosan alakították, végül teljesen átépítették. Mai alakját a XIX. század első felében, késő klasszicista stílusban nyerte el az egykori Szilágyi Dezső utca 19–21. sz. (ma Nálepškova ulica) alatti palota. A háromszintes, szélesen elnyúló, tizenegy tengelyes épület két bejáratot kapott, egyik a hintók számára volt fenntartva.²⁸⁹ A hátsó épület-szárnyak helyén (a Kossuth Lajos tér, ma Hviezdoslavovo námestie) gr. Pálffy János 1885-ben, neobarokk stílusban megépíttette Rumpelmayer Viktor (1830–1885) tervei szerint a kortársak által a környéken a legszebbnek mondott házat; a vasajtókat és a kapukat a Marton műlakatos cég készítette.²⁹⁰ A gróf a palota egyik első emeleti részét a pozsonyi Orvos- és Természettudományi Egyesület rendelkezésére bocsátotta.²⁹¹ Ma a városi galéria székel benne.

A térszervezés, térkomponálás sajátosságai

Pálffy gróf a palota egykori Szilágyi Dezső utcai részében helyezte el műgyűjteményét. Mindössze nyolc lakószoba (ebédlő, könyvtár, egy egyablakos, hosszú, ún. belépőszoba, egy nagyobb és egy kisebb szalon, a dolgozó, azaz írószoba és háló, öltöző) volt berendezve, de mindenhol volt jeles darab, úgy a lépcsőházban, az előtérben, mint a gróf öltözőszobájában. Pálffy nemcsak a fogadószobába, a szalonba helyezte el a magasabb, reprezentatívabb darabokat, hanem minden terembe tett néhány kiemelkedő műtárgyat, melyeknek többnyire igyekezett megőrizni eredeti funkcióját. E nyolc, középnagyaságú, alacsony mennyezetű szoba mindegyikében európai jelentőségű műtárgyak voltak, legfőképp XIV., XV. és XVI. Lajos korabeli francia bútorok. Még a csarnokelőtér is – a bronz sajátos patinája s a nemes anyagokból készült tárgyak révén – a finom érzékkel megkomponált szobabelsők egyenrangú részévé vált.²⁹²

Pálffy gróf kastélyai, palotái közül a pozsonyi az egyetlen, ahol az egymásból nyíló teremsor berendezése egyedülálló módon rekonstruálható, a kéziratos műtárgylista, a több nézetből elkészített fényképek és az 1909-ben megjelent jegyzék (a festményekről, metszetekről) segítségével. Ezáltal tudjuk leginkább elemezni Pálffy berendezőművészetét, tervszerű térkomponálását.

A legbelső terek a gróf saját céljait, igényeit elégítették ki, míg kifelé haladva a fogadószobák, a szalonok következtek. Az emeleti teremsor egyértelműen gr. Pálffy

János kényelmét szolgálta, általában rövid itteni tartózkodása számára. A hálóból lehetett megközelíteni a toilette-szobát, az első emeleti legbelső szobát, illetve a másik irányban a dolgozót, majd azon keresztül a szalonokat, a legvégén pedig a hosszúkas, ún. belépőszobán keresztül a könyvtárat. Említésre méltó, hogy a korabeli divattól, általános szokástól eltérően sem dohányzó, sem vadásztrófeákat, fegyvereket felvonultató szoba nem volt a palotában. Mindez a gróf sajátos életviteléről, szokásairól árulkodik. A pozsonyi palota berendezését lényegében két fontos tényező határozta meg: az egyik a műgyűjtési koncepció, a másik pedig az igényes, változatos térberendezés.

Berendezési szempontok

A pozsonyi palota példáján keresztül a kiváló műrecek és kiegészítő tárgyak elrendezésében a térkomponálás több jellegzetessége megfigyelhető. Erre éppúgy jellemző az adott építészeti elemek szerves beépítése, a hangulatos műtárgygyűttek kialakítása, mint az a sajátos kettősség, mely finoman egymás mellé rendelte például az angol és francia bútorokat, a különböző kultúrkörök (európai és keleti) emlékeit, a középkori festményeket és az újkori iparművészeti remekeket. Az elrendezésben felfedezhető a korabeli szalonok reprezentatív kialakításának hatása is.

Építészeti adottságok

A palota architektonikus adottsága, meglévő építészeti elemei szervesen beépültek a Pálffy alkotta enteriőrök kompozíciójába, mint az ebédlőben a két, barokkos hatást keltő csavart márványoszlop.

A belépőből nyíló könyvtár különlegessége, hogy a többi teremtől eltérően lefedése boltozott, s hogy a berendezés elve centrális: középre asztalok kerültek, egyik falát teljes egészében könyvespolcokkal építették be, s a falak mentén székek sorakoztak.

Műtárgygyűttek

A palotaenteriőrök a „berendező” minőségét tükrözik, még a kisebb tárgyak is igen igényesek. Különösen sok gyertyatartó kapott helyet a különböző kompozíciókban: a toilette-szobában Barbedienne műhelyéből származó bronz, füzérdíszes, mintegy félméteres gyertyatartók,²⁹³ az empire hálószobában aranyozott bronz, bakkecskefejekkel, füzérekkel díszített XVIII. századi francia gyertyatartók,²⁹⁴ a fogadószobában a Boulle-szekrényen páros gyertyatartó: márvány díszedényből aranyozott bronz szegfűszálak nyúltak fel, a virágok a gyertyák tartóiként szolgáltak²⁹⁵ stb.

A kor eklektikus ízlésvilágának megfelelően számos tárgy volt egy térben, mégis – Pálffy érzékét dicsérve – mértéktartóan. Míg a berendezési tárgyak elhelyezése aszimmetrikus, addig az egyes bútorokra helyezett vázák, gyertyatartók stb. szigorúan szimmetrikus sorakoztak.

Pálffy az átlóknak, a sarkoknak kitüntetett, hangsúlyos szerepet szánt,²⁹⁶ és gondosan megkomponálta a kandallók környékét. A kandallópárkányokon különféle tárgyak (gyertyatartók, órák stb.) sorakoztak, bennük tűzbakok, mellettük szikrafogó s kályhaellenző.

Jó érzékkel megkomponált kisebb együttesek jöttek létre, olykor egymástól merőben különböző helyekről, korokból és kultúrákból származó tárgyakból; s szinte minden helyiségben van egy vagy több kitűnően kialakított részlet vagy sarok, sajátos, hangulatos műtárgy-kompozícióval. Az ebédlőben például egy XVI. századi közép-olaszországi festő (régbben Andrea del Sartónak tulajdonított) „Mária Krisztus holttestével” című képe alatt finom ízléssel készült, berakásokkal mértéktartóan díszített XVII. század végi német íróasztal látható, angol támlás székek között.²⁹⁷ A nagy szalonban a kis szalon felőli sarokban Francesco Francia „Madonna”-képe alatt gyertyatartókkal, porcelánfüstölővel, kristály díszedényekkel állt a Boulle-asztal, könyvespolccal.²⁹⁸

Ellentétek harmóniája

Több terem hangulatát meghatározták a Boulle módjára készített, berakásokkal ékes, csillogó, nagyvonalú francia bútorok. A reprezentatív francia bútorok általában uralkodó szerepet játszanak az angol bútorokkal szemben. Első pillantásra szinte fel sem tűnnek a kecses, szolid, mértéktartó, praktikus angol bútorok, pedig igényességükben vetekednek a franciákkal: pl. karcsú, ívelt lábakon álló tárló, étagère, guéridon a XIX. századból, székek a XVIII. századból, melyek elülső lábai golyót markoló madárkaromban végződnek, háttámlájuk áttört. Az angol bútorok igazi kvalitásait mutatja az a korabeli üvegnegatív,²⁹⁹ melyen az egyik guéridon látható az ebédlő és az emeleti ún. belépőszoba egy-egy mahagóni támlás székével. Ez utóbbi áttört háttámlája Chipendale ízlését tükrözi.³⁰⁰

Több enteriőrre is jellemző a fent említett kettősség, azaz, hogy bennük két kultúrkör alkotásai vannak egymás mellett, például francia és angol, fényűző és praktikus, másutt európai és keleti tárgyak kerülnek együvé (a nagyobbik szalonban nagyméretű, aranyozott bronz foglalatú keleti díszvázák).

Szalonok és reprezentáció

A pozsonyi palota teremsorában a fogadószobák berendezése a korabeli szalonokhoz hasonlóan a reprezentációt és a társalgást, kommunikációt szolgálta³⁰¹ kiemelkedő műtárgyakkal, számos kiegészítő dísz tárggyal, illetve a változatos kisbútorokkal, ülőbútorokkal. A szalonok igazi hangulatát – a kor felfogásának megfelelően többnyire a XVIII. század ízlésében készültek (XIV–XVI. Lajos kora) – a díszítményeknek, ezerféle apróságnak, képeknek, műtárgyaknak stb. kellett sugallniuk. A falakat selem borította, kiváló hátteret adva a bútoroknak és festményeknek.

Különböző jellegű (stílus, eredet, konstrukció, anyag szerinti megoszlás) ülőbútorok voltak együtt, szinte az ülőbútorok kavalkádja töltötte be a teret. A nagyobbik szalonban kényelmes, kárpitozott ülőbútorok álltak a kandalló mellett, középen pedig bizalmas csevegésre alkalmas, a III. Napóleon korában elterjedt ún. „confident”, kettős fotel. A kis szalonban pedig kényelmes bőrfotel, karos fotelek, nádazott és kárpitozott támlás székek voltak egymás mellett.

Mindezek spontánnak ható, kisebb csoportokban elrendezve, ahol a rendkívül változatos asztalok alárendelt szerepet kaptak az ülőbútorok mellett. A kis szalonra jel-

lemzőek leginkább a kecses, könnyed, praktikus kis asztalkák: épület- és tájképrészletekkel berakott íróasztal,³⁰² vese alakú, redőnyös, fiókos, XVIII. századi francia asztalka, oldalain poharak, csészék, edények stb. berakásos díszítéssel,³⁰³ XIX. század eleji francia és angol mahagóni asztalok.³⁰⁴

Műgyűjtési szempontok

Határozott, hangsúlyozott műgyűjtési koncepció jellemzi Pálffy grófot: neves mesterek műveiből, valamint híres személyiségek tulajdonából származó kvalitásos műtárgyakat válogat, továbbá olyan műveket választ ki, melyek – vagy legalább analógiáik – francia kastélyokban, palotákban voltak hajdan, később pedig jó ízlésű műgyűjtők szerezték meg őket. Mindahány szempont a kvalitást tartja szem előtt, s a biztos provenienciát hangsúlyozza. Esztétikai, múzeumi szempontok kerültek előtérbe, s ez utóbbit alátámasztja a tárgyak elrendezése, elhelyezése is.

Boulle művészete

A palotában számos műtárgy volt, amely kiemelkedő francia mesterekhez köthető. Középpontban Boulle művészete állt: voltak korabeli darabok és voltak későbbi, a sajátos Boulle-technikát bemutató műalkotások. A Boulle nevéhez köthető bútortípusokat már Pálffy korában tárgyalta Henry Havard: *Les Boulle*. (Paris, 1892) című könyve, melyben neves magángyűjtemények tárgyai szerepeltek.

Az ebédlőben két, Boulle módjára készített, berakásokkal gazdagon díszített, jellegzetesen domború fedelű, ún. „coffre de mariage” (kelengyeláda) volt.³⁰⁵ négyszögletes asztalon állt, melynek elülső két lába női fejben végződött, s volutával, akantuszlevéllel ékes. A leírás alapján a „première partie” és „contrepartie” darabokat egyaránt a XIX. században készítették, a bútor előképe azonban a XVII–XVIII. századból ismert.³⁰⁶

Ugyancsak Boulle nevével fémjelzett a kandalló két oldalán álló ún. „gaîne à tablier”³⁰⁷ – feketére pácolt fával burkolt, sárgarézrel s ón alapon kékre festett békateknővel berakott, bronzveretekkel díszített, fölfelé szélesedő hasáb alakú állvány, felső részén lambrequin díszítéssel, párkányos lapja alatt akantuszleveles sor fut végig. Rajza Boulle-tól származik, több példánya ismert: többek között a Louvre-ban, a Musée de Versailles-ban is.³⁰⁸

A „coffre de mariage”-hoz, a „gaîne à tablier”-hez hasonlóan a XIX. században, Boulle-technikával készült, s XIV. Lajos korát idézi fel a szoba közepére állított „bureau plat”³⁰⁹, s a terem egyik oldalán elhelyezett, ugyancsak a Napkirály idejéből származó ún. Mazarin típusú íróasztal,³¹⁰ melyhez hasonló Fontainebleau-ban is volt,³¹¹ s a vele szemközti oldalon lévő két XVIII. századi, voluta alakú lábakon álló guéridon,³¹² melynek előképe megtalálható Boulle rajzai között.³¹³ A műkereskedelemben rendre felbukkannak hasonló darabok, inkrusztációjuk díszítménykincsét Béraintól merítették, nagy változatosságot mutatnak e tekintetben, de a Mazarin-féle íróasztal alaptípusa könnyen felismerhető: kötéssel összekapcsolt, nyolc lábón nyugvó test, három-három kissé domború, középen pedig általában homorú ívelésű fiókkal.

A dolgozó- vagy írószoba közepére egy vélhetően XIV. Lajos kori Boulle „bureau plat” került. Hosszúkás, négyszögletű, háromfiókos íróasztal, a középső, mélyebben fekvő fiók két oldalán egymással szembeforduló szakállas maszkokkal, melyekhez hasonló látható a keskenyebb oldalak közepén is. A négy, aranyozott bronzpapucsba bújtatott ívelt láb felül volutákban és női fejben végződik.³¹⁴ Az asztaltípusnak számos analógiája ismert, volt ilyen a keszthelyi Festetics-kastélyban is.³¹⁵ Két, L alakú, derékszögben összeépített, Boulle módjára fa, fém, teknőc kombinációjával készült, részben nyitott, a két végén azonban zárható alacsony szekrény állt az egymással szemben lévő sarkokban.³¹⁶

Alapvetően a ragyogó Boulle-bútorok látványa határozta meg ezt az enteriört is. Az említettekén kívül jelentős egy XVIII. század végi, nyolclábú konzolasztal, ébenfával borított alapon sárgaréz lemezekből kivágott stilizált növényi motívumokkal berakva,³¹⁷ továbbá egy vélhetően XIV. Lajos korabeli asztalka, fiókja előlapján lambréquin női fejjel, egyenes, lefelé keskenyedő lábai között alul összekötő lap, közepén koronggal, melyen eredetileg szárnyas amorette ült.³¹⁸ Az írószoba kétségkívül legértékesebb darabja egy XIV. Lajos kori álló óra, gazdag ón-, teknőc-, sárgaréz berakással, melynek a felső része hegedű alakú.³¹⁹ Az óra előlapján a három Párka bronzreliefje, csúcsán Szt. Mihály arkangyal bronzszobrocskája volt.

A kis szalon két sarkában, a lépcsőház felé eső részben Boulle módjára készült, Lajos Fülöp korabeli asztalkák álltak, jellegzetes csigavonalú, női büsztökben végződő lábakkal.³²⁰ Igazi, pompázatos darab az ablak melletti oldalon található Boulle-berakásos (ezúttal békateknő alapon réz) négyfiókos francia, XVIII. századi szekrény.³²¹ A fiókok háromosztatúak, a tagolásuk, a bronzveretek s a pataszerű lábak hasonlóak a Sotheby-nél 1986-ban elárverezett háromfiókos komódéhoz, mely Nicolas Sageot mesternek attribuíható.³²²

A nagy szalonban „Boulle idejéből, ha nem is tőle magától való ... íróasztal és az ezen álló kis könyvespolc. Mindkettő sötét, majdnem fekete békateknővel borított, benne sárgarézlemezről metszett s berakott lombdísztímmennel s aranyozott bronzveretekkel. A könyvpolcon lévők kiválón szépek, akár a mintázást, akár a cizellálást nézzük.”³²³

A belépőszoba felé eső oldalon különleges, berakásokkal díszített szekrény állt, képe szerepelt *A Ház* című folyóiratban, s róla szintén megemlékezett Radisics Jenő a *Magyar Iparművészetben* a Pálffy-gyűjteményről írott tanulmányában: „Ennek borítása vörös békateknő, berakása pedig sárgaréz és ón, tehát színesebb. Valamely dicsőséges háború emlékéből merítette a mester a díszítés motívumait, mert csupa csatajeleneteket látunk berakva az oldalakon, elől az ajtó közepén pedig a győztes hadvezér, kinek hercegi koronás monogramja a mező négy sarkát díszíti.”³²⁴ Mívességben, technikában hasonló díszszekrénye volt özv. Andrássy Aladárné grófnénak is.³²⁵

A gyűjtemény a XIV. és XV. Lajos kori francia bútorművészetet, a Boulle-bútorok számos típusát is reprezentálta – részben korabeli, főként azonban későbbi, XIX. századi, Lajos Fülöp korabeli tárgyakról volt szó. A Boulle-bútorok már a XIX. század végén jeles kollekciókban (pl. Mobilier National, Musée de Cluny gyűjteményében, Wallace magánkollekciójában) és aukciókon (pl. San Donato, a Hamilton-palota s a Seilliére-gyűjtemény árverésén) is jelen voltak.

Több, kiemelkedő kvalitású műtárgyról elmondhatjuk, hogy már a XIX. század végén mesterhez, alkotóhoz, művészi körhöz tudták kötni őket. Így több chef-d'œuvre-ről is szó van. A műtárgyak egy része – a hagyomány szerint – neves tulajdonosoktól származott, vagy párdarabjuk valaha a francia udvar tulajdonában volt, illetőleg analógiájuk a későbbiek során a kor neves magángyűjteményeiben is megtalálható volt.

A toilette-ben igazi bútorremek volt egy mahagóni fiókos szekrény,³²⁶ amelyről igényessége, aranyozott bronzveretei alapján jogosan feltételezhető, hogy a tradíciónak megfelelően Marie Antoinette St. Cloud-i kastélyából való.³²⁷ Tetején, két oldalon gyertyatartókkal líra alakú óra állt³²⁸ – ilyen Versailles-ban, XVI. Lajos tulajdonában is volt. E példa nyomán számos változat ismert;³²⁹ típusa fogalom a szakirodalomban. A líra Apolló szimbóluma, kinek arcúja díszíti felül Pálffy óráját, melyet – amint a leírásból kiderül – hg. Grassalkovich Antal vásárolt a párizsi első műipari kiállításon, 1802/03-ban. Nem tudjuk, miként kerültek végül is Pálffyhoz a tárgyak.

Állítólag XV. Lajos birtokolta annak a XVIII. századi állóórának a párdarabját, amely a belépőszobában állt, és az egyik legértékesebb műtárgy volt.³³⁰ Négyoldalú, tagolt, oszlop alakú szekrénye ébenfából készült, aranyozott bronz díszítmenyekkel. Tetején golyóval koronázott, füzérekkel ékes díszedény állt, talapzatán geometrikus bronzéktípus. Az óralap foglalata farkába harapó kígyó. Az óraművet, melynek ingaszerkezete a középső, üveges, babérkoszorúval díszített részben helyezkedett el, Berthoud mester készítette. Az ingát rejtő középső szekrényrész ugyanilyen a versailles-i kastély és a Frick-kollekció (New York) állóóráján, melynek óraszerkezetét Ferdinand Berthoud, faszekrényét Balthazar Lieutaud, bronzvereteit Philippe Caffieri készítette. Pálffy órájától azonban eltér a tetejét lezáró szoborkompozíció s a lábazat figurális reliefsje. A füzéres díszedényt és egyszerű lábazati bronzveretet láthatunk Berthoud és Lieutaud mesterek másik állóóráin, ezek egyike a Wallace-gyűjteményben van.³³¹

Analógiák a szakirodalomban ismert műtárgyakhoz

Az enteriőröket áttekintve úgy vélem, hogy a pozsonyi gyűjtemény a maga nemében egyedülálló kollekció volt; a korabeli jelesebb magángyűjteményekkel méltán vetekedhetett. Számos olyan darab szerepelt benne, melyet Williamson külön tárgyalt a Mobilier National bútorairól, berendezési tárgyairól írott díszmunkájában, mint például a Mazarin-féle íróasztal, a Boulle-berakásos állványok és komódok, továbbá a François Vion bronzműves és Lepaute órásmester nevével fémjelzett óra a három Gráciával.

Lényegében „Le temps qui passe entre l'Amour et les Grâces” gondolat ölt testet a három Gráciát ábrázoló szoborban, mely Étienne Maurice Falconet finom, légies figuráit idézi. Hárman együtt tartják a gömb alakú díszedényt, annak testén forog az órákat és perceket jelölő abroncs: rajta a kompozíció tetején ülő Ámor nyílvezzével jelzi az időt.³³² Lepaute és Vion mesternevekkel jelzett párdarabját a Louvre

örzi, a Vion-műhelyből származó tervrajz szintén Párizsban van. Az órának több analógiája ismert a különböző gyűjteményekben.³³³

Szintúgy páratlan értékű egy másik, mintegy 8000 koronára becsült francia aranyozott bronzóra: az óra szerkezetét festett üvegbetétekkel díszített hosszúkás, négyszögletű tömb rejtette magába, míg az óra díszedény alakú volt, kétoldalt maszkokból kiinduló fülekkel, testén körbefutó abroncs formájú óralappal, melyen az edény talpa körül csavarodó kígyó nyelve jelezte az időt.³³⁴ A líra alakú órához hasonlóan eddig ennek sem találtuk teljesen megegyező, azonos párját, bár számos rokon darabot említenek a szakirodalomban. A díszedény alakú órák részletmegoldásai, mind pedig a szerkezetet rejtő talapzati rész más-más jellegű: az antikizáló oszloptörzsön lévő díszedény formájú óratest Robert Osmond és Gilles-Paul Cauvet tervező nevéhez kapcsolható.³³⁵

Festmények

A képek – éppúgy, mint más helyütt – itt sem különültek el, hanem az enteriőrök szerves részeivé váltak; helyet kaptak minden térben, még a lépcsőházban is. Más műtárgyakhoz hasonlóan ez esetben is erősen válogatott kollekcioról van szó. E művek ma a Szépművészeti Múzeum régi képtárában találhatók, s nem egy köztük az intézmény büszkesége.

A festmények ugyanakkor egész más kultúrkört, más korszakot és stílust képviseltek, mint a berendezett enteriőrök: Pálffy képgyűjteménye válogatást nyújtott az itáliai és németalföldi művészet alkotásaiból, és számos esetben mintegy analógiáit találjuk meg az Esterházy-kollekció darabjainak, azaz sok esetben ugyanazon alkotók műveit állíthatjuk egymás mellé. Feltételezhetjük, hogy Pálffy számára példaadó lehetett a maga korában közgyűjteménybe került, elsősorban hg. Esterházy Miklósnak (1765–1833) köszönhetően kitűnő műérzékkel összeválogatott magyar főúri képtár.³³⁶

A lépcsőházban – a lépcső aljától az emeletekig – szintén voltak kiváló festmények: Jan van Goyen: „Dordrecht látképe”, Tiziano: „Marcantonio Trevisani doge” képmása, Boltraffio „Lodi Madonná”-ja stb. Praktikus okokból – elsősorban a nagyméretű alkotások kerültek ide.

Az első emeleten, az ún. nagy előszobában, melyet ebédlőként is említenek, és a nagyobbik szalonban itáliai mesterek festményei, míg a kis szalonban és a könyvtárban németalföldi képek függtek a falakon. A kis szalonban volt pl. Jacob van Ruijsdael városképe, Adriaen Ostade: „Paraszt család” és Jacob Ochtervelt: „Holland család” című műve. Az írószobában a németalföldi iskola élet- és tájképei, pl. Cornelis Bega: „Korcsmai jelenet”, Jan Steen: „A látogató érkezése” stb.

Az itáliai művészet kiemelkedő, a maga korában 180 000 koronára értékelt alkotása, Tiziano „Doge”-képmása mellett több mű reprezentálta a – művészeti írók, műbarátok körében kedvelt – velencei festészetet (Marco Basaiti, Bonifazio di Pitati, Vittore Crivelli, Francesco Guardi, Antonio Vivarini stb. művei, Veronese[?] „Férfi-képmás”-a). Crivelli „Madonná”-ját a mester egyik legkiválóbb műveként említette Gerevich.³³⁷ Ugyanő Borgognone korai műveként írja le Szt. Rókus és Szt. Lajos ábrázolását, mely a XV. századi lombardiai iskolát képviseli. Leonardo hatását, a

chiaroscuro alkalmazását A. Salairo: „Szt. Család”-ja tükrözi, míg a másik tanítvány, A. Boltraffio: „Mária Jézussal, szentekkel” című műve szintén kiemelkedő műalkotás. Az egyetlen kép, melyről korábban, még a Pálffy-gyűjteménybe kerülés előtt megemlékezett a szakirodalom, a „Lodi Madonna”. Pálffy olasz képei közt korábban csak erről írt a szakirodalom,³³⁸ ugyanakkor más kvalitásos művek is reprezentálják kollekciójában az itáliai művészetet, ami a gyűjtő kvalitásérzékét bizonyítja. Így a bolognai-emiliani iskola olyan művekkel volt jelen, mely múzeumok dicséretére vált volna (F. Francia két műve és G. Francia képe).

A reneszánsz, sőt a XVI. századi firenzei manierista művek (pl. G. Salviati) mellett úgy tűnik, Pálffy érdeklődött a felső-itáliai barokk művészet iránt is. Elsősorban rajz- és metszetkollekciója mutatja ezt a fajta érzékenységet, ám a pozsonyi palotában festmény is jelzi ezt (Guercino: „Krisztus vesszőzése”).

Pálffy nemcsak hogy a képeket is az enteriőrök szerves részévé tette, hanem tulajdonképpen múzeumi igényességgel helyezte el őket. Érdekessége a kollekciónak, s a gyűjtő igaz szenvedélyére vet fényt, hogy a képek egy részét külön foglalatba helyezte, sárgaréz sarkokon voltak a falakhoz rögzítve úgy, hogy a világosság felé lehessen fordítani őket. Számos kép az eredeti keretben függött, más esetben pedig rendkívül gondosan, körültekintően keresett megfelelőt.³³⁹

Ötvösművek

Azok a tárgyak, amelyek jellegüknél fogva elzárva voltak, nem láthatók a korabeli enteriőrfelvételeken, legfeljebb csak a későbbi aukciós katalógusok segítségével ismerhetők meg, s a leírások és képek alapján alkothatunk fogalmat a pozsonyi ezüstművek mibenlétéről, sajátosságairól. Jelesül az 1924-es bécsi árverésen szerepelt számos olyan ötvöstárgy, amely eredendően a pozsonyi ezüstkamrában, különféle ládákbán, illetőleg a főpénztárban, fali és más szekrényekben, ládikákban, dobozokban volt.

Az asztali ezüstök mellett (melyek főként angolok, franciák és esetenként bécsiek voltak) igazán jelentős csoportot alkotnak a XVI–XVIII. századi augsburgi, nürnbergi ötvösművek és a francia, XVIII. századi aranyszelencék.

A korai ötvösművek – technikai mivességükben és változatos típusaik, formaviláguk tekintetében – a német ötvösséget reprezentálták. A trébelt, különféle motívumokkal díszített tárgyak közt volt fedeles kupa,³⁴⁰ fedeles serleg,³⁴¹ fedeles pohár,³⁴² mitológiai jelenetes dísztál.³⁴³ Akadt régi érmekkel ékes fedeles pohár³⁴⁴ és finoman gravírozott fedeles kupa.³⁴⁵ Néhány tárgyon az itáliai della Valle család címere szerepelt (díszkannák és dísztálak).³⁴⁶

A különféle zománccal ékes tárgyak közt volt, mely XVII–XVIII. századi magyar³⁴⁷ vagy augsburgi³⁴⁸ tárgyként szerepelt, és volt, amely az eredeti leírásban Egger Dávid műveként van feltüntetve, az aukciós katalógusban viszont eredetiként hirdetik.³⁴⁹ Ez utóbbi lehetett talán az az ivókehelyszerű serleg, melyről Ipolyi Arnold is megemlékezett. Párdarabja (eredetije?) Mikó Imre tulajdonában volt.³⁵⁰ Kiemelkedik kvalitásával egy zománcozott arany pohár, a Szent Család ábrázolásával.³⁵¹

KIRÁLYFA: BAROKK FŐÚRI REZIDENCIA

A királyfai kastély rövid története

A királyfai uradalmat a család 1647-ben szerezte meg, ám a vele járó terheket fizetni nem tudta. Végül megváltotta gr. Pálffy V. János (1664–1751) nádor, a királyfai ág megalapítója, gr. Pálffy János szépapja. Ide helyezte központját, kastélyt építtetett 1712-ben, és ez lett kedvenc tartózkodási helye.³⁵²

A II. világháborúban lerombolt épület³⁵³ egyszerű architektúráját a pusztulás előtt készült fényképek mutatják.³⁵⁴ Alaprajza világos: a hosszú, egyenes homlokzathoz kétoldalt derékszögben két szárny csatlakozott. A főnézetet csupán a háromtengelyes oromzat törte meg. A hatalmas, U alakú épületben egykor fejedelmi élet folyt, és különösen kertje volt vonzó.

Mária Terézia – miként főudvarmestere, J. J. Khevenhüller-Metsch herceg naplójából megtudható – gyakran kirándult udvartartásával együtt Királyfára, hiszen az mind Bécshez, mind Pozsonyhoz közel volt.³⁵⁵ Gr. Pálffy Károly fejedelmi háza vonzotta a vendégeket.³⁵⁶

A kutatások szerint Pálffy IX. János (1744–1794) testőrkapitány rejtőzik a Gottfried Edler von Rotenstein álnév mögött.³⁵⁷ A rendkívül precíz útleírásokat jegyző utazó Királyfalva akkori viszonyairól is megemlékezett. Leírásaiból és François Xavier de Feller jezsuita szerzetes említéseiből kiderül, hogy gr. Pálffy Károly kastélyát csodálatos kert övezte különleges növényekkel.³⁵⁸ Magyarország legszebb kertjének tartották,³⁵⁹ kerti létesítményei között sala terrena is volt. Az épület belsejéről sommásan azt közlik, hogy nagy és szép a bútorzata.

A későbbiek során hasonló leírást találunk Királyfáról gr. Pálffy János édesatyja idejéből is: „Fő ekességére szolgál a helységnek a gr. Pálffy Ferencz nagy mulató kastélya, mellyhez egy gyönyörű kert is tartozik, sok különös ritka növényekkel, fákkal, sétáló helyekkel, üvegházakkal, halastóval, mesterséges víz-rohanással s a t.”³⁶⁰

Helyiségek sora

A hatalmas méretű, harmincnál több szobás kastélyban Pálffy János idejében két szoba kivételével mindegyik lakható, berendezett volt. Külön oratórium tartozott a kastélyhoz, s a főúr a misét saját kápolnájában hallgathatta.

Fogadótermek, lakó- és vendégszobák, mellékhelyiségek sokasága volt a kastélyban. A műtárgyleírásokból és fotókból megismerhető termek – a folyosókon, lépcsőházon, előcsarnokon kívül – a következők voltak: ebédlő, pompeji terem, sala terrena, több háló-, öltöző- és vendégszoba, szalonok, dolgozószoba, zeneterem, oratórium, kápolna és folyosó, egyéb szobák és különféle kisebb mellékhelyiségek (pl. paterszoba, nyeregkamara).

A lépcsőfeljáró viszonylag kis területet foglalt el, építészeti szempontból igénytelen volt, nem kapott reprezentációs szerepet. Igazán meghatározó az egész épületen végigfutó hosszú teremsor volt, és – más hazai kastélyokhoz hasonlóan – minden bizonnyal központi funkciót kapott a középrizalitban lévő terem.

Az épület homlokzati oldalán volt tehát a horizontálisan egymáshoz kapcsolódó

termek hosszú sora, párhuzamosan vele, a kert felőli oldalon pedig a folyosó. A szobor előtt végigfutó folyosó középső része mintegy 126 méter hosszúságú volt.

Az összekapcsolódó, egymásba nyíló termek sora és a több szárnyra tagolt folyosó tulajdonképpen mint összefüggő kiállítási tér funkcionált. Valamiféle körüljárási útvonal is létezett, hiszen a folyosón végig lehetett menni, de innen nem minden terem ajtaja volt nyitva, viszont a termek közötti átjárás biztosítva volt. A fényképek segítségével feltárul az egymásba nyíló szalonok egy része is.

A barokk épület semleges háttérrel nyújtott a berendezésnek, a műgyűjtemény elhelyezésének, hiszen belső falai amúgy díszítetlenül álltak, nem voltak stukkók, melyek szerkezetét hangsúlyozták volna, s nem voltak illuzionista freskók sem. Ismereteink szerint csupán a zeneteremben voltak falfestmények, melyek lovakat, tájat ábrázoltak.

A barokk kastélyokban az ún. sala terrena, amely a földszint legfontosabb, központi részében volt, a kert és az épület összhangját igyekezett megteremteni oly módon, hogy a többnyire boltozott terem a természetet utánozta. A vöröskői Pálffy-kastély hűtőző terme a közép-európai barokk egyik kiemelkedő ily jellegű enteriőrje volt. Noha a királyfai ehhez nem mérhető, Pálffy gróf is kialakított egy hasonló funkciót ellátó, élő virágokkal teli, sajátos termet: fala majolikával volt kirakva.

A pompeji terem falfestményeiről kapta nevét: egyszerű antikizáló motívumokat, dekoratív emblémákat festettek a falra, valószínűleg a Herculaneumban és Pompejiben feltárt antik épületekről, alkotásokról készült metszetes publikációk nyomán.

Történelemidézés: gr. Pálffy János nádor és Mária Terézia kora

Királyfalván főként gr. Pálffy V. János nádor (1664–1751) és Mária Terézia korának – mely a Pálffy család történetében, pozícióinak megerősödésében oly fontos volt – ragyogó pompája elevenedik meg különféle műtárgyak segítségével. Elsősorban a nagynevű előd – a Mária Terézia és a leszármazott, a nádori ág utolsó sarja által is becsült –, Pálffy János nádor kora jelenik meg, illetőleg olyan főúri élettér, környezet, mely az övé is lehetett volna. Mindez jelképszerű is, hiszen a királyfai ág megalapítója, a nádor volt az, aki a kastélyt építtette, majd az ág utolsó leszármazottja, a hasonnevű gróf volt az, aki a fénykort megidézve újratemtette, átalakította a belső teret, berendezést. Pálffy János ideája a nádori ős, az építtető V. János volt.

A csupán háttérrel teremtő, történelmi témájú festmények és arcképek szintén gr. Pálffy nádor hosszú életét idézik. Megjelenik a politikai ellenfél, II. Rákóczi Ferenc korabeli arcképe³⁶¹ éppúgy, mint a náddal szinte egykorú hadvezér, Pálffy pártfogója, Savoyai Jenő portréja,³⁶² vagy a császárnéé, az ő szüleié (III. Károly és neje) és fiáé, II. Józsefé, valamint az udvarhoz közel álló előkelőségeké. A zöld szalonban, a selyemkárpitózású falon függött „Mária Terézia” portréja J. E. Liotard-tól.³⁶³ R. G. Carriera pasztellképen ábrázolta II. Józsefet és több előkelő hölgyet.³⁶⁴

A folyosón, a folyosók előcsarnokában a Pálffy család több, a királyfai ághoz tartozó, elsősorban hölgytagjának portréja függött. (A testvérek, a két nádor, Pálffy János nádor és neje, Czobor Teréz, valamint Pálffy Miklós nádor és neje, C. von Weichs portréi mellett a házaspárok gyermekei, pl. Pschahanovszkyné sz. Pálffy Mária Anna, Esterházy Ferencné sz. Pálffy Sidonia, illetve gr. Weissenwolff Antalné sz. Pálffy

Mária, Pálffy Károly stb.) Természetesen gr. Pálffy János nádor életnagyságú, egykorú képe szintén itt kapott helyet.³⁶⁵

Több uralkodó, valamint Habsburg-házból származó császár, király szerepelt, köztük Lesczinszky Szaniszló lengyel király, I. Péter cár, I. Ferenc, VI. (III.) Károly.³⁶⁶ József császár márványszobra a pompeji teremben állt.³⁶⁷

A festményeket a fenti programnak megfelelően egészítették ki a grafikák, akvarellek, rajzok, melyek között kiemelkedő, történeti, kultúrtörténeti szerepük volt a térképeknek, hadi térképeknek, címereknek, történeti portréknak, városi látképeknek. XVIII. századi színezett rajzok mutatták be a bazini, bajmóci, vöröskői uradalmakat.

Olajfestmény örökölte meg az 1717-es belgrádi csatát, (Jan van Hughtenburgh műve),³⁶⁸ ahol annak idején a nádori ős győzelmet aratott a török felett. Zsákmányolt hadi trófeái közül néhány az utókorra maradt, amint a leltár megemlíti. Így az a két török selyemzászló is, keleti írásjegyekkel, mely a királyfai kastély emeleti folyosóján függönyként szolgált.³⁶⁹ Ugyanitt egy török lófarkas zászló³⁷⁰ a hagyomány szerint szintén a nagynevű előd, a nádor dicső törökellenes csatáinak, küzdelmeinek emlékét őrizte. Ennek alapján feltételezhetjük, hogy a királyfai kastélyban lévő egyéb török emlékek, a nyereggamarában lévő török lószerszámok, nyergek, de talán a külföldi funkciókat betöltő textíliák is, valaha szintén a nagynevű elődei voltak.

A magyar főúri környezethez hozzátartoztak a kis-ázsiai szőnyegek. Lehetséges, hogy ezek közül néhány szintén zsákmányként, avagy ajándékként kerülhetett a Pálffy-ös kezére. Egykor tulajdonában lehetett a kápolnafelszereléshez tartozó cibórium és egy kehely is, melyen Pálffy- és Czobor-címer volt: Pálffy V. János első felesége, gr. Czobor Teréz volt.³⁷¹

A kastélyépület XVIII. századi ingóságairól nincs részletes listánk. Vélhetően a kastély eredeti berendezéséhez tartoztak a holicsi, különféle célú, olykor intim használatú edények, készletek, melyekből már csak pár darab maradt az utolsó Pálffyra. Mindezek ekkor már ritkaságszámba mentek.³⁷² Feltételezhető, hogy Pálffy felmenői közvetlenül Holicsról kaphatták őket, ahol Mária Terézia férje, Lotharingiai Ferenc strasbourg mintára megalapította az első magyarországi fajanszmanufaktúrát. Készítményei funkció, forma és díszítés szempontjából is nagy változatosságot mutatnak, de a sokféle befolyás és sokszínűség ellenére mégis határozott, önálló irányt képviselnek. Van közöttük tintatartó, fedeles tál, hármas edény, füles pohár, csésze aljjal, vizeskancsó, serpenyő, teljes asztali teríték, de mosdótál kancsóval és éjjeliedény is. A fehér mázron részben színes, részben zöld festéssel készített edények közül különösen az ún. roueni mustrások díszesek – ami egy jórészt megmaradt készlet darabjain is látható.³⁷³

Mária Terézia Pálffy nádort egy ízben ménnel, gyémánttal kirakott karddal, gyémántgyűrűvel ajándékozta meg.³⁷⁴ Az, hogy más tárgyakat, esetleg berendezési tárgyakat kapott-e a királynőtől, bizonytalan. A tárgyak provenienciájáról keveset tudunk, s csak a hagyomány ad némi támpontot, de ez inkább a feltételezések, a legendák világába vezet. Aukciós katalógusok több tárgyat fejedelmi ajándéknak vagy legalábbis uralkodói környezetből származónak tüntetnek fel. Egy árverési katalógus szerint Mária Terézia tulajdonából származik egy, sziluettjében és tagolásában jellegzetes angol üveges szekrény.³⁷⁵

Pálffy János igyekezett jellegzetes és minőségi tárgyakat válogatni, és segítségükkel egységes egészet alkotni, még akkor is, amikor a XVIII. század különféle, olykor egymással ellentétes irányzatait szemlélte. Megjelent a XVIII. századi barokk és rokokó, továbbá érzékelhetőek a XVIII. századvégi művészeti törekvések.

Lényegében minden teremnek sikerült megteremteni sajátos arculatát és a lakályos otthon keretei között száz év művészeti törekvéseit kifejezni, tükrözni: a barokktól a klasszicizmusig – különösen a hálószobák stílusa szemlélte ezt, hiszen volt közöttük barokk és empire jellegű is. Voit Pál *Régi magyar otthonok* című könyve régi kiadásában Louis XVI. stílusú hálót publikált Királyfáról,³⁷⁶ míg Homér Lajos *A bútor története* című kötetében ugyanezt a hálószobát a magyarországi copf művészet illusztrálásaként közölte.³⁷⁷

Tulajdonképpen történeti szobasorozatot látunk, a művészeti stílusok, irányzatok lecsapódását egy elképzelt arisztokrata otthonban. A határvonalak, a stílusváltások nem különülnek el mereven egymásról, hanem az átmentek finomak, olykor alig érzékelhetőek, életszerűek. A sokrétű hatások összegződése során sajátos enteriorművészet született.

XVIII. századi tárgye gyűttesek

A XVIII. századi műtárgyak gyűjtői által preferált tárgycsoportok voltak Királyfán: ötvöstárgyak, kínai porcelánok, részben későbbi, aranyozott bronzfoglatban, egyéb porcelánok, művészi bronztárgyak, órák, márványszobrok, különféle márványtárgyak, XIV., XV. és XVI. Lajos korabeli bútorok és kiegészítő berendezési tárgyak: falikárpitok, paravánok, ellenzők.

A pöstyéni aukciós katalógus tételsora – ahol kalapács alá került a legtöbb királyfai tárgy – a festmények mellett lényegében szintén ezt mutatta: régi mesterek falkárpitjai, bécsi, meissenai és egyéb európai, továbbá keleti porcelánok, fajansz, lakkműnkek, teknőc, arany és más anyagú műalkotások, bronzok és plasztika, órák és bútorok.

A bútorok mellett helyet kaptak mindazon tárgyak, melyek a lakóteret teljes értékű enteriőrre tették. Egymás mellett voltak jelen az európai és keleti alkotások, amiként az európai falkárpitok és keleti szőnyegek, valamint az európai (meissenai, bécsi) és keleti (kínai, japán) porcelánok. Külön porcelán- és ezüstkamra is volt a kastélyban.

Főúri otthon

Első pillantásra szembeötlő Királyfán a műtárgyak sokasága és sokfélesége, mely ugyanakkor a Pálffy által elképzelt XVIII. századi főúri életmódot, környezetet szemlélte. A királyfai kastélyban volt a legtöbb műtárgy: 683 festmény, grafika és 1900 iparművészeti tárgy.³⁷⁸ Pálffy egyfajta sajátos „Gesamtkunstwerk”-felfogás szerint rendezte el a tárgyakat, ezek ugyanis egyáltalán nem keltették a mérhetetlen felhalmozásnak még a látszatát sem, ellenben úgy jelentek meg, mint egy lakályos, XVIII. századi arisztokrata otthon természetes kellékei, nélkülözhetetlen darabjai; bútorok és a legkülönbözőbb dísz- és használati tárgyak együttese.

A bútorok mindenféle válfaja szerepelt: ágyak, fiókos szekrények, éjjeliszekrények, íróasztalok, konzolasztalok és a székek különféle típusai: párnázott, nádazott, bőrrrel, textíliával kárpitozott stb. Számos kisbútor volt a termekben. A szalonok berendezését meghatározták a könnyed ülögarnitúrák és asztalok – keceses, fiókos asztal a tükörszalomban,³⁷⁹ a zeneteremben stílszerűen hangszereket ábrázoló intarziás asztalka.³⁸⁰

A gróf főként szerényebb, magát a fa anyagát, mintázatát láttató darabokat vásárolt a különben egyszerű kastélyhoz. Többnyire diófa, mahagóni furnírozású, különféle – olykor tengerentúli – fával berakott bútorokat. Néhány bútort – főként tükröket, állványokat – részben, és nagyon ritkán mindenestül aranyoztak. E tárgyak inkább az oratóriumban, a hosszú és a kápolnafolyosón, s elszórtan a szobákban kaptak helyet. A tükörszalomban volt néhány teljesen aranyozott ülőbútor, néhány beauvais-i kárpittal bevonva.³⁸¹

A francia dominancia erősen érvényesült; a berendezési tárgyak legfőképp XVI. Lajos korát idézték, de ízelítőt adtak a XIV. Lajos kori művészetből, és illusztrálták XV. Lajos korának rafinált eleganciáját is. Magyarországon – a közeli bécsi hatás ellenére – már a maga korában elterjedt a francia udvarban népszerű komód, jelentkezett a chinoiserie-divat. E törekvéseket jelenítette meg Pálffy, francia ízlésű komódokkal, kínaizáló lakkbútorokkal. A bútorok java részét bizonyára Franciaországból hozta, ám mellettük más kultúrák kiemelkedő, impozáns darabjai is helyet kaptak: a folyosón volt egy monumentális, németalföldi berakott írószekrény,³⁸² az emeleti 5. sz. hálóban bársonykárpitozású, itáliai faragott barokk karosszék.³⁸³ Ugyanitt állt az ún. Napóleon-ágy, mely a tradíció szerint³⁸⁴ valaha a császáré volt, a spanyol művészet kiemelkedő alkotása, hatalmas méretű faragott fejtámlájával és hozzátartozó takaróval.³⁸⁵ E bútor határozta meg a nagy háló jellegét.

Mária Terézia korabeli bútorokkal rendezte be Pálffy az ún. zöld szalont (az egész berendezést egy tételszám alatt árverezték el 1924-ben Pöstyénben).³⁸⁶ Ugyancsak itt állt az a négy, hegyikristály csüngőkkel díszített bronz gyertyatartó, melynek egymásba fonódó ágai XIV. Lajos monogramját képezték, tetején a királyi koronával.³⁸⁷

Sajátos volt a sala terrena, életnagyságú márványszobrokkal, óriási japán rekesz-zománcos vázákkal, áttört, könnyed nádazott bútorokkal. Egyszerre idézte meg a természetet és az egzotikus világot.

Berendezését tekintve eklektikus a pompeji terem, hiszen a keceses, XVIII. század végi bútorok mellett itt kapott helyet Falconet bronzszobra, két, „vert ezüstből” készült, ember nagyságú görög váza, életnagyságú márványszobrok,³⁸⁸ ugyanakkor mindezek együtt, a klasszicizáló falfestményekkel, a XVI. Lajos kori bútorokkal érdekes összhatást keltettek, klasszicizáló törekvéseket tükröztek, és a klasszikus művészet hatását sugallták.

A bútorzat háttérét általában selyembevonatos falak adták, és az egyes szalonok színvilágának összhangja igen fontos volt, amint a megnevezésekből is felsejlik: kék, sárga, vörös, zöld szalon stb. A háttérhez illeszkedett a bútorok kárpitozása is, sőt olykor még a kisebb tárgyak színe is: a kék szalonban kék asztali írókészlet,³⁸⁹ valamint Wedgwood-lapokkal berakott két graciózus asztalka állt.³⁹⁰ A harmóniára, összhangra törekvés kifejeződött a színhatásban, valamint a motívumvilágban is, hiszen az

egyik XVIII. századi berendezésű (I. emelet, 10/a szoba) hálószobában a fali- és bútorkárpit, valamint az ágyfüggöny ugyanabból a textíliából készült.³⁹¹

A folyosón illetve a főlépcső előcsarnokában kaptak helyet a gyapjú, selyem falikárpitok, XIV. Lajos korából. Francia darabok mellett több németalföldi volt, illetve XVII. századi spanyol – a Pálffy grófok jelmondatával és címerével – az ebédlöben.³⁹²

Órák

Az órák reprezentatív válogatást nyújtottak e nagy múltú műfaj kiemelkedő darabjaiból. Pálffy minden kastélyában, palotájában voltak órák, s igazán kitűnő darabok. Királyfán – kvalitásuk és típusuk alapján – bizvást mondhatjuk, hogy akár egy kisebb óramúzeum alapjait is megteremthették volna. A különféle formájú, szerkezetű darabok a kapuslakástól a szalonokig, a vendégszobáktól az öltözőkig mindenhol megtalálhatók voltak, majdnem minden teremben elosztva, a megfelelő bútorok mellé helyezve.

Marie Antoinette órása, J. B. Baillon szignatúrája szerepelt a zöld szalon kartus alakú falióráján,³⁹³ míg a zeneteremben olyan fali szerkezet volt, melynek több analógiája ismert: „Az óra szekrénye csokrokkal díszített szögre akasztott szöveten lógni látszik, melynek két végén bojt van. Jobbról és balról lilimág, melynek keresztezési pontján kiterjesztett szárnyu sas, karmaival a lilimok szárába kapaszkodik s az órát mintegy hordani látszik.”³⁹⁴ A tükörszalomban a falon nagyméretű, fából faragott, aranyozott, lírát és szalagot ábrázoló óra függött, amelyhez hasonló légsúlymérő is tartozott.³⁹⁵

A különféle típusú állóórák, kandallóórák között német,³⁹⁶ osztrák,³⁹⁷ pozsonyi³⁹⁸ egyaránt akadt, ám a legtöbb francia volt, lényegében XIV. Lajos korától az empire-ig, a XIX. század elejéig. Több darab – főként az árverésekre került példányok közül – kiemelkedő értéket képviselt.

Formájuk, figurális ábrázolásaik, kompozíciójuk változatos: az oroszánt mintázó órától³⁹⁹ kezdve a kínai fajanszfigurát óraműbe komponáló darabon⁴⁰⁰ és az egyszerű, korongokból felépülő⁴⁰¹ órán át a szoborszerű megoldásokig terjed. (Ámor és egy női alak a főszereplője a XIX. század elejéről származó műnek.)⁴⁰² Iparművészeti értéket jelentenek és egyszersmind óratörténeti jelentőségűek a szignált, neves mesterhez, műhelyekhez köthető darabok: Gribeline,⁴⁰³ Balthasard,⁴⁰⁴ Gudin le Jeune.⁴⁰⁵ Ez utóbbi óra Kronosz figurájával figyelmeztetett az idő kérlelhetetlen múlására. Eredetileg a 14. sz. hálószobában volt, majd árverésre került, ma pedig a J. Paul Getty Museum tulajdona. Jelenleg az óratestet a kvalitásos berakások alapján Boulle munkájának tulajdonítják, Kronosz pedig F. Girardon modellje után készülhetett.⁴⁰⁶ A tárgy analógiája megtalálható a Wallace-gyűjteményben.⁴⁰⁷

A lábas órák között az angol és francia alkotások egyaránt jelentősek voltak. Akadt köztük légnymásmérő és különleges szerkezetű is. Volt köztük Vernis Martin-⁴⁰⁸ illetve Boulle-technikával készült⁴⁰⁹ – utóbbi ugyan modern – óraszekrény, egyszerűbb, mértánias, pilaszter formájú angol bútortest,⁴¹⁰ illetve ívelt körvonalú, baluszter alakú francia órapáros.⁴¹¹

Mivel a korabeli magyar magángyűjtemények pontos tárgylistája szinte ismeretlen, ezért minden kapcsolódás, utalás fontos, így érdemes megemlíteni. Pálffy gyűjteményében volt egy „Quare” nevével fémjelzett lábas óra,⁴¹² míg az angol mester hasonló lábas óráját a kortárs polgári műgyűjtő, Ráth György egykori villájában a historizáló ebédlőbe építették be. (Jelenleg az eredeti helyszínen, a Ráth Múzeum ebédlőjében kialakított Ráth emlékszobában tekinthető meg.)⁴¹³

Bronzszobrok és -tárgyak

A XVIII. század közepétől a francia bútorokat aranyozott bronzveretek tették szilárdabbá és gazdagabbá, ugyanígy díszítették a korabeli órákat, és bronzfoglatokba illesztették a keleti tárgyakat. Mindenből volt ízelítő Királyfán is, ahol az enteriőröket aranyozott bronztárgyak (lámpások, falikarok, karos gyertyatartók, csillárok) egészítették ki, valamint néhány XVIII. századi és korábbi bronzszobrocsonka, -szobor is.

Méretében és kvalitásában is kiemelkedett közülük Falconet életnagyságú, szignált „Ámor”-szobra a kastély pompeji termében.⁴¹⁴ Ismert ugyanezen modell sèvres-i biszkvitfigurája, François Vion bronztalapzatával,⁴¹⁵ valamint márványból faragott példánya a Louvre-ban.⁴¹⁶ Stílusában Falconet művészetéhez kötődik, és ugyancsak a pompeji teremben volt a helye két, aukcióra került, nimfákkal és liliomokkal díszes girandole-nak is.⁴¹⁷

Értékes és különleges anyagok, tárgyak: keleti tárgyak gyűjtése

Az európai divathullámok hatására érdekesnek ígérkező műtárgyak sem hiányoztak a gyűjteményből: a XIX. század második felétől, különösen a japán nyitást követően, megélné a keleti tárgyak iránt. Utazók és vállalkozók hozták Európába a keleti kelméket, lakk- és rekeszománcos tárgyakat, porcelánt és bronzokat, metszeteket, melyekből egyre többen vásároltak.

Mégis úgy vélem, Pálffy esetében nem erről van szó: történeti beállítottságából fakadóan őt nem az európai művészetnek ihletet adó, szemléletében újat hozó keleti kultúra érdekelte, hanem a keleti tárgy mint egzotikum, mint kiegészítő eleme az enteriőrnek. Egyértelműen a XVIII. századi szemlélethez állt közel, amikor a keleti tárgyak a korabeli igényes kastélyok díszei s elmaradhatatlan kellékei voltak. A chinoiserie divatja nyomán szinte mindenütt volt porcelánszoba, kínai és japán porcelánnal. A XVIII. század elején a porcelánkabinetek és a chinoiserie divatja a tetőpontjára hágott.⁴¹⁸

Királyfán az európai műtárgyak mellett nagyszámú keleti porcelán és egyéb műtárgy volt a kastélyban, illusztrációt nyújtva a Távol-Kelet sokoldalú kultúrájából. Kínai és japán porcelán, mely egyébként formai változatosságával és technikai tökélyével hűen reprezentálta a Távol-Kelet mesterségbeli bravúrait. Fehér mázas, elsősorban kobaltkékkel festett díszedények, részint asztali használati tárgyak (tányérok, teáskannák, csészék, teáskészletek), részint virágvödrök, díszes tálak, vázák – melyek jó része igen nagy méretű volt – a kollekción látványos darabjai. Jellemző virágdíszítéssel, olykor figurális jelenetekkel díszítették őket. Elsősorban a hosszú

folyosón álltak, esetenként a kandallók környékén, de jutott belőlük például a földszinti nagy sarokszobába (a téli ebédlőbe), elszórta több helyiségbe,⁴¹⁹ a porcelánkamrába.

Külön csoportot alkottak azok a tárgyak, például füstölők, amelyeket a saját korukban, a XVIII. századi Európában aranyozott bronzfogalattal láttak el. Az európai porcelán felfedezése előtt, főként francia mesterek, aranyozott bronzfogalattal díszítették a nagyra értékelt keleti porcelánokat.

A keleti porcelántárgyakon kívül a zöld szalonban volt egy kínai selyem falikárpit,⁴²⁰ továbbá számos XVII–XVIII. századi, rekeszszománcos, japán és kínai dísedény, s egész sorozat a lakkművészet remekeiből (az emeleti 5. sz. öltözőszobában), szemléltetve e mesterség sokféle tárgytypusát, színvilágát, motívumkincsét, technikai finomságát.

Az európai barokk mesterei – ellesve a keleti lakkművészet mesterségbeli fogásait, díszítéseit – lakkborítású bútorokat, paravánokat s egyéb más tárgyat is készítettek. A tükörszalonban németalföldi lakkláda állt,⁴²¹ a sárga szalonban pedig Coromandel lakk sarokszekrény,⁴²² ajtószárnyain keleti ízlésű virágdíszes és figurális jelenetekkel.

Lényegében tehát a tárgyak sokasága révén a kastély műkincsállománya ízelítőt nyújtott a keleti kultúráról s azok európai hatásairól is. A keleti tárgyak jellegzetességét igyekezett színhatásában (kék, fehér) és részint motívumvilágában követni az európai fajansz kiemelkedő műhelye, Delft, ahonnan szintén változatos tárgyak kerültek a kastélyba.

Porcelánkamra

A berendezéshez tartozó ezüstök és porcelánok egy főúri háztartás kellékei voltak – elsősorban nagyszámú és előkelő vendégség fogadására. Az asztali díszek, asztali készletek azonban már nem töltötték be eredeti funkciójukat, megőrizendő, múzeumi tárgyakká váltak.

A porcelánok elsősorban a bécsi és meissenai porcelánmanufaktúrában készültek. Hosszan sorolhatnánk a különféle ékítményeket és tárgytypusokat, a rengeteg csészét és csészealjat, a több száz darabos étkészleteket, a tálak sokaságát, a bőséges választékot. A számos egykori használati edény mellett az emeleti folyosó szekrényei nagy mennyiségű fehér szobrocskát is őriztek, bécsi bélyeggel (pl.: ritka, unikumszámba menő porcelánplasztika hollandi páros csoport ábrázolásával).⁴²³

A bécsi biszkvit porcelán – különféle életképszerű jelenetekkel, a kor jellegzetes alakjaival – egész sorozata és számtalan változata maradt fenn. Különösek a Callot 1716-ban, Amszterdamban megjelent metszetei nyomán készített tipikus, groteszk figurák: gnómok, törpék.

A bécsi és a színesen festett, szintén sokféle meissenai porcelán (többek között Böttgertől kísérleti darabok is) mellett elenyésző számban voltak más európai porcelánmanufaktúrák termékei: Sèvres, Höchst, Frankenthal, Berlin stb.

Az ezüstök egy része a kápolnafelszereléshez tartozott, főként azonban az egykori arisztokrata házi felszerelést reprezentálta, valamint „modern”, XIX. századi darabokkal egészült ki.

A XVIII. századi kegytárgyak részint augsburgiak, részint bécsiek. A világi tárgyak közt is akad augsburgi (pl. ezüstkazetta),⁴²⁴ de a legtöbb angol. Már ekkor néhez volt XVIII. századi angol és francia ezüstműket – evőeszközöket, tálcákat, levesestálakat stb. – szerezni, ugyanis miután divatjuk leáldozott, zömmel beolvasztották őket.

Megfelelő terítékhez illő, asztalra való használati tárgyak – tányérok, tálak, levesestálak, asztaldíszek, tálcák, kosarak, teaforralók, teás- és kávékészletek, cukortartók, evőeszközök stb. – voltak az ezüstkamrában. Tekintélyes számú asztali készletek, a XVIII. század terítési, étkezési kultúráját tükrözve, az akkortájt elterjedt kávé- és teaivást szolgálva, továbbá kétszemélyes készletek, kiegészítő és szórványos darabok.

Nagy részük angol, a XVIII. század végéről, illetve a XIX. század elejéről: anyagszerűség, nemes egyszerűség, elegancia, tökéletes kivitel jellemezte őket. Az angol királyi házból származhatott az a két XVIII. századi levestál – néhány más tárggyal együtt –, melyre rá volt vésve az angol uralkodói címer.⁴²⁵ Később a Pálffy grófoké is mellé került, mint ahogy egyébként valahány értékesebb családi ezüsten megtalálható volt. (További darab az angol királyi címerrel ékes, XVIII. századi angol tintatartó⁴²⁶). Pálffy János nádor hagyatékából – a leltár szerint – csupán néhány aranyozott réz evőeszköz⁴²⁷ és négy augsburgi ezüst gyertyatartó⁴²⁸ származott.

Festmények

Ebben a kastélyban a festményeknek az iparművészeti tárgyak mellett inkább háttér szerep jutott. A berendezési tárgyak együttes hatását fokozzák, a kor hangulatát idézik meg, vagy éppen ellenkezőleg, egy más világba kalauzolnak.

A nyomtatásban megjelent inventárium szerint mintegy 260, XVII–XVIII. századi itáliai, németalföldi és német műalkotás volt a kastélyban. Köztük külön csoportot képeztek a már említett családi arcképek, az oratóriumban lévő régi szentképek, a különböző termekben lévő Bűnbánó Magdolna-festmények.⁴²⁹ Nagyon sok festmény volt a folyosón, a lépcsőházban s egy-két szobában, pl. a nagy hálóteremben.

A korabeli fénykép szerint a németalföldi és itáliai festmények (főként tájképek) szinte teljesen beborították a 4. sz. háló falát.⁴³⁰ E szobának kabinetszerű kiállítási jellege volt, mint annak a vendégszobának is, ahol viszont számos metszet volt a falon.

A festmények közt találhatók szentképek, történeti ábrázolások, portrék, számos élet-, állat-, tájkép és csendélet, a korábbi évszázadokból németalföldi alkotók művei. Lényegében ugyanezt a törekvést tükrözi a metszetkollekció is, fő csoportjai – történeti vonatkozású művek mellett – a tájábrázolások és a portrék.

Ami viszont merész és szokatlan, hogy a lépcsőház Makartról elnevezett részében a festő néhány képe XVIII. századi festmények társaságában függött.⁴³¹

Az illúzióteremtése egyik fő eszköze – ami másutt is megfigyelhető volt – az igényes másolatok elkészítése. Királyfán régi székeket másoltak, teljes ülőgarnitúrát létrehozva, az asztalnak, komódnak elkészítették a párdarabját, hogy a szoba más részébe is jusson belőle. Ily módon elsősorban francia bútorok kerültek sorra, gazdag, aranyozott bronzveretekkel, nemes faanyagok felhasználásával.

Volt – a műtárgyleírás szerint – egy Szelepchényi primás tulajdonából származó aranyozott és ezüstözött, faragott díszítésű dolgozóasztalka-pár a sárga szalonban,⁴³² mely párdarabjait szintén elkészítették. A 15. sz. szalonban több olyan bútor is volt (íróasztal, fiókos szekrény, asztalka), melyek eredetije az Esterházyak tulajdonát képezte. Egyikről biztosan tudjuk, hogy Friedrich Otto Schmidt budapesti gyárában készült,⁴³³ de a többről⁴³⁴ és talán más másolatokról is feltételezhetjük, hogy a Schmidt-gyárnak döntő szerep jutott a másolatok, duplumok elkészítésében. Pálffy kapcsolata Schmidttel ismert, bár részleteiben nem teljesen tisztázott.⁴³⁵ Schmidt másolataival teljes berendezésekké egészítette ki a meglévő eredeti darabokat.⁴³⁶

Schmidt Miksa Bubics Zsigmond, a későbbi kassai püspök ajánlására kapta meg első magyarországi munkáját, a fertői Esterházy-kastély „restaurálását”. A továbbiakban a magyar főúri körök és a polgári osztály tagjai szívesen fordultak hozzá mives bútorok elkészítéséért. Kastélyok felújítása, történeti stílusokban való berendezése, antik bútorzat kiegészítése szerepelt megbízatásai között.⁴³⁷

A bútorok másolásában Schmidtnak, a hiányos porcelánkészletek pótlásában a herendi porcelángyárnak volt elsődleges szerepe. Esterházy Károly grófot, aki először adott megbízást 1844-ben Fischer Mórnak, hogy régi meissenai készletét egészítse ki, más arisztokrata családok közt a Pálffyak is követték.⁴³⁸ Herend specialitása volt, hogy főúri családok részére dolgozott, és az idő s használat során hiányossá váló különféle európai készleteiket teljessé tette. Királyfán bécsi és meissenai, valamint keleti porcelánt imitáló darabokat találunk, de van herendi porcelánplasztika is.

Királyfán az illúzióteremtés sajátos eszköze volt a tükörszalonban lévő hatalmas tükör. A korabeli szalonokból ismertek a kandalló fölötti óriási tükrök, melyekben a falikarok, csillárok fénye megsokszorozódik, az előttük lévő tárgyak látványa megkettőződik, s anélkül, hogy kézbe vennék a dísz tárgyakat, több oldalról megtekinthetőkké válnak.

Pálffynál ennél többről van szó: a tükörszalonban a tükör a terem egyik teljes falát elfoglalta, s vég nélküli perspektíva látszatát keltette. A sokfelől származó, izolált, értékes és különleges tárgyak egyszersmind megduplázódnak, s a tükörben, a visszavetítésben egységesültek, az izoláltság helyett egységes látványt nyújtva. Ugyanakkor a múzeumi bemutatás szándéka is megnyilvánulhatott a többoldalú bemutatásban, a tárgyak látszólagos kvantitatív megduplázásában.

BÉCSI PALOTA: EMPIRE REPRESENTÁCIÓ

A bécsi Pálffy-palota épülete

A Wallnerstrasse 6. szám alatti gr. Pálffy-palota a lojális, udvarhű család számára fontos szerepet töltött be, éppen a bécsi udvarhoz, az uralkodóházhoz való közelsége miatt. A Burg hatósugarába esett – ahová a hagyomány szerint a bécsi kongresszus idején (1814. szeptember 14–1815. június 8.) a palota pincéiből titkos alagutak vezettek. A szomszédságában volt az Esterházy hercegek bécsi palotája (Wallnerstrasse 4.), melynek empire dísztermét Benedikt Henrici alakította ki (1791).⁴³⁹

A Pálffy-palota empire stílusú épületét Charles de Moreau, az Esterházyak gyakran foglalkoztatott építész tervezte (épült: 1809–1813).⁴⁴⁰ Egykori tulajdonosa a neves diplomata, tábornagy, hg. Charles-Joseph de Ligne (1735–1814)⁴⁴¹ – többek között II. József tanácsadója – volt, akinek egyik leánya hg. Euphémie de Ligne (1773–?) Pálffy X. Jánoshoz (1775–1821) ment feleségül.⁴⁴² Gyermeük nem lévén a testvér, V. Ferenc Alajos örökölt utánuk. Halála után fia, gr. Pálffy János tulajdonába került az épület 1852-ben.⁴⁴³

Más bécsi főúri palotákhoz hasonlóan előkelő események, fogadások, bálók színtere volt, és ennek a funkciónak megfelelt elsőrangú, fejedelmi berendezése, amit Pálffy János alakított ki. Noha visszahúzódó, társasági fogadásokat nem kedvelő ember volt, az ő életében is rendeztek itt több fényes estélyt, s néhány jelentős esemény is történt a palotában: az 1880-as években benne lakott Bismarck kancellár, kinek fia, Herbert gr. Pálffy János unokahúgát, gr. Hoyos Margitot vette nőül 1892-ben. A palotában tartották a nászlakomát. A palota tulajdonában volt egy, Franz von Lenbach által a vaskancellárról készített színes krétarajz⁴⁴⁴ – amelyet a vaskancellár dedikált Pálffynak 1892-ben, Bécsben⁴⁴⁵ – s egy, a menyérről festett akvarell portré⁴⁴⁶ úgyszintén. Életének utolsó esztendeit itt töltötte gr. Pálffy János testvére, Gabriella, aki 1914-ben halt meg.

Helyiségek sora

A bécsi palotáról német nyelvű összefoglalás készült,⁴⁴⁷ s ebből, valamint Markó Miklós ismertető cikkéből, a *Vasárnapi Ujság*ból megismerhetők a bécsi palota helyiségei és berendezési tárgyai.

Pálffy Jánosnak volt benne külön dolgozósobája, lakosztálya – öt szobával –, mégis a nagyméretű, monumentális igényű termek és terek határozták meg a palota igazi arculatát: a kétemeletes, felülvilágítós táncterem, a nagy ebédlő és a szalonok sora. Előkelő vendégsokaság fogadását tette lehetővé a tágas kapubejárat és a lépcsőház. Bismarck emlékét három szobából álló lakosztály őrizte.

Empire trésor: teatralitás és komolyság

A fő helyiségek monumentális építészeti kialakítása mellett a reprezentációt szolgálták maguk a berendezési tárgyak és az elrendezés mikéntje is. Igazi főúri igényességgel, fejedelmi nagyvonalúsággal alakította ki az enteriőroket gr. Pálffy János, méltón egy nagy múltú főúri család leszármazottjához, ugyanakkor átvéve több representa-

tív elemet főként a Napóleon korabeli empire stílusból: annak komolyságát, ünnepélyességét és távolságtartó eleganciáját.

Építészeti, berendezési és bútorstílus talált egymásra a bécsi palota esetében, ahol az empire volt az uralkodó. Az oszlopok és más architektonikus tagoló elemek felfelűnnek az egyes bútorokon is.

Az 1780–1815 közötti időből osztrák és itáliai bútorok is voltak, valamint 1780 körüli angol szófa,⁴⁴⁸ karosszékek, valószínűleg Adams műhelyéből, de főként francia bútorok: egy *directoire* stílusú *étagère*, egy könyvszekrény, számos empire asztal (különbféle fajtájú író-, varró-, kis asztalkák, konzolok stb.), szekreterek, rengeteg szék és fotel, köztük egy karosszék-pár *beauvais-i* kárpittal stb.

A berendezési tárgyak döntően a XVI. Lajos-stílust és az empire-t képviselték. A „XVI. Lajos” visszafogott eleganciája mellett meghatározóak az impozáns, fenégségükben komor empire darabok: mahagónibútorok különféle aranyozott bronzdíszítményekkel. A motívumok több kultúrkörből származtak: antik és egyiptomi ékítmények láthatók egymás mellett.

A bútorokhoz hasonlóan magas színvonalat képviseltek a hasonló korú francia aranyozott bronzok; és azok hihetetlenül változatos, a különféle funkcióknak megfelelő darabjai szinte mind-mind megtalálhatók voltak: falikarok, csillárok, lámpások, gyertyatartók, girandole-ok, kandeláberek, illatszerfüstölők, tűzbakok, íróasztal-készletek stb. A *Vasárnapi Ujság*ban a korabeli enteriőrfelvételek szemléltetik, hogy a különféle gyertyatartóknak milyen fontos szerepük volt a szalonokban s különösen a díszteremben, ahol villanyvilágításra alkalmassá tették a hatalmas méretű 24 ágú kandelábereket. Gondosan cizellált bronz-, esetenként finoman aranyozott állványok tartották a különféle anyagokból (onyx, márvány, alabástrom, porfir) készült dísztálatkat, díszedényeket. Egy letűnt világ mindenféle berendezési tárgya és kelléke, melyek között különösen értékesek voltak a kandallóórák. Többnyire jelzetek, mesterhez, műhelyhez köthetők, és mint szoborművek is kiválóak, plasztikus, aranyozott, bronzalkotások.

Az 1921-es bécsi aukciós katalógusból több órát ismerünk képről is. Így a Napóleon íróasztalán álló obeliszk alakú, jelzett (Pochon) francia órát,⁴⁴⁹ a jó nevű Thomire állóóráját,⁴⁵⁰ továbbá egy Phaethon bukását megörökítő alkotást,⁴⁵¹ valamint más figurális darabokat: a körhintát⁴⁵² és a szőlőevő, fekvő bakkhánsnőt⁴⁵³ ábrázoló művet. Az egyik életképszerű (Ámor és egy fiatal leány eltört korszóval), szobordíszes óra analógiája a porosz, majd német nagykövetségként szolgáló Hôtel Beauharnais tulajdonában volt.⁴⁵⁴

Mindezen tárgyak, tárgytipusok s analógiáik ma már kiemelkedő helyet foglalnak el a művészettörténeti szakirodalomban, és keresettek az aukciókon. A hatyúkon körhintázó kis puttókat ábrázoló óra párdarabját szintén a műkereskedelemben fedezhetjük föl.⁴⁵⁵ A másik óra szőlőevő figurája tulajdonképpen Erigoné, akit Bacchus szőlőfürtjében csábított el. Története kedvelt volt a XVIII. század végén, amikor az óra figurális részét és egész kompozícióját tervező, a bronzfigurák mestereként számon tartott Étienne Blavet dolgozott.⁴⁵⁶ A hasonló daraboknál⁴⁵⁷ az óraszerkezetet más-más mester készítette – a Pálffy-gyűjtemény darabjának szignatúrája: BAULLIER.

Igényes és szintén csupán néhány párdarabja ismert annak a korai empire alkotásnak, mely Phaethont, Hélioszt fiát és villámsújtotta Nap-szeikerét ábrázolja érzékletesen. A modell tervezője a bronzműves Pierre-Étienne Romain. Művének a bécsi aukció (1921) idején három példánya volt ismert – mindegyik Párizsban. Az újabb szakirodalom további analógiákat említ.⁴⁵⁸

Mindezeket hatásosan egészítették ki a finom porcelánok, a bécsi manufaktúra készletei, biszkvit portrészobrocskái, valamint sèvres-i porcelánok és wedgwoodi kerámia. Különösen ez utóbbiak klasszicista forma- és motívumvilága illeszkedett az enteriőrhez.

A szalonokban a bútorok és berendezési tárgyak háttérül selyembrokát kárpitozás szolgált, mint például a gróf szobájában vörös brokát. Ezzel kapcsolatban említést érdemel, hogy az aukción egész szobára való francia selyem falbevonatok⁴⁵⁹ is voltak, köztük olyan is, amelyhez hasonló a berlini Kunstgewerbemuseumban volt fellelhető.⁴⁶⁰ A vörös selyemdamaszt mustárja: virágoktól övezett kerek mezőben két puttó egy hermát koszorúz.

„Napoleon-relikviák”

A berendezési tárgyak egy része Jérôme Napoléon herceg párizsi palotájából (Palais pompéien) származott, mely 1871-ben, a párizsi kommün idején áldozatul esett a népdühének. („Napoleon Jeromos” 1868-ban Pest vendége volt, ahol rokonszenves fogadtatásban részesült.)⁴⁶¹ Palotaépületét Pálffy gróf megvásárolta, és a berendezésből több tárgyat Bécsbe vitetett, a hagyomány szerint antik szobrokat, színes márványoszlopokat és különféle bútorokat.

A bécsi kongresszus reprezentatív kiadványa (Wien, 1898), az árverési katalógus (1921) és a tradíció szerint a bécsi Pálffy-palotában őrizték Napóleon – állítólag – Malmaisonból származó íróasztalát, egy ágycsészét, néhány széket, Joséphine karosszékét és Berthier generális ágycsészét, továbbá hat széket a Tuileriákból.

A magyar magángyűjteményekben néhol előfordultak Napóleonhoz és korához kapcsolódó emlékek, különféle tárgyak; például Andrassy Manó (Pálffy János sógora), régiség- és érmegyűjteményében megtalálható volt Napóleon érmeinek teljes kollekciója.⁴⁶² Az Andrassyak betléri kastélyába gr. Andrassy Géza (gr. Pálffy János unokaöccse) felesége – aki Kaunitz-lány volt, gr. Kaunitz zu Rietberg Eleonóra (1862–1936) – révén került Napóleon austerlitz-i ágycsészéje.⁴⁶³ A Pálffy család hercegi vonalának kapcsolata volt Napóleon egyik, később bécsi számkivetésbe vonult hadvezérével: Louis (?) de Marmont tábornagy 1814-ben elhagyta a császárt, és bizalmas viszonyban kerülhetett Pálffy József herceggel, hiszen Emlékiratai első, eredeti példányát a malackai Pálffy-kastély irattárában helyezte el.⁴⁶⁴

A bécsi Pálffy-palotában állt hat mahagóniszék, ébenfa és fémberakással, mely az egyik darabon lévő cédula szerint az első konzul (Napóleon konzulátusa 1799–1804 között) kabinetjéből származott – további felírtárodék alapján a Tuileriákból, „Jacob Frères” szignóval.⁴⁶⁵ Ugyanakkor néhány másik szék is Napóleon tulajdonában volt egykor.⁴⁶⁶

Napóleon hadvezérének, Berthier marsallnak az ágycsészéje⁴⁶⁷ – mind formáját, mind ve-reteit tekintve – az empire kiemelkedő alkotása. Könnyed ívelése emlékeztet némi-

képp a hadvezér egy másik ágyának formájára.⁴⁶⁸ Veretmotívumai – a szíjjal egybefűzött kard és lándzsa, két ivókürt állatfejjel – Ch. Percier és P. F. L. Fontaine művészetében jelennek meg.⁴⁶⁹ Hasonlóképpen a kiemelkedő alkotópáros, Percier–Fontaine tervrajzaiban tűnik fel⁴⁷⁰ Joséphine trónszékének⁴⁷¹ konstrukciója plasztikusan, erőteljesen megformált oroszánokkal.

Napóleon íróasztala és provenienciája

Percier és Fontaine teremtette meg az empire belsőépítészeti stílust, s Napóleon megbízására kiépítették a Malmaison kastélyt, ahonnan állítólag a gróf dolgozószobájában álló⁴⁷² Napóleon íróasztala származott.⁴⁷³ Első pillantásra feltűnik, hogy nem empire stílusú, tehát nem a császár uralkodása idejében készült, és arra sincs adat, hogy valaha használta volna.⁴⁷⁴

A jellegzetes, cilindres íróasztalt a szakirodalomban a neuwiedi mesternek, David Roentgennek attribúálják, a rajta lévő aranyozott bronzreliefet – a művészetek és tudományok allegorikus ábrázolásával – a francia bronzcizellőr, Pierre Gouthière művének tartják, néhány verete François Rémondtól származik. Kiemelkedő műtárgyról van szó, mely szinte minden fontos kézikönyvben helyet kapott.⁴⁷⁵

Az asztal jelenleg a J. Paul Getty Museumban van,⁴⁷⁶ és az ottani kutatás segítségével nyomon követhető szinte teljes története.⁴⁷⁷ Míves műtárgy lévén különösen fontos hiteles provenienciája is. Eredendően a Tuileriák palotájában, XVI. Lajos kabinetjében lehetett, onnan került a versailles-i kastélyba. Több mint fél évszázadig Szentpétervár közelében, a Romanovok kastélyában volt, majd a XIX. század közepén ismét Párizsban találjuk. 1892. március 15-én a Christie's aukción Londonban árverezték el – ezután rövidesen kerülhetett Pálffy grófhöz.

A bécsi kongresszus kora a Pálffy-palota műalkotásainak tükrében

A műtárgyak kitűnően reprezentáltak egy korszakot: az 1780–1815 közötti periódust. Egyaránt fontos történeti, dokumentatív szerepük és művészeti jelentőségük. Részben unikális műalkotásokról van szó, részben pedig sokféle, változatos tárgye gyűttestről, ahol az egyes darabok éppolyan fontosak, mint a tárgyak összessége, maga az egész kollekción.

A bécsi 1814-es kongresszus emlékére 1896-ban rendezett bécsi kiállítás katalógusában és díszkötetében több mint egy tucat műtárgyat említettek meg, és publikáltak Pálffy János bécsi palotája kincseiből. Néhány festmény, miniatűrök, főként Napóleon környezetéhez kapcsolódó bútorok, alabástrom berendezési tárgyak, stb. szerepeltek a kiadványban.⁴⁷⁸

Neves miniatűrfestők portréi és más jellegű, nagyobb munkái közül itt volt F. Nickel egy miniatűrje;⁴⁷⁹ J. B. Isabey (1767–1855), a kor legismertebb miniatűrfestőjének a bécsi Hoftheater balett-táncosáról, Emilia Bigottiniról⁴⁸⁰ festett portréja; a Füger-tanítvány C. Agricola (1779–1852), népszerű osztrák miniatűrfestő olajfestménye;⁴⁸¹ a Mengs hatása alatt alkotó bécsi akadémiai tanár, H. Maurer (1738–1818) idealizált, allegorikus portréja (női képmás babérmagányoskorúval és lanttal);⁴⁸² „Adam-

berger kisasszony mint Sapphó”); a Maurer-tanítvány M. M. Daffinger (1790–1849) – aki számos magyar mágnást is megörökített – „Madame Plaideuse” című miniatűrje.⁴⁸³

Birodalmi arcképcsarnok

Az említett, a korabeli művészeti életet reprezentáló miniatűrökhöz kapcsolódtak azok a portrék, melyek a kor uralkodóit, neves uralkodóházak tagjait, kiemelkedő politikusait örökítettek meg, mintegy a kor politikai életét, a birodalmi kapcsolatokat, kötődéseket illusztrálva. Volt e művek közt grafika (De Ligne herceg,⁴⁸⁴ Albert walesi herceg,⁴⁸⁵ Viktória királynő⁴⁸⁶), miniatűr (I. Sándor cár,⁴⁸⁷ III. Frigyes Vilmos porosz király,⁴⁸⁸ Mária Lujza császárné⁴⁸⁹ stb.), festmény (hg. Metternich Clementine,⁴⁹⁰ Bismarck hercegné,⁴⁹¹ Metternich kancellár,⁴⁹² az egykori bécsi orosz nagykövet és felesége),⁴⁹³ rajz (Bismarck kancellár)⁴⁹⁴ éppúgy, mint biszkvit büszt (I. Ferenc⁴⁹⁵ – a bécsi porcelánmanufaktúrából, F. L. Karoline von Mecklenburg-Strehlitz hercegné⁴⁹⁶ – a berlini porcelánmanufaktúrából).

Klasszikus és klasszicista szobrászat

A fejedelmi berendezést néhány monumentális hatású szobor egészítette ki: részint antik műtárgyak, antik művek után készült másolatok, részint klasszicista művészek művei. Az antik művészet emlékei közül kiemelkedik id. Faustina, Antonius Pius római császár feleségének fehér márványszobra a Kr. u. II. századból.⁴⁹⁷

Megemlítendő, hogy a bécsi palotában a szobrászi elemeknek, az épületdíszítő reliefeknek, a különféle tárgytartó (büsztös) oszlopoknak, valamint a szobroknak kiemelkedő funkciójuk volt.⁴⁹⁸ Talán nem véletlen, hogy ennek kapcsán felidézzük a Musée Napoléon antik galériáját, ahol az antik szobrok, domborművek mellett a különféle anyagból készült oszlopok dekoratív szerepet kaptak.⁴⁹⁹

A gróf művészettörténeti előtanulmányait tükrözi, hogy együtt van jelen az ihletet adó forrás, a Winckelmann által mintának tartott antik művészet és követőinek, a klasszicizmus mestereinek munkássága. Több antik mű újraöntve kapott helyet az enteriőrökben. (Híres klasszikus művek másolatairól van szó: pl. Athena Giustiniana.)⁵⁰⁰ Több, antik témájú, carrarai márványszobor volt a terekben.⁵⁰¹ A vestibuleben – a palota bejáratával szemben – másfélszeres életnagyságú, carrarai márványszobor, klasszicizáló ízlésű Vesta szűz állt.⁵⁰²

Helyet kapott a palotában Lorenzo Bartolini⁵⁰³ tanítványa, Pasquale Romanelli⁵⁰⁴ nimfát ábrázoló szobra is, melyben az antik ideál és az önálló műalkotás ihletettsége testesült meg.⁵⁰⁵ Az érzékenyen megformált figurán arkádiai harmónia és derű árad szét. Finom, kecses mozdulata meghitté és némiképp életszerűvé teszi a tökéletes formába öntött eszményi szépséget.

„Modern” festmények

Leginkább a bécsi palotában sikerült megteremteni az egységes, stílushű, az építészethez is kellőképpen illeszkedő berendezést. Kiválnak ebből az egységből a festmé-

nyek. Jó részük a végrendelet értelmében a Szépművészeti Múzeumba került, és a bécsi képtár jellegzetességeit tükrözi.

Újabb kori, XIX. századi műalkotások függtek a falakon, akárcsak a budapesti palotában. Alkotóik genre- és tájfestők, a különböző nemzeti iskolák képviselői: Ch. Bisschop (1828–1904) – hollandi iskola, Th. Couture (1815–1879) – francia iskola, W. P. W. Dana (1839) – amerikai iskola, C. F. Daubigny (1817–1878) – francia iskola, N. E. Gabé (1814–1865) – francia iskola, L. Gallait (1810–1887) – belga iskola, J. Israels (1824–1911) – hollandi iskola, A. Mauve (1838–1888) – hollandi iskola, Id. E. Schleich (1812–1874) – német iskola, M. Schmid (1835) – osztrák iskola, F. Stroobant (1819) – belga iskola, C. Troyon (1810–1865) – francia iskola, E. J. Verboekhoven (1799–1881) – belga iskola, F. J. Voltz (1817–1886) – német iskola, H. J. v. Zügel (1850–1941) – német iskola.

A bécsi palotában lévő festmények közül néhányat a gróf talán az 1867-es párizsi, illetve az 1873-as bécsi kiállításon vásárolhatott meg. 1867-ben szerepelt Párizsban J. Israels „A katwyki árvalányok” című alkotása.⁵⁰⁶ Ch. Bisschop – aki színpompás, erőteljes hatású műveket alkotott – életképe szerepelt 1873-ban a bécsi világkiállításon,⁵⁰⁷ valószínűleg azután vásárolta meg gr. Pálffy János. Úgyszintén itt volt – Sedelmeyer tulajdonaként⁵⁰⁸ – kiállítva Daubigny „Holdkelte” című műve, valamint M. Schmid alkotásai, „Az erkölcsbíró”⁵⁰⁹ és a „Gyónócédulák átadása”.⁵¹⁰ (Noha e két utóbbiról a jószágigazgató, Koderle Emil azt az információt adta, hogy egy müncheni művészeti kiállításon vette a gróf.)⁵¹¹

Magyar művésztől csupán id. Markó Károlytól volt néhány festmény a palotában, melyeket később árverésen értékesítették.⁵¹²

BUDAPESTI PALOTA: SZOLID ELEGANCIA

A budapesti Pálffy-paloták épületei

A „Budapesti cím- és lakásjegyzék” kötetei és a budapesti hagyatéki leltár szerint gr. Pálffy Jánosnak két palotája volt Budapesten, mind a kettő nevezetes épület, és mind a kettőt saját maga vásárolta. Az egyik az akkori IV. kerületi Kossuth Lajos utcai 3. számú ház, a másik pedig a szintén IV. kerületi Koronaherczeg (ma Petőfi Sándor) utcai 3. számú kettős udvarú átjáróház, kijáráttal a Városház utca 6. felé is.

A Kossuth Lajos utcai házat Szentgyörgyi Horváth József kamarás építtette Pollack Mihállyal, akinek ez egyik legismertebb pesti bérháza (1816–1817). 1841-ben Kossuth itt indította el a *Pesti Hírlapot*, 1848. március 15-én itt nyomtatták ki a 12 pontot és a *Nemzeti dalt*. A klasszicista épületet 1851-ben Wieser Ferenc alakította át romantikus stílusban. Vélhetően már az 1850-es években gr. Pálffy János tulajdonába került, amikor a nyomda helyén jeles írók, költők törzshelye, a Kammon kávéház működött (1852–1894), jóval később pedig a Ditmár lámpaáruda.⁵¹³

A kétudvaros Trattner-Károlyi házat Hild József építtette Károlyi István nyomdász részére. (1832-ben a Petőfi Sándor utcai, 1835–36-ban a Városház utcai részét, majd 1847-ben harmadik emeletét.) Az épület középső szárnyában működött a Trattner-Károlyi nyomda, az első és második emeleten pedig a Magyar Tudományos Akadémia helyiségei voltak 1833-tól 1865-ig. Károlyi István halála (1863) után gyerme-

kei 1866–67-ben adták el a Belváros legnagyobb klasszicista bérházát gr. Pálffy Jánosnak.⁵¹⁴

A Kossuth Lajos utcai palota helyiségei

Szerencse, hogy a műtárgylistán kívül fennmaradt a hagyatéki leltár, melyben az egyes helyiségek felsorolásán túl minden egyes tárgy szerepel, nem csak a Radisics-féle jegyzékbe felvett iparművészeti becsű tárgyak. Azonban – tudásunk szerint – nem maradt fenn, talán nem is készült, a palotáról, tárgyairól, enteriőrjeiről fénykép, dia, így csupán leírás alapján próbáljuk meg az egyes tárgyakat azonosítani, a berendezést részletesebben elemezni.

A hagyatéki listában szereplő helyiségek a következők: I. emeleti előszoba a nagylépcső mellett, emeleti nagy szalon, kis szalon, ebédlő, átmeneti előtér, toilette-szoba, hálószoba, valamint fürdőszoba, előszoba-átjárát a titkári szobához, titkári szoba, félmeleti előtér (előszobalépcső) feljáráttal, reggelizési konyha, szolgaszoba, félemeleti szobák, lépcsőház, mely utóbbiakban nem voltak műalkotások.

A palota berendezésének általános jellemzése

A budapesti Pálffy-palota stílusában a bécsihez állt közel, de a tárgyak kvalitását tekintve elmaradt attól. Míg Bécsben kiteljesedett az empire a maga fényességében és birodalmi kisugárzásában, Budapesten egyfajta szolid elegancia, „polgárosult” szellem dívik. A budapesti palota berendezése visszafogott, úgy is mondhatnánk egyszerű, hétköznapi a többi palotához, kastélyhoz képest. Kimondottan régi, a XIX. században régiségnek, antiknak számító műtárgy nem volt benne. Ugyanakkor azonban mégsem kortárs gyűjtemény, hiszen elsősorban a XIX. század eleje, a francia empire, az angol művészet, némiképp a bécsi biedermeier, illetve a XIX. század közepének művészete elevenedett fel.

Empire berendezés emléktárgyakkal

A kissé száraznak tűnő berendezés erénye volt, hogy stílszerűen mutatta be a XIX. század első felének törekvéseit, azokat az irányzatokat, melyek a francia empire nyomán meggyökereztek, elterjedtek Európa-szerte. Nem teljes stílustisztaságról, homogen enteriőrrel volt szó (itt is előfordul egy-egy más korból származó tárgy, jó néhány emléktárgy), mégis furcsa, szokatlan abban a környezetben, amikor az eklektika szellemében teremről teremre más-más ízlésben, stílusban rendezték be ugyanazon lakás szobáit. Itt csupán néhány keleti szőnyeg,⁵¹⁵ a nagy szalonban lévő török pamlag és a Királyfáról hozott ottoman feltűnő.

Néhány igényes műtárgy kiemelkedett környezetéből: elsősorban az empire művészet darabjai tartoznak ide – aranyozott, bronz, karos gyertyatartók⁵¹⁶ – és pár, a leírás alapján értékesnek tűnő óra.⁵¹⁷ Utóbbiak között van osztrák (bécsi), francia és angol is.

Két korsó jellegzetessége, hogy fülét szárnyas herma képezi, mely mindkét kezével a száj szegélyére támaszkodik. A tárgytypus előképe már a XVIII. század végéről

ismert, amikor Narcissust ábrázolták hasonlóképpen, karcsú, füles toilette-kancsón.⁵¹⁸ Hasonlóan kecses, klasszicista vázapár – immár egy kandallógarnitúra részeként, órával együtt – londoni műkereskedelemben bukkant fel.⁵¹⁹

A XIX. század művészete

Reprezentatív szerepet kapott a lépcső melletti előtér, a nagy és kis szalon valamint az ebédlő. Így tehát a vendégek fogadására szolgáló terek berendezése kissé kiemelkedett a többi közül, ezt a célt szolgálta a nagyméretű festmények sora és maga a bútorzat is.

A Pálffy grófhoz emberileg közelebb álló Artur Grottger (1837–1867) tragikus, megható krétarajzai a toilette-szobában, a hálóban kaptak helyet. Alkotójuk, a fiatalon elhunyt lengyel művész, aki „Polonia” című sorozatában (is) megörökítette az 1863-as lengyel szabadságharc jeleneteit. Grottger e műveit a bécsi képzőművészeti akadémia tárlatán mutatta be, de tartalmuk miatt a hatóság eltávolította őket – Pálffy János gróf ezután vásárolta meg a sorozat darabjait, és oly módon is támogatta a művészt, hogy Grottger az ő segítségével tett tanulmányutat Itáliában és Franciaországban.⁵²⁰

A XIX. század közepének és második felének művészetét képviselő festmények nagy része a Szépművészeti Múzeum tulajdonába került. Alkotóik között vannak tájképfestők – Fr. Bamberger (1814–1873), G. Castan (1823–1892), E. G. Dücker (1841–1916), J. Hermes (1842–1901), id. E. Schleich (1812–1874)], –, zsánerfestők – E. v. Blaas (1843–1931), M. Schmid (1835–1923) –, a német táj- és zsánerfestő O. Sickert (1828–1885), B. Stange (1807–1880), a lengyel táj-, zsáner- és állatfestő J. Chelmonski (1850–1914), a francia E. G. Grandjean (1844), F. G. G. Lépaulle (1804–1866) s az amerikai származású arcképfestő J. Story (1856).

A kis szalonban volt a Piloty-tanítvány F. von Lenbach ifjúkori főműve, a „Titus diadalkapu Rómában”, s ugyanitt volt magának a mesternek, Pilotynak gr. Pálffy Jánosról festett ifjúkori kosztümös képe.

A festők egy része a müncheni akadémián tanult. Többen Piloty tanítványai voltak, mint M. Schmid. Münchenben Wagner Sándor is mestere volt J. Chelmonskinak. Közülük néhányuknak magyar kapcsolatai is voltak: E. Schleich például Magyarországon is járt és Munkácsyra is hatott. Magyar tárgyú műveket alkotott a festőcsaládból származó E. von Blaas.

Pálffy kollekciójára jellemző, hogy magyar művészek alkotásai alig szerepeltek benne. Budapesten csupán egyetlen magyar művésztől származó kép függött a falon: Eisenhut Ferenc (1857–1903) örmény férfit ábrázoló tanulmányfeje.

A PÁLFFY-GYŰJTEMÉNY SORSA

GR. PÁLFFY JÁNOS VÉGRENDELETE⁵²¹

Gr. Pálffy János élete során többször végrendekezett (1853-ban nagykorúvá válásakor, 1867-ben stb.) 1895-ben hozta meg párizsi végrendeletét, mely alapján francia ingatlanját és értékpapírjait nővére és annak gyermekei örökölték, a családi vonatkozású miniatűrök, portrék a Pálffy családra szálltak. (1906. június 21-én fiókvégrendeletet fűzött az előzőhöz.)⁵²² 1907. november 14-én kelt utolsó végrendeletét (dr. Pohl Károly pozsonyi királyi közjegyzőnél, 912/1907. sz.) 1908. június 3-án hirdették ki.

Pálffy terve állítólag az volt, hogy műkincseit egy nagy múzeumban gyűjti össze. A helyszín Budapest vagy Pozsony lett volna. A „Pálffyánum” azonban csak terv maradt, nem épült meg soha.⁵²³ Élete vége felé az is felvetődött, hogy a bajmóci várat tegye meg gyűjteménye központjává, ahol emlékét megörökítő múzeum nyílt volna.⁵²⁴ Szándékai között talán az is szerepelt, hogy halála után a képtár önálló lesz, míg az iparművészeti tárgyakat az Iparművészeti Múzeumnak adományozza.⁵²⁵

A gróf, aki életében alig néhány embernek mutatta meg kincseit, utolsó végrendeletében halála után a köznek, a magyar művelődés gyarapítására szánta műtárgyait. A végrendelet VIII. pontjában kifejtett álláspontja, hogy a hazának áldozza, adományozza műkincseit, más nagylelkű adományozók, donátorok elképzeléseihez hasonló. A műgyűjtők közül a legkiválóbbak váltak donátorokká, akik eleve a nemzet, a haza részére gyűjtöttek, vagy idővel felajánlották kollekcijukat az országnak. Pálffy adományozásának jelentősége, hogy egyetemes műértékeket, mind festményeket, mind iparművészeti tárgyakat ajánlott fel, olyanokat, melyek addig közgyűjteményben nem voltak. Életében, 1871-ben egy művet, K. Th. von Piloty „Nero Róma romjain” című nagyszabású képét ajándékozta a Magyar Nemzeti Múzeumnak.⁵²⁶

A végrendelet X. pontjában a pozsonyi Szilágyi Dezső utca 19–21. szám alatt fekvő lakóházából 56 darab németalföldi iskola, 57 darab olasz iskola mestereitől származó régi festményt, kiegészítve a bazini várkastély, a budapesti Kossuth Lajos utca 3. szám alatti palota és a bécsi Wallnerstrasse 6. sz. alatti palota válogatott műalkotásaival, mintegy 178 darabot adományozott a Magyar Országos Múzeum Képtárának, megtiltva elidegenítésüket. E művek – örök letétként – ma a Szépművészeti Múzeumban találhatóak. Az adomány az intézmény egyik legjelentősebb gyarapodása volt, nagyságát, fontosságát tekintve vetekedik az Esterházy Képtárral, amely az 1870-ben megkötött adásvételi szerződés alapján lett a közvé, az 1871. évi XI. törvénycikk nyomán megvetve az Országos Képtár alapjait.

A Pálffy-gyűjteményből kijelölt festmények 1912 októberében kerültek állami tulajdonba; a Pozsonyi Királyi Járásbíróság 1908. Ö. 186-441. sz. végzése értelmében az 1 943 700 korona értékű festményeket dr. Steffanits István, közalapítványi királyi ügyigazgató, Szalay Imre, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, dr. Kammerer

Ernö, a Szépművészeti Múzeum igazgatója és dr. Peregriny János, a Szépművészeti Múzeum titkára vették át a végrendeleti végrehajtóktól, Koderle Emiltől és dr. Somlyay Kálmántól.⁵²⁷

A Pálffy-képeket az átvételt követően külön, együttes kiállításon mutatták be. Legnevesebb köztük Tiziano „Marcantonio Trevisani doge”-képmása, de több Madonnát ábrázoló festmény (Boltraffio: „Lodi Madonna”, F. Francia: „A Szent család”, P. Christus: „Mária gyermekével”), németalföldi tájkép (J. van Goyen: „Dordrecht látképe”), életkép (J. Steen: „A látogató érkezése”) és néhány portré (P. Veronese: „Férfiképmás”, B. van der Helst: „Gideon de Wildt képmása”) is méltán lett ismert.

Pálffy gróf rendelkezése értelmében Királyfán, Bajmócon, Pozsonyban és Bécsben együtt, a helyükön kellett volna tartani műtárgyait, múzeumszerű megtekintés végett: azaz múzeumszerű elrendezésben látogathatóvá tenni a műbarátok számára. „Királyfai és bajmóczy várkastélyaimban és pozsonyi, úgy wieni palotáimban berendezve levő lakásaimban azonban, ezeken kívül még nagybecsű tömördek műtárgyat és műfestményt is halmoztam föl, a melyek mind alkalmasak arra, hogy a jelzett közcélnek szolgáljanak.” Mindezt a kultuszminisztérium felügyelete és teljes elidegenítési tilalom alá helyezte.

E múzeumokat leszármazottaival óhajtotta fenntartatni.⁵²⁸ Ennek érdekében végrendeletében a családi vagyon, örökség kezelésének feltételeit, kereteit is meghatározta. Egy prosenioratusi, azaz a család mindenkori második legidősebb tagja kezelésére bízta vagyonának jórészét. A prosenior kötelessége lett volna, hogy a család ősi jussa a gr. Pálffy család tulajdonában maradjon, fedezetet teremtve nemcsak a család megélhetéséhez, hanem a gyűjtemény fenntartásához.

A PROSENIORATUS JOGI ÚJSZERŰSÉGE

A sors kegyetlen fintora, hogy a végrendelettel megalapított prosenioratusi (a senioratusi hitbizománytól függetlenített) és négy más hitbizomány⁵²⁹ eredeti célja – a birtok elidegeníthetetlenségével biztosítani, hogy a család ősi tulajdona a gr. Pálffy családban maradjon – nem valósulhatott meg, hanem éppen egy bonyolult és elhúzódo per alapjául szolgált. A prosenioratus jogi újdonsága – amidőn a hitbizományi jog új alakulatot kapott – is hozzájárult, hogy a végrendelet megtámadható volt.

A magyar jogtörténetben egyedülálló módon gr. Pálffy János egyszerre tehát öt hitbizományt hozott létre, mely közül az egyik, a prosenioratusi kedvezményezettje – szokatlan módon – a Pálffy család mindenkori másod-legidősb férfitagja lett. Bizonyára nem véletlenül, hanem személyes indíttatásból, hiszen ő maga sokáig volt a második legidősebb gr. Pálffy István mögött, aki, mint a család legidősebb férfitagja, a régi, senioratusi hitbizomány fő haszonélvezője volt, mely a többi hitbizományhoz⁵³⁰ hasonlóan igazából csak egy családtagnak, a legidősebbnek biztosított gazdagságot, vagyont, fényes jövőt. A magyar történelemben ez volt az egyik legrégebbi hitbizomány: a pozsonyi várkapitányi javak haszonélvezőjeként, annak felhasználásával hozta létre 1653. november 5-én kelt végrendeletével gr. Pálffy Pál nádor, amit Pozsonyból adminisztráltak, s 1919-ig 12 200 hold terjedelmű volt. Az újabb kutatások által megkérdőjelezett, de korábban sokak által elsőnek tartott hitbizomány kezdetei

két királyi (1650, 1651) adományleveléig és az 1653. évi, az uralkodó által jóváhagyott végrendeletig nyúlnak vissza.⁵³¹ A pozsonyi senioratusi hitbizomány mellett Pál nádor ugyanakkor egy elsőszülöttségi hitbizományt is létrehozott a detrekői uradalomból. (1869-ben gr. Pálffy József a jókői [szomolányi] uradalomból hozott létre hitbizományt.)⁵³²

Pálffy János hitbizományai megalapításával még további négy, korban következő férfi családtagot látott volna el biztos jövedelemmel, valamint gondoskodott a később született fiúk neveltetéséről, míg a leányoknak a hozományt meghatározott, konkrétan megállapított összegben jelölte meg.⁵³³ A javak egyben tartását igyekezett szolgálni azzal, hogy a férfi családtagokat jelölte meg kedvezményezettnek, továbbá a férfiág kihalása esetén a leányok fiúsítását helyezte kilátásba. A hitbizományi jövedelem végső soron a család és a muzeális gyűjtemények fenntartását szolgálta volna.

Pálffynak egyenes ági leszármazottja nem volt, az ifjabb, királyfalvi Pálffy-ág utolsó sarja volt, a férfiág vele halt ki. A törvényes örökös, egyetlen testvére, Pálffy Gabriella, férjezett gr. Andrássy Manóné – a végrendeletben biztosított tetemes életjáradékon, a párizsi javakon és más egyéb kedvezményeken kívül – a prosenioratusi rendszer létrehozása miatt másra nem tarthatott igényt, lényegében a vagyonból, a birtokokból nem részesült. Úgy tűnik, hűgát, aki a többszörös hitbizományi birtokos Andrássy család egyik tagjával kötött házasságot, túlságosan gazdagnak tartotta. Tulajdonképpen testvérével, annak lemenőivel szemben Pálffy János gróf – az ősiség gondolatán alapított hitbizományi eszmével – a született Pálffyakat részesítette kedvezményekben, hiszen a család mintegy 30-50 tagját érinthették rendelkezései.

A PER

Pálffy János halála után testvére, Pálffy Gabriella 1914-ig a bécsi palotában élt, ugyanolyan körülmények között, ahogy a gróf meghagyta, fivére emlékét gondosan ápolva és az egykori enteriört hűen megőrizve. A testvérek között a kapcsolat felhőtlennek látszott, amit talán az is bizonyíthat, hogy a pozsonyi palotában, a hálószobában az ágy fölött lógott Gabriella nagyméretű akvarellképe,⁵³⁴ s minden palotában, kastélyban volt testvére részére fenntartott külön lakosztály.

Pálffy Gabriella az 1908. Ö. 186/23. sz. alatt iktatott kérvényben a Pozsonyi Királyi Járásbíróságnál örökösödési igényt jelentett be, amit gyermekeire ruházott át, közöttük egyenlő arányban megosztva. Támadták a végrendelet érvényességét, kétségbe vonva az örökösön önálló akaratát (külső befolyásolást feltételezve), beszámíthatóságát, a végrendelet jogi alapjait. Királyi jóváhagyás nélkül elfogadhatatlan a hitbizomány, ha nincs hitbizomány, nincs hagyomány, tehát a törvényes örökösödés lép életbe. Hiányolták továbbá, hogy nincs megnevezett örökös a végrendeletben.⁵³⁵

Az alperes Pálffy család férfi tagjai, az 1908/8188. sz. határozat szerint a prosenior gr. Pálffy Edével az élen, a Pálffyak egyetemleges örökségét hangsúlyozták, s a hitbizomány királyi szentesítése helyett családi alapítvány alapítását preferálták.⁵³⁶ (Ez utóbbi lehetővé tette volna az elidegeníthetetlenség feloldását.) A muzeális gyűjtemények megőrzését csak a Pálffy család kezelésében vélték fenntarthatónak.

A végrendeletet megtámadták tehát a törvényes öröklésre igényt tartók, akik sértve és kisémmizve érezték magukat, ugyanakkor a Pálffy család tagjait nyomaszthatta a nagy felelősség. Ugyanis azon kívül, hogy a gróf reájuk bízta pótolhatatlan műértékeit, azok előírászerű megőrzését, úgy tett további jótékonyági intézkedéseket a magyar középosztály számára, hogy megterhelte egykori vöröskői birtokhányadát (középszkolai tanárok, kiváló diákok üdülőhelyének szánva), mellyel a társtulajdonosok jogain esett csorba.⁵³⁷

A teljes dokumentáció híján még a per főbb fázisait is nehéz követni.⁵³⁸ Egymással ellentétes jogi döntések születtek a különböző fórumokon: a Pozsonyi Királyi Járásbíróság az Andrássyakkal mint törvényes örökösökkel szemben Pálffy Edét és társait perre utasította mint várományosokat.⁵³⁹ A pozsonyi kir. ítélőtábla (1714/1912. P. számú végzése) és a m. kir. Curia (2505/1913. P. számú végzése) viszont az Andrássykat utasította a végrendelet érvénytelenítése tárgyában perre lépni. 1913. szeptember 18-án Andrássyné, fia és két leánya nyújtotta be keresetét az érvénytelenítés és a törvényes öröklés megállapítása tárgyában a kir. törvényszékhez.⁵⁴⁰ Pro és kontra érvek hangzottak el, ám az alapítványoknak juttatott vagyont egyik fél sem kifogásolta, továbbá a múzeumnak juttatott műtárgyakat sem.

A Pálffy-vagyon rendkívüli nagysága, a végrendelkezés bonyolultsága miatt évekig elhúzódott a pereskedés. Tulajdonképpen – feltételezhetően – az első világháború alatti és utáni történelmi helyzet, a cseh katonaság bevonulása készítette a pereskedő feleket egymással megegyezésre, majd a kialakuló csehszlovák állammal. Létezett már 1915-ben egy egyezség (1915. P. 1120/24. sz.), mely alapján családi alapítvány nem létesíthető.⁵⁴¹ A peres felek 1918. június 29-én kelt egyezménye december 12-én emelkedett jogerőre, amikor már élt a Bartha Albert hadügyminiszter és Milan Hodža csehszlovák követ által kijelölt ideiglenes demarkációs vonal (december 6-tól), mely aztán az 1918. december 23-i antantjegyzék szerint még délebbre, szinte jelenlegi határaink nyomvonalára tolódott. Az Andrassy és Pálffy család a hagyatéki ingatlanok egy részét eladandónak tartotta, más részének tulajdonjogát egymás között sorsolással döntötték el (1919. június 28.). A Pálffy család részére a hitbizományt nem engedélyezték, a családi alapítvány pedig kizártnak látszott, ezért családi megállapodás jött létre (1920. január 15.), hogy a három legidősebb családtag irányítsa a birtokmegosztásokat. Az ingatlanok tulajdonjogát 1923-ig nem írták a tulajdonosok nevére, gyaníthatóan azután sem...⁵⁴²

A múzeumszerűen fenntartandó gyűjteményekről, mint az egyes épületekhez kapcsolódó ingókról, a hosszú perben mind kevesebb szó esett, holott a közalapítványi királyi ügyigazgatóságot felügyeleti jog illette meg. Az „Egyezség” alapján műértő bizottságnak kellett volna például a királyfalvi ingóságok esetében véleményt mondania, azután a műértékek elszállítását követően léphetett volna életbe a vagyonmegosztás.

1918 végén Gabriella fiával, gr. Andrassy Gézával, az örökösök jogi képviselőjével megegyezve az Iparművészeti Múzeum igazgatója, Végh Gyula javaslatot tett a kultuszminisztériumnak a pereskedés tárgyát képező műértékek, jelesül a királyfai műértékek biztonságba, azaz Magyarországra szállítására.⁵⁴³ A végrendeletben ugyanis szerepelt, hogy a magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium gyakorol felügyeletet a műkincsek felett. A miniszteri leirat elkészült. 1919 januárjában lehetet-

lenné vált minden mozgás, a cseh és szlovák csapatok a Felvidéket elfoglalták, fenntartásuk alá vonták.⁵⁴⁴

Az Iparművészeti Múzeum tett még egy erőltetett kísérletet, ezúttal az örökösök felé. Jegyzéket nyújtott át ügyvédjüknek, melyben néhány, az Iparművészeti Múzeum gyűjteménye számára kiválasztott műtárgyat sorolt fel.⁵⁴⁵ Eredménye nem volt, pedig így legalább néhány kvalitásos iparművészeti alkotás magyar közintézménybe kerülhetett volna.

Sajnálatos módon az örökösök éveig tartó pereskedése oly sokáig elhúzódott, hogy közben a politikai viszonyok teljesen megváltoztak, s emiatt a gyűjtemény megtartása vagy részbeni megszerzése a felek – és főként a magyar állam – számára lehetetlenné vált. Sorsa az 1920-as években dőlt el, a történelmi körülmények miatt sajátos módon: a fő darabok Bécsben és a Kelet-szlovákiai Múzeum árverésein kerültek kalapács alá.⁵⁴⁶

AZ AUKCIÓK

A bécsi palota ingóságainak aukciója

A bécsi palotát nem sikerült megtartani, hitbizomány részévé tenni, gyűjteményét a közönség számára megnyitni, illetőleg az ingatlant – a végrendelet kitétele értelmében – úgy elárverezni, hogy árát a prosenior államkötvényekbe fektethesse. Az osztrák állam nem vállalta a gyűjtemények fenntartását, majd hosszas jogi perlekedés kezdődött. 1919 nyarán a Pálffy család ügyvédje, dr. Samarjay Emil tárgyalta a bécsi műkincsek, ingatlanok eladásáról.⁵⁴⁷

1920 végén,⁵⁴⁸ hosszú küzdelmet követően, az örökösök, a palota vevői és az állami gyűjtemények közös megegyezésével (mindez tárgyalások eredménye volt) a bécsi palota kincseinek egy része – kisebb hányada, kitűnő XVIII–XIX. századi bútorok és más berendezési tárgyak, főként empire stílusúak – a bécsi Museum für angewandte Kunst⁵⁴⁹ tulajdonába jutottak. A Staatsgalerie tulajdonába három portré került.

Az örökösöktől a Kola Bankház vásárolta meg a palotát az ingóságokkal együtt, majd árverésre bocsátotta őket.⁵⁵⁰ 1921. március 7. és 10. között kalapács alá kerültek Pálffy János gróf bécsi műtárgyai, wallnerstrassei palotájának fejedelmi berendezése.⁵⁵¹ Addig még egyszerre ennyi műves empire műalkotás soha nem került aukcióra. 1921. november 21. és 23. között pedig a hagyaték ezüstjeit, egykori, főként bécsi használati és dísz tárgyakat, kávé-teaszervizeket, girandole-okat, asztali készleteket, evőeszközöket stb. árvereztek el.⁵⁵²

A tavaszi aukciónak külföldön és Magyarországon is jelentős sajtóvisszhangja volt.⁵⁵³ Nagy érdeklődés mellett zajlott, külföldi érdeklődők, gyűjtők, kereskedők, továbbá osztrák és magyar főrendek jelenlétében. Hihetetlenül sok volt az árverés bevétele, erről a magyar sajtó is hírt adott, mintegy 92 millió koronára rúgott, holott a kikiáltási ár 33 millió korona volt.⁵⁵⁴ Párizsból, közvetlen megbízással, Napóleon íróasztalát szándékoztak megvenni a Louvre számára (végül állítólag br. Reitzes bécsi bankár szerezte meg). A sikeres árverésről, ahol csillagászati árakat ütöttek le, a műtárgyak nagy része külföldre, főként Svájcba és Franciaországba került. A Tuileriák

hat székét több százezer koronáért vásárolta meg⁵⁵⁵ Henri Blum, párizsi gyűjtő, aki Berthier marsall ágyát is megvette. A híres empire kandallóórák jó részét szintén franciák szerezték meg. Két kőrisfa talapzatra erősített bronzváza – állítólag – a Louvre-ba került.⁵⁵⁶ Kevesebb tárgy maradt Bécsben, és néhány magyar gyűjtőé lett. Állítólag Bárczy István ott szerzett a budai egykori miniszterelnöki palota és a magyar külképviseletek berendezéséhez több műtárgyat, bútort, kandelábert.⁵⁵⁷

A felvidéki tárgyak árverezése

A felvidéki műtárgyak sorsa hasonlóképpen alakult. Főbb állomásai: hosszú pereskedés, örökösök civódása, hagyatéki egyezség, majd csehszlovák állami aukciók. Dokumentumok híján részleteiben még homályos, hogy a Pálffy család, az örökösök és az új állam között milyen, a műtárgyak sorsával s az árveréssel kapcsolatos megegyezés született: a tárgyalások 1919 szeptemberében már folytak, többek közt a csehszlovák állam követével, Milan Hodzával is.⁵⁵⁸

Pozsony (Bratislava) központtal 1924-ig, a feloszlásáig működött gr. Pálffy János központi irodája, mely felügyeletet gyakorolt az ingóságok és ingatlanok felett. Ugyanaddig zárgondnokság működött Bajmócon, s csak ezt követően készítették elő az árverésre javasolt, kiválogatott műtárgyak – lényegében a legértékesebbek – listáját. Az iroda feloszlására vonatkozó javaslatot 1924. augusztus 30-án keltezték.⁵⁵⁹ Az örökösök több iratot megkaptak, és lényegében az árverési bevételek egy része is őket illette.

A vágsellyei levéltárban van egy arra vonatkozó levél, hogy a fő örökösöktől – hg. Esterházy, hg. Odescalchi, gr. Andrassy, gr. Széchényi aláírásokkal – meghatalmazást kapott a központi iroda, de ennek célja nem ismert.⁵⁶⁰ Az aláírók a legközelebbi családtagok, gr. Pálffy Gabriella gyermekei, gr. Andrassy Géza testvérei: Mária férj. hg. Esterházy Antalné, Etelka férj. hg. Odescalchi Gézáné, Natália férj. gr. Széchényi Aladárné, Karolina férj. gr. Karátsonyi Jenőné. (Karátsonyiné meghatalmazása nem volt az iratok közt.) A testvérek, gr. Pálffy János unokahúgai ekkor már a legfiatalabb kivételével, elmúltak hatvanesztendősek.

Pontosan még nem tudjuk tehát, hogy milyen feltételek mellett, de lényeg az, hogy a kiemelkedő tárgyakat az 1920-as években árverésre bocsátották: a felvidéki tárgyak első aukciója Bécsben volt, 1924. május 26-án,⁵⁶¹ majd ezt követték a Kelet-szlovákiai Múzeum árverései. A földreformmal a magyar birtokos osztály léalapját vették el, az ún. Kelet-szlovákiai Múzeum sorozatos árverésein pedig kulturális javait szórták szét, kalapács alá bocsátva a magyar magángyűjteményeket. Itt nem csupán a Pálffy-gyűjteményről volt szó, hanem számos magyar műgyűjteményről.⁵⁶² Jó lenne valamikor összegyűjteni a katalógusokat, hogy képet kapjunk e pusztításokról – a teljes sorozatnak legalább harminc kötete volt. A dolog pikantériája, hogy Radisics Jenő műtárgyleírásait fordították le a Pálffy-katalógusok számára, német és cseh nyelvre.

A Pálffy-gyűjtemény elárverezésétől a műkincs piac fellendülését is várták Csehszlovákiában. Pálffy tárgyai több helyütt kerültek kikiáltásra: 1924. június 30-án és július 1-jén a Monarchia kedvelt fürdőhelyén, Pöstyénfürdön,⁵⁶³ a Hotel Royalban,⁵⁶⁴ 1924. december 1-jén és 2-án a prágai Klementinum refektóriumában.⁵⁶⁵ Kassa⁵⁶⁶ és

Karlovy Vary⁵⁶⁷ voltak a további állomások, míg 1926 márciusában a bajmóci várból és a pozsonyi palotából származó bibliotékát árverezték el.

A gyűjtemény kiemelkedő műkincseit árverezték el, és meglehetősen összekeverték a különböző kastélyokból, palotákból származó értékeket. A bécsi, pöstyéni, prágai árverések anyagát nagyrészt azonosítani tudjuk a bazini, királyfai, pozsonyi műtárgyleírásokkal, s ennek alapján vonhatjuk le a fent említett és az alábbi következtetéseket.⁵⁶⁸

A bazini várkastély gyűjteményéből – az eredeti leírások és az árverési katalógusok tételeinek összevetése nyomán – két óra (az egyik bécsi, a másik magyar), két guéridon és két fiókos szekrény – sorrendben az emeleti előszoba, az ebédlő, az írószoba, illetve a kis szalon berendezéséből – Pöstyénben, míg a kis szalon XVII. századi itáliai íróasztala, modern francia gyertyatartókkal, valamint a nagy szalon ékesége, a XVII. századi itáliai fiókos szekrény több más bútorral Prágában került kalapács alá. Bécsben az ezüstkamra kincsei találtak gazdára, köztük augsburgi XVII–XVIII. századi ezüstök, elefántcsont fedeles kupák. (További sorsukról többet nem tudunk.)

A királyfai kastély válogatott műtárgyállományából Prágában festmények, grafikák, jó néhány kerámiatárgy és főként porcelánszobrok, Bécsben elsősorban bútorok és ezüstök – majdnem félszáz azonosítható tárgy –, míg a legtöbb műalkotás, több mint kétszáz darab, Pöstyénben talált új tulajdonosra. Itt a legkülönfélébb alkotásokat értékesítették, a festményektől az órákig, a porcelánoktól a bútorokig.

A pozsonyi palotából az ezüstkamra számos kincse Bécsbe került árverésre. A könyvtárszobából a XVIII. századi németalföldi, intarziás bútorok „Speisezimmer” összefoglaló cím alatt kerültek kalapács alá. A legtöbb tárgyat kiszállították, de jutott belőlük Pöstyénbe és Prágába is.

A műtárgyak tételes azonosításánál kiderült, hogy több mű a pöstyéni és prágai katalógusban is szerepel – ezek talán első alkalommal nem találtak új tulajdonosra.⁵⁶⁹

AMI MEGMARADT... AHOL MEGMARADT

AMI MEGMARADT... AZ ÉPÜLETEKBŐL

Pálffy koncepciójához maga az épület, a vár, a kastély, a palota is szervesen hozzátartozott.

A királyfai kastélyt – a kápolna kivételével – lerombolták a második világháborúban, a bazini várkastélyban borkombinát működik, a pozsonyi Pálffy-palota az eredeti tárgyak nélkül ugyan, de kulturális célokat szolgál: olyan kiállítások láthatók benne, melyek már nem kapcsolódnak az eredeti tulajdonos személyéhez. A bajmóci vár teljes historizáló pompájában áll, egyike Szlovákia legmonumentálisabb várkastélyainak, és mint vármúzeum látogatható, kedvelt célpontja a magyar turistáknak is, de egykori berendezéséből a régi tárgyak nincsenek meg.

Pálffy János mindkét budapesti palotája műemlék, üzletek és lakások egyaránt vannak bennük. A bécsi Pálffy-palota 1921-ben a Kola & Co. Bankház kezébe, majd 1937-ben állami tulajdonba került, benne a Verwaltungsarchiv egy részlegével.

HABENT SUA FATA...

Annak ellenére, hogy a Pálffy-gyűjtemény széthullott, s így az örökhatározó gyűjtő eredeti szándéka nem valósult meg, vannak gyűjteményegységek és kiemelkedő alkotások, melyek együtt, közintézményekben reprezentálják a kollekciónak. A Pálffy-műtárgyak közül külön csoportot alkotnak azon festmények, melyek a végrendelet értelmében Budapestre kerültek, ezeket a Szépművészeti Múzeum őrzi.

Külön egységet képeznek azok az iparművészeti tárgyak is, melyek megegyezés értelmében a bécsi palotából az osztrák Museum für angewandte Kunst-ba kerültek – ezeket az alábbiakban ismertetjük.

A legnehezebb feladat az aukcióra került, elérvezett műtárgyak sorsát végigkövetni. Erre – korábbi elképzelésünknek megfelelően – csupán a kiemelkedő, egyértelműen azonosítható műértékek esetében van remény. Az iparművészeti tárgyaknál a részletes leírások és a fotódokumentáció ellenére is fennáll a bizonytalanság, létezhet párdarabja, „dupluma” a tárgynak. A kutatást nehezíti, hogy még nem ismerjük a teljes műkincspiacot és az összes gyűjteményt. Ennek ellenére sikerült néhány kiemelkedő tárgy nyomára bukkanni; ezenkívül az utóbbi években meginduló szlovák kutatásnak – elsősorban az 1998-ban Bajmócon rendezett Pálffy-kiállításnak – köszönhetően sikerült felfedezni több tárgyat szlovák közgyűjteményekben is.

Arra vonatkozóan is csupán néhány fogódzónk van, vajon a festményeken kívül van-e (és kinek a tulajdonában) Magyarországon a Pálffy-gyűjteményből származó műalkotás; s hogy volt-e, van-e műtárgy a család birtokában.

BÉCSI MŰTÁRGYAK

A bécsi palota berendezéséből jó néhány ma a Museum für angewandte Kunst kollekciónjában található. Ezek a minőségű tárgyak – bekerülésük idején – hézagpótló jelentőségűek voltak a gyűjtemény számára.

Első helyen kell megemlíteni egy kora empire mahagónikomódot⁵⁷⁰ és egy 1780 körüli angol mahagónifotel. A komód egyik díszítménye, a szárnyas Nikét ábrázoló bronzveret megjelent a Malmaisoni kastély zeneszalonjában is, egy posztamensen.⁵⁷¹ A fotel⁵⁷² stílusa közel áll Adam műhelyének darabjaihoz mind finom, érzékletes faragásával, mind szfinxes, palmettasoros díszítményeivel.

Két, XVIII. század végi itáliai bútoregyüttes került be, reprezentatív darabokkal: egy szófa, négy fotel, négy szék és két lábtámasz (zsámoly). Vázuk faragott, fehér, lakkozott és részben aranyozott fa. Összetartozott a szófa,⁵⁷³ két fotel⁵⁷⁴ és két szék⁵⁷⁵ az egyik lábtámasszal,⁵⁷⁶ míg a másik két fotel⁵⁷⁷ és szék,⁵⁷⁸ valamint a zsámoly⁵⁷⁹ hasonló volt, kis változtatással.

Két olyan, grációzus mahagóni támlás szék is a múzeumba került, melyek a legjobb angol és francia minták nyomán készültek a XVIII. század végén⁵⁸⁰ és a XIX. század elején.⁵⁸¹

Kétségtelenül a francia alkotások, empire és directoire bútorok megszerzése volt a legnagyobb jelentőségű,⁵⁸² azon túl különféle típusú tárgyak fontosak: kályhaellenző, egy mahagónikonzolon nyugvó namuri ingaóra.⁵⁸³

A műtárgyak másik köre az osztrák bútorgyűjteményt gazdagította, elsősorban a bécsi kongresszus idejéből, ízlést nyújtva a bécsi biedermeier művészetéből. Egy tükrös szekrényről⁵⁸⁴ és egy orgonaszekrényről⁵⁸⁵ van szó, mely utóbbi azért is lényeges, mert konkrétan mesterhez köthető, a bútorművészetben szokatlan módon jelzett. Különlegessége miatt fontosnak tarthatták a Wedgwood-lapokkal berakott íróasztal-ka⁵⁸⁶ megszerzését.

A bronz-gyűjteménycsoport szintén válogatott műtárgyakkal gyarapodott, kivétel nélkül kiváló francia empire műtárgyakkal: Thomire kitűnő figurális kandallóórája Kronosz alakjával,⁵⁸⁷ mely eredetileg a palota középső nagy szalonjában állt.⁵⁸⁸ Szintén párizsi mester, Ravrio órája: főalakja lírán játszó nőalak, s az óra a hangszer testében kapott helyet.⁵⁸⁹ Továbbá két díszváza, fogantyúja elegáns szárnyas ló,⁵⁹⁰ két bronz füstölőedény,⁵⁹¹ négyágú kandeláberpár,⁵⁹² egy öt-⁵⁹³ és egy hétágú⁵⁹⁴ némi-képp egyiptizáló ízlésű girandole, hasonló felfogású, részben aranyozott lámpás,⁵⁹⁵ valamint egy asztaldísz.⁵⁹⁶ A maga nemében igazi mesterremek a sèvres-i porcelánváza⁵⁹⁷ és a két bécsi potpourri-váza.⁵⁹⁸

A Museum für angewandte Kunst kiállításain csak néhány tárgy szerepel a Pálffy-gyűjteményből: az öt- s hétágú girandole és a díszkannapár a „Metall” teremben.

A Staatsgalerie három portéval lett gazdagabb: Füger „Női arckép”-vel, Daffinger és Isabey virtuóz miniatúrjeivel.⁵⁹⁹

MŰTÁRGYSORS – AUKCIÓK UTÁN

Az aukciókról külföldi gyűjteményekbe, részben magángyűjteményekbe kerültek a tárgyak, szétszóródtak a nagyvilágban, ahol eredetükről többnyire semmit sem tudnak. Kivétel ez alól a bécsi palota Napóleon-íróasztala, melynek, a J. Paul Getty Museumban lévén, a provenienciáját is számon tartják. Emellett a királyfai egykori 14. számú emeleti hálósobából származó, XIV. Lajos korabeli óra szintén a J. Paul Getty Museum gyűjteményének első rangú darabja.⁶⁰⁰

Az árverezésre „csak” a kiemelkedő példányok kerültek, tehát a több ezer darabos gyűjteményből jócskán maradt és jutott a cseh és szlovák múzeumokba (esetleg más tulajdonosokhoz?) is. A kikiáltott tárgyak egy része is az egykori Csehszlovákiában maradt.

Az aukciók idején cseh és szlovák részről voltak, akik úgy vélték, hogy a külföldi műkereskedők, gyűjtők teljesen felvásárolják a pótolhatatlan műértékeket. Rudolf Ryšavý műkereskedő ennek megakadályozására konzorciumot hozott létre Prágában. Az illetékes minisztériumtól azonban nem kapott támogatást, az aukciókat teljesen a szabad piac szellemében rendezték meg, a külföldi kiviteli adót is eltörölték.⁶⁰¹

A koncepciózus műtárgyvásárlás helyett tehát csupán esetlegesen maradtak műtárgyak Prágában.⁶⁰² Ma a prágai Národní galerie-ben több volt Pálffy-tulajdonú, Királyfáról származó festmény is található, melyek a legutóbbi időszakban kaptak publicitást. A tartós letétben lévő, németalföldi, tengeri tájképen⁶⁰³ kívül Pierre Mignard „Férfiképmása” (a 10. hálóból),⁶⁰⁴ „Mater Dolorosa virágkoszorúban” (a kápolnafolyosóról),⁶⁰⁵ melyet ma flamand műalkotásként tartanak számon, továbbá Hyacinthe Rigaud portréja („Don Giulio Visconti d’Arese”, a folyosóról).⁶⁰⁶ Mindhárom műalkotás 1924-ben ott volt a pöstyéni aukción. Két további festmény, mely a prágai árverésen tűnt fel, „III. Ferdinánd császár és neje”, „Anna Maria portréja” – Frans Luyckx művei⁶⁰⁷ – csereként került a galériába.⁶⁰⁸ Idővel egyre több mű azonosítható, mint az a németalföldi férfiportré is, mely egykor a bazini várban függött.⁶⁰⁹

A prágai Uměleckoprůmyslové muzeum tulajdonában a sejtések szerint több tárgy lehet – az esernyőtartóként szolgáló monumentális, figurális meissenai vázapár,⁶¹⁰ és a szintén nagyméretű daru,⁶¹¹ valamint bécsi porcelán.⁶¹² Sajnálatos módon, egyik tárgyat sem sikerült megnyugtatóan azonosítani.⁶¹³

1928-ban az akkori szlovák Honi Múzeum tulajdonából négy kép szerepelt az Umelecká Beseda Slovenská retrospektív tárlatán (*Régi művészet 1800-ig*, 1928. március 11-én nyílt meg), mely a Pálffy-gyűjteményből származott: Giulio Cesare Procaccini (GCP monogram): „Jézus keresztelése”,⁶¹⁴ Domenico Fetti: „Alvó nő”,⁶¹⁵ Guido Reni (vagy Francesco Trevisani?): „Pietá”⁶¹⁶ és Kupeczky János egyik férfi arcképe.⁶¹⁷

A szlovákiai gyűjtemények további, Pálffy-proveniencia szerinti áttekintése még kutatás előtt áll, de a publikált festmények alapján van, amit azonosíthatunk, s mindehhez segítséget nyújtott, hogy 1998-ban, a Bajmócon rendezett Pálffy-kiállításon több képet kiállítottak. Pálffy-képekkel dicsekedhet a Slovenská národná galéria,⁶¹⁸ a Slovenské národné múzeum (Červený Kameň,⁶¹⁹ illetve Bratislava⁶²⁰) és a Galéria mesta Bratislavy.⁶²¹

A kutatások során több ízben módosult az alkotó személye, így ma Domenico Fetti-nek attribuálják⁶²² az eredeti leltárban kérdőjelesen Guido Reninek tartott „Mária Magdolna”-képet. A jegyzetekben a teljesség igénye nélkül soroltuk fel a Pozsonyban lévő műalkotásokat, s megemlítjük, hogy valószínűleg szintén pozsonyi közgyűjteményben található a kölni választófejedelemről festett térkép is.⁶²³

Pozsonyban a Slovenské národné múzeum tulajdonában számos iparművészeti tárgy is van – ezekre szintén az 1998-ban, Bajmócon rendezett Pálffy-kiállítás hívta fel a figyelmet. E tárlaton a következő, Királyfáról származó, azonosítható tárgyakat állították ki: itáliai bronzszobrok (P. G. I. Bonacolsi[?]);⁶²⁴ Antonius Pius, Cícero, Zeno és Hadrianus antikizáló büsztjei – a bécsi porcelángyár modelljei;⁶²⁵ különféle bécsi porcelánfigurák;⁶²⁶ főként biszkvit, részben festett porcelánalakok;⁶²⁷ meissenai állatfigurák⁶²⁸ és teáskészlet;⁶²⁹ holicsei fajanszok;⁶³⁰ kínai porcelán díszedény bronzfoglatban;⁶³¹ karos gyertyatartó az oratóriumból;⁶³² továbbá asztali órák.⁶³³

Közgyűjteményben maradt meg az egyik legértékesebb bútor, jelenleg is a pozsonyi vár állandó kiállításán látható az a berakott díszítésű, németalföldi (XVII–XVIII. sz.) emeletes szekrény,⁶³⁴ mely eredetileg a bazini vár emeleti előszobájában állt: „...belseje tükrös fölkét rejt magában mozgatható oldalfalakkal, valamennyi titkos fiókot takar s mint ilyen jellegzetes példája az akkortájt annyira kedvelt bútor-daraboknak...”⁶³⁵

A történelmi körülmények változása miatt a csehszlovák állam szétesését követően ismét politikai alku tárgya lett több műtárgy és dokumentum. A bajmóci Orcagnoltárkép a prágai Národní galerie-ba került, majd 1995-ben megkapta a szlovák állam, és régi-új helyén, Bajmócon helyezték el. Végül tehát visszakerült eredeti helyére, de a Bajmóci Vármúzeum a továbbiakban még számos dokumentumra igényt tart.⁶³⁶

A kutatások során bizonyára egyre több alkotás kerül elő, melyben segíthet a világháló is, hiszen egyre több gyűjtemény, múzeum közli a tárgyak provenienciáját is. Így szerepelnek a Metropolitan Museum honlapjának válogatott festményei között egykori Pálffy-tulajdonú képek is, melyeknek további magyar vonatkozásuk, hogy 1859 előtt gr. Festetics Sámuel gyűjteményében voltak.⁶³⁷

MAGYARORSZÁGON LÉVŐ PÁLFFY-MŰTÁRGYAK

A hagyatéki végzés nyomán a festmények java a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe került, s ez nagy részben érintette a budapesti palotát is. Ugyanakkor a budapesti hagyatéki leltárban szereplő tárgyakra és a festmények teljes sorozatára igényt támasztott özv. gr. Andrassy Manóné.⁶³⁸ Kijelentése szerint a leltár 154. (163.) tétel-száma alatt felvett Piloty-festmény kizárólagos tulajdonát képezi, valamint más itteni tárgyak is. Feltételezhető, hogy végül is a portrék mind hozzá kerültek, ugyanis ezekből egy sem jutott a Szépművészeti Múzeumba.

Ezen túl az elhúzódó pereskedés, az örökösök civódása miatt a magyar múzeumok részére a műtárgyak elvesztek. Dokumentumok híján máig sem tisztázható, hogy milyen úton-módon, végül is hova kerültek például a budapesti palotából a tárgyak. Az Iparművészeti Múzeumban őrzött két díszvázapár – mely 1954-ben, illetve 1967-ben

került be a múzeum nyilvántartásába⁶³⁹ – a leírás alapján teljesen megegyezik a budapesti Pálffy-palota hálósobájában lévő két korszóval.⁶⁴⁰

Az 1920-as évekbeli aukciókon – Bécsben minden bizonnyal, de talán Csehszlovákiában is – a külföldi érdeklődők mellett ott voltak a helyi polgárság képviselői is, s talán az akkori magyar műgyűjtők is. A jómódú polgári réteg akár értékes régiségekre is szert tehetett. Allítólag a neves zongoraművész, majd nagyrévi lelkész, Kontsek Károly otthonába is került műtárgy a Pálffy-árverésről. Ekkortájt, az 1920-as években Pozsonyban élt, s az általa megszerzett nagyméretű, magyar barokk ruhásszekrény Pálffy tulajdona lehetett.⁶⁴¹

Az 1921-ben rendezett bécsi aukción, Géber Antal már említett feljegyzése szerint Bárczy István – 1920–30 közt a fővárosi törvényhatósági bizottság tagja – vásárolt tárgyakat a budai egykori miniszterelnöki palota számára. A Sándor-palota Buda 1944–45-ös ostroma során súlyosan megsérült, berendezését elhurcolták, így csupán az egykori archív fényképeket tanulmányozhattuk át, hogy vajon mely tárgyak lehetnek valaha Pálffy tulajdonában.⁶⁴² Teljes bizonyosságot – a méretek, korabeli leírások, részletes dokumentációk híján – nem szerezhettünk, így az 1921-es bécsi aukció katalógusában megjelent leírás, fénykép és a Sándor-palota enteriőrfelvételeinek összevetése során csak egy, párban álló tárgyról mondhatjuk el, hogy minden valószínűség szerint valaha tényleg gr. Pálffy János bécsi palotájában volt: két empire stílusú, hatkarú gyertyatartó a minisztertanácsi sarokteremben.⁶⁴³ A miniszteri várószobában a kandalló előtt álló szfínx formájú tűzi kutyák is lehetek Bécsben, de ezekről a katalógusban nincs kép, csak leírás.⁶⁴⁴ E szobában több empire műtárgy is volt, a kandalló párkányán pedig éppolyan lírát tartó, nőalakos kandallóóra állt, mint amilyen a Pálffy-palotából a bécsi Museum für angewandte Kunstba került.⁶⁴⁵

Mint ahogy erre sem lelünk magyarázatot, ugyanúgy egyelőre felderíthetetlen annak a műtárgynak a sorsa, pontos provenienciája is, mely az Iparművészeti Múzeumban van: a Pálffy-címeres ládikát nem a családtól, hanem egy magánszemélytől vásárolta meg a múzeum.⁶⁴⁶ A Pálffy család tulajdonában megőrzött, megmaradt tárgyakról sincs igazán érdemi információnk. Kőszeghy Elemér *Ingó műemlékek jegyzéke* megemlíti, hogy az 1930–40-es években a pozsonyi palota egyik kiemelkedő értékű órája gr. Pálffy Ödön tulajdonában volt,⁶⁴⁷ ám sorsáról nincs további adatunk.

Az 1970-es években a győri Xántus János Múzeum vásárolta meg Borsos József Pálffy-portróját, amely egy padlásról került elő. A festményt 1975-ben restaurálták. Borsos oeuvre-jének összeállítása során derült ki, hogy a mű magyarországi múzeumban van.⁶⁴⁸ A kutatások nyomán remélhetőleg további alkotások azonosítására nyílik lehetőség.

GR. PÁLFFY JÁNOS MŰGYŰJTEMÉNYE ÉS A KORABELI MAGYAR GYŰJTEMÉNYEK

A Pálffy-gyűjtemény helyét jelenleg talán könnyebb megtalálni a nemzetközi áramlatok, gyűjtemények sorában, mint behelyezni a magyar műgyűjtés történetébe. Ennek ellenére jogos a kérdés, milyen helyet töltött be a Pálffy-kollekció a magyar műgyűjtés történetében, hiszen a kastélykultúrához, az egykori főúri gyűjteményekhez szervesen kötődik, annak része. A mélyebb, árnyaltabb kép megrajzolása nehéz, hiszen a főúri otthonok egykori berendezése, dokumentációja számos esetben a történelmi viharok áldozata lett. Minden létező dokumentum feltárására szükség van ahhoz, hogy egybevehessük a különféle gyűjteményeket. E kollekciók azonban általában nem foghatók Pálffy Jánoséhoz, oly szisztematikus, átfogó gyűjtőtevékenységet, amely művészettörténeti, iparművészet-történeti áttekintést eredményezett, nem sokan folytattak, esetlegesség, olykor dilettantizmus jellemezte őket. Ugyanakkor a kastélyok szinte mindegyikében voltak régiségek, s a termeket zsúfolásig megtöltték a különféle korszakokból származó művek.

Csaknem minden régi birtokos családnak voltak műtárgyai (pl. Bezerédjieknek is, akik nem voltak arisztokraták). A középkortól kezdődően az egyházi és világi kincstárakban felhalmozott arany- és ezüstneműk, ékszerek, fegyverek, ötvösművek mint vagyontárgyak a felhalmozás eszközeit, a befektetés, értékmegőrzés és gyarapítás egyik lehetőségét jelentették, a gazdagság fokmérői voltak egyúttal. A főúri családokban, a kincstárakban évszázadokon át felhalmozott értékek a családi örökség, a hagyomány részei voltak, amit általában nemzedékről nemzedékre gyarapítottak további vásárlásokkal.

A „Kunstkammerek” jellegzetes példája volt a fejedelmi rangú gyűjtemény, az Esterházy-kincstár, a magyar és egyetemes művelődéstörténet tárháza, a magyar és egyetemes viselettörténet, ötvösség, fegyverművesség emlékeivel. Másutt – gr. Erdődy-, gr. Teleki- vagy akár Bánffy-gyűjtemények – nagy számban voltak ötvöstárgyak, és hangsúlyosan szerepeltek a magyar készítésű vagy magyar vonatkozású műalkotások. Nagyszerű ötvösgyűjteményt örökölt Pálffy sógora, gr. Andrassy Manó is, aki azt elsősorban magyarországi vonatkozású darabokkal gyarapította, továbbá jeles éremkollekciót hozott létre.

A kastélyok családi levéltárak, könyvtárak, családi ereklyék, fegyverek és műgyűjtemények, ritkaságok otthonai is voltak; például Andrassy-ösgalériát őriztek Tiszadobon, a Batthyány-felmenők képeit Rohoncon, a Kálnokyakét Sepsikőröspatakon, a Nádasdyakét Nádasdladányban, a Perényiekét Nagyszőlősen. Nemzedékekről nemzedékekre szálló családi relikviákat óvtak a Telekiek Sáromberkén, Szirákon, a Batthyányak Ikervárott. Kőrmenden a Batthyány-kastélyban nevezetes volt a fegyvertár. Apponyban az Apponyi grófok birtokoltak becses könyvtárat és műgyűjte-

ményt, Galgócon az Erdődyeknek voltak régiségeik, míg Zólyomradványban a Radvánszkyak rendelkeztek komoly kollekcióval. Az Andrássy család több kastélyban őrzött gyűjteményeket: a homonnai kastélyban, továbbá Betlérén is, s a leszármazottak kegyelettel gondozták és gyarapították az elődök kép- és műkincsgyűjteményét. Tiszadobon valóságos múzeum volt. Szintén gazdag volt Alcsúton a Habsburg főhercegi és Pápan a gr. Esterházy-kastély. Egzotikus vadászatok vagy keleti utazások során további különlegességekkel gyarapították az enteriőröket: pl. afrikai trófeákkal Erdősokonyán, Sáromberkén, keleti tárgyakkal Nagycenken, egyiptomi alkotásokkal Bánlakon.

Azonban nem csupán a régebbi építésű, századokra visszamenőleg egy-egy család tulajdonában lévő kastélyokban voltak kiemelkedő történeti műértékek, hanem a XIX. század második felében alaposan átépített vagy akkor épült historizáló építményekben is. A történeti Magyarország különböző területeiről igen változatos gyűjteményekről van tudomásunk: a bogáti kastélyban régi fegyverek, keleti szőnyegek, antik tárgyak, a mozsgói br. Biedermann-kastélyban sèvres-i és bécsi porcelánok, a felsősegesi gr. Széchényi-kastélyban Bouille-bútorok, metszetek, porcelánok, kámeák, a zombolyai gr. Csekonics-kastélyban japán vázák, bronzok, antik bútorok és gobelinek, a diószegi br. Kuffner-kastélyban régi bútorok, faragványok, porcelánok voltak stb.

A magyar és egyetemes régiségek iránti érdeklődés megnyilvánult már az 1840–1850-es években, itt Keglevich János, Zichy Edmund nevét kell említenünk. A nagyugróci kastély akár a bajmóci vár egyik előzményének is tekinthető: a Tudor-stílusban átépített kastélyt Keglevich külföldön vásárolt régiségekkel rendezte be.⁶⁴⁹ Gyakran a család ősi múltját hangsúlyozták, reprezentálták a kollekciók:⁶⁵⁰ A krasznahorkai várban a megmaradt középkori berendezésből múzeumot létesítettek, mely látogatható volt. A tudatos archaizálás a historizmus idején jellemző: a többnyire neogótikus kiegészítésekkel átalakított várakban a régi lovagvilág kellékei, az archaizáló életstílus rekvizitumai leltek otthonra.⁶⁵¹ Odescalchi Artúr szkicói várkastélya középkori miliőt idézett nemcsak külső megjelenésével, hanem belső berendezésével is. A középkor felé forduló tudatos archaizálás Magyarországon a XIX. század közepétől több helyen megjelent, Wilczek gróf törekvéseihez hasonlóan és a bajmóci vár átépítésével rokon szellemben.

A műalkotások részben a reprezentáció kellékei voltak, részben pedig az igényes lakberendezéshez tartoztak, s nem minden esetben alkottak igazi, koncepciózus, önálló rendezőelvet követő műgyűjteményt. Az arisztokrata családok vidéki kastélyuk vagy kastélyaik mellett fővárosi palotával, ingatlannal is rendelkeztek, s a XIX. század végére sajátos megoszlás jött létre a műtárgyak, műkincsek elhelyezését illetően: vidéken maradtak a levéltárak, könyvtárak, fegyvertárak, ősgalériák, míg Budapestre kerültek az ötvösművek, festmények és a látványos, kiemelkedő iparművészeti értékek.⁶⁵² Számos korabeli enteriőrfelvétel arról tanúskodik, hogy a műgyűjtemény lényegében a főúri otthon része volt: a korabeli pesti palotákban számottevő műkincs, régiség volt – a Kecskeméti utca 10–12. sz. alatti Csekonics-palotának, gr. Andrássy Aladárék Andrássy út 59. sz. alatti palotájának és gr. Batthyány Gézáné Teréz körül 9. sz. alatti palotájának korabeli enteriőr-felvétele.⁶⁵³ A főúri szalonokat szinte elborította a sok-sok apró tárgy; az asztalok, a vitrinek, a kandallópárkányok telis-tele

voltak artisztikusan elrendezett apróságokkal, melyek egyszerre voltak berendezési kellékek és dísz tárgyak.

A történelmi atmoszféra és értékrend, a történetiség meghatározó eleme volt az arisztokratikus gyűjteményeknek, és kivételképpen említhetjük ifj. gr. Andrássy Gyulát, aki befogadta a XIX. századi művészeti forradalom eredményeit, s minden műgyűjtőt megelőzve vásárolt modern szellemű francia műalkotásokat. Budai palotája mellett tiszadobi kastélya adott otthont értékes műkincseinek: a barokk Európa festészetének számos alkotása, olasz, francia, németalföldi és német mesterek művei, azonkívül modern francia műalkotások, különösen a barbizoni iskola tájképei függtek a falakon, régi és kortárs magyar festmények mellett. Követői nem saját osztályának tagjai között akadtak, hanem a magyar nagypolgárság körében. A kortárs magyar művészetet pártfogolta az Andrássy család egyik másik tagja, Tivadar gróf.

A XIX. század végén a történelmi arisztokrácia hagyományos, kincstári jellegű műgyűjteményei mellett megjelentek más, önálló koncepcióval bíró kollekciók is: a parvenü arisztokrácia és a magyar kapitalizmus, iparosítás motorja, a jelentős vagyon fölött rendelkező nagypolgárság, a fináncburzsoázia gyűjteményei is. A kiegyezést követő gründolási lázban, a gazdasági fellendülés idején számos zsidó család alapozta meg vagyonát a világvárossá fejlődő Budapesten. 1867 után elfogadták a magyarországi zsidók egyenjogúsításának alaptörvényét, és az eleinte főként gabonakereskedelemmel foglalkozó, rohamosan gazdagodó zsidó családok (Hatvany-Deutsch, Herzog, Strasser, Kornfeld stb.) jelentős összegeket fektettek be az élelmiszeriparba, végül a gyáriparból a pénzgazdaságba.⁶⁵⁴ A gazdasági pozíciók mellett e rétegek lassanként a kulturális életben is vezető szerephez jutottak.⁶⁵⁵ A századfordulón van néhány reménykeltően megizmosodó család, amelyben mintegy tradícióvá vált a műgyűjtés, s körükben a rokoni kapcsolatok, az összeházasodások is növelték az ilyenfajta vagyoni felhalmozást, és előttük lebeghetett a történelmi arisztokrácia példája is. Bizonyos szempontból azonban túl is léptek rajta, hiszen fogékonyabbak voltak a kortárs művészet iránt (pl. Kohner Adolf). Kiváló minőségű műveiknek, hagyományoktól, kötöttségektől mentes értékítéletüknek köszönhetően szabadabban gyűjtöttek, ami olykor teljesen újszerű kollekciókat eredményezett, valamint kiváló minőségű, korábban kellőképp nem értékelt műalkotások felfedezését. Az Iparművészeti Múzeumban 1907-ben megrendezett amatőr műgyűjteményi kiállítás keretében nyújtott az akkori budapesti műgyűjteményekről, és a XX. században meghatározó műgyűjtő egyéniségek, kollekciók már kiváló alkotásokkal voltak jelen (Kohner, Herzog, Hatvany családok tagja).⁶⁵⁶

Az arisztokrácia és nagyburzsoázia tagjain kívül széles körben gyűjtöttek műalkotásokat a középosztály tagjai, az értelmiségiek is. A historizmus, eklektika idején a felemelkedő polgári középosztály is megteremtette saját lakáskultúráját, amelyre jellemző volt a reprezentációs igény és a régmúlt korstílusok utánzása.⁶⁵⁷ Lassanként azonban feléledt a kívánság, hogy az utánzatokat eredeti művekkel váltsák fel. A régi tárgyak fokozatosan szaporodtak, majd külön-külön csoportokat alkottak, s akár megindulhatott a műgyűjtés – a lakberendezéssel bizonyára szoros kapcsolatban. (Példaként említhetjük Kilényi Hugó és Gerhardt Gusztáv nevét, akiknek egyetlen ideájuk volt: a szép lakás.) A berendezéshez szinte mindenféle tárgyat gyűjtöttek, s voltak olyanok is, akik mindent megvásároltak, ami megtetszett nekik. A „szépet a

szépért”-gyűjtés eleve sokféleséghez, sokrétűséghez vezetett, heterogén gyűjtemények születéséhez. Igen nehéz megrajzolni azoknak a gyűjtőknek az arculatát, vázolni gyűjteményük karakterét, akik egyébként szinte mindent gyűjtöttek.

Kialakult egy széles polgári műgyűjtő réteg, gyűjteményük – precíz, szorgalmas gyűjtési tevékenységük eredményeképpen – idővel gyarapodott, esetleg már a XIX–XX. század fordulóján fénykorát élte. Olykor értéküket tekintve megközelítette a nagypolgárság tulajdonában lévő kollektciókat. A heterogenitás jellemezte például Glück Frigyes kollektcióját, aki iparművészeti tárgyakat és festményeket egyaránt gyűjtött. Delhaes István vegyes, az iparművészet számos területét átfogó kollektciójában oly tárgyak is voltak, amelyeket a nagy gyűjtők nem tartottak méltónak a megőrzésre, de a kultúrtörténet, az iparművészet tanulmányozása szempontjából fontosak.

A heterogenitás, sokrétűség ellenére a vegyes gyűjteményekben, lakályos otthonokban is létrejöttek bizonyos műtárgycsoportok, amelyek már a szakirányú, tervszerű gyűjtés csíráit hordozták. Közös vonásuk egyfajta tudatosság, a szisztematikus gyűjtés iránti vágy. Az ún. mindent gyűjtés azonban oly elterjedt volt, hogy igazi specializált, egy-egy szakirányba mutató kollektció elég kevés akadt. A gyűjtésnek ez a sajátos felfogása, szemlélete azonban nem akadályozta meg, hogy a gyűjteményen belül kialakuljanak olyan, viszonylag egységes, egészet alkotó gyűjteményi csoportok, amelyek bizonyos művészeti, művészeti korszakokat, tárgycsoportokat mutattak be, immár tudatosan, például Bubics Zsigmond fajanszai, Glück Frigyes kulcs-és evőeszköz-gyűjteménye jelez speciális irányt.

Külön csoportot alkotnak azok a gyűjtők, akik a magyar műemlékvédelem és műtörténet úttörői lettek, s elmélyült gyűjtőtevékenységük tudományos kutatásukkal kapcsolódott össze, mint például Ipolyi Arnold, aki a magyar középkor, a magyar iparfejlődés és -műveltség emlékeit gyűjtötte.

Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum első főigazgatója, Ráth György egyszerűsége kora egyik legnagyobb polgári műgyűjtője volt. Műgyűjteményének kialakításában nem a teljesség igénye vezette, nem múzeumi célok, hanem az általa szépnek tartott dolgok, tárgyak megszerzése – legyen az kép, könyv vagy szobor –, és széles körű gyűjteményt hozott létre, szinte minden művészeti ágba belekóstolt. Tulajdonában voltak képek, értékes ékszerek, különlegességnek számító keleti tárgyak, antik gemmák, görög agyagedények, római bronzszobrocskák és különféle művészeti reprezentáló iparművészeti tárgyak. Könyvgyűjtésében meghatározó volt a hungarikák, ősnymtatványok megszerzése, a különféle műtárgyak tekintetében pedig döntő volt otthona enteriőrjeinek esztétikus, változatos kialakítása.

Ráthot, mint rajta kívül sokakat a polgári rétegből, a lakberendezés, otthona lakályosabbá tétele, műtárgyakkal való díszítése is vezérelte. Egy artisztikus ember lelkének hű tükré volt a sok aprósággal kellemessé tett Fasori nagypolgári villa, melyben a tárgyak megfelelő elrendezése, rafinált művészi hangulatot teremtett. A múzeum csak őrzi kincseit, Ráth György azonban együtt élt velük. Amint a kortárs Gelléri Mór megfogalmazta: „És e remek gyűjtemény nem muzeális kiállítás, hanem egy fölszerelt, berendezett lakás egy rajongó lélek nemes ízlésével, harmoniájával, szeretetével, találékonyságával, vonzó egyénisége minden bélyegével. Izlésben, fényben, kényelemben és a művészet igaz szeretetében gyönyörködhetünk e nemes hajlékban. És e kincseknek európai híré jelentősége, művészi becsé és óriási anyagi értéke van.”⁶⁵⁸

Ráth azonban – mély történeti érdeklődése mellett – felismerte a XIX–XX. század fordulójának új művészeti stílusát, a modern ízlés jelentőségét. A kortárs iparművészet lelkes pártfogói közé tartozott, s otthonában is helyet adott szecessziós műalkotásoknak. E fogékonysága teljesen különbözik Pálffyétól, aki történelmi kötődéseitől szinte leláncolva, semmiféle modern törekvésre nem figyelt fel. Ez a történetiség vezette el a múzeumi szemlélethez, múzeumalapító gondolathoz.

Számos már említett, korabeli sajátosság fellelhető Pálffy gyűjteményében is, mely azonban a maga nemében – jelen ismereteink birtokában – teljesen egyedülálló volt a magyar műgyűjtés világában egyetemes törekvései révén, a korabeli európai koncepciókhoz sok szálon kötődő volta miatt. Gyűjtésében a múzeumi kiállítások által sugallt értékrend hatása is tükröződött akkor, amikor ez még a gyűjtőtevékenységben nem volt jellemző (az 1910-es évektől jelentkezett e tendencia). Eredője, végeredménye lett a korabeli irányzatoknak, hű tükre, lenyomata a kor európai törekvéseinek, ugyanakkor kiindulópontja saját családja története volt. Gyűjteménye európai és magyar, történeti és művészettörténeti igényű egyszerre.

Pálffy János a XIX. század második felének és a XX. század elejének egyik legjelentősebb hazai műgyűjtője volt. Egyéni arculatú műgyűjtő, akinek berendezett várai, kastélyai, palotái a hazai gyűjtéstörténet kiemelkedő alkotásai, példái.

ZÁRSZÓ

A fennmaradt műtárgyleírások, fényképek, a töredékes személyes iratok és egyéb irattári dokumentumok lehetővé tették gr. Pálffy János műgyűjteményének elméleti rekonstruálását. Mindez részét képezheti egy majdani, hazai műgyűjtés-történeti összegzés megírásának, ugyanakkor analógiát nyújthat a korabeli műgyűjteményekhez, vagy akár támpontot jelenthet főúri paloták, lakosztályok egykori berendezésének helyreállításához is, valamint a provenienciakutatás fontosságára hívja fel a figyelmet.

Számos kérdés azonban még nyitott maradt. Nem tisztázódott, egyelőre nem tisztázódhatott a tárgyak eredete,⁶⁵⁹ ismeretlen maradt a tárgyak sorsa, és feltáratlan viszonyítása, kapcsolódása a korabeli magyar magángyűjteményekhez.

A Pálffy-iratok, levelek nagymérvű pusztulása miatt az iparművészeti tárgyak provenienciáját általában nem sikerült kideríteni. Számos esetben áthidalhatatlan nehézséget jelentett a tárgyak utóéletének, jelenlegi helyének, pontos sorsának kiderítése is. Remélhetőleg a számítógépes adatbázisban CD-n rögzített műtárgyak további alkotások azonosítását teszik majd lehetővé. Előkerülhetnek lappangó tárgyak és talán még iratok, dokumentumok is, melyek árnyaltabbá teszik az általunk megrajzolt képet, s esetleg fellebbentik a fátylat a műgyűjtemény sorsáról.

További együttműködésre van szükség a tárgyak egy részét őrző szlovákiai múzeumokkal, hiszen az ott még részben vélhetően meglévő, ám szétszóródott tárgyi anyag dokumentációja jórészt Magyarországon van.⁶⁶⁰

Csupán vázlatos áttekintést nyújtottunk a korabeli magyar gyűjteményekről és a Pálffy-kollekció helyéről a maga korában. Ez a kutatás mindenképpen a jövő feladata, hiszen a korabeli magyar magángyűjtemények története feldolgozatlan, s csupán a főbb tendenciákat sejthetjük. Jelen kutatómunka nehézségét jelentette az ilyen irányú kutatások szinte teljes hiánya, így a feldolgozás, ismertetés sajátos módszertanát is saját magunknak kellett kialakítanunk, megtalálnunk, egyesítve a történeti és művészettörténeti kutatások jellegzetességeit.

Az egyes műtárgyakat – a leírások alapján – nagyrészt ismerjük, ám a gyűjtemény általános jellemzésénél több ízben részinformációk alapján vonhattuk le következtetéseinket, azaz továbbgondolásra érdemes, hogy a gyűjtemény miként, hány szálon kapcsolódott a kor jellemző irányzataihoz.

JEGYZETEK

¹ JEDLICKA 1910. 643.

² Pálffy Pál nádor jelmondata – „Omnia cum tempore – Tout avec le temps” –, amelyet leszármazottja, Pálffy János átvett, és levélpapírára is rákerült.

³ IM Adattár KLT 3265/1–19.

⁴ IM Adattár KLT 3266/1–38, 3267/1–55.

⁵ IM Adattár 1908/427 ügyirat.

⁶ IM Adattár 1908/408, 1909/426 ügyirat.

⁷ IM Adattár 1908//428, 1909/478 ügyirat. Jelentés az 1909. évről: IM Adattár 1910/69 ügyirat. Muzéális ügyek. *M* 1910. XIII. évf. 99.

⁸ PEREGRINÝ JÁNOS 1909.

⁹ IM Adattár 1896/44 ügyirat.

¹⁰ IM Adattár 1909/478, 1909/482, 1909/552, 1909/610 ügyirat.

¹¹ Terjedelmi okok miatt is indokolt a számítógépes tárolás. Mindezt a feldolgozást, amely CD-n hozzáférhető, OTKA-támogatás tette lehetővé. Az adatbázis többféle szempont szerinti keresést biztosít, valamint a továbbiakban lehetővé teszi analógiák felfedezését vagy éppen egy-egy tárgy azonosítását, ismeretlen provenienciájú tárgyak felderítését. *Gr. Pálffy János gyűjteménye*, T 26280.

¹² SOA Vel'kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136.

¹³ TĚREY 1913.

¹⁴ Külön köszönöm Ján Papcónak, a Múzeum Bojnice igazgatójának és munkatársának, Mgr. Katarína Malečkovának, hogy több ízben lehetővé tették a bajmóci vár helyszíni tanulmányozását, és kiállítások kapcsán együttműködhattünk, konferenciáik meghívott vendége lehettem. Köszönöm Bukovszky Lászlónak, hogy segítségével leltem rá a bajmóci javakról készült 1920-as évekbeli összeállításra. E német nyelvű inventárium a Sal'á-i archívumban található. A Bratislavai Slovenský národný archívban PhDr. Marta Melníková volt segítségemre, ahol Pálffy János megmaradt levelezését tanulmányozhattam. Különböző információkat kaptam külföldi múzeumi kollégáktól: Jiří J. Fronek (Uměleckoprůmyslové muzeum, Prága), Anja K. Ševčík (Národní galerie, Prága). Dr. Gabriele Fabiankowitzsch a bécsi Museum für angewandte Kunst Pálffy-gyűjteményre vonatkozó törzsleltár-könyvi bejegyzéseinek másolatait juttatta el számomra. A Pálffy család leszármazottja, dr. Martin Pálffy engedélyével olvashattam el az általa letétbe helyezett családi iratokat Bécsben, ahol dr. Fazekas István levéltári konzulens (Ungarische Archivdelegation beim Österr. Staatsarchiv, Wien) segített. Köszönöm dr. Martin Pálffynak ezt a lehetőséget, és a Pálffy család több tagjának, hogy érdeklődéssel és erkölcsi támogatásukkal kísérték munkámat: Pálffy Istvánnak, dr. Pálffy Lászlónak, Darányiné sz. Pálffy Hannának és családjának. Köszönöm továbbá itthoni kollégáimnak a segítséget, az adattár munkatársainak és vezetőjének, dr. Ács Piroskának türelmét, hogy évekig tanulmányoztam a Pálffy-iratokat, a könyvtár munkatársainak és vezetőjének, Tiszavári Eszternek a segítségét, a következő kollégáimnak pedig információikat: Bardí Teréziának, Barnaföldi Gábornak, dr. Geskó Juditnak, Gudenus János Józsefnek, Horányi Évának, Pandur Ildikónak, Rostás Péternek, dr. Szilágyi Andrásnak, Zölde Kornéliának. Sinkó Katalin a Sándor-palotával kapcsolatban látott el adatokkal. Dr. Galavics Géza akadémikusnak köszönöm, hogy végigkövette a munka különböző fázisait, kísérleteit, és irányította a kutatást, dr. Marosi Ernő professzornak, akadémikusnak, hogy olyan szempontokat vetett fel, amelyek továbbgondolásra indítottak. Férjemnek, Csehy Sándornak az adatbázis létrehozásában nyújtott segítséget köszönöm. A fényképeket Sulyok Miklós, az angol fordítást Lipp Mónika készítette, a szlovák és cseh szövegek fordításában Pokoraczki József működött közre. Köszönöm dr. Erdei Gyöngyi és dr. Sisa József lektori véleményezését.

¹⁵ ENTZ 1937.

¹⁶ A Wallace-gyűjteményről: *The Wallace Collection Triennial Report 1992–1995*. London, 1995. HUGHES 1996.

¹⁷ FILIP WITTLICH: *Vojtěch Lanna svobodný pán sběratel, mecenáš a podnikatel*. Praha, 1996.

¹⁸ SINKÓ 1981. 11–29.

¹⁹ MRAVIK LÁSZLÓ: *The „Sacco di Budapest” and Depredation of Hungary 1938–1949*. A MNG kiadványai. Budapest, 1998.

²⁰ *Jankovich Miklós, a gyűjtő és mecenász (1773–1846)* Szerk. BELITSKA-SCHOLTZ HEDVIG. Művészettörténeti füzetek 17. Budapest, 1985.

²¹ SZILÁGYI ANDRÁS: *Az Esterházy-kincstár*. Budapest, 1994.

²² Róka Enikő Ernst Lajos gyűjteményét dolgozta fel szakdolgozatában. GESKÓ JUDIT: *Egy konzervatív a modernekért. Majovszky Pál 19. századi európai rajzgyűjteménye I–II*. PhD-disszertáció, Budapest, 2001.

²³ BUZINKAY PÉTER: *A Szent György Cseh Magyar Amatőrök és Gyűjtők Egyesülete. Műgyűjtés és műkereskedelelem a századelő Magyarországon*. PhD-disszertáció, Budapest, 2001.

²⁴ ERDEI GYÖNGYI: *Budapest a művészetben – polgári műgyűjtés és mecenatúra 1873–1933*. PhD-disszertáció, Budapest, 2001. Megjelent: *Műpártoló Budapest 1873–1933*. Budapest, 2003.

²⁵ *Egy magyar citoyen Ráth György és munkássága*. OTKA T 006979 kutatás. Témavezető: MRAVIK LÁSZLÓ. Az iparművészeti gyűjteményt feldolgozta, a tanulmányokat írta: HORVÁTH HILDA. A Ráth-könyvtárról tanulmányt írt: DR. MIKÓ ÁRPÁD. Iparművészeti gyűjtemény katalógusa (forrásfeldolgozás). Összeállította és szerkesztette: HORVÁTH HILDA.

²⁶ Dr. Ferenczy Mária gyűjteményigazgató vezetésével a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Múzeum munkatársai végezték, 1998–2001.

²⁷ HORVÁTH HILDA: *Iparművészeti kincsek Magyarországon*. Budapest, 2000.

²⁸ *Maradandóság és változás*. Művészettörténeti konferencia, Savoyai-kastély, Ráckeve, 2000. október 11–12. Megjelent: *Maradandóság és változás*. Budapest, 2004.

²⁹ A kiállítást kísérő tanulmánykötet: *Egy gyűjtő és gyűjteménye. Ernst Lajos és az Ernst Múzeum*. Szerk. RÓKA ENIKŐ. Ernst Múzeum, Budapest, 2002. március 17.–április 28.

³⁰ A kiállítást kísérő tanulmánykötet: *Jankovich Miklós (1772–1846) gyűjteményei*. Szerk. MIKÓ ÁRPÁD. (A MNG kiadványai 2002/1) Budapest, 2002.

³¹ VENDE 1926. 6.

³² JEDLICKA PÁL (1844–1917) esperes-plébános, praelatus, esztergomi kanonok, érseki helynök. A Szt. István Társulat Tud. s Irod. Osztályának és a Műemlékek Orsz. Bizottságának tagja. Több műve a Pálffy családról, tagjairól szól.

³³ JEDLICKA 1882. 104.

³⁴ SINKÓ 1981. 11.

³⁵ PULSZKY FERENC: *Az ötvösmű-kiállítás Budapesten. Magyar Salon 1884*. I. kötet 30.

³⁶ Kat. 1884. Ötödik szekrény, 100. 62.

³⁷ Kat. 1884. Tizedik és tizenegyedik tárló, 142. 7–20.

³⁸ Kat. 1884. Tizenötödik szekrény, 163. 17.

³⁹ Kat. 1884. Tizenötödik szekrény, 165. 22.

⁴⁰ SZTERÉNYI JÓZSEF–MATLEKOVITS SÁNDOR: *Magyarország Közgazdasági és Közművelődési állapota ezeréves fennállásakor. Az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye. V. kötet. Történelmi kiállítás. Néprajz*. Budapest, 1898. 331. FORSTER 1906. II. kötet 140. hasáb.

⁴¹ *Magyarország történeti emlékei az 1896. évi ezredéves orsz. kiállításon*. II. kötet. Szerk. SZALAY IMRE. Budapest, 1896. 359. 430. ábra és 370.

⁴² *Az 1896-iki ezredéves országos kiállítás. A történelmi fősoport hivatalos katalógusa*. Budapest, 1896. 2995. sz. – Diszkard, XVIII. sz. 3035. sz. – Pisztoly (2 db) XVII. sz. 3247. sz. – Zászló, török, XVII. sz. 3407. sz. – Félvért, Pálffy Miklós gr. tábornok tulajdona volt, XVIII. sz. 3527. sz. – Zászló, Áll. Kapisztrán zászlaja volt, XV. sz. 3565. sz. – Kalap, Pálffy János nádoré volt, XVII. sz. 5240. sz. – Zászló, XVII. sz. Ezekon kívül említve még két elefántcsont-tárgy: 2639. sz. – Eperjes város látképe, elefántcsontra vésve, XVII. sz. 2657. sz. – Tokaj város látképe, elefántcsontra vésve, XVII. sz.

⁴³ Wiener Congress-Ausstellung. *Mittheilungen des K. K. Oesterreich. Museums für Kunst und Industrie*. Neue Folge VI. Band, Wien, 1897. 13–14. B. BUCHER: Wiener Congress-Ausstellung. Uo.

25–28. Angelegenheiten des Oesterr. Museums und der mit demselben verbundenen Institute. Eröffnung der Wiener-Congress-Ausstellung. Uo. 33–35. Von der Wiener-Congress-Ausstellung. II–III. Uo. 81–99. 110–131. – Pálffy bútorainak említése (Napoleon íróasztala, 121. és Joséphine karosszéke, 126–127.) LUDWIG HEVESI: Die Wiener Kongress-Ausstellung. In *Alt Kunst – Neukunst 1894–1908*. Wien, 1909. 8–53.

⁴⁴ Kat. 1896.

⁴⁵ Wien, 1898.

⁴⁶ A pozsonyi levéltárban töredékesen fennmaradt Pálffy-levelezés: SNA Fond 101-IL-026. A továbbiakban a fólió és iratszámokat közlöm. SNA Inv. c. 82–83. sz. 269. 63. doboz.

⁴⁷ IM Adattár 1909/352, 1909/375, 1909/389, 1909/398. Csányi Károly igazgató ör hivataltól külön is járt Királyfán, IM Adattár 1909/339 ügyirat. Tevékenységét részletesen lásd: LICHNER MAGDA: Csányi Károly (1873–1956), a múzeológus. *Művészettörténeti Értesítő* 1998. XLVII. évf. 1–2. sz. 39–52.

⁴⁸ A hagyatékban érdekelt Andrassy család nem járult hozzá a tárgyak kiállításán történő bemutatásához – pl. az 1910. évi bécsi vadászati világkiállítás esetében. Erre hivatkozva a hagyatéki végrendeleti végrehajtók nem engedtek át tárgyakat a mohamedán kiállításra sem. IM Adattár 1910/276 ügyirat.

⁴⁹ Művészeti séták. *A Gyűjtő* 1913. II. évf. 1.

⁵⁰ CZAKÓ (ELEMÉR): A Pálffy-hagyaték műkincsei. *MI* 1909. XII. évf. 294.

⁵¹ RADISICS 1910. *MI*, 101–127. RADISICS 1910. *A Ház*, 135–149.

⁵² COLASANTI–GEREVICH 1912. 165–170.

⁵³ GEREVICH 1913.

⁵⁴ BALINT ALADÁR: A Pálffy-gyűjtemény. *Nyugat* 1913. VI. évf. I. kötet 619–621. PREUX 1913, 194–195. TÉREY GÁBOR: Pálffy János gróf képgyűjteménye. *VU* 1913. LX. évf. 6. sz. 108–109. 8. sz. 150–151. POGÁNY KÁLMÁN: A Pálffy-képtár. In *A KÉVE könyve*. Szerk. SZABLYA JÁNOS. Budapest, 1913.

⁵⁵ TÉREY 1913.

⁵⁶ CSÁNYI 1914. 33–35.

⁵⁷ NÁDAI PÁL: *Az iparművészet Magyarországon*. Budapest, 1920. 106–107.

⁵⁸ PETÉNYI JÓZSEF: Magyarok és bécsiek. *A Műgyűjtő* 1927. I. évf. 67. FÓNAGY BÉLA: Magyar főúri gyűjtők. *A Műgyűjtő* 1928. II. évf. 178–180.

⁵⁹ N. N. 1929. 233.

⁶⁰ Például PIGLER ANDOR: *A Régi Képtár katalógusa*. Országos Magyar Szépművészeti Múzeum. Budapest, 1937. 6–7. *A Szépművészeti Múzeum 1906–1956*. Szerk. POGÁNY Ö. GÁBOR–BACHER BÉLA. Budapest, 1956. 89. *Szépművészeti Múzeum*. Szerk. GARAS KLÁRA. Budapest, 1998. 7.

⁶¹ ALEXANDER KEMÉNY: Ján Pálffy ako zberateľ'. *Výtvarný život* 1990. XXXV. évf. 1. sz. 57–60. és 4. sz. 58–60.

⁶² HORVÁTH 1993.

⁶³ A kiállítás sajtójából: N. N. Kastélybelsőök dagerrotípiákon. *Új Magyarország* 1997. szeptember 15. A Magyar Nemzet galériája. *Magyar Nemzet* 1997. szeptember 20. SCHELKEN PÁLMA: A múltból visszatérő történelmi, művészeti emlékek a 125 éves Iparművészeti Múzeumban. *Evangelikus Élet* 1997. október 5.

⁶⁴ HORVÁTH HILDA: *Erdődi gr. Pálffy János (1829–1908) gyűjteménye. Die Sammlung des Grafen János Pálffy von (sic!) Erdöd (1829–1908) Kiállítási kalauz*, IM, Budapest, 1997.

⁶⁵ N. N. Kiállítás és gyászmenet. Szlovákiai tisztelgés gróf Pálffy János emléke előtt. *Magyar Nemzet* 1997. július 17.

⁶⁶ *Gróf Ján Pálffy ako zberateľ'*. SNM, Múzeum Bojnice, 1998.

⁶⁷ Bojnice, 2000. – E disszertáció egyik fejezete, gr. Pálffy János, az utolsó bajmóci várúr címmel itt látott napvilágot: HORVÁTH HILDA: Gróf Ján Pálfi – posledný majitel' bojnického zámku. In Bojnice, 2000. 46–54.

⁶⁸ Lásd Papp Katalin és Anna Ševčík munkáit: PAPP 1993. 62–68. 127–130. ŠEVČÍK 1997–1998. 46–53.

⁶⁹ OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986.

⁷⁰ Koller 1995. 4022. sz. Grosse Kaminuhr és 4060. sz. Kaminuhr leírásánál említve Pálffy műtárgya és neve.

⁷¹ A J. Paul Getty Museum 1993-ban megjelent iparművészeti szakkatalógusában a tárgyak mellett feltüntették a Pálffy-provenienciát, lásd: J. Paul Getty Museum 1993.

A bécsi Museum für angewandte Kunst pár évtizede még eredet megnevezés nélkül közölt tárgyat az egykori Pálffy-tulajdonból (lásd: *Österreichisches Museum für angewandte Kunst. Aus den Sammlungen des Museums*. Wien, 1958. 124. kép.), viszont egyik újabb ismertetője bár röviden, de utal a Pálffy-gyűjteményre: MAK 1993. 10.

⁷² A családtörténeti áttekintés a következő feldolgozások nyomán készült: NAGY IVÁN 1862 (vonatkozó kötet) BOTKA TIVADAR: Adalékok az Erdődi Bakócz-család elsőkorai elágazásához. *Századok* 1875. IX. évf. 547–556. REISZIG 1904. 701–738. JEDLICSKA PÁL: *Adatok Erdődi báró Pálffy Miklós, a győri hősnek életrajzához és korához 1552–1600*. Eger, 1897. *A Főrendiház Évkönyve* III. Budapest, 1907. 376–377. JEDLICSKA 1910, MÁLNÁSI 1933. BAKÁCS ISTVÁN: *A magyar nagybirtokos családok hitelügyletei a XVII–XVIII. században*. Történeti Statisztikai Kötetek, Budapest, 1965. *Genealogisches Handbuch des Adels. Gräfliche Häuser B*. III. Szerk. HANS FRIEDRICH v. EHRENKROOK. Limburg a. d. Lahn, 1965. 207–216. DR. KÁLLAY ISTVÁN: A vezető-elit családi kapcsolatai Mária Terézia korában. *Turul* 1992. LXV. 18–26. FEKETEKUTY LÁSZLÓ: Pálffy Pál nádor ősfája. I. rész. *Turul* 1994. LXVII. 4. füzet 109–117. 1995. LXVIII. 1–2. füzet 1–10. Újabb szlovák nyelvű összefoglalás a család és címerének eredetére vonatkozóan: LEON SOKOLOVSKY: Súčasné poznatky o erbe Pálfičovcov. In Bojnice, 2000. 4–14.

⁷³ Erdődi gróf Pálffy Daun Nándor Lipót részére a teanoi hercegi cím – lásd: *Királyi könyvek 1867–1918*. Budapest, 1879. LXVIII. kötet 380–381. 977. sz.

⁷⁴ Arcképe, életrajza több alkalommal a Vasárnapi Ujságban: KRUMLIK EMIL: Gróf Pálffy János hárommilliósi alapítványa. *VU* 1900. XLVII. évf. 42. sz. 685–686. BALLA 1908. 481–482. Gróf Pálffy János és kastélyai. *VU* 1910. LVII. évf. 8. sz. 157–158.

⁷⁵ Számátalan életrajzi utalás: A tekintetes pozsonyi kir. Törvényszékhez gr. Széchényi Bertalanné szül. Andrassy Natália grófnő felperesnek végirata gr. Pálffy Ede és társai alperesek ellen. Jelzet (a letétbe helyezett minden alább közölt dokumentum jelzete is egyben): Familienarchiv Pálffy Karton 101. „Verlassenschaftsakten von János Pálffy” HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte)

⁷⁶ VÖRÖS 1979. 30.

⁷⁷ Néhány megmaradt levél: SNA Inv. c. 8–9. sz. 270–300. 63. doboz, 6. fol. 268. 63. doboz. – Gr. Pálffy maximális teljesítményt várt el mindenkitől, ezért még Haynald Lajos kalocsai érsek – akit egyébként kora ifjúsága óta ismert és nagyra tartott – ajánlását sem fogadta el egy pártfogoltjával kapcsolatban, aki Pálffy szerint élemedett kora miatt nem lesz képes a feladatokat ellátni. Gr. Pálffy János levele Haynald Lajos kalocsai érsekhez, kelt: Pozsony, 1870. november 18. OSZK Levelestár.

⁷⁸ *Magyarország főispánjainak albuma*. Szerk. SOMOGYI ZSIGMOND. Szombathely, 1889. 326. *Magyarország főispánjainak története 1000–1903*. Szerk. MEDGYESI SOMOGYI ZSIGMOND. Budapest, 1902. 157.

⁷⁹ Sturm 1905. 99.

⁸⁰ Sturm 1905. 100.

⁸¹ SZERENC S JÁNOS: *A főrendiház évkönyve* III. évf. Budapest, 1907. 377.

⁸² FORSTER 1905. I. kötet 10.

⁸³ Jedlicska Pál említi, hogy a hagyományos évenkénti augusztus 15-ei, Nagyboldogasszony napi ajátatos zárandoklatot évek óta figyelmen kívül hagyta, nem látta vendégül a Vörösköre zárandokló papságot: JEDLICSKA 1882. 103.

⁸⁴ JEDLICSKA 1910. 631.

⁸⁵ Gr. Pálffy János levelei Ráday Gedeonnak, kelt: Paris, 1859. január 31. és május 8. OSZK Levelestár.

⁸⁶ HHStA Kabinettsarchiv Kabinettskanzlei-Akten 2757/1900, 801/1902. Köszönöm dr. Fazekas István levéltári delegátus segítségét.

⁸⁷ A vöröskői uradalom (annak reá eső hányada) és egyéb ingatlanok biztosították az alapítvány tőkét. A haszonélvezet a grófé maradt, az alapítvány kezelője maga a magyar állam. A cél ösztöndíjak biztosítása volt, s tanítatás révén egy erős középosztály megteremtéséhez hozzájárulni. Pálffy ezirányú elképzeléseire nagymértékben hatott az egykori francia köztársasági elnök, Thiers koncepciója.

⁸⁸ SNA Inv. c. 12. sz. 270–300. 63. doboz. Köszönöm PhDr. Marta Melniková segítségét.

⁸⁹ VÖRÖS 1979. 19.

⁹⁰ *Magyar Almanach. A virilisták és Fiume vagyonos polgárságának Czim- és Névjegyzéke*. Szerk. MÁTÉ J. LAJOS. Budapest, 1888. 283.

⁹¹ Gr. Pálffy Pál nádor, a győri hős fia végrendeletében meghagyta, hogy a díszszerleg a hitbizomány elidegeníthetetlen ingóságaként örökössé: JEDLICSKA 1910. 479.

⁹² RADVÁNSZKY BÉLA: *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században*. Budapest, 1879. II. kötet 233–236. 94–96. sz.

⁹³ SCHOEN ARNOLD: Nádasdy sárvári kincsei. *A Műbarát* 1921. I. évf. 268–273. 281–285. További részletes irodalom: RÓZSA GYÖRGY: Nádasdy Ferenc és a művészet. *Művészettörténeti Értesítő* 1970. XIX. évf. 185–202.

⁹⁴ TAKÁTS SÁNDOR: Magyar műkincsek pusztulása a Vesselényi-féle (sic!) összeesküvés idejében. *Archaeologiai Értesítő* 1900. Új folyam XX. kötet 147–150. ENTZ 1937. 27.

⁹⁵ JEDLICKSKA 1882. 69–96.

⁹⁶ GYÖRFFY 1991. 95.

⁹⁷ JEDLICKSKA PÁL: Vöröskő várának régiségi műgyűjteménye. *Archaeologiai Értesítő* 1872. VI. kötet 196–201. A műkincsek egy része a XIX. sz. első felében Királyfára és Bajmócra került, de a század végére alig maradt belőlük valami, írta ENTZ 1937. 50.

⁹⁸ JEDLICKSKA 1871. 245.

⁹⁹ ENTZ 1937. 89.

¹⁰⁰ JEDLICKSKA 1882. 104.

¹⁰¹ N. N. 1921. 69.

¹⁰² IM Adattár KLT 3250/1 – Pozsonyi palota: I. Em. XX. Toilette-szoba. Ált. lelt. 69–73. lap. 1. és 2.

¹⁰³ IM Adattár KLT 3250/9 – Pozsonyi palota: I. Em. XX. Toilette-szoba. Ált. lelt. 69–73. lap. 24.

¹⁰⁴ Elárverezve: Wien, 1921. 7. 2. sz. Punktierstich: Porträt des Fürsten de Ligne von D. Weiss nach Isabey. 7. 3. sz. Kupferstich, handkoloriert: Bildnis des Prinzen Charles de Ligne von A. Bartsch (1789)

¹⁰⁵ Kat. 1896. 235. 1936. sz. illetve 184. 1535. sz.

¹⁰⁶ IM Adattár KLT 3247/36 – Pozsonyi palota: I. Em. XVII. Fogadószoba. Ált. lelt. 50–58. lap. 113. Képe: FLT 5732, DLT 223. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 135. 129. kép.

¹⁰⁷ IM Adattár KLT 3249/12 – Pozsonyi palota: I. Em. XIX. Hálószoba. Ált. lelt. 65–68. lap. 49. Képe: FLT 11798, 23872, 25929, DLT 205. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 120. 119. kép. és 126.

¹⁰⁸ NAGY IVÁN 1862 (reprint) IX. kötet 78.: Pálffy VIII. János szül. 1728. borsodi főispán, altábornagy (neje: gr. Colloredo Mannsfeld Gabriella). Testvére Mária Leopoldina (férjezett Kinsky hercegné, Párizsban élt és halt meg), a menyé pedig a már említett de Ligne hercegnő.

¹⁰⁹ Mlle Dosne (1823–1906) 1891-ben hozta létre a „Fondation Thiers”-t. Életének utolsó éveit arra szentelte, hogy Thiers elnök iratait rendezze. Szülőházát múzeum céljára ajánlotta fel. Alapítványa, mellyel többek egyetemi tanulmányait támogatta, valamint egyéb jótékonykodásával, mecenatúrájával példa lehetett Pálffy számára is. Thiers elnök műtárgyainak kollekciónak a Louvre-ra hagyta – ez a Collection Thiers.

¹¹⁰ TREFORT ÁGOSTON: *Emlékbeszéd Thiers Lajos Adolf a MTA kültagja felett*. Budapest, 1885.

¹¹¹ TÉREY 1913. 3. – tévesen d’Osmé kisasszony szerepel.

¹¹² A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdek-társainak. Pálffy levelei Koderlének, 1908. január 22., január 23. [Vélhetően e kapcsolat hosszabb ideje élt, hiszen még a végrendeletben is megemlékezett a házaspárról.] HHSStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

¹¹³ BALLA 1908. 481.

¹¹⁴ DONATH 1922. 80.

¹¹⁵ A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdek-társainak. Pálffy levelei Koderléhez, 1907. december 27., 1908. január 22., január 23. HHSStA (Dr. Martin Pálffy letéte)

¹¹⁶ Pl. 1872. F. J. Gsell gyűjtemény árverése, Bécs; 1886. Artaria, Dr. F. Sterne gyűjtemény árverése, Miethke, Bécs; 1886. Nicolaus Teitelbaum árverése, Bécs; 1891. Franz Terzer (Wien) és E. Nolle (Paris) árverése, Bécs.

¹¹⁷ *Auctions-Katalog der Gemäldesammlung moderner Meister aus dem Besitze des Herrn Franz Terzer in Wien und der Antiquitäten-Sammlung aus dem Besitze Herrn E. Nolle in Paris. Kunst-Auction von C. J. Wawra*, Wien, 1891. „Messing – 252. Kaminständer aus gegossenem Messing. Die Vasen, flach kugelförmig, sind mit Mascarons geziert. 17 Jahrhundert.” – kézírással: 100 – János Pálffy „330. Sessel. Die Lehne mit geschwundenen Säulen ist gleich dem Untergestelle in Flachrelief mit reichen Barockornamenten geziert. Sitz und Lehne bestehen aus Rohrgeflecht. Sehr gut erhalten. 17. Jahrhundert.” – kézírással: 60 – Gr. Pálffy „331. Armstuhl. Die Lehne mit geschwundenen Säulen ist in reicher durchbrochener barocker Sculptur in Relief geziert. Die Füße wie die Stützen der Armlehnen sind gleichfalls

gewunden, die Querleisten reich sculptirt. Der Sitz und der innere Theil der Lehne bestehen aus Rohrgeflecht. Vorzüglich erhalten. 17. Jahrhundert.” – kézírással: 130 – Gr. Pálffy.

¹¹⁸ IM Adattár KLT 3242/9 – Pozsonyi palota: I. Em. XIII. Ebédlő. Ált. lelt. 25–33. lap. Ltsz: 10. V. ö.: Seillière 1890. 453. sz.

¹¹⁹ SNA Inv. c. 21. sz. 269. 63. doboz.

¹²⁰ SNA Inv. c. 103. sz. 269. 63. doboz.

¹²¹ SNA Inv. c. 270–300. 63. doboz.

¹²² *Katalog der Sammlung von Gemälden und Antiquitäten aus dem Besitze des Herrn Nicolaus Teitelbaum*. Wien, 1886. – tételszám nem azonosítható.

¹²³ Kat. 1886.

¹²⁴ Kat. 1886. 38. sz.

¹²⁵ Kat. 1886. 87. sz.

¹²⁶ Kat. 1886. 815. sz.

¹²⁷ Kat. 1886. 839. sz.

¹²⁸ Kat. 1886. 840. sz.

¹²⁹ SNA Inv. c. 1. fol. 268. 63. doboz.

¹³⁰ SNA Inv. c. 2. fol. 268. 63. doboz.

¹³¹ A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdektársainak. – 1906. november–decemberében a bécsi Pálffy-palotában találkoztak, s Pálffy megtekintette a művész Wiener Künstler Hall-beli kiállítását is. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte)

¹³² PAPP 1993. 129.

¹³³ A rá vonatkozó rövid utalások a háttérben szerelmi csalódást sejtetnek: ODESCALCHI EUGÉNIE: *Egy hercegnő emlékezik*. Budapest, 1987. 41. Állítólag egy angol lord leánya kosarazta ki Pálffyt, (GÉBER 154.), aki később Odescalchi Máriának – hg. Erba Odescalchi Sándor herceg nagynénjének (?) „tette a szépet már nem is olyan fiatal korában.” Írja: ERBA ODESCALCHI SÁNDOR herceg: *Testamentum* I. Budapest, 1991. 232. Magánéleti kudarca vezethette arra, hogy műgyűjtésnek szentelje életét.

¹³⁴ RADISICS 1910. MI; VENDE 1926.

¹³⁵ Végigkövethető, miként hatalmasodnak el rajta bizonyos mániák, melyektől egész lénye deformálódik, miként roskad, roppan össze egyénisége, válik vergődő lélekké. – A tekintetes pozsonyi kir. Törvényszékhez gr. Széchényi Bertalané szül. Andrassy Natália grófnő felperesnek végirata gr. Pálffy Ede és társai alperesek ellen. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

¹³⁶ Oberer Schloss. Itt volt egy asztal is a következő feliratokkal: „A hazát kockáztatni nem szabad.” – „Ember küzdj és bizva bízzál.” SOA Vel’kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz. XXII. fasc. 136. Num. 25.

¹³⁷ *Országgyűlés Főrendiház – Napló: LVIII. Országos ülés*, 1894. június 21. (Országgyűlési Könyvtár).

¹³⁸ A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdektársainak. Levelezéséből kiderül, hogy utolsó éveiben, Bécsben a Gerold könyvkereskedésben rendelt könyveket: Letters of Lady Mary Wortley Montague; Memoires eines Judenknechts; The bell in the Tog (?); Denkwürdigkeiten des Generals und Admirals Albrecht von Stoch; Aus zwei Weltheilen, Erinnerungen von Marie Hansen-Taylor; Aus der Zeit Maria Theresias. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

¹³⁹ *Briefe der Lady Mary Wortley Montague*. Leipzig–Pest, 1851. – Pálffy egyik felmenőjéről, a győri hősről, Pálffy Miklósról is megemlékezett – 42.

¹⁴⁰ WERNER HOFMANN: *A földi paradicsom*. Budapest, 1987. 240.

¹⁴¹ N. N. 1929. 233.

¹⁴² Pálffy határozott történelemfelfogását olykor másokra is igyekezett ráerőltetni. Jedlicska megemlíti, hogy 1908-ban a gr. Pálffy család gyűlést tartott, ahol a senior, gr. Pálffy István indítványára a Pálffy család okmánytárának kiadására és a család tagjainak életrajzára gyűjtést rendeztek. Id. gr. Pálffy Jánosnak az volt a kikötése, hogy Pálffy János nádor életrajzában az író emelje ki a nemzeti és a hazafias érzületet. Lásd: JEDLICSKA 1910. 511–512.

¹⁴³ KISS ÁKOS: A hisztoricizmus iparművészetének kérdéséhez. *Művészettörténeti Értesítő*. 1969. XVIII. évf. 161.

¹⁴⁴ WOLFGANG GÖTZ: Historismus. Ein Versuch zur Definition des Begriffs. In *Zeitschrift des Vereins für Kunstwissenschaft*. 1970. 24. Jg. 205. – Idézi: NÉMETH LAJOS: A historizmusról. A historizmus mint

művészettörténeti fogalom. In *A historizmus művészete Magyarországon*. Szerk. ZÁDOR ANNA. Budapest, 1993. 13.

¹⁴⁵ SINKÓ 1993. 132. – A historizmus mint magatartásforma jelent meg a XIX. század nagyszabású kiállításain, mint a millenniumi tárlaton is, ahol a magyar nemzeti ideológia magvát a nemzeti história és a történeti kontinuitás gondolata alkották.

¹⁴⁶ A történeti emlékezésről és egyáltalán az emlékezés kultuszáról részletesen: GYÁNI GÁBOR: Történetírás: a nemzeti emlékezés tudománya? In *Történelem – kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon*. Szerk. MIKÓ ÁRPÁD és SINKÓ KATALIN. MNG kiadványai 2000/3. Budapest, 2000. 92–102.

¹⁴⁷ IM Adattár FLT 25924.

¹⁴⁸ EUGÈNE MÜNTZ: L'art du Moyen Age dans la Collection Spitzer. *Revue des Arts Décoratifs*. 1891. Tome XII. 98–108. *La collection Spitzer*. Paris, 1890. 1893. 1895.

¹⁴⁹ SZANA TAMÁS: *Egy amateur naplójából*. Budapest, 1899. 48.

¹⁵⁰ ALPH. MAZE-SENCIER: *Le Livre des Collectionneurs*. Paris, 1885.

¹⁵¹ Ezek közül megemlítünk néhányat: 1870, 1880. San Donato, 1881. Double, 1882. Hamilton-palota, 1890. M. le Comte d'Armaillé stb.

¹⁵² *Catalogue des objets d'art. La collection Double*. Paris, 1881. VII.

¹⁵³ ADOLPH DONATH: *Psychologie des Kunstsammelns*. Berlin, 1911. 124.

¹⁵⁴ PIERRE CABANNE: *Le roman des grands collectionneurs*. Paris, 1961. Németül: *Die Geschichte grosser Sammler*. Bern–Stuttgart–Wien, 1963. 40–68.

¹⁵⁵ N. N.: Richard Wallace. *Művészi Ipar* 1890. V. évf. 194. ÉMILE MOLINIER: *La collection Wallace*. Paris, é. n. *Meubles d'art des Epoques Louis XIV, Louis XV, Louis XVI et Premier Empire des Collections Richard Wallace à Londres*. Paris, é. n. A. L. BALDRY: *The Wallace Collection at Hertford House*. London, 1904.

¹⁵⁶ HUBERT WILM: *Kunstsammler und Kunstmarkt*. München, 1930. 44.

¹⁵⁷ Eredeti és másolat elméleti kérdéseiről a Magyar Képzőművészeti Egyetemen 2004. őszi konferencia és a kiállítás volt, lásd a katalógus tanulmányait: *Eredeti másolat. Balló Ede és XIX. századi magyar kortársainak művészi másolatai a reneszánsz és barokk festészet remekművei után*. Magyar Képzőművészeti Egyetem, Budapest, 2004. szeptember 30.–november 20. Szerk. RÉVÉSZ EMESE.

¹⁵⁸ Bazin egyik nagy szekrényének helyreállításához, kiegészítéséhez készült az IM leltározatlan tervrajza, mely 1888-ból származik. (A szekrény leírása: KLT 3270/6)

¹⁵⁹ VENDE 1926. 6.

¹⁶⁰ SNA Inv. c. 270–300. 63. doboz.

¹⁶¹ SNA Inv. c. 270–300. 63. doboz.

¹⁶² SNA Inv. c. 41. sz. 270–300. 63. doboz.

¹⁶³ A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdek-társainak. Kriz Antalhoz írt levél, 1907. október 16. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte)

¹⁶⁴ SNA Inv. c. 1 fol. 268. 63. doboz.

¹⁶⁵ SNA Inv. c. 270–300. 63. doboz.

¹⁶⁶ SNA Inv. c. 2 fol. 268. 63. doboz.

¹⁶⁷ RADISICS 1910. *MI*, 104.

¹⁶⁸ J.-P. BOUILLON: A Goncourt-ok. In *GONCOURT: A XVIII. század művészete*. Budapest, 1975. 37. 80. jegyzet.

¹⁶⁹ A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdek-társainak. 1908. január 22-én keltezett levélben fordul elő, hogy Bajmócon ne modern rács legyen, hanem az épület stílusában összhangban álló, Marton pozsonyi műlakatos munkája. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

¹⁷⁰ JEDLICSKA 1910. 643.

¹⁷¹ VENDE 1926. 6.

¹⁷² SNA Inv. c. 6. fol. 268. 63. doboz.

¹⁷³ Pálffy halála után írták róla a hozzá közel állók: „...gr. Pálffy János épen azért gyűjtötte a műkinceseket, hogy a hazai művészet és iparnak legyen megfelelő mintája...” (Bernáth Géza zárgondnok, 1916.) „...a bold. Nagyurunk által nagy költséggel és rendkívüli műértelemmel és műérzékkel összehordott műtárgyak egy várható jobb jövőben nálunk a műipari tárgyak gyártásának előmozdítására fognak szolgál-

ni.” (Koderle Emil, jószágigazgató, zárgondnok 1916.) Mindez az 1916-os levélváltás során látott napvilágot. Radisics Jenő ez évben kérvényezte, hogy a királyfai kastély egyik XVI. Lajos-kori bronz karos gyertyatartóját (Királyfai kastély, B. I. Em. 9. sz. zöld szalon, ltsz.: 1299) lemásoltathassa az IM számára. Az örökösök a zárgondnokok felelőssége mellett egyeztek bele. E tárgyban született levélváltás: IM Adattár 1916/89, 1916/97, 1916/125, 1916/129, 1916/157, 1916/207, 1916/315, 1916/338, 1916/339, 1916/363. A rendkívüli (háborús és egyéb) viszonyok miatt azonban a másolat elkészíttetésére nem volt lehetőség, visszaadták a gyertyatartót. IM Adattár 1917/13, 1917/41, 1917/187, 1917/191, 1917/203 ügyszívek. Az idézetek az 1916/89 és 1916/157. sz. ügyszívekből származnak.

¹⁷⁴ Az iparművészeti múzeumok létrejöttéről, a létrehozásukban szerepet játszó semperi elvek szerepéről: *100 Jahre Österreichisches Museum für angewandte Kunst* c. tanulmánykötet. Wien, 1964. GUDRUN CALOV: Museen und Sammler des 19. Jahrhunderts in Deutschland. *Museumskunde* 38. Band, Berlin, 1969. BARBARA MUNDT: *Die deutschen Kunstgewerbemuseen im 19. Jahrhundert*. München, 1974. RAINALD FRANZ: Das System Gottfried Sempers. In *Kunst und Industrie*. Szerk. HANNA EGGER, RAINALD FRANZ, KATHRIN POKORNY-NAGEL. Museum für angewandte Kunst, Wien, 2000. 41–50.

¹⁷⁵ Semper elképzeléseihez hasonló vonások Pulszky Ferenc munkásságában – részletesebben kifejtve: HORVÁTH HILDA: Pulszky Ferenc és az iparművészeti mozgalmak. In *Pulszky Ferenc (1814–1897) emlékére*. Szerk. LACZKÓ IBOLYA, SZABÓ JÚLIA. Budapest, 1997. 70–74.

¹⁷⁶ Számos példát hozhatnánk, amikor az Iparművészeti Múzeumot alapító elképzelésekben, majd a kiállítási koncepcióban a mintaadás gondolata fejeződik ki. Ez esetben csupán egy másik jeles műgyűjtő, Ipolyi Arnold hagyatékának bemutatására (1887) utalunk és e kollekció vezérelvére. Gyűjtésének sajátos jellege volt: minthogy a régi emlékeket tanulmányozta, számos olyan emléket is gyűjtött, mely „tanész-köz” jelleggel bírt – az utódok számára. A Magyar Iparművészet Múzeum és Társulat ügyei. *Művészeti Ipar*, 1887. II. évf. 180–183.

¹⁷⁷ ADOLPH DONATH: *Technik des Kunstsammelns*. Berlin, 1925. 61. Bode szerepéről a továbbiakban: ERNST SIEBEL: *Der grossbürgerliche Salon 1850–1918. Geselligkeit und Wohnkultur*. Berlin, 1999. 232–251.

¹⁷⁸ VÖ. THOMAS W. GAEHTGENS: *Die Berliner Museuminsel im Deutschen Kaiserreich*. München, 1992. 45–52. PETER-CLAUS SCHUSTER: Bode als Problem. In *Wilhelm von Bode als Zeitgenosse der Kunst. Zum 150. Geburtstag*, Ausstellung-Katalog. Nationalgalerie, Berlin, 9. Dezember 1995 bis 25. Februar 1996. 14.

¹⁷⁹ LUDWIG BALDASS: Glück Frigyes képgyűjteménye. *Ars Una* 1924. I. évf. 8–9. sz. 291–308.

¹⁸⁰ A francia állam 1843-ban vásárolta meg a gyűjteményt és palotát, ez a mai Musée de Cluny. Az Hôtel de Cluny katalógusát ismerhette gr. Pálffy János is: EDMOND DU SOMMERARD: *Catalogue et description des objets d'art de l'antiquité, du moyen âge et de la renaissance, exposés au musée, des thermes et de l'hôtel de Cluny*. Paris, 1877. A. Du Sommerard tevékenysége hatott más gyűjtőkre is, lásd: SVEN KUHAU: Leben mit der Kunst. Kunstgewerbesammler und ihre Interieurs. In *Glück, Leidenschaft und Verantwortung. Das Kunstgewerbemuseum und seine Sammler*. Kunstgewerbemuseum, Berlin, 1996. 7–10.

¹⁸¹ IM Adattár 1909/352 ügyszíve – Radisics Jenő levele.

¹⁸² Válogatás a bajmóci vár és uradalom irodalmából: BENCZÚR 1847. 433–435. HUNFALVY JÁNOS-ROHBOCK LAJOS: *Magyarország és Erdély eredeti képekben*. II. kötet Darmstadt, 1860. 139. (reprint Budapest, 1987.) 139. KEVEHÁZY: Felvidéki képek II. Bajmócvár, Nyitra megyében. *Hazánk s a külföld* 1867. III. évf. 32. sz. 504–505. LUPPA, 1860. 644–645. Képek Corvin János életéhez. *VU* 1895. XLII. évf. 4. sz. 54. Nyitra vármegyéből. *VU* 1899. XLVI. évf. 29. sz. 480–482. N. N. 1900. 688. OMM 1887–1901, V. kötet 272. GUSTAV EBNER: *Geschichtliches und Sagenhaftes über 25 Burgen Ungarns*. Budapest, 1911. 6–10. SZERÉMI-ERNYEY 1912. I. kötet 672–695. CSÁNYI 1914, 33–35. VARIJ ELEMÉR: *Magyar várak*. Budapest, 1933. 14–16. L'UDOVIT JANOTA: *Slovenské hrady*. Bratislava, 1935. I. kötet 65–75. Kiállítási vezető: MALEČKA-REMIŠOVÁ 1989, *Múzeum Bojnice (Kisérő)* Bojnice, 1990. KATARINA MALEČKOVÁ: *Schloss Bojnice* (több nyelven) Bojnice, 1999.

¹⁸³ Pálffy Pál nádor a vár fedésére 100 ezer zsindelety rendelt, lásd: R. VÁRKONYI ÁGNES: *Pelikán a fiatal*. Budapest, é. n. 22–23.

¹⁸⁴ BENCZÚR 1847. 434.

¹⁸⁵ Átalakítás előtti formáját lásd: LUPPA 1860. 644–645. *Brodzsky Sándor*: Bajmóci régi vár, 1856. (olajfestmény) In *Bojnice*. Szerk. JÁN KOVÁČ. 1967. 98.

¹⁸⁶ Pálffy Pál nádor levelei (1644–1653) Pálffy Pál levelei Batthyány Ádámhoz és Borbálához. (Régi magyar történelmi források) Összegyűjtötte: S. LAUTER ÉVA. Budapest, 1989. 13.

¹⁸⁷ Hubert Józsefről: N. N.: Hubert József. *Építő Ipar* 1916. 10. sz. 55. N. N.: Hubert József. *Művészet* 1916. XV. évf. 32. SISA JÓZSEF: Gottfried Semper és Magyarország. *Művészettörténeti Értesítő* 1985. XXXIV. évf. 1–2. sz. 4. SISA 1993. 73.

¹⁸⁸ HODÁL–MENCLOVÁ 1956. 77.

¹⁸⁹ A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdek-társainak. Hubert Józsefhez írott Pálffy-levelek, 1907–1908. HHSa (Dr. Martin Pálffy letéte)

¹⁹⁰ Levelezésében szerepel a francia mester, lásd: HODÁL–MENCLOVÁ 1956. 106. 46. jegyzet.

¹⁹¹ A pontos építészeti elemzés, az átépítés menetének részletezése megtörtént. Ezúttal már csak a sa-játságokra és különösen azokra a tényekre, vonásokra utalunk, melyek a műgyűjtéssel, a gyűjtemények itteni elhelyezésével kapcsolatosak. Az épület különböző részeivel kapcsolatban számos gótikus épít-ményt emlegetnek, de elsősorban Közép- és Dél-Franciaország gótikus építészetét: Pierrefonds, Carcassone várait, az avignoni pápai palotát, Amboise kastélyát stb. Pálffy a nürnbergi víztorony némely részletét is igyekezett volna felhasználni, erre azonban nem került sor. – A pozsonyi kir. tekintetes Tör-vényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdek-társainak. Pálffy levelei: 1908. január 17., március 17. HHSa (Dr. Martin Pálffy letéte).

¹⁹² SISA JÓZSEF: *Kastélyépítészet Magyarországon Ybl Miklós korában*. In *Ybl Miklós építés z (1814–1891)* Szerk. KEMÉNY MÁRIA–FARBÁKY PÉTER. Budapest, 1991. 147–148. SISA 1993. 74.

¹⁹³ „ober die sem Tische eine Photographie unter Glas eingefasst – Schloss Kreuzenstein –” SOA Vel’kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz. XXII. fasc. 136. Num. 25.

¹⁹⁴ JOHANN PAUKERT: *Kreuzenstein. Historisch-topographische Skizze*. Wien, 1899. 40–43.

¹⁹⁵ FORSTER 1905. I. kötet 51.: Pálffy gróf 1889-ben kezdte a „helyreállítást”, a belső vár restauráció-ja 1902 végéig: 1 885 000 koronába került, külső vár északkeleti részének 1901 óta folyamatban lévő helyreállítása 405 000 korona költséggel van előirányozva.

¹⁹⁶ OMM 1887–1901. V. kötet 272.

¹⁹⁷ A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdek-társainak. 36. HHSa (Dr. Martin Pálffy letéte).

¹⁹⁸ Az egykori berendezésről, műtárgyakról képet alkothatunk a folyóiratokban publikált fényképek, az Iparművészeti Múzeumban őrzött archív fotók, diák és – minthogy Bajmóc ingóságairól nem maradt fenn Radisics Jenő kézirata – egy 1921-ben készített, az árverések előtt összeállított német kéziratos lel-tárból, mely azonban hiányos.

¹⁹⁹ Füzerradványi kastélyenterőokról és a kastélyról lásd az *Ars Hungarica* 1999. XXVII. évf. 1. szá-mának tanulmányait: SISA JÓZSEF: A füzerradványi kastély. 5–78. SIMON ZOLTÁN: Adalékok a füzerrad-ványi kastély korai történetéhez. 79–92. KOPPÁNY TIBOR: A füzerradványi kastély a 17. században. 93–96. HORVÁTH HILDA: Füzerradványi kastélyenterők. 97–110.

²⁰⁰ A pozsonyi levéltárban megvan az a levél, mely Heinrich Müller Josef Einspinner és Leopold Schadler címét közli – kelt: 1894. július 18. – SNA Inv. c. 2. fol. 268. 63. doboz.

²⁰¹ Képe: IM Adattár FLT 603, DLT 281. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 138. 135. kép.

²⁰² VOIT 1993. 157. (Budapest, 1943. 139. kép).

²⁰³ VOIT 1993. 166. (idézet).

²⁰⁴ Andreas Colli, Innsbrucki állami műipariskolai tanár, műbútorgyár tulajdonos cége.

²⁰⁵ A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdek-társainak – megemlített levelek kelte: 1907. november 6., december 16. HHSa (Dr. Martin Pálffy letéte).

²⁰⁶ Waldo Thomas Story (1855–1915) amerikai származású szobrász, elsősorban portrékat készített. Apja, Story William (1819–1895) szintén szobrász, aki fia születése évétől, 1855-től Rómában élt. Való-színű itt ismerte meg W. T. Storyt gr. Pálffy János.

²⁰⁷ *Nyitra Vármegye. Magyarország Vármegyéi és Városai*. Szerk. DR. SZIKLAY JÁNOS és DR. BO-ROVSKY SAMU. Budapest, 1899. 125.

²⁰⁸ Oberer Schloss, VII. tétel. SOA Vel’kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136. Num. 25. Elárverezve: Praha, 1924. 29. 183. sz.

²⁰⁹ Ferdinand Barbedienne (1810–1892) francia szobrász és bronzműves, aki bronzöntő műhelyében antik és reneszánsz szobrokat reprodukált, nagy mennyiségben és különböző méretben. Évenként kiadott katalógusai tájékoztattak műveiről.

²¹⁰ Képe: IM Adattár FLT 25896. Közölve: RADISICS 1910. *A Ház*, 138.: Feljárt a toronyba. Elárverezve: Praha, 1924. 29. 182. tétel VII. tábla. – Barbedienne ugyanilyen lantos fiú szobra a Musée d’Orsay kiállításán látható. Ebben a méretben igen ritka: Laure de Margerie szíves közlése.

²¹¹ Magyar nyelvű összeírás, vélhetően az 1920-as évek elejéről; Arcképes terem 223. tétel. SOA Vel’kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136. Elárverezve: Praha, 1924. 29. 185. tétel. VI. tábla.

²¹² IM Itsz.: 52.3873. Eredeti leírása: Adattár KLT 369/B–45. Képe: NLT 1126, FLT 1098. Közölve: RADISICS JENŐ: Az Országos Ráth György Múzeum. *MI* 1906. IX. évf. 57. 58. sz. RADISICS JENŐ: *Az Országos Ráth György Múzeum kalauza. Guide du Musée Georges Ráth*. Budapest, 1906. és 1913. 103. sz.

²¹³ HORVÁTH HILDA: Füzérradványi kastélyenteriorok. *Ars Hungarica* 1999. XXVII. évf. 1. sz. 100.

²¹⁴ MALEČKA–REMIŠOVÁ 1989. 40.

²¹⁵ L’UBICA POHLOVÁ et al.: *Bajmóci (Bojnice) Múzeum. Kiállítás-kísérő*. Múzeum Bojnice, 1987. 6.

²¹⁶ RADISICS 1910. *MI*, 106.

²¹⁷ Képe: IM Adattár FLT 25908.

²¹⁸ RADISICS 1910. *MI*, 106.

²¹⁹ Képe: IM Adattár FLT 25904. Közölve: RADISICS 1910. *A Ház*, 142.

²²⁰ Képe: IM Adattár FLT 25899, 25900, DLT 285. VOIT 1943. 110. kép.

²²¹ A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdek-társainak. – A kivonatolt levelezés szerint Pálffy 1907. augusztus 22–25-ei utolsó találkozásuk alkalmával adott megrendelést a cégnek a disporitorium mennyezetének elkészítésére, amit 1908-ban szállítottak. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

²²² HODÁL–MENCLOVÁ 1956. 110. 76. jegyzet – levéltári adatokra hivatkozva.

²²³ Képek: IM Adattár: Dolgozószoba, keleti falburkolattal, spanyol kabinetszekrényekkel – FLT 25902, Dolgozószoba (más nézetből) – FLT 25903, DLT 286

²²⁴ HODÁL–MENCLOVÁ 1956. 110. 76. jegyzet és 88.

²²⁵ Hunyady Saal, XI. tétel. SOA Vel’kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136. Num. 25. Képe: IM Adattár FLT 23836, DLT 287.

²²⁶ N. N. 1900. 688. Dr. Ján Novák: *Bojnice a ich okolie*. Brno, 1922. 59. kép.

²²⁷ „zwölf hohe venezianische Lehnstühle – aus dem Palais Doge” – Hunyady Saal, XIX. tétel, 15. SOA Vel’kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136. Num. 25.

²²⁸ N. N. 1900. 688.

²²⁹ Hunyady Saal, XXVII. tétel. SOA Vel’kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136. Num. 25. Képe: IM Adattár FLT 25548, DLT 277. Közölve: *MI* 1910. XIII. évf. 136. 133. kép.

²³⁰ Speise-Saal. SOA Vel’kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136. Num. 25.

²³¹ SZEREM–ERNYEY 1912. I. kötet XV. – Bajmóc várából ágyúkat vittek el.

²³² Áttekintés néhány tárgyról: PAVOL VALACHOVIČ: Zbrane z páfiovskej zbierky v Historickom múzeu SNM. In Bojnice 2000. 41–45.

²³³ N. N. 1900. 688.

²³⁴ *Főúri ősgalériák, családi arcképek* c. katalógus (Budapest, 1988.) tanulmányai: MOJZER MIKLÓS: Az ősgaléria – mint egykori és mai kiállítás. 9–12. GALAVICS GÉZA: Barokk családfák és genealógiák. 22–25. CENNERNÉ WILHELM GIZELLA: A portré és a magyar nemesi társadalom. 26–34.

²³⁵ Kiállítva: *Gróf Ján Pálffy ako zberateľ* c. kiállításon, Múzeum Bojnice, 1998. Őrzési helye: SNM Červený Kameň. Itsz.: O 291. A többi festmény sorsát, őrzési helyét egyelőre nem ismerjük.

²³⁶ PEREGRINY 1909. Bajmóc, 27. 43. sz. (Megjegyzendő, hogy a festmények leírását, eredeti helyét minden tételnél közli.)

²³⁷ REISZIG 1904. 704.

²³⁸ Brožík, Václav (1851–1901) cseh történelmi és életképfestő. A prágai és drezdai akadémia növendéke volt, 1873-tól K. Piloty műtermében dolgozott, 1876-tól Párizsban élt. Munkácsyval közeli kapcsolatban. 1893-ban lett a prágai akadémia tanára. A historizmus szellemében alkotott műveit a kosztümök és enteriorok valóságghú ábrázolása jellemzi.

²³⁹ Állítólag később a cseh állam eladta, jelenlegi helyét nem ismerjük. Képe: IM Adattár FLT 2458, DLT 278.

²⁴⁰ A bajmóci vár tulajdonát képező festményekből nem kerültek művek a Szépművészeti Múzeumba.

²⁴¹ PEREGRINY 1909. Bajmóc, 21. 25. sz.

²⁴² PEREGRINY 1909. Bajmóc, 13–14. 3. sz. – Értéke 40 000 Korona. Kimutatás azon vári tárgyakról, amelyek az 1923. év május hó 15., 16. és 17. napján foganatosított leltározás alkalmával meg nem találtak vagy hasznavehetetlennek bizonyultak. Közte: 132. Olajfestmény „Giorgi Vasari” 1570 – 1 db elégett (feltehetően az egyetlen Vasariról volt szó.) SOA Vel’kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136.

²⁴³ PEREGRINY 1909. Bajmóc, 20. 22. sz.

²⁴⁴ GEREVICH 1913. február 8.

²⁴⁵ PEREGRINY 1909. Bajmóc, 31. 56. sz.

²⁴⁶ COLASANTI–GEREVICH 1912. 166–167. GEREVICH 1913.

²⁴⁷ Eredetileg az orangerie-szárnyban. Oltárkép: középpütt Madonna a gyermekkel, jobbján Szt. Jakab(?). Szt. Jeromos, balján Keresztelő és Alamizsnás Szt. János, predellán különféle szentábrázolások. Az egyes alakok felül csúcsíves, alul bolthajtásos fülkében nyertek elhelyezést. Háttér aranyozott, eredetileg faragott és aranyozott gótikus keretben, mely ma már nincsen meg. Egykori értéke 48 000 Korona. – PEREGRINY 1909. Bajmóc, 13. 2. sz.

²⁴⁸ BARBORA GLOCKOVÁ: Bojnicky oltár. In *Gróf Ján Pálffy ako zberateľ*. SNM, Múzeum Bojnice, 1998. 22–44.

²⁴⁹ FÉNYES 1851. 103–104. Franz von Meissl: *Bozin, Bazin, Pösing, Bösing. Königl. Freistadt im Comitate Pozsony am Fusse der kleinen Karpaten*. Tyrnau, 1902. 14. MÁLNÁSI 1933. 8.

²⁵⁰ MÁLNÁSI 1933. 13. 24–26.

²⁵¹ Képe: IM Adattár FLT 25912, 25913, DLT 225.

²⁵² IM Adattár KLT 3270/11 – Bazini vár: XXVI. A. Földszint. Levéltár. 431. Képe: FLT 25912, 25913, DLT 225.

²⁵³ IM Adattár 3270/3 és 3270/4 – Bazini vár: XXVI. A. Földszint. Levéltár. 415. és 416. Az egyik, a 415. sz. Képe: FLT 25913, DLT 225.

²⁵⁴ IM Adattár KLT 3270/5–6–7–8 – Bazini vár: XXVI. A. Földszint. Levéltár. 420., 421., 422., 423. Az egyik, a 421. sz. eredeti rajza (1888) IM Adattár ltsz. nélkül. 422/A: Elárverezve: Praha 1924, 36. 237. sz.

²⁵⁵ IM Adattár KLT 3274/1 – Bazini vár: V. B. I. Em. Régi hálószoba. 500. Képe: FLT 25911, 25917, DLT 226.

²⁵⁶ RADISICS 1910. *MI*, 107.

²⁵⁷ ELISABETH SCHEICHER: *Die Kunst- und Kunstkammern der Habsburger*. Wien–München–Zürich, 1979. 12.

²⁵⁸ Alapvető irodalom: JULIUS VON SCHLOSSER: *Die Kunst- und Wunderkammern der Spätrenaissance*. Braunschweig, 1978. Továbbá: *Wunder kann man sammeln*. Szerk. Georg Laue. München, 1999. Horst Bredekamp: *Antikensucht und Maschinenglauben. Die Geschichte der Kunstkammer und die Zukunft der Kunstgeschichte*. Berlin, 2002. Philipp Blom: *Sammelwunder; Sammelwahn. Szenen aus der Geschichte einer Leidenschaft*. Frankfurt am Main, 2004. – további irodalommal. Magyarországi vonatkozásokkal: *Schätze und Visionen. 1000 Jahre Kunstsammler und Mäzene. Die Geschichte einer Leidenschaft*. Kiállítási katalógus, Graz, 1. Juni bis 30. September 1996.

²⁵⁹ IM Adattár KLT 3275/4 – Bazini vár: VI. B. I. Em. Nagy szalon. 556 és 577. Képe: FLT 25916.

²⁶⁰ IM Adattár KLT 3277/3 – Bazini vár: VIII. B. I. Em. Kis szalon. 679. Elárverezve: Pistany, 1924. 61. 311. sz.

²⁶¹ Pozsony Vármegye 1904. 214–215.

²⁶² IM Adattár KLT 3275/3 – Bazini vár: VI. B. I. Em. Nagy szalon. 548. Képe: FLT 25916 Elárverezve: Praha, 1924. 36. 235. sz. IX. tábla.

²⁶³ IM Adattár KLT 3276/22 – Bazini vár: VII. B. I. Em. Irószoba. 634. Elárverezve: Pistany, 1924. 61. 310. sz.

²⁶⁴ IM Adattár KLT 3277/1 – Bazini vár: VIII. B. I. Em. Kis szalon. 675. Elárverezve: Praha, 1924. 38. 255. sz. XI. tábla.

²⁶⁵ IM Adattár KLT 3275/2 – Bazini vár: VI. B. I. Em. Nagy szalon. 547. Képe: FLT 25915.

²⁶⁶ IM Adattár KLT 3270/2 – Bazini vár: XXV. A. Földszint. Levéltári folyosó. 413.

²⁶⁷ IM Adattár KLT 3276/14 – Bazini vár: VII. B. I. Em. Irószoba. 614.

²⁶⁸ IM Adattár KLT 3277/2 – Bazini vár: VIII. B. I. Em. Kis szalon. 677. Képe: FLT 25914.

²⁶⁹ IM Adattár KLT 3283/109 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2016.

- ²⁷⁰ IM Adattár KLT 3283/43 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 1950. Elárverezve: Wien, 1924. 24. 122. sz.
- ²⁷¹ IM Adattár KLT 3283/110 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2017. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 99. 110. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 2662.
- ²⁷² IM Adattár KLT 3283/94 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2001.
- ²⁷³ IM Adattár KLT 3277/7 – Bazini vár: VIII. B. I. Em. Kis szalon. 692.
- ²⁷⁴ IM Adattár KLT 3283/45 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 1952.
- ²⁷⁵ IM Adattár KLT 3276/24 – Bazini vár: VII. B. I. Em. Irószoba. 671.
- ²⁷⁶ IM Adattár KLT 3283/38 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 1945. Elárverezve: Wien, 1924. 24–25. 124. sz. és kép.
- ²⁷⁷ IM Adattár KLT 3283/39 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 1946. Elárverezve: Wien, 1924. 23. 114. sz. és kép.
- ²⁷⁸ IM Adattár KLT 3283/105 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2012. Elárverezve: Praha, 1924. 35. 229. sz.
- ²⁷⁹ IM Adattár KLT 3283/104 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2011.
- ²⁸⁰ IM Adattár KLT 3283/97 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2004.
- ²⁸¹ IM Adattár KLT 3283/107 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2014.
- ²⁸² IM Adattár KLT 3283/98 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2005.
- ²⁸³ IM Adattár KLT 3283/101 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2008.
- ²⁸⁴ IM Adattár KLT 3283/102 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2009.
- ²⁸⁵ IM Adattár KLT 3283/95 – Bazini vár: B. I. Em. Ezüstkamra. 2002.
- ²⁸⁶ RADISICS 1910. *A Ház*, 136.
- ²⁸⁷ A festményekről, grafikákról az ismertetést dr. Peregriny János 1909-ben megjelent összeállítása és dr. Térey Gábor katalógusa (Budapest, 1913.) nyomán készítettük, az akkori attribúciók szerint, ugyanakkor több képek közülük más az attribúciója.
- ²⁸⁸ RADISICS 1910. *MI*, 125. – Radisics Jenő egy francia szolás nyomán nevezte így a pozsonyi palota gyűjteményét. A palota berendezéséről: HORVÁTH HILDA: Gróf Pálffy János (1829–1908) pozsonyi palotájának berendezése. *Ars Hungarica* 1996/2. 189–206.
- ²⁸⁹ ŽELMÍRA GRAJCIAROVÁ–JURAJ HAVLÍČEK: *Pálffyho Palác*. Bratislava, 1989. 50.
- ²⁹⁰ ORTVAY 1905. 304. Képe közölve rövid leírással: JÜLIUS CMOREJ–MIKULÁŠ GAŽO: *Pressburg – Pozsony – Bratislava 1883–1919*. Bratislava, 1991. Uo. 47. 28. kép. Uo. 47. 28. kép: korábbi Pálffy-palota (tkp. Wachtler-palota, Ventur utca) Pozsonyban: 1747-ben épült, díszes főbejárat katonai tróféákkal. – KÖH pozitív: 4842, 4846).
- ²⁹¹ ORTVAY 1905. 297.
- ²⁹² A csarnokelöttéről nem maradt fenn fénykép, de a tárgylista alapján fogalmat alkothatunk az itt lévő műalkotásokról is, továbbá az 1920-as években kiadott árverési katalógusok képeket közölnek néhányukról. Jellegzetes néhány bronzszobor (görög feliratos kentaur szobrok, kisleány mellszobor) és különösen egy márványtalpon álló bronz szoborcsoport (két nőalak gyümölcscsel és virággal telt edényt tart, a XIX. század elejéről: IM Adattár KLT 3240/9 – Pozsonyi palota: Földszint. XI. Előcsarnok. Ált. lelt. 16–19. lap. ltsz.: 25. Elárverezve: Wien, 1924. 16. 75. sz. és kép.). Emellett pedig még igen jelentős az a bronzdíszítményekkel ékes, hajlítot körvonalú, mahagóni álló óra, melynek szekrénye a XVIII. század késő barokk ízlésében készült. (IM Adattár KLT 3240/1 – Pozsonyi palota: Földszint. XI. Előcsarnok. – Ált. lelt. 16–19. lap. ltsz.: 11. Elárverezve: Praha, 1924. 31. 197. sz. VIII. tábla.) Mindkét utóbbi műalkotás francia földről származott.
- ²⁹³ IM Adattár KLT 3250/5 – Pozsonyi palota: I. Em. XX. Toilette-szoba. Ált. lelt. 69–73. lap. 21. Képe: FLT 25929. Elárverezve: Praha, 1924. 29. 180. sz. V. tábla.
- ²⁹⁴ IM Adattár KLT 3249/4 – Pozsonyi palota: I. Em. XIX. Hálószoba. Ált. lelt. 65–68. lap. 6. Kőszeghy: Pozsony, palota. Képe: FLT 11798, 23872, 25929, DLT 205. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 120. 119. kép.
- ²⁹⁵ IM Adattár KLT 3247/22 – Pozsonyi palota: I. Em. XVII. Fogadószoba. Ált. lelt. 50–58. lap. 28. Képe: FLT 5732, DLT 223. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 135. 129. kép. Elárverezve: Wien, 1924. 19. 105. sz. és kép.
- ²⁹⁶ A kis szalonban az ablak felőli oldalon párban, mindkét sarokban egy-egy rokokó konzol állt: az egyik XV. Lajos kori, a másik ennek másolata. (IM Adattár KLT 3247/1 – Pozsonyi palota: I. Em. XVII.

Fogadószoba. Ált. lelt. 50–58. lap. 1. Képe: FLT 25925. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 114. 113. kép.) Bizonyára a koncepció része volt a másolat készítése, hogy párban, szimmetrikusan álljanak.

²⁹⁷ Képe: IM Adattár FLT 25918.

²⁹⁸ Képe: IM Adattár FLT 25924, DLT 220. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 116. 115. kép.

²⁹⁹ IM Adattár NLT 1089.

³⁰⁰ IM Adattár KLT 3244/10. – Ált. lelt. 38–41. lap. Ltsz: 48. Képe: NLT 1089, FLT 25921, 25922, 25925, DLT 202. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 114. 113. kép (a képen hátul látható).

³⁰¹ A szalonok elemzésében nagy segítségemre volt: ERNST SIEBEL: *Der grossbürgerliche Salon 1850–1918. Geselligkeit und Wohnkultur* (Berlin, 1999.) c. könyve, mely sokféle aspektusból tárgyalja a fogadótermek szerepét, korabeli funkcióját, sajátosságait – igaz, elsősorban a nagypolgárság lakáskultúráján keresztül.

³⁰² IM Adattár KLT 3247/2 – Ált. lelt. 50–58. lap. Ltsz: 3. Képe: FLT 25925, 25926. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 114. 113. kép. Elárverezve: Wien, 1924. 18. 92. sz.

³⁰³ IM Adattár KLT 3247/15 – Ált. lelt. 50–58. lap. Ltsz: 19. Képe: FLT 25925, 25926. RADISICS 1910. *MI*, 114. 113. kép. Elárverezve: Wien, 1924. 17. 85. sz. és kép.

³⁰⁴ IM Adattár KLT 3247/24 és 3247/28 – Ált. lelt. 50–58. lap. Ltsz: 33. 43. Képük: FLT 25925, 25926. Közölve: Radisics 1910 *MI*, 114. 113. kép. Elárverezve 33. sz.: Wien, 1924. 19. 100. sz.

³⁰⁵ IM Adattár KLT 3242/14 – Pozsonyi palota: I. Em. XIII. Ebédlő. Ált. lelt. 25–33. lap. Ltsz: 17, 18, 19. 20. Képe: FLT 25918. Elárverezve: Praha, 1924. 36. 243. sz. X. tábla.

³⁰⁶ Különböző gyűjteményekből a közelmúltban került elő ehhez a kelengyeladához hasonló pár, ám az asztal típusa, az egykori Seilliére gyűjteményben levővel (lásd: Seilliére 1890. 559–560. sz.) megegyezően egyenes lábakon nyugszik, végül is mindkét darab egyazon gyűjteménybe került: Barbara Piazecka-Johnson amerikai gyűjtő kollekcijába. Történetéről lásd: VINCENT NOCE: Mais où les trouvent-ils? Biennale des Antiquaires 1996. *Beaux-Arts* fasc. no. 2. numéro 148. septembre 18–20. XAVIER NARBAITS: Le XVIIe siècle en majesté. La Biennale des Antiquaires à travers les siècles. *L'Oeil* No. 482. septembre–octobre 1996. 54. Analógiákat lásd: PRADÈRE 1989. 104. 1960-ban egy angol lord tulajdonában voltak Pálffyéhoz hasonlatos darabok, lásd: ALBERT GILOU: „Un vrai collectionneur ne devrait avoir que quinze objets” *Connaissance des Arts*, octobre 1960. 67.

³⁰⁷ IM Adattár KLT 3242/3 – Pozsonyi palota: I. Em. XIII. Ebédlő. Ált. lelt. 25–33. lap. Ltsz: 3. Képe: FLT 25918, 25919, DLT 207. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 118. 117. kép. Elárverezve: Pistany, 1924. 64. 327–328. sz. & Praha, 1924. 37. 252. sz.

³⁰⁸ WILLIAMSON é. n., I. kötet 16. tábla. VERLET 1963. 30. 3–4. kép. Analógiákat felsorolja: PRADÈRE 1989. 105–106.

³⁰⁹ IM Adattár KLT 3242/23 – Pozsonyi palota: I. Em. XIII. Ebédlő. Ált. lelt. 25–33. lap. Ltsz: 31. Képe: FLT 25918, 25919, DLT 207. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 118. 117. ábra.

³¹⁰ IM Adattár KLT 3242/11 – Pozsonyi palota: I. Em. XIII. Ebédlő. Ált. lelt. 25–33. lap. Ltsz: 13. Képe: FLT 25919, DLT 207. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 118. 117. kép.

³¹¹ MENYHÁRT GYÖRGY: A bútór fejlődése a XVII. és XVIII. században. *Művészi Ipar* 1894. IX. évf. 23. Néhány a számtalan analógia közül: WILLIAMSON é. n., I. kötet 22. tábla. PIERRE KJELLBERG: *Le Mobilier français. Tome 1. Du moyen Âge à Louis XV*. Paris, 1978. 78. 72. kép.

³¹² IM Adattár KLT 3242/22 – Pozsonyi palota: I. Em. XIII. Ebédlő. Ált. lelt. 25–33. lap. Ltsz: 28. Képe: FLT 25918. Elárverezve: Praha, 1924. 37. 249. sz. V. tábla.

³¹³ Előképe: Nouveaux Dessesins de Meubles et ouvrages de Bronze et de Marqueterie. Inventés et gravés par André Charles Boulle. Közli: PRADÈRE 1989. belső borító.

³¹⁴ IM Adattár KLT 3248/12 – Pozsonyi palota: I. Em. XVIII. Irószoba. Ált. lelt. 59–64. lap. 49. Képe: FLT 25927, 25928. Elárverezve: Praha, 1924. 37. 248. sz. V. tábla.

³¹⁵ VERLET 1963. 33. 3–4–5. kép. A keszthelyi Festetics kastélyból származó példányt jelenleg az IM őrzi, ltsz.: 54.3073. *Barokk és rokokó. Az európai iparművészet stíluskorszakai*. Iparművészeti Múzeum kiállítási katalógus. Szerk. BARDOLY ISTVÁN. Budapest, 1990. Vadászi Erzsébet tárgyleírása, 125. 6. 1. sz. Analógiákat közli: PRADÈRE 1989. 102–103.

³¹⁶ IM Adattár KLT 3248/2 – Pozsonyi palota: I. Em. XVIII. Irószoba. Ált. lelt. 59–64. lap. 6. Képe: FLT 25927, 25928.

³¹⁷ IM Adattár KLT 3248/14 – Pozsonyi palota: I. Em. XVIII. Irószoba. Ált. lelt. 59–64. lap. 85 b. Képe: FLT 25928. Elárverezve: Pistany, 1924. 63. 321. sz.

- ³¹⁸ IM Adattár KLT 3248/7 – Pozsonyi palota: I. Em. XVIII. Irószoba. Ált. lelt. 59–64. lap. 38. Képe: FLT 25927, 25928. Elárverezve: Praha, 1924. 37. 250. sz. X. tábla.
- ³¹⁹ IM Adattár KLT 3248/1 – Pozsonyi palota: I. Em. XVIII. Irószoba. Ált. lelt. 59–64. lap. 1. Képe: FLT 25927. Elárverezve: Praha, 1924. 31. 201. sz. VIII. tábla.
- ³²⁰ IM Adattár KLT 3247/13 – Pozsonyi palota: I. Em. XVII. Fogadószoba. Ált. lelt. 50–58. lap. 16. Képe: FLT 25925, 25926. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 114. 113. kép. Elárverezve: Praha, 1924. 37. 245. sz. X. tábla.
- ³²¹ IM Adattár KLT 3247/21 – Pozsonyi palota: I. Em. XVII. Fogadószoba. Ált. lelt. 50–58. lap. 27. Képe: FLT 5732, 25925, DLT 223. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 114. 113. kép. és 135. 129. kép. 126. Elárverezve: Pistany, 1924. 64. 324. sz.
- ³²² Analógiák: WILLIAMSON é. n., I. kötet 21. tábla. PIERRE GRAND: *Le Mobilier Bouille et les ateliers de l'époque. L'Objet d'Art* No. 266. février 1993. 58. 14. kép.
- ³²³ Idézet: RADISICS 1910. *MI*, 126. Eredeti leírások: IM Adattár KLT 3245/18–19 – Pozsonyi palota: I. Em. XVI. Fogadószoba. Ált. lelt. 42–49. lap. 29–30. Képe: FLT 25923, 25924, DLT 220. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 116. 115. kép.
- ³²⁴ Idézet: RADISICS 1910. *MI*, 126. Eredeti leírás: IM Adattár KLT 3245/3 – Pozsonyi palota: I. Em. XVI. Fogadószoba. Ált. lelt. 42–49. lap. 3. Képe: FLT 25922, DLT 224. Közölve: RADISICS 1910. *A Ház*, 143.
- ³²⁵ RADISICS JENŐ: *Magyar Műkincsek*. Budapest, 1896. I. kötet 17. műmelléklet: Díszszekrény, béka-tekővel borított, sárgarézrel és ónnal s színes fákkal berakott. XVII. sz.
- ³²⁶ IM Adattár KLT 3250/6 – Pozsonyi palota: I. Em. XX. Toiletté-szoba. Ált. lelt. 69–73. lap. 22. Képe: FLT 5761, 25929, 25931, DLT 212. Közölve: RADISICS 1910. *A Ház*, 147. RADISICS 1910. *MI*, 121. 121. kép. 125.
- ³²⁷ Vereteihez hasonló darabok: VERLET 1987. 365. 374–377.
- ³²⁸ IM Adattár KLT 3250/8 – Pozsonyi palota: I. Em. XX. Toiletté-szoba. Ált. lelt. 69–73. lap. 23. – Képe: FLT 5761, 25929, DLT 212. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 121. 121. kép.
- ³²⁹ Analógiák: OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. I. kötet 252. 4. 6. 24. – 4. 6. 26. kép. VERLET 1987. 41. 32. kép.
- ³³⁰ IM Adattár 3244/5 – Pozsonyi palota: I. Em. XV. Belépőszoba. Ált. lelt. 38–41. lap. 14. Képe: FLT 5733, 25930, DLT 211. Közölve: RADISICS 1910. *A Ház*, 147. RADISICS 1910. *MI*, 139. 137. kép. és 126.
- ³³¹ Analógia: FRANCIS J. B. WATSON: *Le Meuble Louis XVI*. Paris, 1963. 50. kép. VERLET 1987. 198. 226. kép. PRADÈRE 1989. 290. 321. és 322. kép.
- ³³² IM Adattár KLT 3247/36 – Pozsonyi palota: I. Em. XVII. Fogadószoba. Ált. lelt. 50–58. lap. 113. Képe: FLT 5732, DLT 223. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 135. 129. kép.
- ³³³ WILLIAMSON é. n., II. kötet 48. tábla. Árverésen: *Catalogue of 18th Century French Furniture, Clocks and Works of Art. Part I. From the Collection of the Late Rene Fribourg*. Sotheby and Co. London, 1963. 67. 176. kép. OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. I. kötet 179. 3. 7. 4. – 3. 7. 5. kép. VERLET 1987. 279. 308–310. kép. *Un ameublement à la mode en 1802. Le Mobilier du Général Moreau*. Szerk. JEAN-PIERRE SAMOYAULT–COLOMBE SAMOYAULT-VERLET. Musée national du château de Fontainebleau. 16 juin–14 septembre 1992. 42. 33. sz. KJELLBERG, 1997. 288–289.
- ³³⁴ IM Adattár KLT 3249/12 – Pozsonyi palota: I. Em. XIX. Hálószoba. Ált. lelt. 65–68. lap. 49. KÖSZEGHY: Pozsony, palota. Képe: FLT 11798, 23872, 25929, DLT 205. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 120. 119. kép. és 126.
- ³³⁵ OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. I. kötet 194. 3. 12. 2. sz. VERLET 1987. 110. 131. kép. Lásd még: KJELLBERG 1997. 284–285.
- ³³⁶ A két gyűjtemény közötti hasonlóságot említi a Pálffy-képtár megnyitása kapcsán PREUX 1913. 195.
- ³³⁷ GEREVICH 1913. február 8.
- ³³⁸ IGNAZIO FUMAGALLI: *Scuola di Lionardo da Vinci in Lombardia*. Milano, 1811. XXIV. tábla – hivatkozik rá: LEDERER SÁNDOR: A Szépművészeti Múzeum olasz mesterei. *Művészet* 1907. VI. évf. 402.
- ³³⁹ A képeretéről WILHELM BODE: *Bilderrahmen in alter und neuer Zeit*. *Pan*, 1898. 4. Jg. Heft 4, 243–256.
- ³⁴⁰ IM Adattár KLT 3251/19 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. II. láda. Ált. lelt. 4–5. lap. 10. Elárverezve: Wien, 1924. 8. 20. sz. és kép. IM Adattár KLT 3251/46 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. III. láda. Ált. lelt. 6–8. lap. 28. Elárverezve: Wien, 1924. 8–9. 21. sz. és kép. IM Adattár KLT 3251/42 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. III. láda. Ált. lelt. 6–8. lap. 24. Elárverezve: Wien, 1924. 25. 125. sz. és kép.

³⁴¹ IM Adattár KLT 3251/41 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. III. láda. Ált. lelt. 6–8. lap. 23. Elárverezve: Wien, 1924. 11. 43. sz. és kép.

³⁴² IM Adattár KLT 3251/30 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. III. láda. Ált. lelt. 6–8. lap. 12. Elárverezve: Wien, 1924. 23. 115. sz. és kép.

³⁴³ IM Adattár KLT 3251/18 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. II. láda. Ált. lelt. 4–5. lap. 8. Elárverezve: Wien, 1924. 24. 123. sz. és kép.

³⁴⁴ IM Adattár KLT 3251/39 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. III. láda. Ált. lelt. 6–8. lap. 21. Elárverezve: Wien, 1924. 11. 41. sz. és kép.

³⁴⁵ IM Adattár KLT 3251/37 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. III. láda. Ált. lelt. 6–8. lap. 19. Elárverezve: Wien, 1924. 24. 120. sz. és kép.

³⁴⁶ IM Adattár KLT 3251/17 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. II. láda. Ált. lelt. 4–5. lap. 6. b. Elárverezve: Wien, 1924. 25–26. 131–132. sz. IM Adattár KLT 3251/16 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. II. láda. Ált. lelt. 4–5. lap. 6. a. Elárverezve: Wien, 1924. 26. 135. sz. és kép. IM Adattár KLT 3251/14 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. II. láda. Ált. lelt. 4–5. lap. 4. Elárverezve: Wien, 1924. 26. 133–134. sz. és kép. IM Adattár KLT 3251/11 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. II. láda. Ált. lelt. 4–5. lap. 1. Elárverezve: Wien, 1924. 26. 135. sz. és kép.

³⁴⁷ IM Adattár KLT 3251/13 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. II. láda. Ált. lelt. 4–5. lap. 3.

³⁴⁸ IM Adattár KLT 3254/1 – Pozsonyi palota: Főpénztár. Falí vasszekrény. Ált. lelt. 25–27. lap. 1. KŐSZEGHY: Pozsony, palota. Képe: FLT 25581, DLT 215. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 136. 131. kép.

³⁴⁹ IM Adattár KLT 3251/28 – Pozsonyi palota: Ezüstnemű. III. láda. Ált. lelt. 6–8. lap. 10. KŐSZEGHY: Pozsony, palota. Képe: FLT 25581, DLT 215. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 136. 132. kép. Elárverezve: Wien, 1924. 12. 46. sz. és kép.

³⁵⁰ IPOLYI ARNOLD: *Műtörténeti tanulmányok. Ipolyi Arnold kisebb munkái* IV. kötet. Budapest, 1887. 533.: „Legszebb, sőt remekmű e nemben egy ivó-kehelyszerű kisebb serleg, gr. Mikó Imre tulajdona az erdélyi Muzeumból. Ennek azonban nincs az egész felülete és mezeje beborítva, hanem csak itt-ott egyes virágai vannak gyöngéd átlátszóbb, szép színezetű, de már szintén kifestett ily zománczczal díszítve. Ez úgy látszik, már lemezek közé sincs öntve, hanem egyszerűen, mint a fentebbi kardokon, ki van domborítva. Párját állítólag gr. Pálffy János bírja.”

³⁵¹ IM Adattár KLT 3256/2 – Pozsonyi palota: Főpénztár. – Pénzszekrény. – II. Fekete bőrtáska. Ált. lelt. 31–33. lap. 2. Elárverezve: Wien, 1924. 25. 129. sz. és kép.

³⁵² MÁLNÁSI 1933. 9.

³⁵³ Kápolnája, melynek oltárát Antonio Galli Bibiena (1700–1774) tervezte, megmaradt. GALAVICS GÉZA: Antonio Galli Bibiena in Ungheria e in Austria. *Acta Historiae Artium* Tomus XXX. 1984. 221. és Fig. 44.

³⁵⁴ Lux Kálmán felvételei, 1943 körül, KÖH poz. 63.157, 63.161, 63.162, 63.164, 63.166, 63.168 és Dobos Lajos felvételei, poz. 26.788, 26.789, 26.790, 26.791.

³⁵⁵ GYÖRFFY 1991. 21.

³⁵⁶ VAY SAROLTA: *Régi magyar társasélet*. Magyar Hírmondó. Szerk. STEINERT ÁGOTA. Budapest, 1986. 14. 29.

³⁵⁷ H. BALÁZS ÉVA: Ki volt Rotenstein? *Ars Hungarica* 1987. XV. évf. 2. sz. 133–138.

³⁵⁸ GYÖRFFY 1991. 94.

³⁵⁹ RAPAICS RAYMUND: *Magyar kertek*. Budapest, é. n. 110.

³⁶⁰ FÉNYES 1851. 220.

³⁶¹ PEREGRINY 1909. Királyfa, 48. 99. sz. Elárverezve: Pistany, 1924. 18. 77. sz. Ezenkívül itt volt Jakobey Károly: „II. Rákóczi Ferenc”-képe is – PEREGRINY 1909. Királyfa, 34. 50. sz.

³⁶² PEREGRINY 1909. Királyfa, 83. 229. sz. – Elárverezve: Pistany, 1924. 14. 58. sz.

³⁶³ PEREGRINY 1909. Királyfa, 80. 218. sz. – Elárverezve: Pistany, 1924. 13. 55. sz. IX. tábla.

³⁶⁴ PEREGRINY 1909. Királyfa, 79–80. 213–217. sz. – Elárverezve: Pistany, 1924. 11. 40–43. sz. V. tábla.

³⁶⁵ JEDLICSKA 1871. 244.

³⁶⁶ Az említettek sorrendjében: PEREGRINY 1909. Királyfa, 23. 12. sz., 27. 23. sz., 31. 41. sz., 83. 228. sz.

³⁶⁷ Pozsony Vármegye 1904. 77.

³⁶⁸ PEREGRINY 1909. Királyfa, 70. 180. sz. – Elárverezve: Pistany, 1924. 12. 49. sz. VII. tábla.

- ³⁶⁹ IM Adattár KLT 3297/1 – Királyfai kastély: B. I. Em. Folyosó a két mechanikai ajtó között. 71. és 72. Képe: FLT 25936/3.
- ³⁷⁰ IM Adattár KLT 3297/2 – Királyfai kastély: B. I. Em. Folyosó. 73. Képe: FLT 25936/3.
- ³⁷¹ IM Adattár KLT 3342/9 és KLT 3342/16 – Királyfai kastély: Ezüstkamra. / Kápolnafelszerelés. / 10. és 17.
- ³⁷² RADISICS 1910. *MI*, 108.
- ³⁷³ IM Adattár KLT 3355/1 – Királyfai kastély: I. Em. Porcellánkamra. 1. Lásd: MALEČKOVÁ 1998. 85–89. 64–86. sz. Őrzési helye: SNG, Bratislava, ltsz.: UH 213, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 231, 232, 234, 236, 238, 242, 243, 259, 261, 750, 751, 752.
- ³⁷⁴ REISZIG 1904. 734.
- ³⁷⁵ IM Adattár KLT 3314/19 – Királyfai kastély: B. I. Em. 5. sz. Hálószoba. 802. Képe: FLT 5614, 25951/1, 2, DLT 254, 266. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 123. 123. kép. továbbá 117. 116. kép. Elárverezve: Pistany, 1924. 63. 320. sz. XLV. tábla.
- ³⁷⁶ VOIT 1943, 262.
- ³⁷⁷ HOMÉR LAJOS: *A bútor története*. Budapest, 1947. 245. 1. kép.
- ³⁷⁸ RADISICS 1910. *A Ház*, 136.
- ³⁷⁹ IM Adattár KLT 3319/14 – Királyfai kastély: B. I. Em. Tükör-salon. 1036. Képe: FLT 5851, 11801, 25939, 25940. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 115. 114. kép. RADISICS 1910. *A Ház*, 149. Elárverezve: Wien, 1924. 18. 93. sz. és kép.
- ³⁸⁰ IM Adattár KLT 3317/4 – Királyfai kastély: B. I. Em. 7. sz. Zene-szoba. 914. Elárverezve: Wien, 1924. 18. 88. sz. és kép.
- ³⁸¹ IM Adattár KLT 3319/22 és 3319/23 – Királyfai kastély: B. I. Em. Tükör-salon. 1046. és 1047. Képe: FLT 11801, 25939, 25940. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 115. 114. kép.
- ³⁸² IM Adattár KLT 3300/7 – Királyfai kastély: B. I. Em. Kápolna-Folyosó. 410. Képe: FLT 5613, 25936/2, DLT 261. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 134. 128. kép.
- ³⁸³ IM Adattár KLT 3314/6 – Királyfai kastély: B. I. Em. 5. sz. Hálószoba. 780. Képe: FLT 25951/1, 2, DLT 266. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 123. 123. kép. Vélhetően elárverezve: Praha, 1924. 36. 241. sz.
- ³⁸⁴ JEDLICSKA 1871. 244.
- ³⁸⁵ IM Adattár KLT 3314/14 és 3314/15 – Királyfai kastély: B. I. Em. 5. sz. Hálószoba. 790. és 794. Képe: FLT 25951/1, 2, DLT 266. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 123. 123. kép. Elárverezve: Pistany, 1924. 64. 329/a. és 329/b. sz. XLVI. tábla.
- ³⁸⁶ Pistany, 1924. 334. sz. XLII. és XLIII. tábla.
- ³⁸⁷ IM Adattár KLT 3325/2 – Királyfai kastély: B. I. Em. 9. sz. Zöld-salon. 1299. Képe: FLT 23861, DLT 233. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 112. 111. kép. Elárverezve: Pistany, 1924. 67. 334. sz. XLII–XLIII. tábla.
- ³⁸⁸ Pozsony Vármegye 1904. 77.
- ³⁸⁹ IM Adattár KLT 3318/26 – Királyfai kastély: B. I. Em. Kék-salon. 994. Képe: FLT 25941. Elárverezve: Wien, 1924. 35. 200. sz. és kép.
- ³⁹⁰ IM Adattár KLT 3318/24 – Királyfai kastély: B. I. Em. Kék-salon. 990. Képe: FLT 25941. Elárverezve: Wien, 1924. 36. 211. sz. és kép.
- ³⁹¹ Képe: IM Adattár FLT 25954/1–2.
- ³⁹² IM Adattár KLT 3296/22 – Királyfai kastély: B. I. Em. Főlépcső – Előcsarnok és Főlépcső. 57. 58. Elárverezve: Pistany, 1924. 22. 98. sz. XXIV. tábla; IM Adattár KLT 3296/23 – Királyfai kastély: B. I. Em. Főlépcső – Előcsarnok és Főlépcső. 59. Elárverezve: Pistany, 1924. 22. 97. sz. XXIII. tábla; IM Adattár KLT 3296/24, 25 – Királyfai kastély: B. I. Em. Főlépcső – Előcsarnok és Főlépcső. 60. 61–62; IM Adattár KLT 3297/31 – Királyfai kastély: B. I. Em. Folyosó. 124. Képe: FLT 25936/3. Közölve: RADISICS 1910. *A Ház*, 148. Elárverezve: Pistany, 1924. 22. 96. sz. XXII. tábla; IM Adattár KLT 3297/32 – Királyfai kastély: B. I. Em. Folyosó. 124/a; IM Adattár KLT 3320/7 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/a sz. Ebédli. 1086. 1087. 1088. és 1089. Elárverezve: Praha, 1924. 33. 215. sz.
- ³⁹³ IM Adattár KLT 3325/28 – Királyfai kastély: B. I. Em. 9. sz. Zöld-salon. 1338.
- ³⁹⁴ IM Adattár KLT 3317/11 – Királyfai kastély: B. I. Em. 7. sz. Zene-szoba. 928. Képe: FLT 3999, DLT 268.
- ³⁹⁵ IM Adattár KLT 3319/25 és 3319/26 – Királyfai kastély: B. I. Em. Tükör-salon. 1053. és 1054. Képe: FLT 4007, 11801, 25939, DLT 267. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 113. 112. kép.

³⁹⁶ IM Adattár KLT 3285/1 – Királyfai kastély: A – Földszint. 3. sz. szoba. 76. sz.; IM Adattár KLT 3286/2 – Királyfai kastély: A – Földszint. 19. sz. szoba. 109. 110. 111. sz.; IM Adattár KLT 3306/55 – Királyfai kastély: B. I. Em. Hosszú folyosó. 373. 374. Képe: FLT 25936/1, DLT 238. Elárverezve: Pistany, 1924. 55. 284. sz.; IM Adattár KLT 3314/37 – Királyfai kastély: B. I. Em. 5. sz. Hálószoza. 823. Képe: FLT 25951/1, 2, DLT 266. Közölve: RADISICS 1910. *Mi*, 123. 123. kép; IM Adattár KLT 3295/1 – Királyfai kastély: A – Földszint. Pater-szoza. 1054.

³⁹⁷ IM Adattár KLT 3314/45 – Királyfai kastély: B. I. Em. 5. sz. Hálószoza. 831 és 832.

³⁹⁸ IM Adattár KLT 3284/6 – Királyfai kastély: A – Földszint. 1. sz. szoba. 36. sz.

³⁹⁹ IM Adattár KLT 3334/2 – Királyfai kastély: B. I. Em. 15. sz. Szalon. 1724. Elárverezve: Wien, 1924. 20. 107. sz. és kép.

⁴⁰⁰ IM Adattár KLT 3302/11 – Királyfai kastély: B. I. Em. 140. sz. faliszekrény belseje. (Folyosó.) 140/11. Elárverezve: Pistany, 1924. 45. 222. sz. XXXVII. tábla.

⁴⁰¹ IM Adattár KLT 3310/7 – Királyfai kastély: B. I. Em. 1. sz. Öltöző-Szoza. 535. Elárverezve: Pistany, 1924. 56. 286. sz. XXXVII. tábla. Analógiáit lásd: KJELLBERG 1997. 318–319.: „Les pendules squelette”.

⁴⁰² IM Adattár KLT 3321/5 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/b. sz. Sárga-Salon. 1121. és 1122. Képe. FLT 25942, DLT 242. Elárverezve: Pistany, 1924. 58. 298. sz. XXXVI. tábla. Hasonló darabot közöl: OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. I. kötet 167. 3. 4. 5. sz.

⁴⁰³ IM Adattár KLT 3320/8 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/a sz. Ebédlő. 1094. 1095. Elárverezve: Pistany, 1924. 58. 295. sz. XXXVII. tábla.

⁴⁰⁴ IM Adattár KLT 3336/3 – Királyfai kastély: B. I. Em. 16/b sz. Öltözőszoba. 1872. 1873. Elárverezve: Pistany, 1924. 55. 283. sz. & Praha, 1924. 31. 199. sz.

⁴⁰⁵ IM Adattár KLT 3333/3 – Királyfai kastély: B. I. Em. 14. sz. Hálószoza. 1663. és 1664. Képe: FLT 25950. Elárverezve: Pistany, 1924. 56. 285. sz. XXXVII. tábla. & Praha, 1924. 31. 196. sz.

⁴⁰⁶ Válogatott irodalom: *The Country Life. International Dictionary of Clocks*. Szerk. ALAN SMITH. New York, 1979. 90. 6. kép. OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986, I. kötet 1. 2. 5. sz. J. Paul Getty Museum 1993. 85–86. 132. sz. – megemlítve eredeti provenienciája.

⁴⁰⁷ HUGHES 1996. I. kötet 349. 86. sz. – megemlítve a J. Paul Getty Museum órája is.

⁴⁰⁸ IM Adattár KLT 3297/3 – Királyfai kastély: B. I. Em. Folyosó. 76. Képe: FLT 25936/3. Elárverezve: Pistany, 1924. 56. 287–288. sz. XXXVIII. tábla.

⁴⁰⁹ IM Adattár KLT 3322/8 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/c sz. Vörös-Salon. 1206. Képe: FLT 11799, DLT 271. Elárverezve: Pistany, 1924. 57. 294. sz. XXXVIII. tábla. Praha, 1924. 31. 198. sz. VIII. tábla. A tárgy eredetije Jean-Pierre Latz nevéhez köthető. Analógiák: Schloss Moritzburg / Drezda, Charlottenburg / Berlin – lásd: PRADÈRE, 1989. 155.

⁴¹⁰ IM Adattár KLT 3330/4 – Királyfai kastély: B. I. Em. 12 sz. Vendégszoza. 1548. Elárverezve: Pistany, 1924. 57. 291. sz. XXXIX. tábla.

⁴¹¹ IM Adattár KLT 3298/2 – Királyfai kastély: B. I. Em. Folyosó. 130. Képe: FLT 25936/4. Közölve: RADISICS 1910. *Mi*, 124. 124. kép. Elárverezve: Pistany, 1924. 57. 292–293. sz. XXXIX. tábla.

⁴¹² IM Adattár KLT 3299/10 – Királyfai kastély: B. I. Em. Folyosó. 234. Képe: FLT 25936/5. Elárverezve: Pistany, 1924. 58. 297. sz. XXXIX. tábla.

⁴¹³ IM Adattár KLT 369/B–51. Radisics Jenő eredeti műtárgyleírását idézzük: „B.57. Lt. 917. Lábasóra. Diófa, ébenfa, jávor és egyéb fákkal berakott és fényezett. Négy lapos gombon áll. Szára hosszúkás négyszögű szekrény, melynek ajtaja van. Ezen virágok és kerek üveges nyílása, melyet öntött, aranyozott bronz keret, tetején koronával díszített. Az óra tulajdonképpen szekrénye elől üveges e mögött van a lap, mely sárgarézből való, vésett és áttört domború díszítményekkel ékesített a sarkokban. Útő szerkezettel, perc és másodperc mutatóval ellátott. Angol, XVIII. sz. v. Jelölve: DA.N:QUARE LON-DON. Mag: 2,14. 1000 K.”

⁴¹⁴ Képe: IM Adattár FLT 25944/1–2. Elárverezve: Pistany, 1924. 54. 279. sz. XL. tábla.

⁴¹⁵ OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. I. kötet 178. 3. 7. 2. sz.

⁴¹⁶ ÉMILE DACIER–LOUIS RÉAU: *L'art au XVIIIe siècle en France*. Paris, 1951. 64. kép. A Louvre-ban jelenleg is kiállítva.

⁴¹⁷ Képe: IM Adattár FLT 25944/1–3. Analógia: OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. I. kötet 254. 4. 7. 3. sz. Megemlítve a Pálffy-gyűjtemény darabja az aukciós katalógus révén: Pistany, 1924. 53. 274. sz. XXXVI. tábla.

⁴¹⁸ Az eredeti helyén megőrzött keleti porcelánkamra szerepéről és a keleti gyűjtés kialakulásáról, továbbá irodalommal lásd: KLAUS J. BRANDT: Ostasiatische Keramik und Steatitarbeiten in Schloss Weissenstein, Pommersfelden. In *Die Grafen von Schönborn. Kirchenfürsten, Sammler, Mäzene*. Kiállítási katalógus, Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg, 18. Februar bis 23. April 1989. 154–158.

⁴¹⁹ A kisebb tárgyak a 135. 140. 163. 182. 222. 297. számú szekrényekben voltak.

⁴²⁰ IM Adattár KLT 3325/13 – Királyfai kastély: B. I. Em. 9. sz. Zöld-salon. 1309/5. Közölve: RADISICS 1910. *A Ház*, 148.

⁴²¹ IM Adattár KLT 3319/7 – Királyfai kastély: B. I. Em. Tükör-salon. 1026. Képe: FLT 11801, 25939, 25940. Közölve: RADISICS 1910, *MI*, 115. 114. kép. Elárverezve: Pistany, 1924. 49. 249–250. sz.

⁴²² IM Adattár KLT 3321/13 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/b. sz. Sárga-Salon. 1130. 1131. Képe: FLT 25942, DLT 242. Elárverezve: Pistany, 1924. 49. 251–252. sz. XLI. tábla.

⁴²³ IM Adattár KLT 3308/35 – Királyfai kastély: B. I. Em. 297. sz. szekrény belseje. (Folyosó.) 297/38. Elárverezve: Praha, 1924. 22. 123. sz. VI. tábla. IM Adattár KLT 3322/6–7 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/c sz. Vörös-Salon. 1205/A. Elárverezve: Praha, 1924. 22. 127. sz. VI. tábla.

⁴²⁴ IM Adattár KLT 3346/3 – Királyfai kastély: Ezüstkamra. / IV. Láda. / IV/4. Elárverezve: Wien, 1924. 12. 44. sz. és kép.

⁴²⁵ IM Adattár KLT 3345/5 – Királyfai kastély: Ezüstkamra. / III. Láda. / III/6. III/15. Képe: FLT 25933. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 137. 134. kép.

⁴²⁶ IM Adattár KLT 3352/18 – Királyfai kastély: Ezüstkamra. / Szekrény. / 18. 19. Elárverezve: Wien, 1924. 24. 121. sz. és kép.

⁴²⁷ IM Adattár KLT 3352/75 – Királyfai kastély: Ezüstkamra. / Szekrény. / 80.

⁴²⁸ IM Adattár KLT 3352/85 – Királyfai kastély: Ezüstkamra. / Szekrény. / 90.

⁴²⁹ PEREGRINY 1909. Királyfa, 42. 75. sz., 68. 174. sz., 69. 177. sz.

⁴³⁰ Fényképe: IM Adattár FLT 25952 – Cseh magángyűjtő tulajdonában van egy innen származó festmény, aki a művet tartósan kölcsönözte a prágai Národní galerie-nek, s ezt követően sikerült attribuíálni (Jan Theunisz Blanckerhoff műve) és kideríteni pontos eredetét, lásd: ŠEVČÍK 1997–1998, 46–53. Köszönöm Anja K. Ševčíknek, hogy különlenyomatát elküldte számomra.

⁴³¹ PEREGRINY 1909. Királyfa, 47–48. 94–98. sz.

⁴³² IM Adattár KLT 3321/63 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/b. sz. Sárga-Salon. 1196. Képe: FLT 25942, DLT 242. Elárverezve: Pistany, 1924. 65. 332/c. sz.

⁴³³ IM Adattár KLT 3334/20 – Királyfai kastély: B. I. Em. 15. sz. Szalon. 1758.

⁴³⁴ IM Adattár KLT 3334/1 – Királyfai kastély: B. I. Em. 15. sz. Szalon. 1723.; IM Adattár KLT 3334/10 – Királyfai kastély: B. I. Em. 15. sz. Szalon. 1737.

⁴³⁵ DÉNES ZSÓFIA: *Gyalog a baloldalon*. Budapest, 1965. 122. A BTM Kiscelli Múzeumában lévő, 1900 utáni Schmidt-hagyaték számos dokumentumát (megrendelők, megrendelések nyilvántartásait, modellkönyveket, műhelyek mintakönyveit stb.) áttekintettem, de Pálffyval kapcsolatos megjegyzést, utalást nem találtunk. Mindebből következik, hogy a XIX. század végéig lehettek kapcsolatban, a megrendelések ekkor történhettek.

⁴³⁶ ROSTÁS PÉTER: *Schmidt Miksa hagyatéka*. In *Egy közép-európai vállalkozó Budapesten. Schmidt Miksa bútorgyáros magyarországi tevékenysége és hagyatéka*. Szerk. HORÁNYI ÉVA, KISS ÉVA. Budapest, 2001. 57–58. 67. jegyzet.

⁴³⁷ KISS ÉVA: *Hagyatékból gyűjtemény*. In *Egy közép-európai vállalkozó Budapesten. Schmidt Miksa bútorgyáros magyarországi tevékenysége és hagyatéka*. Szerk. HORÁNYI ÉVA, KISS ÉVA. Budapest, 2001. 86.

⁴³⁸ LAYER KÁROLY: *A herendi porcellángyár története*. Orsz. Magy. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1921. 11–12.

⁴³⁹ *Bericht über die Revitalisierung des Palais Esterházy*. Wien 1. Wallnerstrasse 4 / Haarhof 1 / Naglergasse 9. ÖRAG Immobilien, Wien, 1997. – többek tanulmányával.

⁴⁴⁰ RENATE WAGNER-RIEGER: Von Klassizismus bis zur Secession. In *Geschichte der bildenden Kunst in Wien. Geschichte der Architektur in Wien*. Wien, 1973. 107. és Abb. 71–72.

⁴⁴¹ A VÚ cikkében Dolin nagykövetről van szó. Lásd: MARKÓ 1914. 314–315. Életéről THÜRHEIM 1877, ERNST BENEDIKT: *Karl Josef Fürst von Ligne. Ein Genies des Lebens*. (1735–1814) Wien, 1936.

⁴⁴² THÜRHEIM 1877. 16.

⁴⁴³ MARKÓ 1914. 314.

- ⁴⁴⁴ Elárverezve: Wien, 1921. 15. 57. sz. és kép.
- ⁴⁴⁵ DONATH 1922. 80.
- ⁴⁴⁶ Elárverezve: Wien, 1921. 15. 52. sz.
- ⁴⁴⁷ IM Adattár KLT 3266/1–38, 3267/1–55.
- ⁴⁴⁸ Elárverezve: Wien, 1921. 41. 206. a. sz. és kép.
- ⁴⁴⁹ Elárverezve: Wien, 1921. 75. 432. sz. és 209. sz.-hoz való kép. Analógiáit lásd: KJELLBERG 1997. 218–219.
- ⁴⁵⁰ Elárverezve: Wien, 1921. 77. 440. sz. és kép.
- ⁴⁵¹ Elárverezve: Wien, 1921. 75–76. 434. sz. és kép.
- ⁴⁵² Elárverezve: Wien, 1921. 76. 437. sz. és kép.
- ⁴⁵³ Említve: IM Adattár KLT 3267/33, 17. tétel. Elárverezve: Wien, 1921. 76. 436. sz. és kép.
- ⁴⁵⁴ Elárverezve: Wien, 1921. 78. 442. sz. Analógia: *Le Style Empire. L'Hôtel Beauharnais*. Paris, é. n. (?) 57. tábla.
- ⁴⁵⁵ *Connaissance des Arts*, No. 522. novembre 1995. 6.
- ⁴⁵⁶ Koller 1995. 18–19. 4022. sz.
- ⁴⁵⁷ OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. I. kötet 379. 5. 15. 19. sz. FREDERICK KALTENBÖCK: *Die Wiener Uhr*. München, 1988. 154. 316. kép. KJELLBERG 1997. 402.
- ⁴⁵⁸ OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. I. kötet 355. 5. 9. 6. sz. Koller 1995. 44–45. 4060. sz. Galerie Koller Zürich. A 103. Zürich, 11–18. Juni 1997. 84–85. 1231. sz. KJELLBERG 1997. 338.
- ⁴⁵⁹ Elárverezve: Wien, 1921. 35. 167. sz.
- ⁴⁶⁰ Lásd: JULIUS LESSING: *Die Gewerbe-Sammlung des K. Kunstgewerbemuseums*. Berlin, 1900. XI. kötet 307. tábla „b” kép. OTTO VON FALKE: *Kunstgeschichte der Seidenweberei*. Berlin, 1913. II. kötet 139.
- ⁴⁶¹ BERZEVICZY ALBERT: *Régi emlékek 1853–1870*. Budapest, 1907. 275. Jérôme Napoleon Andrassy Gyula miniszterelnöknöknek küldött üdvözlő sorait az Andrassy levéltár örzi. Kelt: 1868. december 12. MOL P4 1. d. 51.
- ⁴⁶² Andrassy Levéltár MOL P4 5. csomó 541. tétel.
- ⁴⁶³ Gr. V. S.: A betléri és parnói kastély. *Szalon Újság* 1903. 10. sz. 4. – Ma is található Napóleon-szoba a betléri kastélyban, mely látogatható. Sőt, még a magyar szépirodalomban is szó esett Napóleon relikviák gyűjtéséről: BABITS MIHÁLY: *Halálfiái*. Budapest, 1984. 105.
- ⁴⁶⁴ BIRKÁS GÉZA: *Francia utazók Magyarországon*. Szeged, 1948. Acta Universitas Szegediensis Tomus XVI. Series Nova T. II. 111–112.
- ⁴⁶⁵ Kat. 1896, 65. 244. sz. Elárverezve: Wien, 1921. 62. 344. sz.
- ⁴⁶⁶ Elárverezve: Wien, 1921. 40. 193. sz.
- ⁴⁶⁷ Kat. 1896, 118. 732. sz. Wien, 1898. 188. 192. (kép) Elárverezve: Wien, 1921. 55. 289. sz. és kép.
- ⁴⁶⁸ PIERRE VERLET: *Styles, meubles, décors du Moyen Âge à nos jours*. 1972. II. kötet 114.: Lit du maréchal Berthier. Château de Grosbois, Val-de-Marne.
- ⁴⁶⁹ PERCIER–FONTAINE 1812, XXX. tábla a következő szöveggel: „Lit exécuté à Paris”
- ⁴⁷⁰ PERCIER–FONTAINE 1812, XLVIII. és LV. tábla: „Le trône de l'Empereur au palais des Tuileries” illetve „Vue et détails d'un salon exécuté au château de la Malmaison”.
- ⁴⁷¹ Említve: IM Adattár KLT 3267/18, 19. tétel. Közölve: Kat. 1896, 63. 233. sz. Wien, 1898. XXXIV. tábla. Elárverezve: Wien, 1921. 62. 343. sz.
- ⁴⁷² MARKÓ 1914. kép. 314.
- ⁴⁷³ Közölve: Kat. 1896. 65. 246. sz. Wien, 1898. XXXV. tábla. Elárverezve: Wien, 1921. 42. 209. sz. és kép.
- ⁴⁷⁴ LEISCHING 1921. 51.
- ⁴⁷⁵ Első ismert közlése: *La Gazette de France* (30. octobre 1857). HEINRICH KREISEL: *Die Kunst des deutschen Möbels*. München, 1973. III. kötet 17. ábra. HANS HUTH: *Roentgen Furniture: Abraham and David Roentgen: European Caninetmakers*. London–New York, 1974. 64–68. kép. JOSEF MARIA GREBER: *Abraham und David Roentgen: Möbel für Europa*. Starnberg, 1980. 2. kötet 683–684. ábra. DIETRICH FABIAN: *Die Entwicklung der Roentgen-Schreibmöbel*. Bad Neustadt, 1982. 45. 66–67. ábra. DIETRICH FABIAN: *Roentgenmöbel aus Neuwied: Leben und Werk von Abraham und David Roentgen*. Bad Neustadt, 1986. 96. 134. 307–310. ábra. stb.
- ⁴⁷⁶ *Masterpieces of the J. Paul Getty Museum*. Los Angeles, 1997. 120. 95. kép.
- ⁴⁷⁷ J. Paul Getty Museum 1993, 228–229. 396. kép.

⁴⁷⁸ Felsorolásszerűen a publikált tárgyak listája Kat. 1896. 44. 63. sz.: Asztalka. 58. 194. sz.: Daffinger-miniatűr. 63. 233. sz.: Joséphine karosszéke. 65. 244. sz.: Szék a Tuileriákból. 65. 246. sz.: Napóleon íróasztala Malmaisonból. 65. 247. sz.: Alabástromvázák. 65. 248. sz.: Óra (Pochon, Paris). 65. 249. sz.: Alabástrom vázák. 65. 250. sz.: Alabástromtál. 103. 601. sz.: Mappa grisaille-képekkel. 118. 732. sz.: Berthier generális ágya. 120. 746. sz.: Isabey-miniatűr. 123. 787. sz.: Mauro Giuliani portréja. 142. 1003. sz.: Emlékérmek 1813–14. 178. 1454. sz.: F. Nickel-miniatűr. 184. 1535. sz.: De Ligne herceg vizitkártyája. 235. 1936. sz.: De Ligne herceg portréja. 237. 1960. sz.: H. Maurer festménye. 238. 1966. sz.: C. Agricola festménye.

⁴⁷⁹ Kat. 1896. 178. 1454. sz. Wien, 1898. kép: 126.

⁴⁸⁰ Kat. 1896. 120. 746. sz. Wien, 1898. XLIII. tábla.

⁴⁸¹ Kat. 1896. 238. 1966. sz. Wien, 1898. kép: 65.

⁴⁸² Kat. 1896. 237. 1960. sz. Wien, 1898. XLIV. tábla.

⁴⁸³ Kat. 1896. 58. 194. sz. Wien, 1898. XXII. tábla.

⁴⁸⁴ Elárverezve: Wien, 1921. 7. 2–3. sz.

⁴⁸⁵ Elárverezve: Wien, 1921. 9. 21/a.

⁴⁸⁶ Elárverezve: Wien, 1921. 9. 23. sz.

⁴⁸⁷ Elárverezve: Wien, 1921. 11. 27. sz.

⁴⁸⁸ Elárverezve: Wien, 1921. 11. 28. sz.

⁴⁸⁹ Elárverezve: Wien, 1921. 12. 34. sz.

⁴⁹⁰ Elárverezve: Wien, 1921. 13. 39. sz. és kép.

⁴⁹¹ Elárverezve: Wien, 1921. 15. 52. sz.

⁴⁹² Elárverezve: Wien, 1921. 15. 56. sz.

⁴⁹³ Elárverezve: Wien, 1921. 18. 73–74. sz.

⁴⁹⁴ Elárverezve: Wien, 1921. 15. 57. sz.

⁴⁹⁵ Elárverezve: Wien, 1921. 21. 94. sz.

⁴⁹⁶ Elárverezve: Wien, 1921. 21. 95. sz.

⁴⁹⁷ Elárverezve: Wien, 1921. 19. 81. sz. és kép.

⁴⁹⁸ IM Adattár KLT 3266/5, 10. tétel, KLT 3266/7, 7. tétel, 8. tétel, KLT 3266/8, 16. tétel, 25. tétel, KLT 3266/9, 27. tétel, KLT 3266/10, 6. tétel, KLT 3267/1, 11. tétel, KLT 3267/5, 9. tétel stb.

⁴⁹⁹ *Notice de la Galerie des antiques du Musée Napoléon.* é. n. 181–184.

⁵⁰⁰ Elárverezve: Wien, 1921. 72. 416. sz. és kép.

⁵⁰¹ IM Adattár KLT 3266/8, 25. tétel: „Kaiser Augustus” (hamisítvány /?), KLT 3266/9, 26. tétel: Nagy Sándor, KLT 3266/9, 28. tétel: Római patricius nő, KLT 3266/10, 1. tétel: Pallasz Athéné, Flora, 2. Tétel: Ceres, Merkúr, KLT 3267/52, 4. Tétel „Klytemenestra” (sic!) stb.

⁵⁰² IM Adattár KLT 3266/5, 1. tétel.

⁵⁰³ Lorenzo Bartolini (1777–1850) Canova mellett a legjelentősebb olasz klasszicista szobrász. Párizsban Napóleon megrendelésére is dolgozott, majd utasítására Carrarában alapított szobrásziskolát. Később a firenzei akadémia tanára. Sok női aktszobrot és mitológiai szoborcsoportot készített.

⁵⁰⁴ Pasquale Romanelli (1812–1887) szobrász-dinasztia tagja. Művei között Lorenzo Bartolini síremléke, S. Croce, Firenze.

⁵⁰⁵ IM Adattár KLT 3266/7, 4. tétel. MARKÓ 1914. címlap. Elárverezve: Wien, 1921. 20. 93. sz. és kép.

⁵⁰⁶ PAUL MANTZ: „L'intérieur de la maison des orphelines à Katwyk” címmel – *Gazette des Beaux-Arts* 1867. II. kötet 19.

⁵⁰⁷ PECHT 1873. 157. Holl. Kunstabteilung.

⁵⁰⁸ PECHT 1873. 199.

⁵⁰⁹ PECHT 1873. 117. 839. sz.

⁵¹⁰ PECHT 1873. 117. 837. sz.

⁵¹¹ TÉREY 1913. 63–64. 163–164. sz.

⁵¹² Elárverezve: Wien, 1921. 16. 58–60. sz.

⁵¹³ Válogatott irodalom: ZUBOLY: A Szabadsajtó udvar (Egy öreg ház emlékei). *VÚ* 1908. LV. évf. 12. sz. 226. ZÁDOR ANNA–RADOS JENŐ: *A klasszicizmus építészete Magyarországon*. Budapest, 1943. 45. ZÁDOR ANNA: *Pollack Mihály*. Budapest, 1960. 174. ZAKARIÁS 1961. 109. Adalékok 1993. 14–29. (Végyváry Annamária leírása, további irodalommal) A Kossuth Lajos u. 3. sz. ház építészeti dokumentációját dr. Sisa József készítette el, amit a KÖH őriz.

⁵¹⁴ Válogatott irodalom: SZABÓ JÓZSEF: A Trattner–Károlyi könyvnyomda története. *VÚ* 1867. XIV. évf. 20. sz. 238–240. DR. BIERBAUER VIRGIL: Egy régi pesti ház feltámadása. *Magyar Művészet* 1926. II. évf. 416–417. REXA DEZSŐ: A Gránátos-utca és épületei. *Tanulmányok Budapest Múltjából* X. Budapest, 1943. 185–187. RADOS JENŐ: *Hild József Pest nagy építőjének életműve*. Budapest, 1958. 66–67. ZAKARIÁS G. SÁNDOR: Egy régi pesti ház. *Magyar Építőművészet* 1958. VII. évf. 6. sz. 195–198. ZAKARIÁS 1961. 120. Adalékok 1993. 233–245. (Végyváry Annamária leírása, további irodalommal.)

⁵¹⁵ IM Adattár KLT 3239/10 – Budapesti lakás. I. Em. Nagy szalon. 60. IM Adattár KLT 3239/45 – Budapesti lakás. I. Em. Kis szalon. 162.

⁵¹⁶ IM Adattár KLT 3239/2 – Budapesti lakás. I. Em. Előszoba a nagy lépcső mellett. 19. IM Adattár KLT 3239/3 – Budapesti lakás. I. Em. Nagy szalon. 25. IM Adattár KLT 3239/13 – Budapesti lakás. I. Em. Kis szalon. 77. IM Adattár KLT 3239/55 – Budapesti lakás. I. Em. Ebédlő. 200.

⁵¹⁷ IM Adattár KLT 3239/1 – Budapesti lakás. I. Em. Előszoba a nagy lépcső mellett és a Nagy szalon. 2, 3, 21, 22, 23. IM Adattár KLT 3239/12 – Budapesti lakás. I. Em. Kis szalon. 75. IM Adattár KLT 3239/49 – Budapesti lakás. I. Em. Ebédlő. 185. IM Adattár KLT 3239/72 – Budapesti lakás. I. Em. Hálószoba. 419.

⁵¹⁸ *Le Dix-huitième Siècle Français*. Szerk. Stéphane Faniel. Paris, 1956. 102.

⁵¹⁹ OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. I. kötet 364. 5. 12. 6. sz.

⁵²⁰ Koderle Emil közlése. In TÉREY 1913. 57.

⁵²¹ A végleges végrendelet közölvé: JEDLICKSA 1910, 632–649.

⁵²² A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdektársainak. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte). Egyéb örökösödési iratok a franciaországi hagyatékkal kapcsolatban Collin párizsi közjegyzőnél voltak. 1908. Ö. 186/87. sz. főletár. 1908. Ö. 186/111. pótleletár. 1908. Ö. 186/750 sz. letár.

⁵²³ BALLA 1908. 482.

⁵²⁴ GÉBER 155.

⁵²⁵ N. N. 1929. 233.

⁵²⁶ PAPP 1993. 62–68. 127–130.

⁵²⁷ Néhai gr. Pálffy János hagyományáról felvett jegyzőkönyvek. In *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum állagai*. III. rész. Új szerzemények. Összeállította Peregriny János. Budapest, 1914. 989–1003.

⁵²⁸ JEDLICKSA 1910. 643.

⁵²⁹ A prosenioratushoz tartozott Királyfa, a budapesti és bécsi házak, valamint Pozsony. Az elsőszülöttségi jogon élvezett hitbizományok a következők: 1. Bajmóc, 2. Alsónyárasd, 3. Szárazpatak 4. Nagyszombat, stb. Bazint a koridőbségi hitbizományoknak adományozta.

⁵³⁰ A hitbizomány a kötött forgalmú birtok egyik formája volt, a családon belül meghatározott rend szerint öröklődött. Az alapító, vagy örökhagyó határozta meg az öröklődés menetét, ugyanakkor uralkodói jóváhagyás szükséges életbelépéséhez. Az öröklés alapvetően három formája: primogenitura, senioratus, maioratus vagy ízközelség. Alapeszméje, hogy a családi szerzett vagyon oszthatatlan, elidegeníthetetlen maradjon. Célja, hogy megakadályozza a birtok elaprózódását. Birtokosa ideiglenes tulajdonosa volt a hitbizományi vagyonnak, kezelte a vagyont, élvezte jövedelmét, de kötelessége volt biztosítani a családtagok ellátását. Magyarországon az első hitbizományokat a Habsburgokhoz lojális családok hozták létre, a XVII. században. 1848–1908 között – a korábbi 29 mellé – 62 hitbizományt alapítottak.

⁵³¹ Hitbizományról (közte Pálffyakéről): Hitbizomány. *Magyar Jogi Lexikon*, IV. kötet. Szerk. DR. MÁRKUS DEZSŐ. Budapest, 1903. 147–151. KRÁLIK 1909. KÁLLAY ISTVÁN: A családi hitbizományok Magyarországon. *Levéltári Közlemények* 1979. L. évf. 1. sz. 69–91.

⁵³² *A hitbizományi valamint a községi és közbirtokossági birtokok területének és művelési ágak szerinti megoszlásának kimutatása*. Kiadja a Földművelésügyi Magyar Kir. Minister. Budapest, 1894. 18.

⁵³³ KRÁLIK 1909. 50–67.

⁵³⁴ PEREGRINY 1909. Pozsony, 80. 802. sz.

⁵³⁵ A tekintetes pozsonyi kir. Törvényszékhez gr. Széchenyi Bertalané szül. Andrassy Natália grófnő felperesnek végirata gr. Pálffy Ede és társai alperesek ellen – a különféle szempontok és támadások markáns összefoglalása. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte)

⁵³⁶ A tekintetes pozsonyi kir. törvényszékhez, gr. Pálffy Ede és bent megnevezett érdektársainak vi-

szontválasza. A pozsonyi kir. tekintetes Törvényszékhez – Ellenirata gróf Pálffy Ede és bent megnevezett érdektársainak. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

⁵³⁷ Talán ez a teherterhelés lehetett az, amire életében még gr. Pálffy János gr. Zichy Gézának mondott szavaiban célzott – ha igaz: „Olyan végrendeletet fogok csinálni, hogy az összes Pálffyak tönkremennek rajta.” A tekintetes pozsonyi kir. Törvényszékhez gr. Széchényi Bertalané szül. Andrássy Natália grófnő felperesnek végírata gr. Pálffy Ede és társai alperesek ellen. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

⁵³⁸ Néhány a megmaradt iratokból: 1714/1912. polg. sz. 1908. Ö. 186/439 (kelt: Pozsony, 1912. augusztus 30.) – Andrássyak perre utasítása; 1908. Ö. 186/470 (kelt: Pozsony, 1912. november 18.) – Pozsonyi Kir. Itélőtábla végzése az alapítványokra vonatkozó rendelkezések végrehajtása tb-ban; 239/1913 polg. sz. 1908. Ö. 186/506 (kelt: Pozsony, 1913. március 4.) – vagyonszociális időközi jövedelme tb-ban; 2505/1913 sz. 1908. Ö. 186/542 (kelt: Budapest, 1913. június 10.) – M. Kir. Curia az Andrássyakat perre utasítja; 2292/1913 sz. (kelt: Pozsony, 1913. október 27.) – Pozsonyi Kir. Itélőtábla végzése: összegyűjtésértékelés módosítása, közös terhek kifizetése. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

⁵³⁹ 1908. Ö. 186/399. sz. Részleges hagyatékátadó végzés. Pozsony, Kir. Járásbíróság, 1912. június 5. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

⁵⁴⁰ Levél a kir. Törvényszékhez, Andrássyné és fia, két leánya (Irma, Karolina) keresete, kelt: 1913. szeptember 18. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

⁵⁴¹ Néhai Pálffy János gróf hagyatékában 1919. július 24-én megtartott tárgyalás jegyzőkönyvi kivonata. 235–1918. kj. hagy. szám. BR. 1–1918. sz. Pk. 1/916 1627. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

⁵⁴² Választott bírósági ítélet özv. Apor Gáborné és társai felpereseknek Pálffy János senior és tsai alperesek ellen indított perében. Pozsony / Bratislava, 1923. szeptember 18. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

⁵⁴³ IM Adattár 1918/432 ügyirat.

⁵⁴⁴ IM Adattár 1919/9 ügyirat.

⁵⁴⁵ IM Adattár 1919/53 ügyirat.

⁵⁴⁶ A Pálffy-gyűjtemény vázlatos története: HORVÁTH 1993. 211–230.

⁵⁴⁷ XVI. 247–300. Költség-jegyzék néh. gr. Pálffy János hagyatéka ügyében a gr. Pálffy család érdekében a hagyatéki egyezség végrehajtására kiküldött családi meghatalmazottak megbízásából végzett ügyvédi teendőkről az 1919. év III. negyedében. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte)

⁵⁴⁸ EDUARD LEISCHING: Die Neuerwerbungen des Österreichischen Museums in den letzten Jahren. *Kunst und Kunsthandwerk* 1921. XXIV. Jg. 232. H. T.: Neuerwerbungen des Österreichischen Museums für Kunst und Industrie in Wien. *Kunstchronik und Kunstmarkt* 56. Jg. Neue Folge XXXII. Nr. 18. 28. Januar 1921. 353.

⁵⁴⁹ Ez úton mondok köszönetet Dr. Gabriele Fabiankowitznak, a MAK osztályvezetőjének, hogy a múzeumi főleltár vonatkozó részét rendelkezésemre bocsátotta.

⁵⁵⁰ N. N. 1921a.

⁵⁵¹ Wien, 1921.

⁵⁵² *Silberschatz aus dem Nachlasse des Johann Grafen Palffy ab Erdöd.* Wien, 1921.

⁵⁵³ Néhány cikk a vonatkozó irodalomból: N. N. 1921a; N. N. 1921b; N. N. 1921c; N. N.: A bécsi Pálffy-aukcio. *A Műbarát* 1921. I. évf. 44. p; N. N. 1921. 67–69. H. B.: Die Inneneinrichtung des Palais Pálffy in Wien. *Kunstchronik und Kunstmarkt* 56. Jg. Neue Folge XXXII. Nr. 20. 11. Februar 1921. 400–401. Die Versteigerung des Nachlasses Graf Pálffy in Wien. *Der Sammler* 11. Jg. Nr. 12. 19. März 1921. 8–9. Die Sammlung Pálffy. *Der Cicerone* 1921. XIII. Jg. 133. DONATH 1922. 78–80.

⁵⁵⁴ N. N. 1921c.

⁵⁵⁵ N. N. 1921b.

⁵⁵⁶ N. N. 1921. 69.

⁵⁵⁷ GÉBER 155.

⁵⁵⁸ XVI. 247–300. Költség-jegyzék néh. gr. Pálffy János hagyatéka ügyében a gr. Pálffy család érdekében a hagyatéki egyezség végrehajtására kiküldött családi meghatalmazottak megbízásából végzett ügyvédi teendőkről az 1919. év III. negyedében. HHStA (Dr. Martin Pálffy letéte).

⁵⁵⁹ SOA Vel'kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136.

⁵⁶⁰ Levél kelte: Bajmóc, 1924. április 1-jén. SOA Vel'kostatok Pálffy Bojnice. 157. doboz XXII. fasc. 136.

⁵⁶¹ Wien, 1924.

⁵⁶² A Kelet-Szlovákiai Múzeum árverési irodája intézte az aukciókat. A sorozat VIII., X., és XIV. kötete a Pálffy-aukcó (lásd alább); a többiek közül: *Kunstsammlungen aus dem Nachlass des ... Nikolaus Széchényi ... und aus sonstigem Besitz. IX. Auktion des Ostslowakischen Museums.* Bad Pistyan, 1924. *Sammlung J. Várkony (Metzenseifen) und aus anderem Privatbesitz. XI. Auktion des Ostslowakischen Museums.* Košice, 1924. *A. S. Bibliothek. XII. Auktion des Ostslowakischen Museums.* Košice, é. n.

⁵⁶³ Pistyan, 1924.

⁵⁶⁴ Die Pistyaner Auktion der Sammlungen János Pálffy. Der internationale Kunstmarkt und der Wert alter Kunst. *Prager Tagblatt* 49. Jg. Nr. 153. 1. Juli 1924. - s -: Der Kunstmarkt – Bad Pistyan. *Der Cicerone* 1924. XVI. Jg. 638.

⁵⁶⁵ Praha, 1924.

⁵⁶⁶ *XIV. Auktion des Ostslowakischen Museums.* Košice(?), 1925(?).

⁵⁶⁷ Katalógusa nem volt.

⁵⁶⁸ A CD-n lévő adatbázisban minden egyes azonosított műtárgynál szerepel, mely aukcióra került, mi lett a sorsa. A CD az OTKA-irodában elérhető. Az árverési katalógusok kis példányszámúak voltak; kevés maradt belőlük. További feldolgozás alatt (pl. 1921, Párizs, Drouot katalógusa).

⁵⁶⁹ Ezek esetében a két bibliográfiai adat közé következetesen &-jelet tettünk.

⁵⁷⁰ LEISCHING 1921. 48. (kép) és 52. Elárverezve: Wien, 1921. 56. 298. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25362. H. 1480.

⁵⁷¹ Erre a hasonlóságra az árverési katalógus hívta fel figyelmet: Wien, 1921. 56. 298. sz.: PERCIER et FONTAINE: *Château de la Malmaison.* Paris, Pl. 4.

⁵⁷² LEISCHING 1921. 49. (kép) és 52. Elárverezve: Wien, 1921. 41. 206.b. sz. és kép. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25359. H. 1477.

⁵⁷³ LEISCHING 1921. 49. (kép) és 52. Elárverezve: Wien, 1921. 60. 329. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25352. H. 1470.

⁵⁷⁴ LEISCHING 1921. 52. Elárverezve: Wien, 1921. 60. 329. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25353. H. 1471.

⁵⁷⁵ LEISCHING 1921. 50. (kép) és 52. Elárverezve: Wien, 1921. 60. 329. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25354. H. 1472.

⁵⁷⁶ LEISCHING 1921. 52. Elárverezve: Wien, 1921. 61. 337. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25358. H. 1476. (törölve).

⁵⁷⁷ LEISCHING 1921. 50. (kép) 52. Elárverezve: Wien, 1921. 38. 179. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25355. H. 1473.

⁵⁷⁸ LEISCHING 1921. 52. Elárverezve: Wien, 1921. 38. 179. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25356. H. 1474.

⁵⁷⁹ LEISCHING 1921. 51. (kép) 52. Elárverezve: Wien, 1921. 39. 188. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25357. H. 1475. (törölve).

⁵⁸⁰ LEISCHING 1921. 51. (kép) 53. Elárverezve: Wien, 1921. 62. 347. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25360. H. 1478.

⁵⁸¹ LEISCHING 1921. 52. (kép) 53. Elárverezve: Wien, 1921. 40. 195. sz. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25361. H. 1479. (törölve).

⁵⁸² MAK 1993. 10.

⁵⁸³ E két tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. Ugyanakkor említve: IM Adattár KLT 3267/39, 7. tétel. LEISCHING 1921. 53. és kép. Az ingaóra: MAK Itsz.: 25363. H. 1481. Hozzá tartozó konzol: MAK Itsz.: 25364. H. 1482.

⁵⁸⁴ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. Ugyanakkor említve: IM Adattár KLT 3267/18, 10. tétel. LEISCHING 1921. 53. (kép) 54. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25365. H. 1483.

⁵⁸⁵ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. Ugyanakkor említve: IM Adattár KLT 3267/39, 4. tétel. LEISCHING 1921. 54. és kép. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25367. H. 1485.

⁵⁸⁶ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. LEISCHING 1921. 54–55. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25366. H. 1484.

⁵⁸⁷ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. Ugyanakkor említve: IM Adattár KLT 3267/6, 15. tétel. LEISCHING 1921. 55. és kép. Őrzési helye: MAK Itsz.: 25350. Br. 1144.

⁵⁸⁸ MARKÓ 1914. 314–315.

⁵⁸⁹ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. LEISCHING 1921. 55. és kép. Őrzési helye: MAK ltsz.: 25351. Br. 1145.

⁵⁹⁰ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. Ugyanakkor említve: IM Adattár KLT 3267/33, 18. tétel. LEISCHING 1921. 55. 56. (kép) Őrzési helye: MAK ltsz.: 25346. Br. 1140. Kiállítva a múzeum „Metall” termében.

⁵⁹¹ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. Ugyanakkor említve IM Adattár KLT 3267/16, 57. tétel. LEISCHING 1921. 55. 56. (kép) Őrzési helye: MAK ltsz.: 25347. Br. 1141.

⁵⁹² LEISCHING 1921, 55–56. Elárverezve: Wien, 1921. 31. 142. sz. Őrzési helye: MAK ltsz.: 25343. Br. 1137.

⁵⁹³ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. Ugyanakkor említve IM Adattár KLT 3267/32, 13. tétel. LEISCHING 1921. 56. 57. (kép) Őrzési helye: MAK ltsz.: 25345. Br. 1139. Kiállítva a múzeum „Metall” termében.

⁵⁹⁴ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. LEISCHING 1921. 56. 57. (kép) Őrzési helye: MAK ltsz.: 25344. Br. 1138. Kiállítva a múzeum „Metall” termében.

⁵⁹⁵ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. Ugyanakkor talán ez említve: IM Adattár KLT 3267/48, 2. tétel vagy KLT 3267/2, 14. tétel vagy KLT 3267/6, 14. tétel. LEISCHING 1921. 56. Őrzési helye: MAK ltsz.: 25349. Br. 1143.

⁵⁹⁶ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. LEISCHING 1921. 56. Őrzési helye: MAK ltsz.: 25348. Br. 1142.

⁵⁹⁷ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. Ugyanakkor említve IM Adattár KLT 3267/2, 15. tétel. LEISCHING 1921. 56. 58. (kép)

⁵⁹⁸ E tárgyat nem sikerült azonosítani az aukciós katalógus egyetlen tételével sem. LEISCHING 1921. 56. 58. (kép).

⁵⁹⁹ LEISCHING 1921. 56.

⁶⁰⁰ G. W. (GILLIAN WILSON): The J. Paul Getty Museum. *Connaissance des Arts*, No. 279. mai 1975. 106. és No. 280. juin 95.

⁶⁰¹ ŠEVČÍK 1997–1998. 52.

⁶⁰² Mravík László a következőket írja Pálffy gróf prágai megbecsültségéről: „Vándor, ha valamit tudni akarsz erről az emberről (gr. Pálffy Jánosról – H. H.), vetődj el Prágába is, mert ott egy kis emlékszobát szenteltek Pálffynak, akitől van néhány szép képük, nem hagyott rájuk százkilencvenet, viszont a prágaiak tudják, hogy nagy és kuriózus ember volt, méltó az emlékezetre.” (MRÁVIK LÁSZLÓ: Őrzők a strázsán. Közgyűjtemények, jogszabályok, esetek. www.mozgovilag.hu/2001/06/jun4.htm. Ma ez az emlékszoba nem látható.

⁶⁰³ PEREGRINY 1909. Királyfa, 67. 170. sz.

⁶⁰⁴ PEREGRINY 1909. Királyfa, 80–81. 220. sz. Elárverezve: Pistany, 1924. 14. 59. sz. X. tábla. Őrzési helye: NG ltsz.: O 1670.

⁶⁰⁵ PEREGRINY 1909. Királyfa, 45. 85. sz. Elárverezve: Pistany, 1924. 19. 84. sz. XIII. tábla. Őrzési helye: NG ltsz.: O 10604.

⁶⁰⁶ PEREGRINY 1909. Királyfa, 34. 51. sz. Elárverezve: Pistany, 1924. 20. 86. sz. XIV. tábla. Őrzési helye: NG ltsz.: DO 2107.

⁶⁰⁷ PEREGRINY 1909. Bajmóc, 30. 52–53. sz. Elárverezve: Praha, 1924. 17–18. 83–84. sz. I–II. tábla. Őrzési helye: NG ltsz.: 1353, 1354.

⁶⁰⁸ ŠEVČÍK 1997–1998. 52.

⁶⁰⁹ PEREGRINY 1909. Bazín, 17. 16. sz. Őrzési helye: NG ltsz.: VO 1368. Megjegyzendő, hogy ebben az esetben a proveniencia valószínűsíthető.

⁶¹⁰ IM Adattár KLT 3296/7 – Királyfai kastély: B. I. Em. Fölépcső – Előcsarnok és Fölépcső. 13 és 14. Elárverezve: Pistany, 1924. 36. 168. sz. XXX. tábla. Közölve: POCHE 1955. 90. kép.

⁶¹¹ IM Adattár KLT 3333/4 – Királyfai kastély: B. I. Em. 14. sz. Hálószoza. 1665. Képe: FLT 25950. Közölve: POCHE 1955. XVIII. század első felének iparművészete, enteriőr (oldalszám nélkül). Mistrovská 1975. 79. kép.

⁶¹² IM Adattár KLT 3322/6–7 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/c sz. Vörös-Salon. 1205/H. Elárverezve: Praha, 1924. 23. 138. sz. VI. tábla. Közölve: Mistrovská 1975. 86. kép.

⁶¹³ Jiří J. Fronek, a prágai Uměleckoprůmyslové muzeum porcelán- és kerámiagyűjteményének korábbi munkatársa közlése szerint nincsenek információk arról, hogy ezek a tárgyak a Pálffy-gyűjteményből származnának. Levelét és információit köszönöm és ezúttal közlöm: Grotteszkváza, J. G. Kirchner modellje, 1732. k. Meissen – Vásárlás K. Buchtela gyűjteményéből. Ltsz.: 18.998. Daru, J. J. Kändler modellje, 1735. Meissen – Vásárlás 1947-ben, prágai magángyűjteményből. Ltsz.: 30.286. Olvasó leány, Bécs, 1744–1749. – Megszerezve 1963-ban prágai magángyűjteményből. Ltsz.: nélkül.

⁶¹⁴ PEREGRINY 1909. Királyfa, 43. 78. sz.

⁶¹⁵ Eredetileg Királyfán, képe: FLT 25951/1, 2, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 69. 176. sz.

⁶¹⁶ PEREGRINY 1909. Királyfa, 41. 73. sz.

⁶¹⁷ WEYDE GIZELLA: Kiállítás Pozsonyban. *Magyar Művészet* 1928. IV. évf. 335. Képek közölve: 333–334. – Ma a Slovenská národná galéria tulajdona.

⁶¹⁸ SNG Bratislava tulajdonában: F. Furini: „Magdolna”. Eredetileg Királyfán, képe: FLT 25951/1, 2, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 69. 177. sz. MALEČKOVÁ 1998. 56. 19. sz. Őrzési helye: SNG, Bratislava, ltsz.: O 92. J. E. Liotard: „J. Ferenc császár”. Eredetileg Királyfán, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 80. 219. sz. MALEČKOVÁ 1998. 55. 6. sz. Őrzési helye: SNG, Bratislava, ltsz.: K 106. J. Pillement: „Barlang kilátással folyóra”. Eredetileg Királyfán, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 102. 26. sz. J. Pillement: „Sziklás vidék pásztorral”. Eredetileg Királyfán, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 102. 27. sz. J. Pillement: „Tájék köhiddel és gázlóval”. Eredetileg Királyfán, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 102. 28. sz. J. Pillement: „Tájék balról két pásztorral”. Eredetileg Királyfán, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 102. 29. sz. Mindegyik közölve: MALEČKOVÁ 1998. 56. 11–14. sz. J. Pillement műveinek őrzési helye: SNG, Bratislava, ltsz.: K 43–36. G. Reni (?): „Bűnbánó Magdolna”. Eredetileg Királyfán, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 42. 75. sz. MALEČKOVÁ 1998. 56. 18. sz., Itáliai festő. Őrzési helye: SNG, Bratislava, ltsz.: O 301.

⁶¹⁹ SNM Červený Kameň tulajdonában: F. von Lenbach: „Gr. Pálffy Pál nádor”. Eredetileg Bajmócon, közölve: PEREGRINY 1909. Bajmóc, 16. 9. sz. MALEČKOVÁ 1998. 56. 21. sz. Őrzési helye: SNM Červený Kameň, ltsz.: UH 291. K. Th. Piloty: „Gr. Pálffy Pál neje”. Eredetileg Bajmócon, közölve: PEREGRINY 1909. Bajmóc, 16. 10. sz. MALEČKOVÁ 1998. 56. 20. sz. Őrzési helye: SNM Červený Kameň, ltsz.: UH 290.

⁶²⁰ SNM Bratislava tulajdonában: *Dionisio Fiammingo (Calvaert)* után: Ecce homo. Eredetileg Bazinban, közölve: PEREGRINY 1909. Bazin, 40. 73. sz. MALEČKOVÁ 1998. 55. 2. sz. Őrzési helye: SNM Bratislava, ltsz.: UH 1733. *Dionisio Fiammingo (Calvaert)* után: Krisztus ostorozása. Eredetileg Bazinban, közölve: PEREGRINY 1909. Bazin, 40. 74. sz. MALEČKOVÁ 1998. 55. 4. sz. Őrzési helye: SNM Bratislava, ltsz.: UH 1752. *Dionisio Fiammingo (Calvaert)* után: Jézus elfogatása. Eredetileg Bazinban, közölve: PEREGRINY 1909. Bazin, 40–41. 75. sz. MALEČKOVÁ 1998. 55. 3. sz. Őrzési helye: SNM Bratislava, ltsz.: UH 1731. *Dionisio Fiammingo (Calvaert)* után: Jézust a Kálváriára hurcolják. Eredetileg Bazinban, közölve: PEREGRINY 1909. Bazin, 41. 76. sz. MALEČKOVÁ 1998. 55. 1. sz. Őrzési helye: SNM Bratislava, ltsz.: UH 1732. *Ismeretlen festő*: Romok, XVIII. sz. Eredetileg Királyfán, képe: FLT 25952, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 57–58. 135. sz. MALEČKOVÁ 1998. 56. 16. sz., Közép-európai festő. Őrzési helye: SNM Bratislava, ltsz.: UH 137. *Német festő*: Férfi képe, XIII. sz. 2. fele. Eredetileg Királyfán, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 84–85. 234. sz. MALEČKOVÁ 1998. 56. 17. sz., Közép-európai festő. Őrzési helye: SNM Bratislava, ltsz.: UH 132.

⁶²¹ GMB tulajdonában: *Német festő*: Szt. Hubert, XVIII. sz. Eredetileg Királyfán, képe: FLT 25947, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 86. 240. sz. MALEČKOVÁ 1998. 55. 9. sz., Palko, František Anton műveként. Őrzési helye: GMB ltsz.: A 194. *Német festő*: Imádkozó szent, XVIII. sz. Eredetileg Királyfán, közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 86–87. 241. sz. MALEČKOVÁ 1998. 55. 10. sz., Palko, František Anton műveként. Őrzési helye: GMB ltsz.: A 195.

⁶²² KAROL VACULÍK: *Szlovák Nemzeti Galéria*. Bratislava – Budapest, 1985. 78. kép. – Vaculík könyvében ezen túl (D. Fetti: „Mária Magdolna”), is több alkotás szerepel, mely eredendően Pálffy tulajdonában volt, a királyfai kastélyban: Bordone: Középkorú férfi arcképe (72. kép), A. Caracci: „Leto megvédi gyermekeit” (75. kép), G. C. Procaccini: „Krisztus megkeresztelése a Jordánban” (76. kép), és talán S. Vouet: „Szt. Katalin” (79. kép); további pontosítás, azonosítás szükséges.

⁶²³ *Német festő*: Kölni választófejedelem, XVIII. sz. Eredetileg Királyfán, képe: FLT 11799, 25582. Közölve: PEREGRINY 1909. Királyfa, 76–77. 205. sz. Képe: MALEČKOVÁ 1998. 58. (Őrzési hely megjelölése nélkül).

⁶²⁴ IM Adattár KLT 3313/10 – Királyfai kastély: B. I. Em. 4. sz. Hálószoba. 761. Képe: FLT 25952. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 77–78. 13–14. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 33–34.

⁶²⁵ IM Adattár KLT 3337/24 – Királyfai kastély: B. I. Em. 17/a sz. Szalon. 1924 és 1925. és 1990. Elárverezve: PISTANY 1924. 33. 151. sz. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 78–79. 15–18. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 478–481.

⁶²⁶ IM Adattár KLT 3339/15–16 – Királyfai kastély: B. I. Em. Oratorium. 2082/9. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 79–80. 19–20. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 458, 471. IM Adattár KLT 3339/17–18 – Királyfai kastély: B. I. Em. Oratorium. 2083/7. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 80. 21. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 467. IM Adattár KLT 3322/21–22 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/c sz. Vörös-Salon. 1228/F. Elárverezve: Praha, 1924. 23. 135. sz. VI. tábla. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 80. 22. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 457. IM Adattár KLT 3308/54 – Királyfai kastély: B. I. Em. 297. sz. szekrény belseje. (Folyosó.) 297/60. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 80. 23. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 459. IM Adattár KLT 3308/55 – Királyfai kastély: B. I. Em. 297. sz. szekrény belseje. (Folyosó.) 297/61. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 81. 28. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 470. IM Adattár KLT 3308/21 – Királyfai kastély: B. I. Em. 297. sz. szekrény belseje. (Folyosó.) 297/21. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 81–82. 29. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 460.

⁶²⁷ IM Adattár KLT 3305/17 – Királyfai kastély: B. I. Em. 182. sz. szekrény belseje. (Folyosó.) 182/19. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 82. 30. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 466. IM Adattár KLT 3307/18 – Királyfai kastély: B. I. Em. 222. sz. szekrény belseje. (Folyosó.) 222/18. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 82. 31. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 461.

⁶²⁸ IM Adattár KLT 3307/4 – Királyfai kastély: B. I. Em. 222. sz. szekrény belseje. (Folyosó.) 222/4. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 82–83. 32–33. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 468–469.

⁶²⁹ IM Adattár KLT 3355/63 – Királyfai kastély: Földszint.(?) Porcellánkamra. 63. sz. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 83–84. 34–60. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 346, 349, 351, 354–365, 366–372, 374–375, 377–379.

⁶³⁰ IM Adattár KLT 3355/1 – Királyfai kastély: I. Em. Porcellánkamra. I. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 85–89. 64–86. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 213, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 231, 232, 234, 236, 238, 242, 243, 259, 261, 750, 751, 752.

⁶³¹ IM Adattár KLT 3322/2 – Királyfai kastély: B. I. Em. 8/c sz. Vörös-Salon. 1201. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 85. 63. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 2951.

⁶³² IM Adattár KLT 3339/13 – Királyfai kastély: B. I. Em. Oratorium. 2079. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 98–99. 109. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 2252.

⁶³³ IM Adattár KLT 3313/1 – Királyfai kastély: B. I. Em. 4. sz. Hálószoba. 737. Képe: FLT 25952. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 100–101. 114. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 2147. IM Adattár KLT 3331/4 – Királyfai kastély: B. I. Em. 13. sz. Vendégszoba. 1600. és 1601. Közölve: MALEČKOVÁ 1998. 102. 116. sz. Őrzési helye: HMB ltsz.: UH 2145.

⁶³⁴ IM Adattár KLT 3272/2 – Bazini vár: III. B. Emeleti előszoba. 467/a. Képe: FLT 25909. Lásd: IM Adattár Kőszeghy Bútor I. kötet. Közölve: RADISICS 1910. *MI*, 107. 134. 127. ábra. Őrzési helye: HMB tulajdona.

⁶³⁵ RADISICS 1910. *MI*, 107.

⁶³⁶ A követelt iratok felsorolása az 1998-as bajmóci kiállítás katalógusában olvasható (MALEČKOVÁ 1998. 53–54.) 1998-ig mindezen követelés nem teljesült, nem tudjuk, azóta változott-e a helyzet.

⁶³⁷ „The Twelve Apostles: Saints Bartholomew, Andrew, Matthew, James the Greater, Thaddeus, Philip, James the Lesser, Simon, Peter, Paul, Thomas, and John Workshop of Bergognone (Italian, Milanese, born about 1453, died 1523) Oil and gold on wood; Each 12 1/4×6 in. (31.1×15.2 cm) Fletcher Fund, 1926 (27.39.2–13). The Assumption of the Virgin Bergognone (Ambrogio di Stefano da Fossano) (Italian, Milanese, born about 1453, died 1523). Oil and gold on wood; 95 3/8×42 1/2 in. (242.3×108 cm). Fletcher Fund, 1926 (27.39.1)”

⁶³⁸ IM Adattár KLT 3265/1–19 – Hagyatéki leltár, Budapest, 1909.

⁶³⁹ IM ltsz.: 54.404.1–2, 67.173.1–2. Az egyik pár a „*Művészet és Mesterség*” c. kiállításon szerepelt 2002-ig. A másik pár: „*A klasszicizmustól a biedermeierig. Az európai iparművészet stíluskorszakai*” c. tárlaton. A kiállításorozat rendezője és a katalógusok szerkesztője Péter Márta. Budapest, 1990. 2.18. sz. – Békési Éva leírása.

⁶⁴⁰ IM Adattár KLT 3239/71 – Budapesti lakás. I. Em. Hálószoba. 414.

⁶⁴¹ TASNÁDINÉ MARIK KLÁRA: A nagyrévi Kontsek gyűjtemény. *Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei* IX. Budapest, 1966. 132. – tévesen Pálffy hercegi árverés említve. Kontsek Károly (1892–1953): ügyvéd, zongoraművész, zenetanár, lelkész. Özvegye, második felesége, Kontsek Károlyné sz. Eigner Charlotte 1954-ben egykori otthonuk XVIII–XIX. századi berendezését ajánlotta fel az Iparművészeti Múzeumnak. Kontsek Károly és első felesége, Kutlik Mária hagyatéka közkinccsé lett, amely kb. 900 darab porcelán, üveg és egyéb műtárgyból, kétezres szakkönyvtárból és bútorzatból állt, és kitűnően szemléltette egy polgári otthon légkörét. A gyűjtemény ma már nem az Iparművészeti Múzeumhoz, hanem a Szolnoki Damjanich Múzeumhoz tartozik.

⁶⁴² A Sándor-palota rekonstrukciója során komoly tudományos kutatás folyt. Köszönöm Sinkó Katalinnak, hogy a palota dokumentációjára, archív fényképekre, tanulmányokra felhívta figyelmem, s másolatukat rendelkezésemre bocsátotta.

⁶⁴³ Elárverezve: Wien, 1921. 30. 137. sz. és kép. Képe: Hollenzer László felvétele, 1930-as évek, KÖH neg. 24480, 24483. BTM Kiscelli Múzeum fotótár 3838/9x12 neg. sz. Közölve: CZAGÁNY 1966. 167–168. *A Sándor-palota*. Szerk. SINKÓ KATALIN. Budapest, 2003. 48.

⁶⁴⁴ Elárverezve: Wien, 1921. 33. 159. sz. Képe: Miniszteri városzoba, 1930–40 k. KÖH neg. 16399, 24481. Közölve: CZAGÁNY 1966. 169.

⁶⁴⁵ Lásd: LEISCHING 1921. 55. és kép. Őrzési helye: MAK ltsz.: 25351. Br. 1145.

⁶⁴⁶ IM ltsz.: 83.130.

⁶⁴⁷ Köszeghy Pozsony kötet.

⁶⁴⁸ Köszönöm Farkas Zsuzsának, hogy felhívta figyelmemet a festményre. Lásd: *Válogatás a Xántus János Múzeum képzőművészeti gyűjteményéből*. Irta és szerkesztette: NÉMETINÉ M. JÚLIA. Eisenstadt–Győr, 1985–1986. 26. sz.; ACZÉL ESZTER–BÉKEFI ESZTER–FARKAS ZSUZSA: Borsos József (1821–1883) festő műveinek jegyzéke. *Művészettörténeti Értesítő* LII. évf. 2003. 1–2. sz. 146. tétel.

⁶⁴⁹ SISA JÓZSEF: *Alois Pichl (1782–1836) építész Magyarországon*. Művészettörténeti füzetek 19. Budapest, 1989.

⁶⁵⁰ SINKÓ 1993. 133.

⁶⁵¹ SINKÓ 1993. 138. – Zichy Edmund árvai, Andrassy Dénes krasznahorkai várait említi Pálffy János bajmóci vára mellett.

⁶⁵² MRÁVIK LÁSZLÓ: Budapest műgyűjteményei a két világháború között. *Budapesti Negyed* 2001. nyár – ősz IX. évf. 2–3. sz. 157.

⁶⁵³ A korabeli enteriőr-felvételek az IM Adattárban, az említettek sorrendjében: Csekonic-palota: FLT 6053, 6065, Andrassy-palota: FLT 6072, Batthyány-palota: FLT 6063, 6064.

⁶⁵⁴ JOHN LUKACS: *Budapest, 1900. A város és kultúrája*. Budapest, 1991. 102.

⁶⁵⁵ SZEKFŰ GYULA: *Három nemzedék és ami utána következik*. Budapest, 1989. 329.

⁶⁵⁶ HORVÁTH HILDA: Adalékok a század eleji magyar műgyűjtés történetéhez. Az 1907-es budapesti amateur kiállítás. *Művészettörténeti Értesítő* 1993. XLII. évf. 1–2. sz. 27–39. – A Hatvany gyűjteményről: MRÁVIK LÁSZLÓ: Báró Hatvany Ferenc műgyűjteményének története. In *A Hatvanyak emlékezete*. Hatvan, 2003. 113–266.

⁶⁵⁷ HANÁK PÉTER: Bevezetés. In *Polgári lakáskultúra a századfordulón. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 10*. Budapest, 1992. 8.

⁶⁵⁸ GELLÉRI MÓR: *Ipartörténeti vázlatok*. Budapest, 1906. 645.

⁶⁵⁹ Pálffy János világi kiállításán vásárolt két műtárgyára Lichner Magda hívta fel a figyelmemet, köszönöm.

⁶⁶⁰ A kézirat lezárását követően kaptam kézhez I. Ciulisová írásait, melyekben bajmóci tanulmányom (Lásd: HORVÁTH HILDA: Gróf Ján Pálfi – posledny majitel bojnického zámku. In Bojnice, 2000. 46–54.) és disszertációm gondolatmenetét folytatja. Vö.: INGRID CIULISOVÁ: Dreaming about the Past. The Story of Count Pálffy and Others. In: *The Nineteenth-Century Process of „Musealization” in Hungary and Europe*. Ed. by ERNŐ MAROSI and GÁBOR KLANICZAY. Collegium Budapest, 2006. 181–195. bővebb változatban: Art Collecting of the Central-European Aristocracy in the Nineteenth Century. The Case of Count Pálffy. In: *Journal of the History of Collections*, 2006. August 1. 2006. 1–9.

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

Intézmények és gyűjteményi egységek

BTM	Budapesti Történeti Múzeum
GMB	Galéria mesta Bratislavy
HHStA	Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien
HMB	Historické múzeum, Bratislava
IM	Iparművészeti Múzeum, Budapest
KÖH	Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
MAK	Museum für angewandte Kunst, Wien
MNG	Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
MOL	Magyar Országos Levéltár, Budapest
NG	Národní galerie, Praha
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár, Budapest
SNA	Slovenský národný archív, Bratislava
SNM	Slovenské národné múzeum
SOA	Státny oblastný archív Nitra, Saľá

Periodikumok, folyóiratok

MI	Magyar Iparművészet
VU	Vasárnapi Ujság

Kéziratok

GÉBER	GÉBER ANTAL: <i>Magyar gyűjtők</i> II. MNG Adattár 23408/1993.
KÖSZEGHY	KÖSZEGHY ELEMÉR: <i>Ingó műemlékek jegyzéke</i> . IM Adattár ltsz. nélkül

Többször előforduló irodalmi hivatkozások

Adalékok 1993.	<i>Adalékok a Belváros történetéhez</i> . II. kötet, Budapest, 1993.
BALLA 1908.	BALLA MIHÁLY: Gróf Pálffy János (1829–1908). <i>Vasárnapi Ujság</i> 1908. LV. évf. 24. sz. 481–482.

- BENCZÜR 1847. BENCZÜR MIKLÓS: Bajmócz története. *Honderű* 1847. V. évf. 433–435.
- Bojnice, 2000. *Pálffyovský rod – dejiny, osobnosti, stavebné aktivity, mecenášstvo a zbierky. Zborník príspevkov zo sympózia usporiadaného pri príležitosti výstavy Pálffyovci v Bojniciach.* Szerk. Mgr. Katarína Malečková. Bojnice, 2000.
- COLASANTI–GEREVICH 1912. ARDUINO COLASANTI–GEREVICH TIBOR: I quadri italiani nelle collezioni del conte Pálffy in Ungheria. *Rassegna d'Arte* 1912. XII. évf. 11. sz. 165–170.
- CZAGÁNY 1966. CZAGÁNY ISTVÁN: A volt Miniszterelnökségi, azelőtt Sándor-palota. In *A budavári palota és a Szent György téri épületek.* Budapest, 1966. 157–170.
- CSÁNYI 1914. CSÁNYI KÁROLY: A bajmóci vár. Pálffy János gróf kastélyai és műkincei. *A Magyar Mérnök- és Építészegylet Közlönye* 1914. XLVIII. kötet, 2. sz. 33–35.
- DONATH 1922. ADOLPH DONATH: Der Kunstmarkt 1921. In *Jahrbuch für Kunstsammler.* 1922. II. Jg. 69–99. (78–80.)
- ENTZ 1937. ENTZ GÉZA: *A magyar műgyűjtés történetének vázлата 1850-ig.* Budapest, 1937.
- FÉNYES 1851. Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára.* I. kötet, Pest, 1851.
- FORSTER 1905–1906. FORSTER GYULA BR. szerk. *Magyarország műemlékei.* I–II. kötet, Budapest, 1905–1906.
- GEREVICH 1913. GEREVICH TIBOR DR.: A Pálffy-gyűjtemények I–II. *Az Ujság* 1913. XI. évf. február 5. és február 8.
- J. Paul Getty Museum 1993. *Decorative Arts. An Illustrated Summary Catalogue of the Collections of the J. Paul Getty Museum.* Malibu, California, 1993.
- GYÖRFFY 1991. G. GYÖRFFY KATALIN: *Kultúra és életforma a XVIII. századi Magyarországon (Idegen utazók megfigyelései).* Művészettörténeti füzetek 20. Budapest, 1991.
- HODÁL–MENCLOVÁ 1956. FLORIÁN HODÁL–DOBROSLAVA MENCLOVÁ: *Hrad Bojnice.* Bratislava, 1956.
- HORVÁTH 1993. HORVÁTH HILDA: Vázlat egy műgyűjtemény sorsáról. An outline of the fate of a collection. *Ars Decorativa* 13. Budapest, 1993. 211–230.
- HUGHES 1996. PETER HUGHES: *The Wallace Collection.* I–III. London, 1996.

- JEDLICKA 1871. JEDLICKA PÁL: Indítvány régiségink s műkincseink érdekében. *Archaeologiai Értesítő* 1871. V. kötet, 241–247.
- JEDLICKA 1882. JEDLICKA PÁL: *Kiskárpáti emlékek Vöröskőtől Szomolányig*. Budapest, 1882.
- JEDLICKA 1910. JEDLICKA PÁL: *Eredeti részletek a gróf Pálffy-család okmánytárához*. Budapest, 1910.
- Kat. 1884. *A magyar történeti ötvösmű-kiállítás lajstroma*. Összeáll. PULSZKY KÁROLY, RADISICS JENŐ stb. Budapest, 1884.
- Kat. 1886. *Katalog der Sammlungen von Gemälden und Zeichnungen alter und moderner Meister*. Wien, 1886.
- Kat. 1896. *Katalog der Wiener-Congress-Ausstellung*. K. K. Österr. Museum für Kunst und Industrie, Wien, 1896.
- KJELLBERG 1997. PIERRE KJELLBERG: *Encyclopédie de la pendule française du Moyen Âge au XXe siècle*. Paris, 1997.
- Koller 1995. Galerie Koller Zürich. *Eine hochbedeutende europäische Privatsammlung*. Auktion 97/4. Zürich, 2. November 1995.
- KRÁLIK 1909. KRÁLIK LAJOS: *Hitbizományi jogunkról. Pálffy János gróf végrendelete*. Budapest, 1909.
- LEISCHING 1921. EDUARD LEISCHING: Erwerbungen aus der Pálffy-Sammlung. *Kunst und Kunsthandwerk* 1921. XXIV. Jg. 45–57.
- LUPPA 1860. LUPPA PÉTER: *Bajmócz. Vasárnapi Újság* 1860. VII. évf. 53. sz. 644–645.
- MAK 1993. *Österreichisches Museum für angewandte Kunst (MAK)* Szerk. HANNA EGGER, RAINALD FRANZ. Wien, 1993. (PETER NOEVER bevezetője)
- MALEČKA–REMIÁŠOVÁ 1989. JAROSLAV MALEČKA–MARTA REMIÁŠOVÁ: *A bajmóci (Bojnice) kastély történelméből*. Martin, 1989.
- MALEČKOVÁ 1998. KATARÍNA MALEČKOVÁ: *Katalóg*. In *Gróf Ján Pálffy ako zberateľ*. Bojnice, 1998. 70–108.
- MÁLNÁSI 1933. DR. MÁLNÁSI ÖDÖN: *A herceg és gróf Pálffy család vöröskői és bazini levéltára*. Homok, 1933.
- MARKÓ 1914. MARKÓ MIKLÓS: Néhai gróf Pálffy János bécsi palotája. *Vasárnapi Újság* 1914. LXI. évf. 16. sz. 314–315.
- Mistrovská 1975. *Mistrovská Dila ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze 1885–1975*. Előszó: DAGMÁR HEJDOVÁ. Praha, 1975.

- NAGY IVÁN 1862. NAGY IVÁN: *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. IX. kötet, Pest, 1862.
- N. N. 1900. N. N.: Bajmócz vára. *VU* 1900. XLVII. évf. 42. sz. 688.
- N. N. 1921a. N. N.: Elárverezik Pálffy János gróf bécsi műkinccseit. *Az Ujság* 1921. március 8.
- N. N. 1921b. N. N.: Nyolczmillió korona egy bronzkandeláber. *Az Ujság* 1921. március 10.
- N. N. 1921c. N. N.: Kilenczvenkét millió koronát jövedelmezett a Pálffy-hagyaték árverése. *Az Ujság* 1921. március 11.
- N. N. 1921. N. N.: Gróf Pálffy János műkinccsei. *A Műbarát* 1921. I. évf. 67–69.
- N. N. 1929. N. N.: Pálffy János gróf centenáriuma. *A Műgyűjtő* 1929. III. évf. 233.
- OMM 1887–1901. *Az Osztrák–Magyar Monarchia Irásban és Képben*. Magyarország V. kötet, Budapest, 1887–1901. (V. kötet: Budapest, 1899)
- ORTVAY 1905. DR. ORTVAY TIVADAR: *Pozsony város utcái és terei*. Pozsony, 1905.
- OTTOMEYER–PRÖSCHEL 1986. HANS OTTOMEYER–PETER PRÖSCHEL: *Vergoldete Bronzen*. München, 1986.
- PAPP 1993. PAPP KATALIN: Karl Piloty: Nero Róma romjain. Néron sur les ruines de Rome. *Bulletin du Musée des Beaux-Arts* 1993. 79. sz. 62–68. 127–130.
- PECHT 1873. FRIEDRICH PECHT: *Kunst und Kunstindustrie auf der Wiener Weltausstellung*. Stuttgart, 1873.
- PERCIER–FONTAINE 1812. C. PERCIER–P. F. L. FONTAINE: *Recueil de décorations intérieures comprenant tout ce qui a rapport a l'ameublement*. Paris, 1812. (Német kiadása: *Innendecorationen, Moebel und Geraethe*. Berlin, 1888.)
- PEREGRINY 1909. DR. PEREGRINY JÁNOS: *Néhaj nagyméltóságú erdődi gróf Pálffy János valóságos belső titkos tanácsos, cs. és kir. kamarás, Pozsony vármegye örökös főispánja, Bajmócz örökös ura és a főrendiház örökös jogú tagja pozsonyi palotájában, budapesti palotájában, bazini kastélyában, bajmóczi várában, királyfai kastélyában, szárazpataki kastélyában, wieni palotájában, alsónyárasdi kastélyában található festmények, miniatüreök és grafikai lapok jegyzéke a vonatkozó és becslési adatokkal*. Budapest, 1909.

- Pistany, 1924. *Kunstsammlungen des Grafen János Pálffy. Aus den Schlössern Králova (Königshaiden), Pezinok (Bösing) und dem Palais in Bratislava (Pressburg). VIII. Auktion des Ostslowakischen Museums.* Bad Pistany, 1924.
- POCHE 1955. EMANUEL POCHE: *Uměleckoprůmyslové Muzeum v Praze.* Praha, 1955.
- Pozsony Vármegye 1904. *Magyarország Vármegyéi és Városai.* Szerk. DR. BOROVSZKY SAMU. Budapest, 1904.
- PRADÈRE 1989. ALEXANDRE PRADÈRE: *Les ébénistes français.* Paris, 1989.
- Praha, 1924. *Collection du Comte Pálffy II. X. Aukce Východoslovenského Musea. X. Auktion des Ostslowakischen Museums.* Praha, 1924.
- PREUX 1913. PREUX, J.: A Pálffy-képekről. *A Hét* 1913. XXIV. évf. 12/1202. sz. 194–195.
- RADISICS 1910. *A Ház* RADISICS JENŐ: Pálffy János gróf művészeti hagyatéka. *A Ház* 1910. III. évf. 135–149.
- RADISICS 1910. *MI* RADISICS JENŐ: Gróf Pálffy János műkincsei. *Magyar Iparművészet* 1910. XIII. évf. 101–127.
- REISZIG 1904. REISZIG EDE: A Pálffyak. In *Magyarország Vármegyéi és Városai. Pozsony vármegye.* Szerk. DR. BOROVSZKY SAMU. Budapest, 1904. 701–738.
- Seillière 1890. *Catalogue des objets d'art – M. le Baron Achille Seillière.* Galerie Georges Petit, Paris, 1890.
- ŠEVČÍK 1997–1998. ANJA K. ŠEVČÍK: In den Stürmen der Zeitläufe – Eine wiederentdeckte Marinelandschaft aus der ehemaligen Sammlung Pálffy. In *Bulletin of the National Gallery in Prague.* VII–VIII. 1997–1998. 46–53.
(Különnyomata: In the Tempests of Time – A newly discovered Seascape from the former Pálffy Collection. Artwork of the Season III/February 2000)
- SINKÓ 1981. SINKÓ KATALIN: A magyar műgyűjtés 1850 után – a magángyűjteményi kiállítások tükrében. In *Válogatás magyar magángyűjteményekből.* A kiállítást rendezte és az anyagot válogatta MRÁVIK LÁSZLÓ, SINKÓ KATALIN. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1981. október–november. 11–29.
- SINKÓ 1993. SINKÓ KATALIN: „A História a mi erős várunk.” A millenniumi kiállítás mint Gesamtkunstwerk. In *A historizmus művészete Magyarországon.* Szerk. ZÁDOR ANNA. Budapest, 1993. 132–147.

- SISA 1993. SISA JÓZSEF: Kastélyépítéset a historizmusban. In *A historizmus művészete Magyarországon*. Szerk. ZÁDOR ANNA. Budapest, 1993. 65–78.
- Sturm 1905. *Sturm-féle országgyűlési almanach 1905–1910. Rövid életrajzi adatok az országgyűlés tagjairól*. Szerk. DR. FABRO HENRIK és DR. UJLAKI JÓZSEF. Budapest, 1905.
- SZERÉMI–ERNYEY 1912. SZERÉMI (ODESCALCHI)–ERNYEY JÓZSEF: *A Majthényiak és a Felvidék*. I. kötet, 1912. 672–695.
- TÉREY 1913. DR. TÉREY GÁBOR: *A gróf Pálffy János által hagyományozott képgyűjtemény leíró lajstroma. Országos Magyar Szépművészeti Múzeum kiadványai XXIII*. Budapest, 1913.
- THÜRHEIM 1877. A. GRAFEN THÜRHEIM: *Feldmarschall Carl Joseph Fürst de Ligne*. Wien, 1877.
- VENDE 1926. VENDE ALADÁR: A bajmóci nagyur. Visszaemlékezés id. gróf Pálffy Jánosra. *Prágai Magyar Hírlap* 1926. november 16.
- VERLET 1963. PIERRE VERLET: *Les ébénistes du XVIIIe siècle français*. Paris, 1963.
- VERLET 1987. PIERRE VERLET: *Les bronzes dorés français du XVIIIe siècle*. Paris, 1987.
- VOIT 1943, 1993. VOIT PÁL: *Régi magyar otthonok*. Budapest, 1943. 1993.
- VÖRÖS 1979. VÖRÖS KÁROLY: *Budapest legnagyobb adófizetői 1873–1917*. Budapest, 1979.
- Wien, 1898. *Der Wiener Congress. Culturgeschichte, die bildenden Künste und das Kunstgewerbe, Theater, Musik in der Zeit in 1800 bis 1825*. Mit Beitragen von BRUNO BUCHER et al. Wien, 1898.
- Wien, 1921. ALOIS RIEGL: *Möbel und Innendekoration*. In *Der Wiener Congress*. Wien, 1898.
- Wien, 1924. *Nachlass János Graf Pálffy I. Teil. Auktionskatalog*. Wien, 1921.
- WILLIAMSON é. n. *Silber, Mobiliar, Bronzen etc. aus dem Nachlass János Graf Pálffy. II. Teil*. Wien, 1924.
- ZAKARIÁS 1961. E. WILLIAMSON: *Les meubles d'art du Mobilier National*. Paris, é. n.
- ZAKARIÁS G. SÁNDOR: *Budapest. Magyarország művészeti emlékei 3*. Budapest, 1961.

FÜGGELÉK

I. AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ADATTÁRÁBAN ŐRZÖTT DOKUMENTUMOK TÉTELES LISTÁJA

Fényképek, korabeli diák és negatívok:

(Rövidítés: FLT = Fényképleltár, DLT = Dialeltár, KLT = Kéziratleltár, NLT = Negatívleltár, KRTF = kézirat, terv, festmény leltár)

Minden esetben a meglévő dokumentumokat közöljük, mellőzzük a revíziónál hiányzó tételek listáját.

Pálffy családdal kapcsolatos különféle fényképek:

Pálffy-síremlék, fa epitáfium, Vöröskő – FLT 3382

Pálffy-síremlék, fa epitáfium, Vöröskő (előbbi reneszánsz emlék oldalszárnyakkal együtt) – FLT 3381

Gr. Pálffy Miklós, a győri hős síremléke számára dombormű, XVII. század – FLT 3270

Gr. Pálffy Miklós, a győri hős síremléke a pozsonyi dómban, 1600. – FLT 3265

BAJMÓCI VÁR

Épület:

Architektonikus részletek, felvételek – DLT 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 310, 312, 313, 314, 315, 316, 317

Bajmóci vár látképe, lépcsősarnok és udvarrészletek – FLT 25552-25580

Bajmóci vár látképe – FLT 25580/1-13, DLT 293, 294, 295, 296, 299

Előcsarnok XVI–XVII. századi bútorokkal – FLT 25897

Főlépcső – FLT 25894

Lépcső előcsarnoka – FLT 25895

Lépcső előcsarnoka XVII. századi bútorokkal – FLT 25896

Orangerie – FLT 25898, DLT 289

Várkapolna – FLT 25549, 25550, DLT 298, 305

Vár átépítés előtti állapota – DLT 297

Egyéb:

Kovácsoltvas kútrács, Marton Lajos és Fia, 1896. – FLT 13480

Mátyás király tölgyfája – FLT 318

Termek:

Arcképes terem, balra gr. Pálffy Pál nádor, szemben gr. Pálffy János portréja – FLT 25905

Arcképes terem (másik nézetből) – FLT 25906
Arcképes terem (részlet) FLT 25908
Dispensorium terem, velencei mennyezet-másolattal – FLT 25901
Dolgozószoba, keleti falburkolattal, spanyol kabinetszekrényekkel – FLT 25902
Dolgozószoba (más nézetből) – FLT 25903, DLT 286
Hálószoba, gr. Pálffy János hálója – FLT 25904
Hunyadi terem – FLT 25899, 25900, DLT 285

Műtárgyak:

Berakott szekrény, délnémet, XVII. század – FLT 25907
Berakott láda, délnémet, XVII. század – FLT 25908
Gyertyatartók, a) keleti b) XVII. századi – FLT 23836, DLT 287
Kályha, magyar, XVII. század – FLT 603, DLT 281
Tornyos óra, Augsburg, XVII. század – FLT 25548, DLT 277

Festmény:

Brožík, Václav: „Gr. Pálffy János arcképe”, Párizs, 1891. – FLT 2458, DLT 278

BAZINI VÁRKASTÉLY

Termek:

Írószoba, XVII. század stílusában XIX. századi berendezéssel – FLT 25914
Levéltári szoba – FLT 25912
Levéltári szoba (másik nézetből) – FLT 25913, DLT 225
Nagy szalon, részben XVII. századi bútorttal – FLT 25915
Nagy szalon (más nézetből) – FLT 25916
Régi hálószoba – FLT 25917, DLT 226

Műtárgyak:

Berakott szekrény, Németalföld, XVII. század – FLT 25909
Faragott, kétajtós szekrény, észak-német, XVII. század – FLT 25911
Nagy szekrény, német, XVII. század (Rajz 1888-ból) – KRTF 6079
Székek a) Németalföld, XVII. század b) angol, XVII. század – FLT 25910

Festmény:

Van der Helst: „Wildt admirális arcképe” – FLT 2457, DLT 229

KIRÁLYFAI KASTÉLY

Épület:

Oldalhomlokzat a parkkal – FLT 25956, DLT 255
Kert – FLT 25957/1-2, DLT 259
Kertrészlet – FLT 25958
Kertrészlet – DLT 232
Udvar – DLT 252

Termek:

Boudoire – FLT 25955
Dolgozószoba (Mária Terézia szoba) – FLT 11800, 25948, DLT 248
Ebédlő – FLT 25943, DLT 241
Hálószoba Boule-órával – FLT 25950
Hálószoba, barokk – FLT 25952
Hálószoba, XVIII. század – FLT 25954/1-2
Hálószoba, empire – FLT 25953
Hálóterem – FLT 25951/1-2, DLT 266
Nagy folyosó – FLT 25936/1-5, DLT 238
Nagy szalon (Pompeji terem) – FLT 25944/1-3
Oratórium – FLT 25947, DLT 245
Sala terrena – FLT 25945/1-3, DLT 246
Szalonsor – FLT 25937
Szalonsor (más látószögben) – FLT 25938
Szalon, kék szalon, a tükörszalon mellett – FLT 25941
Szalon, sárga szalon – FLT 25942, DLT 242
Szalon, vörös szalon v. kínai szalon – FLT 11799, 25582, DLT 271
Tükörszalon, betekintéssel a szalonsorba – FLT 11801, 25939
Tükörszalon – FLT 25940
Tükörszalon egyik sarka – FLT 5762, DLT 258
Vendégszoba – FLT 25946, DLT 263
Zeneterem – FLT 25949

Műtárgyak:

Asztalka, XVIII. század – FLT 5851
Füles kosár, ezüst, angol, XVIII. század – FLT 25934, DLT 256
Gyertyatartó, bronz, francia, XVIII. század – FLT 23861, DLT 233
Íróasztal bronz veretekkel, francia, XVIII. század – FLT 5899
Írószekrény, Németalföld, XVIII. század – FLT 5613, DLT 261
Karosszék, olasz, XVIII. század – FLT 5675, DLT 235
Leveses tál, angol, XVIII. század – FLT 25933, DLT 247
Mártástartó csészék, ezüst, francia, XVIII. század – FLT 25935, DLT 236
Óra, bronz, francia, XVIII–XIX. század fordulója – FLT 3999, DLT 268
Óra, fából faragott kerettel, francia, XVIII. század – FLT 4007, DLT 267
Szekrény, angol, XVIII. század – FLT 5614, DLT 254

Festmény:

P. Wouverman: „Place des Vosges” – DLT 237

POZSONYI PALOTA

Termek:

Dolgozószoba – FLT 25927
Dolgozószoba (más nézetből) – FLT 25928

Ebédlő (fogadószoba) – FLT 25918
Ebédlő (fogadószoba, más nézetből) – FLT 25919, DLT 207
Hálószoza – FLT 25929
Kis szalon – FLT 25925
Kis szalon (más nézetből) – FLT 25926
Könyvtárterem – FLT 25920, DLT 203
Könyvtárterem (más nézetből) – FLT 25921, DLT 202
Nagy szalon – FLT 25922
Nagy szalon (más nézetből) – FLT 25923
Nagy szalon részlete, F. Francia festményével – FLT 25924, DLT 220
Szalonsor és állóóra, F. Berthoud, XVIII. század – FLT 25930

Műtárgyak:

Angol bútorok – NLT 1089
Szekrény berakott jelenetekkel, XVII. század – DLT 224
Boulle-komód, óra a három Gráciával, XVIII. század – FLT 5732, DLT 223
Fedeles kupa – NLT 1707
Fiókos szekrény valószínű Marie Antoinette tulajdonából, líra formájú óra gyertyatartókkal – FLT 5761, DLT 212
Fiókos szekrény valószínűleg Marie Antoinette tulajdonából – FLT 25931
Íróasztal, német, XVII. század vége – FLT 25932, DLT 222
Óra, XIV. Lajos kora – FLT 5733, DLT 211
Óra gyertyatartókkal, francia, XVIII. század (részlet a hálósobából) – FLT 11798, 23872, DLT 205
Serlegek, XVII-XVIII. század – FLT 25581, DLT 215

Festmény:

Borsos József: „Gr. Pálffy János képmása”, 1854. – FLT 2459, DLT 208

Kéziratos műtárgylisták – 2272 leltári lap, 2255 tétel műtárgy:

BAZINI VÁRKASTÉLY – 236 leltári tétel:

XXV. A. Földszint. Levéltári folyosó, levéltár – KLT 3270/1-12
B. I. Feljárt az emeletre – KLT 3271
B. III. Emeleti előszoba – KLT 3272/1-2
IV. B. I. Emelet. Ebédlő – KLT 3273/1-11
V. B. I. Emelet. Régi hálószoza – KLT 3274/1-12
VI. B. I. Emelet. Nagy szalon – KLT 3275/1-9
VII. B. I. Emelet. Írószoba – KLT 3276/1-25
VIII. B. I. Emelet. Kis szalon – KLT 3277/1-23
XIV. B. I. Emelet. Új hálószoza – KLT 3278/1-6
XV. B. I. Emelet. Új öltöző szoba – KLT 3279/1-5
B. I. Emelet. 1. sz. szekrényben ('Porcellánkamra' [sic!]) – KLT 3280/1-11

B. I. Emelet. 'Porzellánkamra' [sic!] (3. szekrény) – KLT 3281/1-3
XIX. B. I. Emelet. Kis vendégszoba – KLT 3282
B. I. Emelet. Ezüstkamra – KLT 3283/1-115

BAZINI VÁRKASTÉLY hagyatéki listája:
KLT 3268/1-31
KLT 3269/1-29

BÉCSI PALOTA vázlatos műtárgyjegyzéke:

KLT 3266/1-38
KLT 3267/1-55

BUDAPESTI PALOTA – 72 leltári tétel:

I. Emelet. Előszoba a nagy lépcső mellett és a Nagy szalon – KLT 3239/1-11
I. Emelet. Kis szalon – KLT 3239/12-47
I. Emelet. Ebédlő – KLT 3239/48-57
I. Emelet. Hálószoza – KLT 3239/58-72
Budapesti palota hagyatéki leltára, 1909 – KLT 3265/1-19

KIRÁLYFAI KASTÉLY – 1512 leltári tétel:

A. – Földszint. A kapu aljából balra nyíló folyosó és 1. sz. szoba – KLT 3284/1-9
A. – Földszint. 3. sz. szoba – KLT 3285/1-4
A. – Földszint. 19. sz. szoba személyzet ebédlője – KLT 3286/1-3
A. – Földszint. 15. sz. szoba (Tálaló szoba) – KLT 3287/1-7
A. – Földszint. Fürdőszoba – KLT 3288/1-6
A. – Földszint. Kapuslakás – KLT 3289/1-8
A. – Földszint. Kis előszoba – KLT 3290/1-6
A. – Földszint. Putzkammer (Tisztogatókamra) 708. szekrény belsejében – KLT 3291/1-2
A. – Földszint. Lépcsőház – KLT 3292/1-11
A. – Földszint. Nagy sarokszoba (Téli ebédlő) – KLT 3293/1-14
A. – Földszint. Kápolna-folyosó és kápolna – KLT 3294/1-3
A. – Földszint. Pater-szoba – KLT 3295/1-7
B. I. Emelet. Főlépcső – Előcsarnok és Főlépcső – KLT 3296/1-29
B. I. Emelet. Folyosó a két mechanikai ajtó között – KLT 3297/1-32
B. I. Emelet. Folyosó a mechanikai ajtótól az ételfelvonóig – KLT 3298/1-29
B. I. Emelet. Folyosó az ételfelvonótól a pompeji teremig – KLT 3299/1-24
B. I. Emelet. Kápolna-folyosó – KLT 3300/1-16
B. I. Emelet. 135. sz. szekrény belseje (Folyosó) – KLT 3301/1-29

B. I. Emelet. 140. sz. faliszekrény belseje (Folyosó) – KLT 3302/1-30
B. I. Emelet. 143. sz. szekrény belseje (Folyosó) – KLT 3303/1-6
B. I. Emelet. 163. sz. szekrény belseje (Folyosó) – KLT 3304/1-28
B. I. Emelet. 182. sz. szekrény belseje (Folyosó) – KLT 3305/1-37
B. I. Emelet. Hosszú folyosó – KLT 3306/1-57
B. I. Emelet. 222. sz. szekrény belseje (Folyosó) – KLT 3307/1-53
B. I. Emelet. 297. sz. szekrény belseje (Folyosó) – KLT 3308/1-79
B. I. Emelet. 1. sz. Hálószoba – KLT 3309/1-14
B. I. Emelet. 1. sz. Öltöző-szoba – KLT 3310/1-9
B. I. Emelet. 1. sz. Előszoba – KLT 3311
B. I. Emelet. 2. sz. Vendégszoba – KLT 3312/1-4
B. I. Emelet. 4. sz. Hálószoba – KLT 3313/1-14
B. I. Emelet. 5. sz. Hálószoba – KLT 3314/1-51
B. I. Emelet. 5. sz. Tisztogató-szoba – KLT 3315
B. I. Emelet. 5. sz. Öltöző-szoba – KLT 3316/1-87
B. I. Emelet. 7. sz. Zene-szoba – KLT 3317/1-18
B. I. Emelet. 'Kék-salon' – KLT 3318/1-36
B. I. Emelet. 'Tükör-salon' – KLT 3319/1-34
B. I. Emelet. 8/a. sz. Ebédlő – KLT 3320/1-15
B. I. Emelet. 8/b. sz. 'Sárga-Salon' – KLT 3321/1-66
B. I. Emelet. 8/c. sz. 'Vörös-Salon' – KLT 3322/1-24
B. I. Emelet. 8/d. sz. 'Kis-Olvasó-Szoba' – KLT 3323/1-2
B. I. Emelet. 8/c. sz. 'Billiard-szoba' – KLT 3324/1-9
B. I. Emelet. 9. sz. 'Zöld-salon' – KLT 3325/1-36
B. I. Emelet. 10/a. Hálószoba – KLT 3326/1-17
B. I. Emelet. 10/b. sz. Öltöző – KLT 3327/1-6
B. I. Emelet. 11/a. sz. Vendégszoba – KLT 3328/1-22
B. I. Emelet. 11/b. sz. Vendégszoba – KLT 3329/1-12
B. I. Emelet. 12. sz. Vendégszoba – KLT 3330/1-12
B. I. Emelet. 13. sz. Vendégszoba – KLT 3331/1-11
B. I. Emelet. 13. sz. Öltözőszoba – KLT 3332/1-2
B. I. Emelet. 14. sz. Hálószoba – KLT 3333/1-29
B. I. Emelet. 15. sz. Szalon – KLT 3334/1-22
B. I. Emelet. 16/a. sz. Hálószoba – KLT 3335/1-10
B. I. Emelet. 16/b. sz. Öltöző-szoba – KLT 3336/1-5
B. I. Emelet. 17/a. sz. Szalon – KLT 3337/1-32
B. I. Emelet. 17/b. sz. Hálószoba – KLT 3338/1-15
B. I. Emelet. Oratorium – KLT 3339/1-23
B. Földszint. Nyeregkamara – KLT 3340/1-8
Kert – KLT 3341/1-12
Ezüstkamra. (Kápolnafelszerelés) – KLT 3342/1-18
Ezüstkamra. (I. Láda) – KLT 3343/1-7
Ezüstkamra. (II. Láda) – KLT 3344/1-12
Ezüstkamra. (III. Láda) – KLT 3245/1-17
Ezüstkamra. (IV. Láda) – KLT 3246/1-12

Ezüstkamra. (V. Láda) – KLT 3347/1-6
Ezüstkamra. (VI. Láda) – KLT 3348/1-9
Ezüstkamra. (VII. Láda) – KLT 3349
Ezüstkamra. (VIII. Láda) – KLT 3350/1-3
Ezüstkamra. (X. Láda) – KLT 3351
Ezüstkamra. (Szekrény) – KLT 3352/1-115
A. Földszint. 'Porcellánkamra' – KLT 3353/1-58
4. sz. és 12. sz. Mansard-szoba – KLT 3354/1-2
I. Emelet. 'Porcellánkamra' – KLT 3355/1-63

POZSONYI PALOTA – 452 leltári tétel:

Földszint. XI. Előcsarnok. Ált. lelt. 16–19. lap – KLT 3240/1-10
XII. Lépcsőház. Ált. lelt. 20–24. lap – KLT 3241/1-13
I. Emelet. XIII. Ebédlő. Ált. lelt. 25–33. lap – KLT 3242/1-43
I. Emelet. XIV. Könyvtár. Ált. lelt. 34–37 b. lap – KLT 3243/1-22
I. Emelet. XV. Belépőszoba. Ált. lelt. 38–41. lap – KLT 3244/1-15
I. Emelet. XVI. Fogadószoba. Ált. lelt. 42–49. lap – KLT 3245/1-40
I. Emelet. XVI. Fogadószoba. 25. ltsz. szekrény – KLT 3246/1-4
I. Emelet. XVII. Fogadószoba. Ált. lelt. 50–58. lap – KLT 3247/1-41
I. Emelet. XVIII. Írószoba. Ált. lelt. 59–64. lap – KLT 3248/1-15
I. Emelet. XIX. Hálószoba. Ált. lelt. 65–68. lap – KLT 3249/1-14
I. Emelet. XX. Toilette-szoba. Ált. lelt. 69–73. lap – KLT 3250/1-12

Ezüstnemű. I–XVI. láda. Ált. lelt. 1–19. lap – KLT 3251/1-59
Főpénztár. Fali vasszekrény. Ált. lelt. 20–21. lap – KLT 3252/1-17
Főpénztári szoba. Sárga szekrény. Ált. lelt. 22–24. lap – KLT 3253/1-16
Főpénztár. Fali vasszekrény. Ált. lelt. 25–27. lap – KLT 3254/1-18
Főpénztár. – Pénzszekrény. – I. Vörös bőrtáska. Ált. lelt. 29–30. lap – KLT 3255/1-12
Főpénztár. Pénzszekrény. II. Fekete bőrtáska. Ált. lelt. 31–33. lap – KLT 3256/1-26
Főpénztár. Pénzszekrény. III. Fekete bőrtáska. Ált. lelt. 34–35. lap – KLT 3257/1-16
Főpénztár. IV. Papírdoboz. Ált. lelt. 36. lap – KLT 3258/1-6
Főpénztár. V. Fadoboz. Ált. lelt. 37. lap – KLT 3259/1-6
Főpénztár. VI–VIII. Fadoboz. Ált. lelt. 38. lap – KLT 3260/1-3
Főpénztár. Nagy szekrény – KLT 3261/1
Főpénztár. Pénzszekrény. Trésor. Ált. lelt. 40–43. lap – KLT 3262/1-29
Főpénztár. Fali vas szekrény. Ált. lelt. 44–45. lap – KLT 3263/1-13
I. Emelet. Szakács szoba. Szekrényben – KLT 3264/1

II. AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ADATTÁRÁBAN LÉVŐ PÁLFFY-GYŰJTEMÉNNYEL KAPCSOLATOS ÜGYIRATOK RÖVIDÍTETT KIVONATAI

1896

1896/44

Kelt: 1896. február 23.

Koderle Emil gr. Pálffy János nevében felkéri az O. M. Iparművészeti Múzeum igazgatóságát Weinwurm Antal fényképész címének közlésére, továbbá értesítést kér a kiállításra (millenniumi) szánt tárgyak megküldése tárgyában. A válasz február 27-én kelt.

1908

1908/408.

Kelt: 1908. szeptember 3.

O. M. Szépművészeti Múzeum 1382/908. sz. levele: Gr. Pálffy János-féle hagyatékhöz tartozó, részben az államnak hagyományozott műtárgyak megbecsültetésére állami szakközegek kiküldéséhez folyamodnak a végrendeleti végrehajtók. Radisics Jenő, az Iparművészeti Múzeum főigazgatójának felkérése.

1908/426.

Kelt: 1908. augusztus 31.

Koderle Emil uradalmi felügyelő és dr. Somlyay Kálmán uradalmi ügyész, mint néhai gr. Pálffy János végrendeleti végrehajtói, pozsonyi lakosok kérvénye: szakértő felkérése az iparművészeti tárgyak leltározásához és felbecsléséhez. A pozsonyi Kir. Járásbíróságnál mint hagyatéki bíróságnál bejelentik a felkért személyt.

1908/427.

Kelt: 1908. augusztus 25.

Pozsonyi Kir. Járásbíróság 1908. Ö. 186/64: Végzés néhai erdődi gr. Pálffy János volt pozsonyi lakos hagyatéka ügyében. Szakértők kijelölése: Beer József, dr. Pe-regriny János, Radisics Jenő, dr. Nagy Géza, ifj. Weinstabl Mór, Hubert József, Hubert Ferenc.

1908/428.

Kelt: 1908. szeptember 9.

Felterjesztés: Radisics Jenő jelentése a miniszternek, hogy a Pálffy-féle hagyatékek beleltározásával bírósági hiteles szakértőnek nevezték ki. Egyúttal levele a Kir. Járásbíróságnak és Koderle Emilnek. Utóbbinak jelzi, hogy október közepe táján foghat munkához, segítségével Lipcsey múzeumi titkár lenne.

1908/444

Kelt: 1908. szeptember 11.

Dr. Josef Rainert levele Radisics Jenőhöz a bécsi Pálffy-hagyatékkal kapcsolatban.

1908/478.

Kelt: 1908. szeptember 21.

M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 108023. sz.: Engedélyt ad Radisics Jenőnek, hogy szakértői tisztét elvégezhesse és időnként eltávozhasson az intézményből.

1908/499

Kelt: 1908. szeptember 17.

Dr. Josef Rainert újabb levele Radisics Jenőhöz a bécsi Pálffy-hagyatékkal kapcsolatban.

1909

1909/339.

Kelt: 1909. július 26.

Felterjesztés: Hivatalból felterjeszti az O. M. Iparművészeti Múzeum Csányi Károly ig. örnek úti számláját Királyfára tett utazásáról (július 21-én).

1909/352.

Kelt: 1909. július 26.

Felterjesztés: Hivatalból felterjesztés az intézet összes tisztviselőinek néhai Pálffy János gróf pozsonyi, bajmóci és királyfai kastélyokban lévő műkincseinek tanulmányozása ügyében.

1909/375.

Kelt: 1909. augusztus 7.

M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 92959/909 sz.: Hivatalos engedély, hogy a tisztviselők néhai Pálffy János gróf pozsonyi, királyfai, bajmóci és bazini kastélyaiban lévő műkincseit tanulmányozás céljából megtekinthessék.

1909/389.

Kelt: 1909. augusztus 23.

Ng. Koderle Emilnek és ng. Somlyay Kálmánnak, gr. Pálffy János végrendeleti végrehajtóinak: köszönetnyilvánítás a múzeum tisztviselőinek nevében a gyűjtemények megtekintéséért, a fogadtatásért.

1909/398.

Kelt: 1909. szeptember 4. illetve augusztus 27.

Hajdu Ferenc urad. számtartó és Somlyay Kálmán Radisics Jenőnek köszönetet mondanak a látogatásért.

1909/478

Kelt: 1909. szeptember 28.

Dr. Somlyay Kálmánnak és Koderle Emilnek, néhai Pálffy János végrendeleti végrehajtóinak Radisics Jenő megírja a tárgyak, termék fényképezésének szükségességét.

Mellékelve Weinwurm Antal levele (1909. szeptember 26.) az Orsz. M. Iparművészeti Múzeumnak, miszerint a negatívok a múzeumba kerülnek.

Mellékelve Koderle Emil levele (1909. szeptember 25.) a királyfai számtartóságának, Radisics és a fényképész ottani érkezéséről, megfelelő fogadtatásáról.

1909/482

Kelt: 1909. szeptember 30.

Radisics Jenő levele a miniszternek, miszerint mintegy 80 felvétel szükséges a Pálffy-kastélyok, paloták érdekesebb enteriőrjeiről, tárgyairól.

1909/552

Kelt: 1909. október 30.

M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 115285-1909. sz. irata, melyben az igazgató pozsonyi és királyfai útjának költségeit megtéríti, amiket a gr. Pálffy János-féle hagyaték egyes nevesebb műtárgyainak fényképeztetése érdekében tett.

Csatolva hagyatéki leltár, dr. Jeszenszky István budapesti közjegyző, 1909. május 5. és a következő napon id. gr. Pálffy János hagyatékának leltározásáról, a budapesti IV. ker. Kir. Járásbíróságnak 1908. évi július 9-én kelt 1908. Pv. VIII. 163. számú megbízó végzése folytán: Budapest területén lévő ingó és ingatlan vagyon.

Csatolva hagyatéki leltár a bazini műértékekről, dr. Richter Richárd bazini kir. közjegyző irata, a bazini kir. járásbíróság 1908. Pv. 151/2 számú végzése folytán.

1909/610

Kelt: 1909. november 26.

Radisics Jenő megírja Koderle Emilnek és dr. Somlyay Kálmánnak, hogy Weinwurm Antal elkészült a pozsonyi, bajmóci, bazini, királyfai felvételek elkészítésével és a múzeumba beszállította. Felhívja a figyelmet, hogy a jószágigazgatóság részéről miként rendelhetnek felvételeket.

1910

1910/276.

Kelt: 1910. április 5.

Néhai gr. Pálffy János Központi Irodája 161/1910 sz.: Válasz a moszlim iparművészeti kiállításra vonatkozó meghívásra: visszaküldik a nyomtatványt. Kiállítási célra nem engedhetik át a Pálffy-hagyaték iparművészeti tárgyait, mert a hagyatéknál érdekelt családok egyike, a gr. Andrassy család a wieni vadászati kiállításnál sem egyezett bele, sőt tiltakozott. A család budapesti képviselője, dr. Darvai Fülöp.

1910/673.

Kelt: 1910. október 24.

Dr. Szőnyi Ottó jogakadémiai tanár, a városi múzeum igazgatója, Pécs: A Pálffy-féle hagyatékhoz tartozó bronzból öntött középkori víztartó medence ügyében felvilágosítást kér, a provenienciára vonatkozóan.

1914

1914/281.

Kelt: 1914. február 23.

M. Kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 194732-1913/III. sz.: Radisics Jenő 1913/1061. sz. alatt kelt felterjesztésére válasz: pozsonyi, királyfai útiköltség kifizetése.

1916

1916/89.

Kelt: 1916. március 9.

Hivatalból a Pozsonyi Kir. Járásbírósághoz: Radisics Jenő kérvényezi a Pálffy-féle karos bronz gyertyatartók egyikének kiadását másolás céljából. Előzmény: Bernáth Géza, v. b. t. t. hagyatéki zárgondnok és Várady L. Árpád kalocsai érsek levele.

1916/97.

Kelt: 1916. március 1.

Hivatalból a Pozsonyi Kir. Járásbírósághoz: néhai Pálffy János gróf hagyatékához tartozó egyik műtárgy (XVI. Lajos kori karos gyertyatartó) ideiglenes átengedésére vonatkozólag, az O. M. Iparművészeti Múzeum részére.

1916/125.

Kelt: 1916. március 22.

Bernáth Géza értesíti a múzeum igazgatóságát, hogy az örökösök a zárgondnokok felelőssége mellett beleegyeznek a mintául szolgáló tárgy (gyertyatartó) kiadásába. A zárgondnokok vállalták a felelősséget.

1916/129.

Kelt: 1916. április 3.

Radisics Jenő jelzi ng. Koderle Emilnek (Pozsony) a mellékelt jegyzőkönyv tartalmát és kéri a gyertyatartó csomagolását. Mellékelve: Kivonatos másolat Pk. 1/1916/1085. sz. jegyzőkönyv – felvétel néhai gr. Pálffy János hagyatéka ügyében 1916. március hó 21. napján. Dr. Kollár Lajos és dr. Kollár László ügyvédek, Budapest, Radisics Jenő 1081. sz. alatt beadott kérvénye nyomán: javaslat a tárgy kiadásáról, a zárgondnokok felelősségével és pecsétjével, az O. M. Iparművészeti Múzeum részére, pár hónapra.

1916/157

Kelt: 1916. április 18.

Koderle Emil levele Radisics Jenőnek: a gyertyatartók becsomagolásáról, az átadás mikéntjéről.

1916/207

Kelt: 1916. március 21.

Pk. 1/1916/1085. sz.: Jegyzőkönyv, felvétellett néhai gróf Pálffy János hagyatéki ügyében 1916. március 21-én.

1916/315

Kelt: 1916. augusztus 2.

Királyfai kastély egyik karos gyertyatartójának átengedésére vonatkozóan nm. Bernáth Géza részére levél.

1916/338

Kelt: 1916. augusztus 18.

Néhai gr. Pálffy János uradalmi számtartósága, Királyfa – Hajdu Ferenc urad. számtartó levele: beküldi a gyertyatartót, Bernáth Géza megbízásából. Pfahl Károly kastélyőr becsomagolta és bírósági pecséttel ellátva fogja átadni.

1916/339

Kelt: 1916. augusztus 12. és augusztus 21.

A Pozsonyi Kir. Járásbíróság átírata a Pálffy-féle karos gyertyatartó kiadása ügyében – PK 1-1916/1142. sz. alatt. Radisics Jenő értesíti a Pozsonyi Kir. Járásbíróságot, hogy a gyertyatartót augusztus 18-án sértetlen állapotban átvette.

1916/363

Kelt: 1916. szeptember 3.

Bernáth Géza levele a gyertyatartó körüli procedúráról.

1917

1917/13

Kelt: 1917. január 9.

Bernáth Géza hagyatéki zárgondnoknak: az átengedetett gyertyatartó lemásolása a rendkívüli viszonyokra való tekintettel még nem keresztülvihető.

1917/41

Kelt: 1917. január 24.

Bernáth Géza hagyatéki zárgondnok: a Pozsonyi Kir. Járásbíróság f. hó 23-án az érdekeltek meghallgatásával tárgyalta a gyertyatartó ügyét – május 1-ig az ismert célra átengedik továbbra is.

1917/187

Kelt: 1917. május 11.

Végh Gyula, az Iparművészeti Múzeum igazgatója levele Bernáth Gézának: a gyertyatartó lemásolása a nyersanyaghiány és egyéb nehézségek miatt nem volt keresztülvihető, ezért a múzeum a tárgyat a zárgondnok meghatalmazottjának átvételi elismervény ellenében kiszolgáltatja.

1917/191

Kelt: 1917. május 18.

Néhai gr. Pálffy János uradalmi számtartóság, Királyfa – Hajdu Ferenc urad. számtartó: Pfahl Károly kastélyőrt és átvételi elismervényt küld a gyertyatartóról, továbbá jegyzőkönyv felvételét kéri a visszaszolgáltatásról.

1917/203

Kelt: 1917. május 16.

Néhai gr. Pálffy János hagyatékának zárgondnoka, Bernáth Géza levele Végh Gyulának: megbízta Pfahl Károlyt, királyfai kastélyőrt, átvételi elismervény ellenében, a gyertyatartó átvételére.

1918

1918/432

Kelt: 1918. december 30.

A királyfai műkincsek biztonságba helyezése tárgyában levél a miniszternek.

1919

1919/9

Kelt: 1919. január 2.

M. Kir. V. és K. Miniszter 238866-1918/III. a. sz.: A királyfai műkincsek biztonságba helyezése tárgyában. Gr. Pálffy-hagyaték per alatt álló műkincseinek biztos helyre szállítása illetve megmentése érdekében tett intézkedések jóváhagyása, további intézkedések megtétele. Mellékelve Bernáth Géza levele.

1919/13 (a revíziónál nem talált dokumentum)

Kelt: 1919. január 8.

Bernáth Géza a királyfai műkincsek biztonságba helyezése tárgyában ír.

1919/53

Kelt: 1919. február 20.

Dr. Farkasházy Zsigmond ügyvédnek, a Pálffy-féle hagyaték muzeális értékű tárgyai ügyében a múzeumigazgatóság.

1921

1921/29

Kelt: 1921. január 21.

Az igazgató levele a Glückselig & Warndorfer aukciósházhoz: a múzeum részére megrendeli az 1921-es Pálffy-aukció I. kötetét.

III. VÁLOGATÁS AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ADATTÁRÁBÓL ÉS A KORABELI PUBLIKÁCIÓKBÓL¹

Levelek az Iparművészeti Múzeum Adattárából

1918/432

Kelt: 1918. december 30.

I. Végh Gyula, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója levele a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez

Ministernek

Az ellenséges haderőknek az ország belsejébe való előnyomulása szükségessé tette a megszállandó területeken levő műkincseknek biztosítását. A mint ezt a Múzeumok és Könyvtárak orsz. főfelügyelőségének Minister úr meghagyásából e tárgyban megtartott értekezletén is hangsúlyoztam, ezen aktió fő és egyedüli célja a műkincseknek a megsemmisüléstől vagy elhurczoltatástól való megmentése, nem pedig a tulajdonjog kérdésének eldöntése, miért is ajánlottam, - s az orsz. főfelügyelőség is magáévá tette ezen álláspontomat – hogy a mentési aktióba lehetőleg belefoglaltassanak azon magántulajdonban levő műkincsek is, melyek veszélyeztetve vannak s melyeket tulajdonosuk az állam közbejöttével megóvni kíván, illetőleg melyeknek megmentéséhez közérdek fűződik.

A pozsony megyei Királyfa községben, néhai Pálffy János gróf hagyatékát képező s jelenleg per alatt álló oly nagy értékű műkincsek vannak felhalmozva, melyeknek megőrzése a cseh-tót csapatok által való megszállás esetén a helyszínen lehetetlennek látszik. Miután pedig a vitássá vált végrendelet értelmében a magyar állam – legalább részben – igényt támaszthat a műkincsekre nézve, azoknak megvédése ez esetben nem csupán a végrendeleti örökösöknek, de a kincstárnak is érdekében áll.

Ezért az egyik örökössel, Andrassy Géza gróffal folytatott tárgyalás alapján azt javasolnám, hogy a többi örökös jogi képviselőjének hozzájárulásával a királyfai kastélyban levő műkincseknek legértékesebb része haladék nélkül biztos helyre szállíttassék.

Erről a szándékról Bernáth Géza b. t. t. urat mint a néhai Pálffy János gróf hagyatékának zárgondnokát egyidejűleg értesítettem és a közalapítvány igazgatónak véleményét időveszteség elkerülése céljából r. uton kikértem. Ez utóbbi kijelentette, hogy tekintettel a rendkívüli viszonyok által teremtett kényszerhelyzetre nem látná

¹A szövegeket a korabeli helyesírás és írásmód szerint, betűhíven közöljük.

akadályát annak, hogy a többször említett hagyatékban lévő műkincsek minden jognak fentartása mellett és megfelelő ellenőrzéssel a királyfai kastélyból sürgősen elszállíttassanak s biztos helyen elhelyezve, a zárgondnokságnak továbbra is rendelkezésére bocsáttassanak.

Kérem tehát Minister urat, hogy ily irányú intézkedéshez a maga részéről is hozzájárulni és a szükséges intézkedések foganatosítása céljából engem sürgősen értesíteni szíveskedjék.

Bp. 918 XII/30

II. Végh Gyula, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója levele Bernáth Géza zárgondnoknak

Nagym. Bernáth Géza b. t. Tan. Urnak

A királyfai műkincsek biztonságba helyezése tárgyában a Vallás és közokt. minister urhoz intézett felterjesztésem másolatát mellékelve van szerencsém tisztelettel megküldeni, kérem egyuttal, hogy az általam javaslatba hozott intézkedéshez hozzájárulni és erről engem lehetőleg sürgősen értesíteni méltóztassék.

Fogadja...

Bp. 918 XII/30

1919/53

Kelt: 1919. február 20.

Végh Gyula, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója levele Farkasházy Zsigmond dr. ügyvéd urnak

A multkor folytatott megbeszélésünk értelmében van szerencsém mellékelve megküldeni a néhai Pálffy János gróf hagyatékában levő azon iparművészeti tárgyak jegyzékét, melyek muzeális értéküknél fogva a vezetésem alatt álló Múzeum gyűjteményeinek hézagpótló kiegészítését képezhetnék s a hazai közművelődésért utolsó akaratában gondoskodni kívánó nemes mecénás emlékét a muzeumban méltóan képviselnék.

A jegyzék természetesen nem tekinthető véglegesnek, miután még egyéb tárgyak is vannak az iparművészeti emlékek között, melyeknek megszerzése a muzeumra nézve kívánatos volna, de semmi esetre sem oly nagy számban sem oly magas értékben, hogy azoknak átengedése a hagyatékban sok millióra becsülhető értékét lényegesen érintené.

Különösen a bécsi palota műkincseit nem ismervén, nem tudom, hogy ott mely tárgyak érdekelhetnék a muzeumot. A bajmóczi vár ingóságainak leltára sem áll rendelkezésemre, melyből a felsorolt néhány tárgy közelebről megjelölhető volna. A királyfai kastélyban és a pozsonyi palotában néhány butor, porcellán, (különösen kínai) lakk és esetleg szőnyeg is van még, melynek megszerzése a muzeumra nézve fontossággal bírhat; ezeknek kiválasztása azonban csak a helyszínén történhetnék.

Nem kétlem, hogy a mennyiben az örökösök respektálva az örökhagyó nagylelkű intentióit, a mint ezt a Szépművészeti muzeumnak juttatott hagyományra nézve cselekedték, az iparművészeti tárgyakra vonatkozólag is bizonyos korlátolt választást engednének a vezetésemre bízott muzeumnak, a kincstár nem támasztana további igényeket a hagyatékkal szemben.

Nagyon örülnék, ha ily irányban létesítendő elvi megállapodás alapján javaslatba hozhatnám a kormánynak a további egyezkedésre leendő felhatalmaztatásomat.

Bpest 919 II. 20

Lt. sz.	Tárgy	Helyiség
		<i>Pozsony</i>
1.	Fedeles serleg	V. Főpénztár
14.	Álló óra légsúlymérővel	IX. Belépő szoba
3.	Díszszekrény (Boule)	XVI. Fogadó szoba
22.	Szekrény, francia, XVI. Lajos korából	XX. Toilette szoba
22a	Karos gyertyatartó 2 db.	“
23	Óra	“
	Kinai porcellán	
	Szelenczék.	
	Székek	
		<i>Királyfa</i>
59.	Gobelin	Főlépcső
234	Lábas óra	I. emeleti Folyosó
182	Szekrény	“
140/22	Galamb pár, porcellán, Meissen	“ 140 sz.- faliszekrény belseje
	Egyéb porcellán tárgyak	U. o.
	Lakk “	U. o.
760	Fiókos szekrény, angol	4. sz. Hálószoza
802	Szekrény	5. sz. Hálószoza
309/8	Szelencze harci jelenettel	9. sz. zöld salon
1299	1 db. régi karos gyertyatartó	“
1330	Toilette asztalka (Vernis Martin)	“
1381	Erdélyi szőnyeg	10a Hálószoza
1382	Keleti szőnyeg	“
	Esetleg néhány szék	
		<i>Bajmócz</i>
	Ágy függöny (gobelin)	
	Óra, bronz, torony alakú	
	Szekrény, délnémet, berakott	
	1 db. gyertyatartó, bronz	
	Esetleg néhány butor.	
		<i>Bazin</i>
	Szekrény, berakott, Németalföldi	

Radisics Jenő: Gróf Pálffy János műkincsei. (Részlet)²

„Mintha most is látnám néhai gróf Pálffy Jánost, egyikét Magyarország legelőkelőbb és leggazdagabb főurainak, akit életében a titokzatos homálynak egy neme vett körül, akiről annyian tudtak mesélni, ritkán jót és hízelgőt, annak ellenére, hogy kevesen ismerték egyéniségét, jellemét pedig legkevesebben. Külseje, alakja, fellépése és mo-

² *Magyar Iparművészet* 1910. XIII. évf. 101.

dora iziben elárulták a főurat. Előkelő fejét öntudatosan hordta, választékosan öltözött s akkorra illedelmességről aminőt ő tanusított az érintkezésben, már rég leszoktak az emberek: típusa volt a grand seigneur-nek, aminőknek emlékét a XVIII. század francia írói tartották fenn számunkra.

Sohasem sietett. Nyugodtan hallgatta végig az embert, mialatt tiszta, szép, kék szeme a beszélő lelkét kutatni látszott. Bizonyos fölényvel, de azért szívesen beszélgetett érdekesen és tanulságosan, mert sok mindent tudott s bámulatos emlékezőtehetsége volt. Jaj volt annak, aki valamely rejtett mellékcéllal, oldalt kerülve, közeledett hozzája. Egy szempillantás alatt átlátott az illetőn, arcán gúnyos mosoly jelent meg s akár a közvetlen közelből kilőtt nyíl, érte őt a válasz marón, hidegen, kegyetlenül, sebzőn.

Folyton jár-kelt. A külföldön Párisban, Londonban és Olaszországban tartózkodott előszeretettel, de legszívesebben Párisban időzött, ahol az úgynevezett Palais Pompéien-t bírta, melyet később az Avenue Victor-Hugoval szomszéd rue Lerouxban fekvő palotával cserélt fel. A nyarat Magyarországon töltötte birtokain, különféle kastélyaiban és váraiban, Pozsonyban, Királyfán vagy Bajmócson, mely utóbbinak építkezését maga vezette, rendezgetve az ott felhalmozott műkincseket, keresve a szépben a legszebbet, ami lelkének egyetlen gyönyörűsége, életének egyetlen szenvedélye volt. Zárkozott természete nem igen kereste a társaságot. Lénye sajátságos ellentéte volt azoknak, akik őt körülvették s hivatta lettek volna társaságát alkotni. Szinte idegennek látszott hazájában, noha kétségtelen, hogy nagyon szerette azt, amit végrendelkezése bizonyít legjobban. Én is, akit bizalmának akkora mértékével ajándékozott volt meg, aminővel kevesen dicsekedhetnek, sajátságos módon ismerkedtem meg vele. Tudtam, hallottam, hogy Pálffy János mesés műkincsek tulajdonosa. Érthető tehát, hogy azokat látni óhajtottam. De mondták nekem azt is, hogy a gróf megközelíthetetlen, s nagyon nehezen áll szóba előtte ismeretlenekkel. Ajánlották tehát, kérném fel közvetítőül néhai Poór Antalt, aki neki kedves embere. Én azonban mást cselekedtem. Levelet írtam, amelyben arra kértem a grófot, engedné meg nekem, hogy gyűjteményét tanulmányozhassam. A válasz kitérő volt. A levelet titkárával íratta s csak az aláírás volt a grófé magáé. Magam sem tudom miért, talán azért, mert nem tetszett nekem sem a levél, sem a formája, én is másnak tollba mondott levélben köszöntem meg az övét s mindössze nevemet írtam alá sajátkezűleg. Két napon belül sajátkezű levélben hívott meg engem a gróf s kért fel, látogatnám meg őt Pozsonyban. Amit meg is tettem azonnal.”

*Reiszig Ede: A Pálffyak (Részlet)*³

„Pálffy János (id.) 1829. augusztus 19-én született. Atyja: Ferencz halála óta, a királyfalvi ág egyedüli fíсарja. Tanulmányai végeztével hosszabb ideig külföldön tartózkodott, de a hatvanas évek végével már Pozsony vármegye társadalmi és közéletben mindegyre jelentékenyebb szerepet játszott. 1871-ben Pozsony vármegye fő-

³ In: *Magyarország Vármegyéi és Városai. Pozsony vármegye.* Szerk. DR. BOROVSZKY SAMU. Budapest, 1904. 736–738.

ispánja lett, mely méltóságában 1874-ig működött. Már főispánsága alatt is nagy anyagi áldozatokat hozott a közjótékonyosság javára. Főispáni illetményeit Pozsony város szegényeinek engedte át s a vármegyei tiszti nyugdíjintézet alaptőkájének gyarapításához 20.000 frttal járult. Ő alapította a közmagtári alapot is. Nagyszombatban és Somorján polgári iskolát alkotott, a pozsonyi ág. ev. theologia részére 16.000 frtot adományozott, stb. Midőn főispánságának ideje alatt (1873-ban) országszerte s kivált Pozsony megyében a kolera dühöngött, a saját költségén orvosokat hozatott a vármegyébe és a nép ételmezésére mintegy 60.000 forintot költött. Hasonló áldozatkészséggel karolta fel a szenvedők ügyét vármegyéje határain kívül is. A szegedi árvízkárosultaknak 50.000 forint segélyt küldött s folyton nagy összegeket áldoz jótékony czélokra. De a tudományok s főleg a művészetek is hatalmas pártfogót nyertek benne. Piloty nagy festményét: „Nero Róma égésénél”, ő ajándékozta a Magyar Nemzeti Múzeumnak. Kiváló műbarát és műértő. Mű- és régiséggyűjteményei messze földön híresek. A bajmóczy vár, a bazini várkastély, a királyfai kastély, pozsonyi, bécsi és párisi palotái, valóságos tárházai a műkincseknek és gyűjteményeknek. Erdemei elismeréséül a király 1884-ben a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot s 1896-ban az I. osztályú vaskorona-rendet adományozta neki.

De a nemzet háláját mégis leginkább az 1900. évi 9-én tett alapítványával érdemelte ki, melynek czélját és rendeltetését leghívebben magyarázza meg a kormányelnökhöz intézett következő soraiban:

Nagyméltóságú m. kir. Miniszterelnök Úr!

Úgy voltam és vagyok mindenkoron meggyőződve, hogy a magyar államnak – mint ilyennek – feltétlenül szüksége van arra, miszerint a törzsét képező magyar középosztály fenntartassék s mindinkább gyarapítva erősbíttessék. – Minthogy azonban ezen cél elérésére vagyoni eszközökre is van szükség, – elhatároztam magamban, miszerint ezen vagyoni eszközök megteremtéséhez a magam részéről is hozzájárulok és pedig oly irányban, a melyet én a jelzett célra alkalmasnak tartok.

A magyar középosztály szolgáltatja ugyanis a szellemi tényezők legnagyobb részét – s azért is úgy vélem, hogy a legmegfelelőbb, ha én egy alapot létesítek, a melynek a jövedelmeiből kétharmadrészben 700 koronás, egyharmadrészben pedig 1000 koronás ösztöndíjak alkottatnak, a mely ösztöndíjak adományozása által azután a magyar középosztály több magyar családjának megadatik a mód, hogy tehetséges és törekvő magyar érzelmű gyermekeiket közvetlenül a maga, közvetve pedig a magyar hazá javára nevelheti fel.

Ezen és ily alapítvány számára szántam én Pozsony vármegye területén fekvő Alsó-Dió, Ottóvölgy, Cseszte, Pila és Dubova községek határaiban létező összesen 5758 katastr. hold erdőt és 734 hold szántót kitevő s legalább 1.743.600 korona forgalmi értékkel bíró s korlátlan tulajdonomat képező tehermentes ingatlanaimat – azoknak összes járulékaival, jogaival, de dologi és az összes örökösi uradalom patronátusi terheivel együtt is.

Emez alapítvány céljaira szánt vagyonom ezen felajánlásom elfogadásával nyomban menne át az alapítvány tulajdonába és én csakis az életfogytiglani haszonélvezeti jogot tartanám fenn magamnak akkép, – hogy halálom bekövetkeztével nemcsak maga az ingatlan vagyon, hanem az azon levő s ahhoz tartozó összes holt és élő felszerelés – függő, úgy már leszedett termék és készlet is az alapítvány birtokába

menne át. – Miután pedig a vagyon legnagyobb része erdőbirtokokból áll – már eleve is kijelentem, hogy azt a kormány kiküldendő közegével egyetértően megállapított üzemterv szerint akarom hasznélvezni, s hogy azt tartozmányaival együtt; mint eddig, úgy ezentúl is használható karban fenntartom.

Alapítványom a többi hasonló alapítványok módjára a m. kir. kormány képvisellete és fennhatósága alatt állana s általa kezeltetnék is oly módon, hogy annak jövedelmeiből mennél több ösztöndíj lehessen alkotható és kitűzött czélom ehhez képest mennél nagyobb mérvben lehessen elérhető.

Az alapítvány mindenkoron nevemet fogja viselni s az abból alkotott ösztöndíjak a magyar középosztály magyar érzelmű férfigyermekeinek lesznek minden valláskülönbség nélkül a m. kir. kormány által pályázat útján adományozandók, a kiket a tanári kar tehetségük s törekvésük folytán ösztöndíjra érdemeseknek fog kijelölni, és a kiknek szülői ezen mintegy neveltetési járulékra – nem megfelelő vagyoni erőik folytán – utalva lesznek, megjegyezvén, hogy ezen ingatlan alapítványom soha eladásnak vagy cserének tárgyát nem képezheti.

Az 1000 koronás ösztöndíjjak csak a felsőbb iskolák, a 700 koronásak azonban úgy a közép-, mint pedig a felsőbb iskolák növendékeinek juttathatók, s ha valaki ez ösztöndíjak valamelyikét már elnyerte – úgy akkor az annak elnyeréséhez szükséges feltételek változatlan fennforgása esetén azt tanulmányainak teljes befejeztéig megtartja.

Cseszte község határában fekvő úgynevezett vöröskői várból engem illető 3/8-részt, – nyári üdülő helyül óhajtanám felhasználtatni – erre érdemesült középiskolai tanárok, valamint ösztöndíjamat élvező s arra reá utalt tanulók által.

Alapítványalkotási szándékomat és annak főbb mozzanatait ekkép Nagyméltóságod tudomására hozva, – arra kérem:

Hogy ezen felajánlásomat tudomásul venni, – azt a m. kir. magas kormány nevében elfogadni, – az alapítványi vagyon és tartozmányainak az összeírására és felbecslésére – úgy az üzemtervnek közös elkészítésére hivatalos szakközeget kiküldeni s ezen szükségesek megtörténtével az elkészülendő alakszerű alapítóokmányt, a melynek alapján a vagyon tulajdonjoga – életfogytiglani hasznélvezeti jogom egyidejűleges biztosításával – az alapítvány javára tlkvileg átírható lesz – a maga idején velem együtt aláírni szíveskedjék.

Budapest, 1900-ik év október hó 9-én.

Nagyméltóságod tisztelő híve

id. gróf Pálffy János s. k.

E nagylelkű alapítvány a XIX. század alkonyán, méltóan sorakozik a család hatszázados multja alatt szerzett nagy érdemekhez.”

Részletek gróf Pálffy János 1907. november 14-én kiállított végrendeletéből⁴

„Halálom esetére a méltóságos gróf Pálffy-család koridősbsége hitbizományára várományosi joggal bíró férfitagok másodidősbeje, vagyis az első prosenior részére és

⁴ In: JEDLICSKA PÁL: *Eredeti részletek a gróf Pálffy-család okmánytárához*. Budapest, 1910. 635–637., 642–643., 645–646., 647.

javára másod koridősbségi (prosenioratus) hitbizományt rendelék. Ezen hitbizomány részére és céljaira hagyom Pozsony szab. kir. város bel- és külterületén létező összes ingatlanaimat, továbbá Felső-Ausztria, Wien szék- és főváros területén I. ker. Wallner-Strasse 6., Haarhof 4. Naglergasse 21., IV. ker. Wohllebengasse 1., 3. és 5., valamint a Heugasse 12. házszámú házaimat, továbbá Budapest szék- és főváros Kosuth Lajos-utca 3. és Koronaherczeg-utca 3., Granátos-utca 6. számú házamat s végül Pozsony vármegye területén fekvő királyfai uradalmamat képező Királyfa, Királyfa-Apáczakörmösd, Papkörmösd, Egyházfa, Szempez, Dunaújfalú, Saáp, Vöök, János háza, Nagyfödemes, Csallóköz-Körtvélyes, Csataj, Tonkháza, Csütörtök, Kispaka, Szemet, Torcs, Uszor, Misérd és Nagymagyar községek kül- és belterületén fekvő összes ingatlanaimat.

Ezen itt felsorolt vagyont csakis a jelzett célra és a hitbizományi alkotás föltétele alatt hagyományozom el. Ezen másodszüllötségi hitbizomány első haszonélvezőjekép, az alább írt megszorításokkal, azon gróf Pálffy-családbeli férfitagot jelölöm ki, a ki elhalálozásom napján a gróf Pálffy-családbeli férfitagok közt életkorra nézve a másod-legidösb lesz. A másod-legidösb gróf Pálffy családbeli férfitag az általam alkotott ezen másodkoridősbségi, fennebb felsorolt hitbizományi vagyonnak, az alább foglalt megszorításhoz képest, haszonélvezője leend addig, a míg a gróf Pálffy-családnak esetleg a seniorává nem válik, vagy amíg mint prosenior el nem halálozik. Eszerint tehát ezen prosenioratusi hitbizomány élvezője, a gróf Pálffy-családnak a seniora sohasem lehet, kivéve azt az egyetlenegy esetet, ha a gróf Pálffy-család férfi tagjaiból csak egyetlen egy férfitag volna már csupán életben.

A mennyiben az ezennel elrendelt prosenioratusi hitbizomány céljára szánt ingatlanok közül az Alsó-Ausztriában létezőknek hitbizományi vagyonná leendő alakítása és Magyarországon alkotott ezen prosenioratusi vagyonhoz való tartozása és annak állagaként való elismerése megtagadhatnék, azon esetben ezek az Alsó-Ausztriában fekvő ingatlanok önkéntes nyilvános bírói árverezés útján eladandók s az érték befolyó készpénzből, magyar állampapírosok lesznek vásárlandók s a prosenioratusi hitbizományi vagyonhoz csatolandók.

A prosenioratusi hitbizomány összes vagyona, a méltóságos gróf Pálffy-család koridősbségi (senioratusi) hitbizományi vagyonának kezelésére nézve mindenkor érvényben levő családi statutumok rendelkezéseihez képest kezelendő és ellenőrizendő, a mennyiben jelen végrendeletem attól esetleg eltérő intézkedéseket nem tartalmazna. A méltóságos gróf Pálffy-család egyetemének illetve családgyűlésének ezen prosenioratusi vagyonkezelése és ellenőrzése tekintetében mindig az a jogköre leend, mint a mily jogkört a családgyűlésnek az említett mindenkori családi statutumok a senioratusi hitbizományi vagyonra nézve biztosítanak, mindazonáltal a jelen végrendeletemben netán eltérő intézkedéseknek a figyelembe vételével.

A senioratusi és prosenioratusi családi hitbizományok, illetve hitbizományi vagyonok egymástól való függetlenségének és önállóságának a biztosítása kedvéért kikötöm, hogy a két hitbizománynak ugyanazon egy gondnoka nem lehet, a miért is tehát a családi gyűlésnek a két hitbizomány mindegyike részére külön-külön gondnokot kell választania.

A két hitbizományi vagyon ugyanazon hivatalnokok által sem kezelhető, szóval kikötöm, hogy a két hitbizományi vagyon teljesen elkülönítetten s egymástól függet-

lenül kezeltessek és hasznosítassék ugyanarra, hogy a két hitbizománynak ugyanazon egy hivatalnok, vagy bármi más alkalmazottja, de még ugyanazon jogtanácsosa sem lehet.

A prosenioratusi hitbizományi vagyon haszonvételeinek egymástól elütő élvezete s tiszta jövedelmének egymástól ugyancsak különböző felosztási módja, szükségessé teszi azt, hogy a hitbizományi vagyon ezeknek megfelelően csoportosíttassék, minek folytán:” ... (részletezés)

...

VIII. pont.

„Éltem hosszú folyása alatt tett külföldi utazásaimnak s ottani huzamosb tartózkodásaimnak az oka és célja, nem csupán az volt, hogy én a saját műízlésemet kielégítem, hanem hogy a külföldnek a képzőművészetekben gazdag tárházából megszerzek annyit, a mennyit a körülményekhez és anyagi erőmhez képest éppen megszerezni lehetett s hogy e megszerzett képzőművészeti tárgyakat hazahozva, hazánkban így tárgyokban szükölködő voltán segítsek s ezekkel a hazai műízlést nemesítsem s a művészetet ébresszem.

E célnak a sikeresb elérhetése okából hagyományoztam el ép jelen végrendeletem X. pontja szerint a „Magyar Országos Múzeum Képtára”-nak nagy értéket képező 178 darab, azaz százhetvennyolcz darabot kitevő eredeti műfestményeimet. Királyfai és bajmóczy várkastélyaimban és pozsonyi, úgy wieni palotáimban berendezve levő lakásaimban azonban, ezeken kívül még nagybecsű tömérdek műtárgyat és műfestményt is halmoztam föl, a melyek mind alkalmasak arra, hogy a jelzett közcélnek szolgáljanak. Meghagyom azért is utódaimnak, hogy korszakok szerint rendezett és leltározott s a képzőművészetet egészben felölelő ezen műtárgyakat, műfestményeket, ötvösműveket, metszeteket és sok más egyéb értékes gyűjteményeket múzeumszerű megtekinthetés végett, jelenlegi elhelyezésük megtartásával az ahhoz értőknek a képzőművészetek iránt érdeklődőknek s egyáltalán a művelt nagyközönségnek megtekinthetővé s hozzáférhetővé tegyék; szívükre kötöm azonban, hogy különös gondot fordítsanak arra, miszerint ennek a becses műkincseknek egyike vagy másika el ne kallódjék, meg ne rongálódjék, vagy el ne pusztíttassék. Végül meghagyom még, hogy az esetre, a mennyiben a wieni palotát, mint hitbizományi vagyont megtartani nem lehetne, hanem azt elárverezni kellene, úgy ejtse módját a prosenior annak, miszerint a palota a proseniorok részére megszerzettessék, s az abban fölhalmozott műtárgyak és a képzőművészet egyéb becses remekei abban az elhelyezésben, a mint azokat találni fogják, továbbra is megtarthatók legyenek.

...

X. pont.

Pozsonyban Szilágyi Dezső-utcza 19-21. szám alatt fekvő lakházam lakrészeiben, lépcsőházaiban és ezeknek előtornáczaiban elhelyezett 56 darab hollandiai iskola, 57 darab olasz iskola mestereitől származó régi eredetű műfestményeimet, továbbá a bazini várban levő 8 darab az alsó-németországi régi iskola mestereitől származó ere-

deti műfestményeimet, továbbá wieni Wallnerstrasse 6. számú palotámban elhelyezett 20 darab, s budapesti Kossuth Lajos-utca 3. számú házamban levő lakásomban elhelyezett 21 darab olajfestményt, s Grotzger Arthur lengyel festőművésznek a lengyel forradalmat dicsőítő tíz darab szénrajz sorozatát, végül bazini váramban elhelyezett 6 darab, a modern belga főiskola mestereitől származó eredeti műfestményemet is s így összesen 178 darab eredeti műfestményemet, kereteikkel együtt a Magyar Országos Múzeum Képtárának hagyományozom olyképp, hogy ezen összesen 178 darab eredeti műfestmény és szénrajz a budapesti országos képtárnak már is eljándékozott s a maga idején átadott „Nero Róma romjain” Pillotyól (sic!) származó műfestménnyel együtt a régi múzeum (Budapest, Múzeum-körút) épületében „erdődi gróf Pálffy János hagyománya” felirattal és pedig lehetőleg egymásba nyíló s egymás melletti külön termekben helyeztessenek el.

Ezen műfestményeim csere vagy eladási vagy egyáltalán elidegenítés tárgyát sohasem képezhetik s azok megfelelő elhelyezéséről, gondos fenntartásáról s megőrzéséről a magyar állam lesz mindig köteles gondoskodni. Ezen műfestményeim elhalálozásom után végrendeleti végrehajtóim a magyar országos múzeum képtára kiküldötteinek megfelelő leltárak mellett ott adják át, hol ezen műfestményeim épp lenni fognak s a múzeum küldöttei azokat az országos múzeum képtára részére ugyancsak ott kötelesek tőlük átvenni.

...

XXVIII. pont.

Arany- és ezüsből készült összes ékszereimet, úgymint gyémánt, brilláns, rubin stb. drágaköveimet, úgy egy kis börszelenczében tartott drágakövekkel és gyöngyökkel ékített gyűrűimet, mellény, ing- és kézelőgombjaimat, magyar díszruháimat ékeségeikkel együtt, valamint az ötvösműveket, prémeimet és prémmeműimet, úgy egyéb piperéimet is a jelen végrendelettel alkotott proseniorátusi hitbizománynak hagyományozom, még pedig mint család-ékszereket és ruhákat azzal a rendeltetéssel, hogy azok ünnepélyes alkalmakkor hordassanak és használtassanak. Összes ékszereim részben nálam, részben pedig három zsákban, egy bőrönd és egy kazettában pozsonyi központi főpénztáram egyik tűzmentes vasszekrényében s annak a tressortjában található. Az ezen pontban elhagyományozott összes tárgyakat azok gondos megőrzését, gondozását és kimélését a család különös figyelmébe ajánlom s azon tárgyaknak vagy azok bármelyikének a kicserélését vagy elidegenítését megtiltom.”

IV. TÁBLÁZAT GR. PÁLFFY JÁNOS SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUMBA BEKERÜLT FESTMÉNYEINEK PROVENIENCIÁJÁRÓL⁵

Művész neve (Térey ⁶) Pálffy-gyűjt. eredeti meghatározása	Művész neve (Pigler ⁷)	Művész neve (Old Gallery ⁸)	Cím (Térey szerint)	Pálffy kat. ltsz.	SZM ltsz.	Beszerezés	Eredeti helye
Massari, L.	Észak-olasz v. osztrák XVIII. sz.1.f.	Észak-Itália, XVII. sz.1. f.	Szent áldozás	73	4258	1847. Pozsony, vétel	Pozsonyi palota
Ostade, A. van után			Verekedő parasztok	91	4288	1850. Pozsony, br. Fries-koll., vétel	Pozsonyi palota
Ostade, A. van után			Mulató parasztok	92	4285	1850. Pozsony, br. Fries-koll., vétel	Pozsonyi palota
Claesz, P.		Heda, W. C. köre	Csendélet	21	4263	1853. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
Vlieger, S. de			Tengeri táj	118	4269	1853. Bécs, G. Plach, vétel, Johann Bapt. Frh. von Puthon koll.	Pozsonyi palota
Bredael, ifj. J. P. van			Lovasütközlet	17	4262	1854. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
Bega, C. P.	Tol, D. van (?)		Korcsmában	4	4301	1854. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
Molenaer, J. M. (Sorgh, H. M.)		Molenaer, J. M. attribúció	Pipázó férfi	80	4302	1854. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
Everdingen, A.van			Faluvége	33	4291	1856. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
Hollandi iskola (Hobbema, M.)	Hobbema, M. utánzója		Malom	53	4261	1856. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota

⁵ Készült dr. Térey Gábor 1913-as katalógusa alapján, a beszerzések időrendjében. Üres rubrika esetén nincs adat.

⁶ DR. TÉREY GÁBOR: *A gróf Pálffy János által hagyományozott képgyűjtemény leiró lajstroma. Országos Magyar Szépművészeti Múzeum kiadványai XXIII.* Budapest, 1913.

⁷ PIGLER, ANDOR: *Katalog der Galerie Alter Meister.* Bd. I–II. Budapest, 1967.

⁸ *Old Masters' Gallery. Museum of Fine Arts, Budapest.* Ed. TÁTRAI, VILMOS. Budapest – London, 1991. *Old Masters' Gallery. Museum of Fine Arts, Budapest.* Ed. EMBER, ILDIKÓ; URBACH, ZSUZSA. Budapest, 2000. Művészneveknél az újabb kutatásokat közlöm. Beszerzésnél az üresen hagyott rubrika azt jelenti, hogy nincs adat.

Művész neve (Térey ⁶) Pálffy-gyűjt. eredeti meghatározása	Művész neve (Pigler ⁷)	Művész neve (Old Gallery ⁸)	Cím (Térey szerint)
Koninck, Ph. de	Kessel, J. van	Vermeer van Haarlem, J.	Haarlem az overveeni dűnékről nézve
Ostade, A. van			Parasztcsalád
Neer, E. van der (?)		Duck, J.	Szendergés
Bonifazio, di Pitati /Bonifazio Veronese		Bonifazio Veronese műhelye	Toulouse-i Szt. Lajos és Szt. András
Firenzei iskola 1550 k. (Andrea del Sarto)	Közép-olaszországi festő, XVI. sz. közepe	Firenzei, 1550–60 k.	Pieta
Forge, J. de la (?) (Fugger, J. de la)	Fargue, J. E. la (?)	Farge, J. E. la attribúció	Csendélet
Zuccaro, F. (Zuccaro, T.)	Pino, M. dal		Ecce homo
Vlám iskola (Dijck, A. van)	Lievens, J.		Petrus Egidius de Morrion képmása
Neer, A. van der			Esti táj
Hollandi iskola (Coques, G.)	Holland festő, XVII. sz. 2. f.	Moreelse, P. másolat	Fiatal férfi
Wttenwael, J. A.	Wtewael, J. A.		Páris ítélete
Solario, A.(?)	Solario, A. után		Mária a gyermekkel
Eeckhout, G. van den (áll. Bredael, F. v.)			Ótestamentumi jelenet (?)

Pálffy kat. ltsz.	SZM ltsz.	Beszerezés	Eredeti helye
67	4260	1856. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
90	4284	1856. Bécs, G. Plach, vétel több magánkoll.	Pozsonyi palota
82	4287	1857. München, Wimmer műker. vétel, valenciennes-i Piécard koll.	Pozsonyi palota
16	4226	1857. Velence, vétel	Pozsonyi palota
36	4242	1859. Bécs, Bühlmeier, vétel	Pozsonyi palota
65	4275	1859. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
121	4235	1859. Párizs, Moreau, vétel	Pozsonyi palota
117	4311	1860. Köln, Bourgeois-testvérek, vétel	Pozsonyi palota
81	4292	1860. Köln, Bourgeois-testvérek, vétel	Pozsonyi palota
62	4306	1860. Párizs, Moreau, vétel	Pozsonyi palota
120	4281	1861. London, Colnaghi, vétel	Pozsonyi palota
104	4248	1861. Párizs, Moreau, vétel	Pozsonyi palota
31	4265	1862. London, vétel	Pozsonyi palota

Salaino, A.	Salai (?)	Salai attribúció	Mária a gyermek Jézussal és Ker. Szt. Jánossal
Hollandi iskola (Netscher, C.)	XVII. sz. flamand festő modorában XIX. sz.	Holland festő (?)	Fiatal hölgy
Hollandi iskola (Netscher, C.)	XVII. sz. flamand festő modorában XIX. sz.	Holland festő (?)	Fiatal férfi
Solimena, F.	Mura, F. de		Mária a gyermekkel
Piombo, S. követő (Piombo, S. del)	Olasz festő XVI. sz. 2. f.	Lama, G. B. attribúció	Keresztvitel
Guercino, tkp. (Barbieri, G. F.)			Krisztus vesszőzése
Bresciai iskola, XVI. (áll. Palma il Vecchio)	Bresciai festő, XVI. sz. 1. fele		Jézus születése
Hals, D. (Lemens, B.)			Mulató társaság
Ruijsdael, S. van	Ruysdael, S. van		Tájkép hintóval
Velde, E. van de modorában (Stuw, P. van der)		Velde, E. van de, követője	Folyópart
Cuijp, A. utánczója (Cuyp, A.)	HIÁNYZIK		Alkonyatkor
Berchem, N. P. (?)	HIÁNYZIK		Ökör
Hollandi iskola (Potter, P. [?])	HIÁNYZIK		Ökör
Mieris, W. van			Ámor megfenyítése

101	4238	1862. London, vétel	Pozsonyi palota
60	4296	1862. München, vétel (Pigler szerint)	Pozsonyi palota
61	4297	1862. München, vétel (Pigler szerint)	Pozsonyi palota
105	4249	1863. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
95	4231	1864. Párizs, Moreau, vétel	Pozsonyi palota
48	4225	1864. Velence, vétel	Pozsonyi palota
18	4241	1864. Velence, Algarotti lovag, vétel	Pozsonyi palota
49	4267	1864. Velence, Özv. Schönborn grófnő, vétel	Pozsonyi palota
98	4279	1867. Bécs, vétel	Pozsonyi palota
111	4312	1867. Budapest, vétel	Pozsonyi palota
26	4268	1867. Párizs, Pozsonyi, vétel	Pozsonyi palota
9	4304	1867. Párizs, Troyon-hagyaték	Pozsonyi palota
56	4273	1868. Párizs, vétel Vicomte de Jessaint koll.	Pozsonyi palota
77	4272	1868. Párizs, vétel	Pozsonyi palota

Művész neve (Térey ⁶) Pálffy-gyűjt. eredeti meghatározása	Művész neve (Pigler ⁷)	Művész neve (Old Gallery ⁸)	Cím (Térey szerint)
Dou, G.	Dou, G. (?)	Dou, G. attribúció	„Rembrandt anyja”
Saftleven, C.			Állatvásár
Bega, C. P.			Korcsmai jelenet
Quellinus, ifj. E.		Hoecke, J. van den	Saul Dávid hárfajátékát hallgatja
Everdingen, A. van			Vízésés
Mieris, id. F. van (Jan van Ochtervelt)	HIÁNYZIK		Hölgy tengelicével
Steen, J.			Hollandi cocotte
Goijen, J. J. van/ Goyen, J. van			Tengeri táj halászokkal
Ruisdael, S. van	Ruysdael, S. van		Korcsma előtt
Boltraffio, G. A.			“A lodii Madonna”
Francia, F.			Krisztus a keresztfán
Vecellio, F. (Lanzani, P. da)	Polidoro da Lanciano		Szent Család
Carracci, L.	Észak-olasz festő, XVII. sz. 1. fele		A pestisbetegek vigasztalása
Dughet, G. (?) (másként Poussin, G.)	Olasz v. francia festő, XVII. sz. 2. fele		Olasz táj

Pálffy kat. ltsz.	SZM ltsz.	Beszerzés	Eredeti helye
28	4307	1868. Párizs, holland műkeresk. vétel	Pozsonyi palota
100	4303	1868. Párizs, holland műkeresk. vétel	Pozsonyi palota
3	4299	1868. Párizs, Moreau, vétel	Pozsonyi palota
96	4276	1868. Stuttgart, vétel	Pozsonyi palota
34	4270	1868. Stuttgart, vétel	Pozsonyi palota
76	4294	1869. Bécs, vétel	Pozsonyi palota
106	4300	1869. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
46	4305	1869. Bécs, G. Plach, vétel	Pozsonyi palota
99	4264	1870. London, Colnaghi, vétel	Pozsonyi palota
14	4224	1870-es évek, Milánó, G. Baslini, vétel, Sanquiricio, majd Frizzoni-Salis kollekción)	Pozsonyi palota
38	4259	1871. Párizs, Moreau, vétel	Pozsonyi palota
110	4234	1871. Velence, vétel	Pozsonyi palota
20	4233	1871. Velence, vétel	Pozsonyi palota
30	4257	1871. Velence, vétel	Pozsonyi palota

Dughet, G. (?) (másként Poussin, G.)	Olasz v. francia festő, XVII. sz. 2. fele		Olasz táj
Velencei iskola (Tintoretto)	Velencei(?) XVI. sz. vége	Schiavone, A.	Káin és Ábel
Hollandi iskola (Rembrandt)	HIÁNYZIK		Tájkép hiddal
Goes, H. van der után			Krisztus siratása
Couture, Th.			Madárfogás
Bisschop, Ch.			Duzzogás
Daubigny, Ch. F.			Holdkelte
Crivelli, V.			Mária a gyermekkel
Ruijsdael, J. van Ruisdael			Amsterdam látképe
Francia, G.		Francia, Giacomo vagy Giulio	Mária a gyermekkel és Szt. Ferencsel
Bergognone v. Borgognone			Szt. Rókus és Szt. Lajos
Helst, B. van der			Gideon de Wildt képmása
Hollandi iskola, J. M. mono- grammista (Neer, A. van der [?])	Vermeer van Haarlem, d. J.		Este a tengerparton
Goyen, J. J. van/ Goyen, J. van		Dierst, J. van	Dordrecht látképe

29	4256	1871. Velence, vétel	Pozsonyi palota
114	4239	1871. Velence, Rossi lovag, vétel	Pozsonyi palota
59	4290	1872. Bécs, F. J. Gsell-gyűjt. árverése, vétel (Festetics Sámuel)	Pozsonyi palota
43	4325	1872. Bécs, F. J. Gsell-koll. árverése, vétel	Bazini várkastély
130	4356	1872. Bécs, F. J. Gsell-koll. árverése, vétel	Bécsi palota
123	4351	1873. Bécsi világkiállítás, vétel	Bécsi palota
134	4352	1873. Bécsi világkiállítás, vétel	Bécsi palota
24	4214	1875. Milánó, G.Baslini, vétel	Pozsonyi palota
97	4278	1879–1880. Firenze, Demidoff-gy. árverése, vétel	Pozsonyi palota
40	4236	1881. Bécs, Guiscard (?), vétel, (Cav. Fr. Discartes tulajdona, 1873.)	Pozsonyi palota
10	4212	1881. Milánó, vétel	Pozsonyi palota
50	4316	1881. Párizs, vsz. Beurnonville-aukció, vétel	Bazini várkastély
52	4293	1882. Bécs, vétel	Pozsonyi palota
44	4205	1883. Bécs, vétel	Pozsonyi palota

Művész neve (Térey ⁶) Pálffy-gyűjt. eredeti meghatározása	Művész neve (Pigler ⁷)	Művész neve (Old Gallery ⁸)	Cím (Térey szerint)
Hollandi iskola (Németalföldi festő, XVII. sz.)	HIÁNYZIK		Alkonyatkor
Keijser, T. de (Coques, G.)	Keyser, Th. de (?)	Keyser, T. másolat	Sétalovaglás
Hollandi iskola (id. Teniers, id. D.)	Holland festő, XVII. sz. közepe	Holland festő, XVII. sz. (?)	Fiatal férfi képmása
Goyjen, J. J. van / Goyen, J. van			Tengeri vihar
Bombelli, S. (Tiziano)	Velencei festő, XVIII. sz. eleje		A velencei Signoria egyik tagjának képmása
Mazzolino, L.			Krisztus Pilátus előtt
Boccaccino, B. (áll. Romanino, G.)			Jézus imádása, Szt.József, Szt.Jeromos
Hollandi iskola (áll. Hobbema)	Holland festő, XVII. sz. 3. negyede		Falurézslet
Tiziano			Marc-Antonio Trevisani doge képmása
Olasz iskola (Bordone, P.)	Veronai festő, XVI. sz. 2. fele		Krisztus siratása
Migliara, G.			Részlet Milánóból

Pálffy kat. ltsz.	SZM ltsz.	Beszerezés	Eredeti helye
55	4204	1883. Bécs, vétel	Pozsonyi palota
66	4271	1883. Bécs, Miethke, vétel	Pozsonyi palota
64	4308	1883. Párizs, Posonyi, vétel	Pozsonyi palota
45	4277	1884. Bécs, vétel	Pozsonyi palota
15	4219	1885. Bécs, vétel	Pozsonyi palota
75	4247	1885. Milánó, G. Baslini, vétel (Ottolini és Renato Borromeo grófok)	Pozsonyi palota
13	4240	1885. Milánó, G. Baslini, vétel (Picenardi, majd Gh. Averoldi koll.)	Pozsonyi palota
54	4203	1886. Bécs, Artaria műker. vétel, Erasmus von Engert koll.	Pozsonyi palota
109	4223	1886. Bécs, Miethke, vétel, Festetics Sámuel, majd Dr. F. Sterne koll. árverése	Pozsonyi palota
87	4211	1886. Bécs, Miethke, vétel, Berry hgnó (Velece) majd Dr. F. Sterne koll. ár.	Pozsonyi palota
78	4255	1888. Bécs, vétel	Pozsonyi palota

Migliara, G.			Részlet Milánóból
Hollandi iskola (Brower, A. [?])	Teniers, ifj. D. után		Borozó paraszt
Schiavone/másként Meldolla, A.	HIÁNYZIK		Gyermek Triton
Cuijp, A. [?]/ Cuyp, A.		Schalke, C. S. van der, attribúció	Tájkép
Hollandi iskola (Goyen, J. van [?])	HIÁNYZIK		Korcsma előtt
Teniers, ifj. D.			Trikktrakk-játék
Vivarini, A. (Gentile Bellini)	Vivarini, A. iskolája	Vivarini, A. attribúció	Trónoló Madonna
Dijck, A. van	Dyck, A. van (?)	Dyck, A. van követője	Kettős arckép
Ochtervelt, J.			Hollandi család
Hollandi iskola (Netscher, C.)	Flamand v. angol festő, 1640 körül		Fiatal férfi
Blaas, E. von			Habozás
Wouwerman, P. utánzója (Philips Wouwerman (?))			Vadászat
Francia, F.			Szent Család
Beke, J. van der/ Cleve, J. van műhelye (Eyck, J. van)		Cleve, J. van (?)	Mária az alvó gyermekkel
Olasz iskola (Correggio)	Luti, B.		Bűnbánó Magdolna

79	4254	1888. Bécs, vétel	Pozsonyi palota
58	4289	1888. Bécs, magánárverés, vétel	Pozsonyi palota
103	4245	1888. Bécs, Miethke (?), vétel	Pozsonyi palota
25	4283	1889. Párizs, Sedelmeyer, vétel	Pozsonyi palota
57	4280	1889. Párizs, Sedelmeyer, vétel	Pozsonyi palota
107	4309	1890. Párizs, Sedelmeyer, vétel	Pozsonyi palota
116	4212	1891. Párizs, ..., vétel	Pozsonyi palota
27	4282	1892. Bécs, Miethke, vétel	Pozsonyi palota
84	4286	1894. Bécs, Miethke, vétel	Pozsonyi palota
63	4298	1894. Párizs, vétel (Pigler szerint)	Pozsonyi palota
124	4343	1896 k., ..., vétel	Budapesti palota
119	4295	1896. Bécs, ..., vétel	Pozsonyi palota
37	4244	1896. Párizs, Sedelmeyer, vétel (Lord Dudley-Ward koll.)	Pozsonyi palota
6	4314	1899. München, Helbing-Riegner, vétel (Albert Langen koll.)	Pozsonyi palota
89	4246	1900. Bécs, Miethke, vétel	Pozsonyi palota

Művész neve (Térey ⁶) Pálffy-gyűjt. eredeti meghatározása	Művész neve (Pigler ⁷)	Művész neve (Old Gallery ⁸)	Cím (Térey szerint)
Olasz iskola (Luini, B.)	Spanzotti, G. M.		Pieta
Anguissola, S.			Mária a gyermekkel
Schmid, M.			A remete álma
Schmid, M.			A vonószéken
Troyon, C.			Pásztorjelenet
Heusch, W. de		Haagen, J. van der	Tájkép
Marieschi, J. (?) (Guardi, F.)	Guardi, F.		Részlet Velencéből
Marieschi, J. (?) (Guardi, F.)	Guardi, F.		Részlet Velencéből
Marieschi, J. (?) (Guardi, F.)	Guardi, F.		Részlet Velencéből
Marieschi, J. (?) (Guardi, F.)	HIÁNYZIK	Guardi, F.	Velencei sziget
Schmid, M.			Az erkölcsbíró
Schmid, M.			A gyónócédulák átadása

Pálffy kat. ltsz.	SZM ltsz.	Beszerzés	Eredeti helye
85	4266	1904. Németország, vétel	Pozsonyi palota
1	4216	1906. Dosne, (végrendelet)	Pozsonyi palota
161	4350	1907. Művésztől, vétel kiáll.: 1905. München	Budapesti palota
162	4347	1907. Művésztől, vétel kiáll.: 1905. München	Budapesti palota
174	4366	..., Bécs, Miethke, vétel, Troyon-árverésen szerepelt (Párizs, 1866)	Bécsi palota
51	4274	..., London, Lord Shaftesbury, vétel	Pozsonyi palota
69	4250	..., Milánó, G. Baslini, vétel	Pozsonyi palota
70	4251	..., Milánó, G. Baslini, vétel	Pozsonyi palota
71	4252	..., Milánó, G. Baslini, vétel	Pozsonyi palota
72	4253	..., Milánó, G. Baslini, vétel	Pozsonyi palota
163	4362	..., München, művészeti kiállítás, vétel kiáll.: 1872, 1873	Bécsi palota
164	4363	..., München, művészeti kiállítás, vétel, kiáll.: 1873. Bécs, világk.	Bécsi palota

Chelmonski, J.		A korcsma előtt	129
Francia, F.	Francia, F. iskolája	Mária a gyermekkel	39
Beke, J. van der / Cleve, J. van (Németalföldi mester, XVI. sz.)		Mária vörös bort ad gyermekének	5
Németalföldi iskola	Sittow, M.	Mária a gyermekkel	83
Perugino iskolája (Pietro, G. di)	Umbriai festő XVI. sz. eleje	Mária a gyermekkel	93
Bellini, G. köv. (modorában)	Velencei festő, XVI. sz. eleje	Szent Társaság (Mária gyermekével, Szt.Pállal, Szt.Katalinnal)	7
Olasz iskola, Tizian hatása (áll. Giorgione)	Olasz festő, XVI. sz. közepe	Női képmás (Vittoria Farnese)	86
Cranach, id. L.		Mária a gyermeket szoptatja	22
Bamberger, F.		Tengerpart	122
Braekeleer, F. de		Népmulatság a Fehér hattyú előtt	125
Castan, G.		Tájkép folyóval	127
Castan, G.		Tájkép	128
Dana, W. P. W.		Magány	131
Daubigny, Ch. F.		A Szajna és az Oise találkozása	132
Daubigny, Ch. F.		Folyópart	133
Dücker, E. G.		Halászkunyhó	135
Eisenhut F.		Örmény férfi	136

4334	..., München, Wimmer, vétel	Budapesti palota
4232	..., Párizs, Moreau, vétel	Pozsonyi palota
4329	..., Párizs, Sedelmeyer, vétel	Bazini várkastély
4327	..., Párizs, Sedelmeyer, vétel	Bazini várkastély
4230	..., Párizs, Sedelmeyer, vétel	Pozsonyi palota
4243	..., Velence, vétel	Pozsonyi palota
4213	Farnese gyűjt.	Pozsonyi palota
4328	Fondi hg. gyűjt.	Bazini várkastély
4346		Budapesti palota
4318		Bazini várkastély
4330		Budapesti palota
4331		Budapesti palota
4355		Bécsi palota
4353		Bécsi palota
4854		Bécsi palota
4333		Budapesti palota
4345		Budapesti palota

Művész neve (Térey ⁶) Pálffy-gyűjt. eredeti meghatározása	Művész neve (Pigler ⁷)	Művész neve (Old Gallery ⁸)	Cím (Térey szerint)	Pálffy kat. ltsz.	SZM ltsz.	Beszerzés	Eredeti helye
Gabé, N. E.			Kikötő	137	4357		Bécsi palota
Gallait, L.			Vándorkomédiás család	138	4358		Bécsi palota
Grandjean, E. G.			Mlle Elsa műlovglása	139	4344		Budapesti palota
Grottger, A.			Polonia-sorozat	140–48	8899-8907		Budapesti palota
Hamman, E. J. C.			Végrendelet	149	4317		Bazini várkastély
Hamman, E. J. C.			IX. Károly lelki gyötresei	150	4320		Bazini várkastély
Hermes, J.			Tópart	151	4340		Budapesti palota
Lenbach, F. von			A Titus diadalkapu Rómában	153	4348		Budapesti palota
Lépaulle, F. G. G.			Eugène Cavaignac tábornok	154	4349		Budapesti palota
Mauve, A.			Tájkép tehennel	155	4360		Bécsi palota
Piloty, K. T. v.			Néró Róma romjain	156	MNM 184		Ajándék 1871
Schleich, id. E.			Tájkép tehennel	157	4338		Budapesti palota
Schleich, id. E.			Tájkép tehennel	158	4337		Budapesti palota
Schleich, id. E.			Tájkép	159	4339		Budapesti palota
Schleich, id. E.			Tájkép	160	4361		Bécsi palota
Sickert, O.			Hazatérő aratók	165	4341		Budapesti palota
Stange, B.			Esti hangulat	166	4342		Budapesti palota
Stange, B.			Az éj	167	4336		Budapesti palota
Stange, B.			Az est	168	4335		Budapesti palota
Stevens, A.			Az uzsorás	169	4319		Bazini várkastély

Stevens, J.			Állatidill
Story, J.			Sylvaplana
Stroobant, F.			Részlet Brüggéből
Troyon, C.			Tehénpásztor
Verboekhoven, E. J.			Delelő birkanyáj
Verboekhoven, E. J.			Juhakol
Verschuur, W.			A rév
Voltz, F. J.			Itató
Zügel, H. J. v.			Borjüetetés
Salviati, G. (azaz G. Porta)	Közép-olaszországi festő, XVI. sz. 3. negyede	Siciolante da Sermoneta, G.	Szent Család
Tintoretto/ Robusti, J.		Tintoretto műhelye	Pietro Loredano doge képmása
Bije, A. de	Bye, H.de		Női képmás (Pármai hgnő)
Velencei iskola (Pier Francesco Bissolo)	Bellini, G. köv.	XVI. sz. 1. f.	Szent Társaság
Velencei iskola (Marco Basaiti)	Zaganelli, F.		Keresztvitel
Veronese, P.			Férfiképmás
Bissolo, P. F. iránya	Észak-olasz festő, XVI. sz. 1. fele	Velencei festő, XVI. sz. 1. f.	Mária a gyermekkel
Bronzino, A.	Bronzino, A. köre	Bronzino, A. attribúció	Bianca Cap(p)ello képmása
Basaiti, M. (Pennacchi, G.)			Holt Krisztus
Christus, P.			Mária a gyermekkel

4322		Bazini várkastély
4332		Budapesti palota
4364		Bécsi palota
4365		Bécsi palota
4369		Bécsi palota
4367		Bécsi palota
4321		Bazini várkastély
4368		Bécsi palota
4370	Bécs, Miethke, vétel	Bécsi palota
4217		Pozsonyi palota
4227		Pozsonyi palota
4310		Pozsonyi palota
4210		Pozsonyi palota
4218		Pozsonyi palota
4228		Pozsonyi palota
4208		Pozsonyi palota
4222		Pozsonyi palota
4206		Pozsonyi palota
4324		Bazini várkastély

Művész neve (Térey ⁶) Pálffy-gyűjt. eredeti meghatározása	Művész neve (Pigler ⁷)	Művész neve (Old Gallery ⁸)	Cím (Térey szerint)	Pálffy kat. ltsz.	SZM ltsz.	Beszerzés	Eredeti helye
(Memling, H.) Északolasz iskola, 1500 k. (Guidi, T. Masaccio)			Keresztvivő Krisztus	32	4221		Pozsonyi palota
Firenzei iskola 1380 k. (Gaddi, T.)	Saint Verdiana mestere		Trónoló Madonna szentekkel	35	4207		Pozsonyi palota
Giordano, L.			Justitia allegóriája	41	4229		Pozsonyi palota
Giorgione, B. után (Palma Vecchio)	Bellini, G. után		Keresztvivő Krisztus	42	4220		Pozsonyi palota
Gossaert, J. – másként Mabuse után	Gossaert, J. műhelye		Jézus kigúnyolása	47	4326		Bazini várkastély
Leyden, L. van után			Salamon bálványimádása	68	4323		Bazini várkastély
Massys, Q. után (Holbein, id. H.)			Mária a gyermekkel	74	4313		Pozsonyi palota
Benvenuto, di Giovanni (Umbriai iskola)	Fungai, B.		Mária a gyermekkel	8	4209		Pozsonyi palota
Olasz iskola (?) (Mazzolino, L.)	Hemessen, J. van	Budapesti Szt.Pál és Barnabás mestere	Pál és Barnabás Lystrában	88	4315		Pozsonyi palota
Perugino utánzója (Perugino modora)			Mária a gyermekkel	94	4237		Pozsonyi palota

V. AZ 1997-BEN RENDEZETT GR. PÁLFFY JÁNOS ÉS
GYŰJTEMÉNYE CÍMŰ
DOKUMENTÁCIÓS KIÁLLÍTÁS FORGATÓKÖNYVE

Iparművészeti Múzeum, 1997. szeptember 12.

- I. Bevezető tabló a gr. Pálffy családról, Bajmócról
Gr. Pálffy János egészalakos képe – FLT 2458
Az erdői grófi és hercegi Pálffy család uradalmi (térkép-vázlat)
Ismerető szöveg a kiállításról
Képeslapok a századfordulóról, a bajmóci várról.
Bajmóci vár látképe a kápolnával – FLT 25580/1

BAJMÓC/BOJNICE (Szlovákia) – gr. Pálffy János várkastélya

- II. A vár látképe – FLT 25580/5
Előcsarnok – FLT 25897
- I. Arcképes terem, balra gr. Pálffy Pál nádor, szemben gr. Pálffy János portréja – FLT 25905
Arcképes terem (részlet) – FLT 25908
- II. Hálószoza – FLT 25904
Dolgozószoba – FLT 25902
Dolgozószoba, azaz keleti terem, ma. Fotó: Múzeum Bojnice
- III. Dispensorium – FLT 25901
Dispensorium, ún. arany terem, ma. Fotó: Múzeum Bojnice
Hunyadi terem – FLT 25900
A Hunyadi terem, ma. Fotó: Múzeum Bojnice

BAZIN/PEZINOK (Szlovákia) – gr. Pálffy János várkastélya

- I. Németalföldi szekrény, XVII. sz. – FLT 25909
Kis szalon – FLT 25914

POZSONY/PRESSBURG/BRATISLAVA (Szlovákia) – gr. Pálffy János palotája

- I. Ebédlő – FLT 25919
XVI. sz. Umbriai festő: „Mária gyermekével és hat kerubfejjel”.
Fotó: Szépművészeti Múzeum, Budapest.
Giacomo Francia: „Mária gyermekével és Szt. Ferencsel”.
Fotó: Szépművészeti Múzeum, Budapest.

Ebédlő mai felvétele: Pozsony Város Galériája.

Fotó: Galéria mesta Bratislavy.

- II. Könyvtár – FLT 25921
Könyvtár – FLT 25920
- III. Szalonsor és állóóra, jelzett: F. Berthoud, XVIII. sz. – FLT 25930
Nagy szalon – FLT 25923
- IV. Nagy szalon Francesco Francia festményével – FLT 25924
Francesco Francia: „Madonna”.
Fotó: Szépművészeti Múzeum, Budapest.
Nagy szalon – FLT 25922
- V. Boulle-komód, óra a három Gráciával, XVIII. sz. – FLT 5732
Kis szalon – FLT 25926
- VI. Kis szalon – FLT 25925
Dolgozószoba – FLT 25927
- VII. Dolgozószoba – FLT 25928
Hálószoba – FLT 25929
- VIII. Hálószoba (részlet órával és gyertyatartókkal, francia, XVIII. sz.) – FLT 23872
Toilette-szoba, fiókos szekrény, vsz. Marie Antoinette tulajdonából – FLT 5761
Serlegek, XVII–XVIII. sz. – FLT 25581

KIRÁLYFA/KÖNIGSHAIDEN/KRÁL'OVÁ PRI SENCI (Szlovákia) – gr. Pálffy János kastélya

- I. Kastélypark – FLT 25957/1
A kastélyépület a parkkal – FLT 25956
- II. Sala terrena – FLT 25945/1
Sala terrena – FLT 25945/2
- III. Pompeji terem – FLT 25944/2
Pompeji terem – FLT 25944/1
- IV. Tükörszalon – FLT 25940
Tükörszalon részlete, szalonsor – FLT 25939

- V. Szalon – FLT 25941
Zeneterem – FLT 25949
- VI. Hálósza, Boule-órával – FLT 25950
Boule-óta, ma a J. Paul Getty Museum tulajdonában.
Fotó: J. Paul Getty Museum.
- VII. Kínai szalon – FLT 25582
Szalon – FLT 25942
- VIII. Ebédlő – FLT 25943
Barokk hálósza – FLT 25954/1
- IX. Hálóterem – FLT 25951/1
Hálósza festményekkel – FLT 25952
- X. Vendégsza – FLT 25946
Empire hálósza – FLT 25953

ERDŐDI GR. PÁLFFY JÁNOS (1829–1908) GYŰJTEMÉNYE

Ládika az erdődi gr. Pálffy család címerével, Bécs, 1846.
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 83.130

BUDAPEST – gr. Pálffy János palotája

A budapesti palota hagyatéki listája (másolat)

A díszvázák leírása a tárgylistában.

Díszvázák, valószínűleg egy kandalló-garnitúra részei, Párizs, 1815 k.
Iparművészeti Múzeum, ltsz.: 67.173

BÉCS – gr. Pálffy János palotája

Vasárnapi Újság: 1914. évfolyam, kinyitva:

MARKÓ MIKLÓS: Néhai gróf Pálffy János bécsi palotája. *Vasárnapi Újság*
1914. LXI. évf. 16. sz. 314–315.

Napóleon íróasztala:

Der Wiener Congress. Culturgeschichte, die bildenden Künste und das Kunstgewerbe, Theater, Musik in der Zeit in 1800 bis 1825. Mit Beiträgen von BRUNO BUCHER, et al. Wien, 1898.

Tárgyak az egykori gr. Pálffy-gyűjteményből a bécsi Museum für angewandte Kunst-ban

Fotók: Museum für angewandte Kunst, Wien.

Erdódi gr. Pálffy család címere.

KÉPJEGYZÉK

Címoldalon: (77. kép) Királyfa: Nagy szalon (Pompeji terem) – FLT 25944/3

Hátoldalon: Borsos József: „Gr. Pálffy János képmása”, 1854. – FLT 2459, DLT 208

BAJMÓCI VÁR:

1. Bajmóci vár látképe – FLT 25580/1
2. Bajmóci vár látképe – FLT 25580/5
3. Főlépcső – FLT 25894
4. Lépcső előcsarnoka – FLT 25895
5. Előcsarnok XVI–XVII. századi bútorokkal – FLT 25897
6. Lépcső előcsarnoka XVII. századi bútorokkal – FLT 25896
7. Orangerie – FLT 25898, DLT 289
8. Várkáporna – FLT 25549, DLT 298
9. Várkáporna – FLT 25550, DLT 305
10. Hunyadi terem – FLT 25899, DLT 285
11. Hunyadi terem – FLT 25900
12. Dispensorium terem, velencei mennyezet-másolattal – FLT 25901
13. Hálószoba, gr. Pálffy János hálója – FLT 25904
14. Dolgozószoba, keleti falburkolattal, spanyol kabinetszekrényekkel – FLT 25902
15. Dolgozószoba (más nézetből) – FLT 25903, DLT 286
16. Arcképes terem, balra gr. Pálffy Pál nádor, szemben gr. Pálffy János portréja – FLT 25905
17. Arcképes terem (másik nézetből) – FLT 25906
18. Berakott szekrény, dél-német, XVII. század – FLT 25907
19. Berakott láda, dél-német, XVII. század – FLT 25908
20. Tornyos óra, Augsburg, XVII. század – FLT 25548, DLT 277
21. Kályha, magyar, XVII. század – FLT 603, DLT 281
22. Gyertyatartók: a) keleti, b) XVII. századi – FLT 23836, DLT 287
23. Brožík, Václav: „Gr. Pálffy János arcképe”, Párizs, 1891. – FLT 2458, DLT 278

BAZINI VÁRKASTÉLY:

24. Levéltári szoba – FLT 25912
25. Levéltári szoba (másik nézetből) – FLT 25913, DLT 225
26. Nagy szalon, részben XVII. századi bútorral – FLT 25915
27. Nagy szalon (más nézetből) – FLT 25916
28. Írószoba, XVII. század stílusában XIX. századi berendezéssel – FLT 25914
29. Régi hálószoba – FLT 25917, DLT 226
30. Nagy szekrény, német, XVII. század (Rajz 1888-ból) – KRTF 6079
31. Székek: a) Németalföld, XVII. század, b) angol, XVII. század – FLT 25910
32. Faragott, kétajtós szekrény, észak-német, XVII. század – FLT 25911
33. Berakott szekrény, Németalföld, XVII. század – FLT 25909

POZSONYI PALOTA:

34. Ebédlő (fogadószoba) – FLT 25918
35. Ebédlő (fogadószoba, más nézetből) – FLT 25919, DLT 207
36. Könyvtárterem – FLT 25920, DLT 203
37. Könyvtárterem (más nézetből) – FLT 25921, DLT 202
38. Nagy szalon – FLT 25922

39. Nagy szalon (más nézetből) – FLT 25923
40. Nagy szalon részlete, F. Francia festményével – FLT 25924, DLT 220
41. Nagy szalon részlete, szekrény berakott jelenetekkel, XVII. század – DLT 224
42. Kis szalon – FLT 25925
43. Kis szalon (más nézetből) – FLT 25926
44. Dolgozószoba – FLT 25927
45. Dolgozószoba (más nézetből) – FLT 25928
46. Hálószoba – FLT 25929
47. Óra gyertyatartókkal, francia, XVIII. század (részlet a hálószobából) – FLT 11798, 23872, DLT 205
48. Fiókos szekrény valószínűleg Marie Antoinette tulajdonából – FLT 25931
49. Angol bútorok – NLT 1089
50. Szalonsor és állóóra, F. Berthoud, XVIII. század – FLT 25930
51. Óra, XIV. Lajos kora – FLT 5733, DLT 211
52. Fiókos szekrény valószínűleg Marie Antoinette tulajdonából, líra formájú óra gyertyatartókkal – FLT 5761, DLT 212
53. Boulle-komód, óra a három Gráciával, XVIII. század – FLT 5732, DLT 223
54. Íróasztal, német, XVII. század vége – FLT 25932, DLT 222
55. Serlegek, XVII–XVIII. század – FLT 25581, DLT 215
56. Fedeles kupa – NLT 1707
57. Fedeles kupa leírása – KLT 3251/46

KIRÁLYFAI KASTÉLY:

58. Oldalhomlokzat a parkkal – FLT 25956, DLT 255
59. Kert – FLT 25957/1
60. Nagy folyosó – FLT 25936/1, DLT 238
61. Nagy folyosó – FLT 25936/2
62. Nagy folyosó – FLT 25936/3
63. Nagy folyosó – FLT 25936/4
64. Nagy folyosó – FLT 25936/5
65. Oratórium – FLT 25947, DLT 245
66. Szalonsor – FLT 25938
67. Tükörszalon egyik sarka – FLT 5762, DLT 258
68. Szalonsor – FLT 25937
69. Tükörszalon, betekintéssel a szalonsorba – FLT 11801, 25939
70. Tükörszalon – FLT 25940
71. Kék szalon – FLT 25941
72. Sárga szalon – FLT 25942, DLT 242
73. Vörös szalon v. kínai szalon – FLT 11799, 25582, DLT 271
74. Ebédlő – FLT 25943, DLT 241
75. Nagy szalon (Pompeji terem) – FLT 25944/1
76. Nagy szalon (Pompeji terem) – FLT 25944/2
77. Nagy szalon (Pompeji terem) – FLT 25944/3
78. Sala terrena – FLT 25945/1
79. Sala terrena – FLT 25945/2
80. Sala terrena – FLT 25945/3
81. Vendégszoba – FLT 25946, DLT 263
82. Dolgozószoba (Mária Terézia szoba) – FLT 11800, 25948, DLT 248
83. Zeneterem – FLT 25949
84. Hálószoba Boulle-órával – FLT 25950
85. Hálószoba, barokk – FLT 25952
86. Hálóterem – FLT 25951/1, DLT 266
87. Hálóterem – FLT 25951/2
88. Hálószoba, XVIII. század – FLT 25954/1
89. Hálószoba, XVIII. század – FLT 25954/2

90. Hálószoba, empire – FLT 25953
91. Boudoire – FLT 25955
92. Asztalka, XVIII. század – FLT 5851
93. Karosszék, olasz, XVIII. század – FLT 5675, DLT 235
94. Íróasztal bronz veretekkel, francia, XVIII. század – FLT 5899
95. Írószekrény, Németalföld, XVIII. század – FLT 5613, DLT 261
96. Szekrény, angol, XVIII. század – FLT 5614, DLT 254
97. Óra, bronz, francia, XVIII–XIX. század fordulója – FLT 3999, DLT 268
98. Óra, fából faragott kerettel, francia, XVIII. század – FLT 4007, DLT 267
99. Gyertyatartó, bronz, francia, XVIII. század – FLT 23861, DLT 233
100. Füles kosár, ezüst, angol, XVIII. század – FLT 25934, DLT 256
101. Levesestál, angol, XVIII. század – FLT 25933, DLT 247
102. Mártástartó csészék, ezüst, francia, XVIII. század – FLT 25935, DLT 236

BUDAPESTI PALOTA:

103. Budapesti palota hagyatéki leltára, 1909 (címlap) – KLT 3265/1
104. Díszvázapár leírása – KLT 3239/71

BÉCSI PALOTA:

105. Középső nagy szalon – Reprodukció a *Vasárnapi Újság* 1914. évfolyamából
106. gr. Andrássy Manóné szalonja – Reprodukció a *Vasárnapi Újság* 1914. évfolyamából
107. gr. Pálffy János dolgozószobája, „Napoleon íróasztalával” – Reprodukció a *Vasárnapi Újság* 1914. évfolyamából
108. „Napoleon íróasztala” – Reprodukció: *Der Wiener Congress*. Wien, 1898. c. kiadványból

VÁLOGATÁS AUKCIÓS KATALÓGUSOK KÉPANYAGÁBÓL:

Kunstsammlungen des Grafen János Pálffy. Aus den Schlössern Králova (Königshaiden), Pezinok (Bösing) und dem Palais in Bratislava (Pressburg). VIII. Auktion des Ostslowakischen Museums. Bad Pistany, 1924.

109. J. E. Liotard: „Mária Terézia” – IX. tábla
110. P. Mignard: „Férfiképmás” – X. tábla
111. G. Reni: „Mater Dolorosa” – XIII. tábla
112. H. Rigaud: „Portré” – XIV. tábla
113. Falikárpit (Királyfai kastélyból) – XXII. tábla
114. Falikárpit (Királyfai kastélyból) – XXIII. tábla
115. Török szőnyeg – XXV. tábla
116. Különféle porcelánok (Királyfai kastélyból) – XXIX. tábla
117. Meissen-i és kínai porcelán (Királyfai kastélyból) – XXX. tábla
118. Porcelánok, egy kivétellel bécsiek (Királyfai kastélyból) – XXXII. tábla
- 119/a, 119/b. Különféle tárgyak teknőpáncél felhasználásával (Királyfai kastélyból) – XXXV. tábla
120. Francia gyertyatartók és óra (Királyfai kastélyból) – XXXVI. tábla
121. Kandallóórák, XVIII. század (Királyfai kastélyból) – XXXVII. tábla
122. Angol állóórápár, középen Boule-óra (Királyfai kastélyból) – XXXVIII. tábla
123. Angol és francia állóórák, XVIII. század (Királyfai kastélyból) – XXXIX. tábla
124. E. Falconet: „Ámor” (Királyfai kastélyból) – XL. tábla
125. Mária Terézia szalon (Királyfai kastélyból) – XLII. tábla
126. Mária Terézia szalon (Királyfai kastélyból) – XLIII. tábla
127. Üveges szekrények, XVIII. század (Királyfai kastélyból) – XLV. tábla
128. „Napoleon ágya”, Spanyolország, XVIII. század (Királyfai kastélyból) – XLVI. tábla

Collection du Comte Pálffy II. X. Aukce Východoslovenského Musea. X. Auktion des Ostslowakischen Museums. Praha, 1924.

129. Katalógus címlapja
130. F. Luyckx: „III. Ferdinánd portréja” – I. tábla

131. F. Luyckx: „III. Ferdinánd nejének portréja” – II. tábla
132. G. Reni: „Krisztus” – III. tábla
133. H. Seghers és A. Goodwin akvarelljei – IV. tábla
134. Különféle gyertyatartók; Saly: „Kislány portré”; Francia vázák és bútorok, XVIII. század (utóbbiak a pozsonyi kastélyból) – V. tábla
135. Mózes és Áron, valamint Rómeó szobra; Bécsi porcelánok – VI. tábla
136. F. Barbedienne: „Lodovico”; P. Dubois-Pigalle: „Firenzei lantjátékos” (Bajmóci várból) – VII. tábla
137. Francia állóórák, XVIII. század (Pozsonyi palotából és a királyfai kastélyból) – VIII. tábla
138. Kabinetszekrény és íróasztal, Itália, XVII. század (Bazini kastélyból) – IX. tábla
139. Francia bútorok, XVI. Lajos kora (Pozsonyi palotából) Komód, Itália, XVI. század – X. tábla
140. Kabinetszekrények lakdíszítéssel, Anglia, XVIII. század – XI. tábla
141. Szekrény, XVII. század – XII. tábla
142. Kardok, XVIII. század – XIII. tábla

SUMMARY

The collection of Count János Pálffy

„TOUT AVEC LE TEMPS”

The collection of one of the greatest Hungarian private collectors, Count János Pálffy Senior (1829–1908) is an undiscovered part of our cultural history, although his family played an important role in the history of Hungary, and he was the one who donated 178 paintings to the Budapest Museum of Fine Arts. Count János Pálffy was the embodiment of the best type of Hungarian noblemen, he was European and Hungarian at the same time.

The documentation of his tragically broken up collection survived. With this the theoretical reconstruction of the collection is possible. Besides drawing attention to the importance of provenance-research, it can serve as an analogue to other collections of the age and can be a base for a future comprehensive history of the Hungarian art collections – that has not been written yet. During and after the Second World War the private collections were broken up and due to political and ideological reasons their later fates have not been dealt with for a long time. Most of the art treasures and their documentation were destroyed during the stormy history of Hungary which makes the research extremely difficult.

The sources of Count János Pálffy's collection – the starting point

Since many art treasures and documents are missing the documentation of Count János Pálffy's collection is a unique source. The detailed description and evaluation of the works of art, paintings, drawings, weapons and objects of applied arts were made after the death of the count (1908) and in 1909 separate volumes were published about the paintings, drawings, water-colours and miniatures in the different castles and palaces. From the handwritten inventory a part of the description of the objects of applied arts (in Bazin/Pezinok, Pozsony/Bratislava, Királyfa/Král'ová senci) written by Jenő Radisics, the contemporary director of the museum, remained in the documentation department of the Budapest Museum of Applied Arts.

The inventory of estate of the Budapest palace survived and the German description of the objects in Bajmóc castle, written in the 1920s, is still in the archives in Sala (Slovakia). We have no detailed register only a summary about the palace in Vienna, but its treasures can be known from the publications and from the auction-catalogues of the Pálffy-treasures.

With the help of the thorough descriptions of the works of art and with contemporary photographs it is partly possible to reconstruct the interiors. We processed the original descriptions of the objects in a computer database, so they can be searched

according to different respects and it will be possible to identify each object. The collection can be characterized on the basis of the descriptions of the works of art.

The reputation of the collection at that time

His collection was admired in its time although it could only be known by hearsay because the count kept it locked up. He rarely lent works of art to exhibitions and only a few: in 1884 to the goldsmith's art exhibition, in 1896 to the Millennium in Budapest, and in 1898 for the exhibition in Vienna commemorating the 1814–15 Vienna congress.

The research into the Pálffy-collection

After the count's death several articles were published about the collection, Jenő Radisics wrote two essays about it. In 1912 Tibor Gerevich together with Arduino Colasanti presented most of the Italian paintings at the art history congress in Rome while their descriptions appeared in the November issue of *Rassegna d'Arte*. In 1913 when the painting collection donated by Pálffy was opened in the Budapest Museum of Fine Arts many newspapers and magazines reported it and a catalogue was published.

The research into Count Pálffy's collection started at the beginning of the 1990s. In Slovakia two conferences were held about the Count Pálffy family (in 1992 in Pozsony [Bratislava] in the Pálffy palace and in 2000 in the Bojnice Museum). In 1997 there was a photo documentation exhibition in Budapest in the Museum of Applied Arts. In 1998 the Bojnice Castle Museum made an exhibition to present the late castle lord's collecting activity. A publication came out for the exhibition.

The excellent quality works of art in the catalogues of the Pálffy-auctions have recently appeared in foreign publications as analogues indicating the European rank of the collection. Of the works now abroad the ones in the J. Paul Getty Museum are regularly mentioned in the literature.

THE HISTORY OF THE FAMILY, BIOGRAPHY

The outline of the history of the Pálffy family

The Pálffy family, known for their loyalty to the Habsburgs, had a significant role in Hungarian history. They laid the foundation of their power at the end of the 16th century. The first great property obtainer was Miklós Pálffy (1552–1600) „the hero of the town Győr”, who fought against the Turks and earned the title of a baron then that of a count. He acquired the estate of Vöröskő through his wife, Mária Fugger, then Pál (Palatine of Hungary between 1649 and 1654) continued the extension.

The forefathers of the older and younger lines of the Pálffy family were two palatines: the older, the „erdődi” line was descended from Miklós V. (1657–1732) while the younger „királyfalvi” line – whose last descendant was the art collector – was descended from János V. (1664–1751).

The biography of Count János Pálffy Senior

His father was Ferenc Alajos (1780–1852), his mother was Countess Natália Erdődy. His sister Gabriella (1833–1914) married Count Manó Andrassy of Csikszentkirály and Krasznahorka, who was a Privy Councillor.

János Pálffy studied at the Academy of Law in Pozsony (Bratislava). In his youth he made several study-tours abroad. He spent a lot of time abroad in all his life: from London to Italy, from Paris to Vienna, since he had palaces in the latter two places and properties in France.

In 1853 inheriting the embarrassed estate from his father the first thing he did was to put it in order with rationalization and with proper management. Between 1871 and 1874 he was Lord Lieutenant of Pozsony county, in 1884 Imperial and Royal Privy Councillor and Chamberlain, in 1886 the first class of the ironcrown order was conferred upon him. He was a life member of the Upper House (the Hungarian House of Lords), he took part in the work of the National Committee for the protection of historic buildings.

He gave his salary as Lord Lieutenant to charity – since in his view a lord is bound to serve his country for free – and set up many foundations from his income. Besides being charitable to the poor he supported the middle class, too.

He had estates – 156,000 acres – in three counties (Bars, Nyitra, Pozsony). With his estates and his income from rents – as he had inner city blocks of flats in Vienna and in Budapest – he was one of the richest noblemen of his age and he paid one of the largest taxes in Budapest.

The art collections of János Pálffy and his ancestors

The count lived an eccentric and secluded life. Unsuccessful in his private life he devoted himself to art collecting and he must have been prompted by foreign and Hungarian collections and by his ancestors' art treasures.

The old-time Pálffy-treasures were the basis of accumulating a fortune. In 1598 the estates of Southern Austria gave the Pálffy-beaker – now in the Hungarian National Museum – as a present to Miklós Pálffy for recapturing the fortress in Győr.

The Pálffy-properties may partly come from Ferenc Nádasdy's wealth, who was Lord Chief Justice and one of the greatest art collectors in the 17th century. After the disclosure of the so-called Wesselényi plot against the Habsburgs he was sentenced to confiscation of all his property. Registers and itineraries from the 18th century prove that there were works of art and collections in the mansions and castles of the Pálffy family.

The castle in Vöröskő (Červený Kameň, Slovakia) was like a museum: the inventory of its collection was made in 1737 under Palatine János Pálffy, then in 1761 under Lieutenant General Rudolf Pálffy (1719–1768): his was a real „Kunstkammer”. There cannot be found a direct connection of his eventually broken up collection with that of János Pálffy or with the Pálffy-collection in Vienna. There were excellent paintings – mainly by Italian and Dutch masters – in Prince Ferdinánd Pálffy's (1774–1840) house in Vienna and mansion in Hernalts.

Pálffy's method of collecting: creating and enriching the art collection
Legacy, inheritance

The exact number of the works of art left to Pálffy from his ancestors is unknown. He bought most of the paintings himself, the armoury must have belonged to his ancestors. It is certain that in Királyfa there were some works of art from palatine János Pálffy, in the palaces in Vienna (e.g. marshal Berthier's bed) and in Pozsony from his aunt, Princess de Ligne, while in Pozsony from his grandfather.

In 1906 according to Félicie Dosne's will, who was the sister-in-law of a French statesman, Louis-Adolphe Thiers, a painting (Sofonisba Anguissola: Virgin and Child) got into Pálffy's collection.

Purchasing works of art

Pálffy must have been a real "Kenner" in the good sense of the word, who with his wide range of knowledge followed his own taste, intuition and value judgment and as far as we know hardly, just occasionally consulted experts. He recognized and grasped the opportunities offered by history: in 1871 during the Paris Commune Malmaison castle near Paris was destroyed and Jérôme Napoleon's palace in the capital was ravaged – a number of material remains of the age of the Kings Louis XIV, XV, XVI and of Napoleon must have come from here.

Only a fragment of his correspondence survived in the Bratislava Archives. With the help of this and from the information from his land-steward Emil Koderle we can infer when and where he purchased works. He must have been directly impressed by private collections in Vienna, by those of his compatriots, Counts Sámuel Festetics and Ödön Zichy, and probably by the „marchand amateur" Sándor Posonyi's example. He bought many things from Posonyi, like the first works of art we know of in 1847. He frequented an art-dealer called Plach in Vienna, too.

His collection increased in the 1850s and 1860s then thrived in the 1870s and 1880s. He travelled all over Europe to enrich his collection and was in contact with the significant art-dealers of his age: e.g.: Colnaghi – London, Plach, Miethke – Vienna, Moreau, Sedelmeyer – Paris, Bourgeois brothers – Cologne, Baslini – Milan etc. In the 1870s and 1880s he bought works mainly in Paris and Italy. He also attended auctions, e.g.: 1872. auction of the F. J. Gsell collection, Vienna

1886. Artaria, auction of the F. Sterne Dr. collection, Miethke, Vienna

1886. Nicolaus Teitelbaum's auction, Vienna

1891. Franz Terzer's (Wien) and E. Nollet's (Paris) auction, Vienna.

Pálffy was in contact with many art-dealers and he could have had direct agents thus he actually had a special information network. He was in correspondence with the Egger company in Budapest, with the Schwartz and Steiner jeweller's in Vienna and with the antique and art-dealer Ludwig Helbing in Nuremberg. In Vienna the S. H. Ratzersdorfer's Söhne company attended to his business: many of their invoices survived in which they summed up the items of different auctions.

Pálffy bought works at the Munich art exhibition in 1873 and at the world exhibitions (1867. Paris, 1873. Vienna). He ordered works from some contemporary artists: Karl Theodor von Piloty, Vacláv Brožík.

CHARACTERISING COUNT JÁNOS PÁLFFY'S ART COLLECTION

Count Pálffy was said to have „the most fertile phantasy” of all Hungarian collectors. Pálffy and Count Hans Wilczek were soulmates: art collectors and scenists in one, who spiritually and in their art collection lived in the past. With Count János Pálffy the „királyfalvi” line of the family died out and he tried to represent the historic past of his family: to reconstruct the different periods of feudalism, the aristocratic lifestyle of old times, the glorious past of the Pálffy kin.

For Pálffy historicism meant a consciousness of history, and a behaviour, a lifestyle. Reviving the selected historical styles he legitimized the present and the environment he created evoked his ancestors.

Many members of the Pálffy family inscribed their names upon the pages of Hungarian history. The count had his own independent opinion of them and he selected the ones important in his view: these people had prominent places in the gallery of ancestors, in the historic tableau he created.

Applied art collections

The notion of applied arts was born in the second half of the 19th century – owing to Gottfried Semper’s work, with a material-centered, technical and functional meaning. The count knew Gottfried Semper’s „Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten” (volumes I–II, Munich, 1878.), as both volumes were on a shelf in his palace in Pozsony.

Semper’s ideas must have influenced the private collections where the applied arts and the fine arts became equal in rank and in some cases the applied arts were more important. The universal collection of the works of applied arts began in the second half of the 19th century. (Vojtech Lanna, Eduard Spitzer, etc.)

In Pálffy’s collection the objects of applied arts and the picture gallery had equal roles. It shows all the arts, just like the Wallace or the Jacquemart-André (Paris) collections.

Many collections reflected the culture of the 18th century, like Sir Richard Wallace’s unique French furniture and object collection. Pálffy belongs to the collectors of 18th century objects of applied arts since most of the original pieces in his collection are from this period. French art is dominant, although the collection is of a universal character: there were German, Dutch, Spanish, Italian, Austrian and English works of art.

The unity of collection and interior

From the middle of the 19th century the Hertford-Wallace collection in London became the model of the artistically arranged art collections. Soon many followed it, from Paris to Vienna, including actually Count Pálffy.

He wanted each of his castles and palaces to have different roles. He did not furnish them room by room – according to the fashionable interior design of the age – but furnished each building in a different style. The castles in Bajmóc/Bojnice and in

Bazin/Pezinok followed the style of the 16th and 17th centuries, while the palace in Pozsony/Bratislava was furnished according to the French culture under the Kings Louis XIV, XV, XVI. In the early 18th century castle in Királyfa/Král'ová pri Senci the Baroque, the age of Maria Theresa was dominant, leading on to Classicism. The Vienna palace was in Empire style and the palace in Budapest was its faint reflection.

The count looked for works of art suitable, appropriate for the given space and he furnished his castles and palaces with original works or with their replicas. He used replicas in the case of old (late medieval), hardly obtainable works or to complete sets. The exact, high standard replicas had to be there for the sake of illusion.

The great scenist

To carry out his own firm ideas about architecture and interior design he had recourse to experts, but he always made them conscious of the fact that he is a co-designer, a customer with his own concepts, a disputant: it was true when he placed an order for interior design (with Miksa Schmidt or with the Colli company) or built a new castle from the old one in Bajmóc/Bojnice with an architect (József Hubert).

It is evident from the remained fragments of his correspondence that besides the masters mentioned above he employed many others (Andreas Peterlini, Lobmeyr company, A. C. Lechleitner's Erben, Ch. Le Clerc, D. Janiaud, Markl und Thanhofer, A. Chevrie, Johann Poisl, Max Wild, Gustav Gilgen etc.).

Count Pálffy had a special aptitude for art collection and interior design. „It is rare to have such a fine taste for grouping the pieces, such a refined aesthetic sense for the beauty of lines, and a critical faculty for the harmony of masses and colours as he had, being fully aware of his talent. He obtained things with consideration, he arranged everything personally and he did not arrange a single chair accidentally.” (Jenő Radisics)

The fine aesthetic sense and the deliberate composition of the space are similar to the description and the spirit of the Goncourts' house at 53 Boulevard de Montmorency and the collections there (La maison d'un artiste. Paris, 1881.)

Museum-like presentation – the idea of founding museums

The chronological order of the furnishings in the Pálffy-castles, mansions and palaces representing a certain age, style, the universality, the making of a survey of the history of art all indicate the systematic order of a museum.

The last third of the 19th century is the period of the birth of art history as a science, and of the establishment of the first museums of applied arts. In the count's will there is the intention of museum foundation to make his collection accessible to the public and the aim to refine taste in Hungary and to encourage the arts – all these tally with Semper's theses that determined the foundation of the „museums of applied works” of the age: the museums and the works of art in them have exemplary roles and important tasks in forming the handicraft, the public taste and the national art.

The art history conception

The first museum experts, especially Wilhelm Bode's authority and program influenced the art collectors and collections of the age. After him a rather comprehensive collecting activity started representing the development of art and its complexity and variety. In the second half of the 19th century there were some art collections in Budapest that reflected Bode's conception.

The complexity of Pálffy's collection and the basic concept of his picture gallery with mostly Italian and Dutch paintings are similar to that. He collected characteristic works of different schools and periods, and what is more, he paid attention to Baroque art, thus representing the history of art. It was due to the art historical retrospection, to the conservative view of history that he remained indifferent to modern art.

The general effect as cultural history – complexity

The „Histoire de l'habitation humaine" following Viollet-Le-Duc's concept at the Paris world exhibition in 1889 was the first exhibition on the history of interior design – related to cultural history. The historic interiors in the count's palaces and castles formed great displays of cultural history and represented the history and surroundings of a family with a glorious past.

The basis of Pálffy's museum was his consciousness of history and the aim to put his family on a pedestal. At the same time the family history, the private history broadened to a universal collection of works selected according to his own taste and intuition. Pálffy placed the objects – now away from their original environment – into new contexts, he built harmonious units from fragments and mosaics. He managed to create an environment that could evoke his ancestors, suited his own demands and could become suitable to a museum-like display.

CASTLES, PALACES, ART COLLECTIONS

Count János Pálffy Senior had his **BAJMÓC CASTLE** (Bojnice, Slovakia) rebuilt with the help of an architect called József Hubert. Its simple construction and defensive function – built by palatine Pál Pálffy – was changed and a Neogothic knight's castle was built instead. Its construction shows hierarchy and inaccessibility at the same time. The building complex is concentric, has a central structure, gradually higher and higher up to the main building, the citadel in the middle with round towers.

The Bojnice castle was basically built on the model of French Late Gothic castles Pálffy saw on his tours in France. The building was influenced by Viollet-Le-Duc who built the castle in Pierrefonds between 1863 and 1870. The system of the ground-plan, the bastions with pointed spires and the fortified girdle of walls were known from there. The exterior of the chapel was inspired by the St. Chapelle.

Pálffy was also influenced by Kreuzenstein castle and, like Count Hans Wilczek, with the rebuilding of the castle of the family and placing his art collection there he

made a monument to the memory of the legendary past, the ancestors and himself: it was the main work of his life. The building complex evoked the late Middle Ages, the 16th and 17th centuries in a number of its elements, reviving the age of the rise of the Pálffy family and of those who enriched it, Miklós and Pál Pálffy.

In the old Hungarian homes there were dressed stone doorframes and fireplaces, timbered and coffered ceilings and richly coloured stoves. The walls were covered with tapestries or with Oriental carpets. These old elements reviving the luxury of the one-time manor houses became – through a series of transmissions – part of the culture and taste of the 19th century. Historism added a number of elements to this spiritual legacy and transformed it: Neo styles in furniture, „horror vacui” in interior design, monumentality, building in old objects, having replicas made, Orientalism, exotica. The monumentality was mainly expressed in sculpture and in placing large sarcophagi in the crypt. Orientalism was dominant in the count’s study: the 17th century Turkish wainscot was from a Serbian prince’s Milan Obrenovic’s estate. Other remarkable works of art: Mme Pompadour’s mirror, chairs from the Doge Palace in Venice. The most famous painting – of the numerous Italian Madonnas – is Orcagna’s altarpiece, referred to as Nardo di Cione’s (Orcagna’s) work in the recent literature.

The armoury and the pictures of the ancestors were essential parts of the old Hungarian castles. There was a portrait chamber with pictures of the members of the family and of others. Some of the paintings were old, others were commissioned by Pálffy in the 19th century. Palatine Pál Pálffy, the obtainer of the property, János Pálffy, the forefather of the „királyfalvi” line and bishop Tamás Pálffy had prominent places. Pálffy highlighted the people he considered as important very clearly. He also placed himself, his portraits into this historical tableau he made: from the ancestors to the individual.

BAZIN (Pezinok, Slovakia) is directly connected to Bojnice considering the history of styles and the chronological order of the furnishings. However, its construction, the composition of its interiors and the quality of the objects are behind Bojnice. Pálffy could withdraw, meditate in this place and keep the relics and the documentation of the past: the bulk of the family archives was kept here.

Besides the large chests of drawers for the archives and the iron-bound chests there was also a „Kunst- und Wunderkammer”. There were all sorts of special materials from nature (exotic wood, amber, pearl, coral, shark teeth, semi-precious stones, tortoise, coconut, ivory etc.), furniture decorated with crustification and interesting ornaments, the latter were kept in the silver chamber.

The beautiful Madonnas – painted by Dutch and German masters – served for silent meditation and personal piety and were kept in the count’s own rooms.

There were works of art of European significance in the rooms opening into each other in the POZSONY PALACE (Bratislava, Slovakia), mainly French furniture and works of art from the age of the Kings Louis XIV, XV, XVI. Two important factors determined the furnishing: the concept of the art collection and the fine diverse interiors. The given architectural elements were organically built in, nice units were created from the works (room corners, fireplace compositions). One can sense the intention to make fine arrangements e.g. of English and French pieces of furniture, of objects from different civilizations (European and Oriental), of medieval paintings

and modern masterpieces of applied arts. The influence of the contemporary representative drawing-rooms can be detected in the arrangement (various sitting- and smaller pieces of furniture, plenty of accessories).

Count Pálffy had a firm concept of art collection: he selected works of famous masters (e.g. Boulle), quality works from famous personalities' property (e.g. Marie Antoinette), and works similar to the ones in the French castles and palaces, their counterparts were obtained by art collectors with a fine taste (e.g. Wallace) or got to the Mobilier National, to the Louvre. Aesthetic and museum-like points of view prevailed, the latter proved by the arrangement, the placement of the objects e.g. some of the pictures had special cases fixed to the wall at their brass corners so that they could be turned to the light.

The pictures offered a survey of Italian and Dutch art with excellent works. The most famous – among other Venetian works – was the portrait of Doge Marcantonio Trevisani, now in the Budapest Museum of Fine Arts. In the silver chamber there were significant works by goldsmiths in Augsburg and Nuremberg and French golden caskets from the 18th century.

In the Baroque castle in KIRÁLYFA (Kráľ'ová pri Senci, Slovakia) the founder of the „királyfai” line and builder of the castle, palatine János V. Pálffy's and Maria Theresa's age was revived, the luxury of feudalism, the age when the Pálffy family grew stronger. Maria Theresa often made excursions with her household to Királyfa as it was near to Vienna and to Pozsony (Bratislava). Count Károly Pálffy's palatial house attracted many guests, its garden was considered to be the most beautiful in Hungary. It is symbolic that the founder of the „királyfai” line, the palatine built the castle and then the last descendant of the line, bearing the same name, evokes the golden age and creates it again, transforming the interiors and the furnishing.

The rooms opening into each other and the wings of the corridor all served as an exhibition area. There was a separate sala terrena, a concert hall, a dining room, a Pompeii room and many drawing-rooms and bedrooms. There were lots of historical paintings and portraits of the ancestors. Some works of art came from the palatine: family silverware, Turkish flags from the booty. Probably some of the Oriental carpets and faience from Holics also belonged to him.

János Pálffy tried to give a survey of 18th century art from the Baroque and Rococo to Classicism. In furnishing the building Pálffy was lead by a peculiar approach called „Gesamtkunstwerk”. Among the objects from the 18th century there were European and Oriental works, like European tapestries and Oriental carpets. All kinds of, mainly French furniture, ornaments and objects for everyday use: the different clocks and watches could have formed the basis of a special museum (e.g. signed by J. B. Baillon, Gribeline, Balthasard, Gudin de Jeune), china and lacquer works in the style of the fashionable chinoiserie (Chinese, Japanese) and bronze statues (Falconet: Amor), accessories and Oriental censers set in bronze.

There was a chamber for silver works and an other for china. All these were essential for a representative aristocratic household, were used as table services and decorations. Most of the chinas was made in the manufactures of Vienna and Meissen. Some of the silver works belonged to the chapel, these were from Augsburg or from

Vienna, made in the 18th century. Most of the secular pieces were English: a few with the English Royal coat of arms on it.

Pálffy created an imaginary aristocratic home: there was a drawing-room with mirrors as large as the walls making an illusionistic effect and the replicas also created illusions (furniture from the Schmidt factory, china from Herend).

In the Empire style Pálffy-palace in VIENNA lots of receptions and balls were held. In the 1880s chancellor Bismarck lived in it whose son Herbert married János Pálffy's niece Countess Margit Hoyos in 1892.

The monumental architecture, the palatial furnishing and the elegance of the arrangement suited its representative function. The Empire style was dominant in the Vienna palace: both in architecture and in furniture. Grand Empire furniture, ormolu wall brackets etc., excellent signed clocks with statues on the mantelpieces (the fall of Phaeton, a figure of a bacchante eating grapes, puttos on the merry-go-round etc.).

Most of the objects came from Prince Jérôme Napoleon's palace in Paris (Palais pompéien). A bed, a few chairs, Joséphine's armchair and General Berthier's bed got to Vienna from Napoleon's possession and there were six chairs from the Tuileries. Pálffy had Napoleon's desk from Malmaison in his possession. It was David Roentgen's work, with Pierre Gouthière's bronze ornaments. The desk must have been originally in the Tuileries in King Louis XVI's cabinet.

Some of the works of art were real masterpieces, excellent representatives of the period between 1780 and 1815. Therefore in the memorial volume of the Vienna exhibition held in 1898 for the anniversary of the Vienna congress in 1814 more than a dozen works appeared of the treasures of the palace. There were a number of miniatures among them portraying outstanding personalities and these portraits, a kind of portrait gallery of the empire, represented the political life of the period,

There were Classical and Classicist statues in the palace: partly antique works of art (the marble statue of Faustina) and their replicas, partly works by Classicist artists (P. Romanelli).

19th century paintings hanged on the walls just like in the palace in BUDAPEST. Their artists belonged to different national schools and they mainly worked in the spirit of the academies. The most significant of the artists were Daubigny, one of the founders of the Barbizon school and Troyon who was famous for his pictures of animals.

The Budapest palace and the Vienna palace were similar in style – mainly early 19th century French Empire, English art, some Viennese Biedermeier, and the art of the middle of the 19th century were represented – but considering the quality of the works Budapest was far behind.

THE LATER FATE OF THE PÁLFFY-COLLECTION

According to the Xth paragraph of the count's will of 14 November 1907 announced on 3 June 1908 at the Royal Court of Justice in Pozsony, 178 paintings from the palaces in Pozsony, Budapest and Vienna and from the castle in Bazin were donated to the Hungarian National Museum. These were taken over as a permanent deposit by

the Budapest Museum of Fine Arts. It was stated in the VIIIth paragraph of the will that the works of art in the castles in Királyfa and Bojnice and in the palaces in Pozsony and Vienna should be maintained there like museums open to the public. He put all these under the control of the Ministry of Religion and Education and under restraint of alienation.

To maintain the art collections – in a unique way in the Hungarian legal system – he founded an entail for the proseniorate besides four other entails: that is he entrusted the management of most of his property to the second oldest member of the family, whose duty should have been to provide the cover and to guarantee the restraint of alienation. The rightful heirs (his sister and her children) attacked the will, whose novelty in law and the incredible value of the fortune led to a long legal procedure. The Hungarian Minister of Religion and Education was unable to do anything to protect the treasures at the end of 1918 and in early 1919, though he agreed with Count Géza Andrassy, the Count's nephew, who was the most closely concerned, that the treasures in North-Hungary should be secured until the negotiations end with a decision.

The fate of the art collection was decided in the 1920s, in a peculiar way owing to the historical circumstances: the objects, away from their original places, were auctioned in Vienna (1924) and by the Museum East-Slovakia (1924. Pöstyén/Piešťany, 1925. Prague, Kassa/Košice etc.) where plenty of works of art from Hungarian private collections came under the hammer.

The treasures of the palace in Vienna – after the Austrian state refused the maintenance of the building and the collection – were auctioned in 1921. The auction yielding 92 million koronas received a great attention. The objects partly remained in Vienna, partly – first of all the unique Empire relics – were purchased by French collectors.

What is left...

The donated pictures are preserved in the Budapest Museum of Fine Arts. There are excellent furniture and clocks etc. from the Viennese palace in the collection of the Museum für Angewandte Kunst in Vienna. In the National Gallery in Prague and in the Slovak National Gallery there are many paintings from Királyfa. Many objects are suspected to be in the Museum of Applied Arts in Prague while there are a number of works in the Bratislava History Museum. The Pálffy-exhibition in Bojnice in 1998 drew attention to the latter.

It is difficult to follow the fate of the works of art once auctioned. Clear-cut identification is only possible in the cases of the unique works of art. Napoleon's desk from the Viennese palace and a clock from the age of King Louis XIV from the Királyfa castle are now in the J. Paul Getty Museum.

The Királyfa castle was destroyed in the Second World War, only the chapel remained. There is now a wine combine in the Bazin castle. The Pálffy-palace in Pozsony is used for cultural purposes – without the original objects. The Bajmóc castle still stands in its splendour of Historism, it can be visited as a castle museum, but there are very few of its old valuable works of art (Orcagna's altarpiece).

TASKS FOR FURTHER RESEARCH

The remained descriptions of the works of art made the theoretical reconstruction and the general characterization of the Pálffy-collection partly possible. Unfortunately only a fragment of the count's correspondence survived, his personality is mysterious, the provenance of many of the works is still unknown, and the later fate of most of the scattered works is vague.

The identification of the works of art recorded on CD in the computer database, the placing of the collection into the history of Hungarian art collections and a more detailed survey of the links with the main universal tendencies of the age – all require further research.

(Translated by Mónika Lipp)

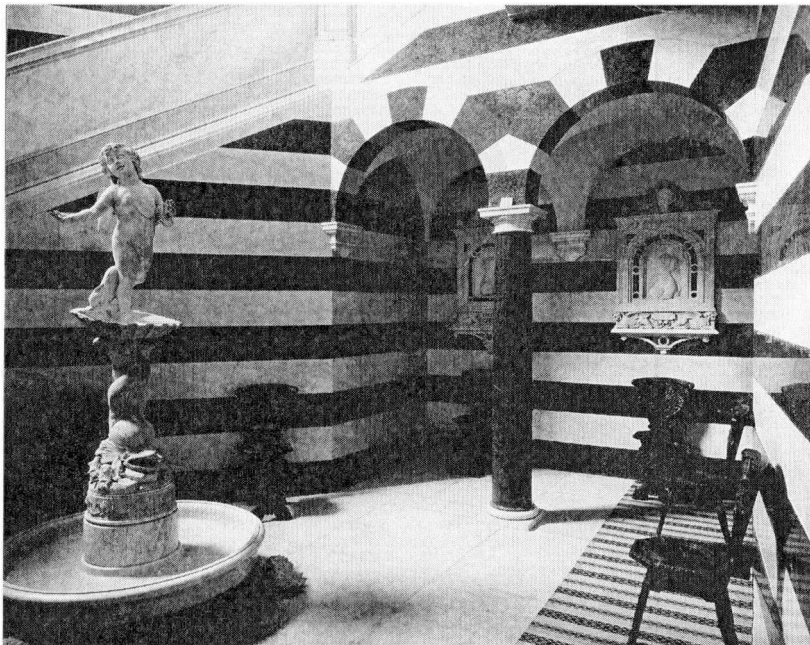
KÉPEK / ILLUSTRATIONS

1. Bajmóci vár látképe – FLT 25580/1

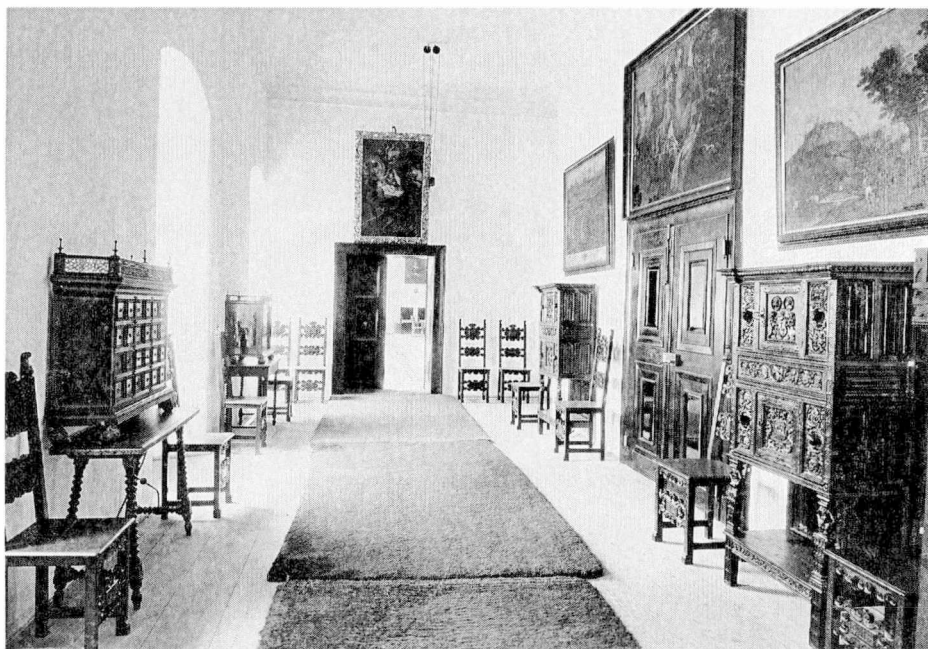
2. Bajmóci vár látképe – FLT 25580/5

3. Bajmóci vár, főlépcső – FLT 25894

4. Bajmóci vár, lépcső előcsarnoka – FLT 25895

5. Bajmóci vár, előcsarnok XVI–XVII. századi bútorkkal – FLT 25897

6. Bajmóci vár, lépcső előcsarnoka
XVII. századi bútorkkal – FLT 25896

7. Bajmóci vár, orangerie – FLT 25898, DLT 289

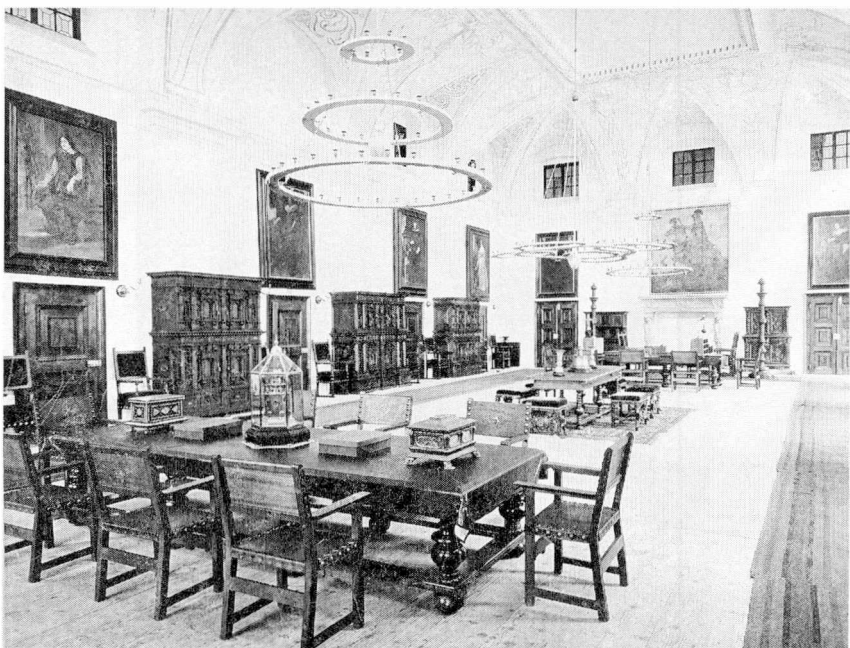
8. Bajmóci vár, várkápolna – FLT 25549, DLT 298

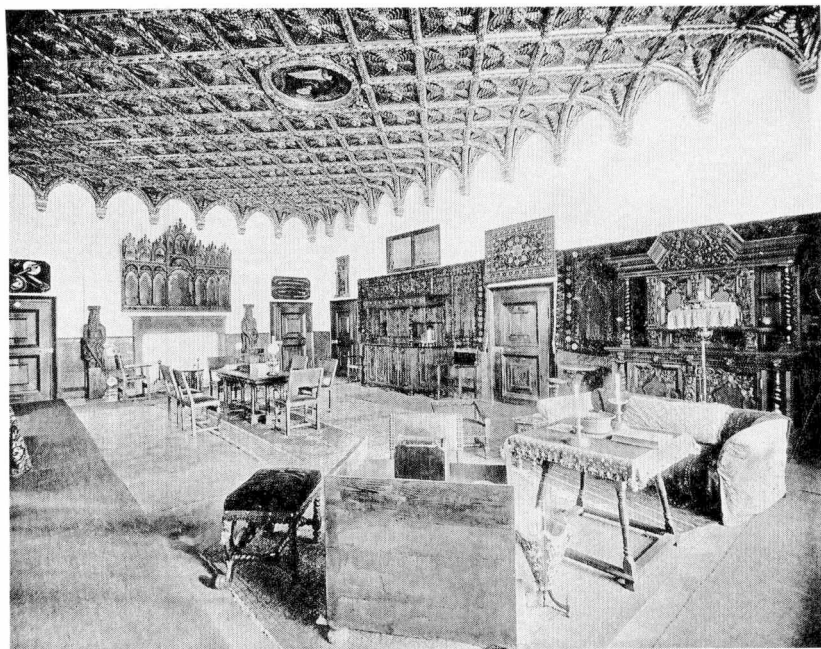
9. Bajmóci vár, várkápolna – FLT 25550, DLT 305

10. Bajmóci vár, Hunyadi terem – FLT 25899, DLT 285

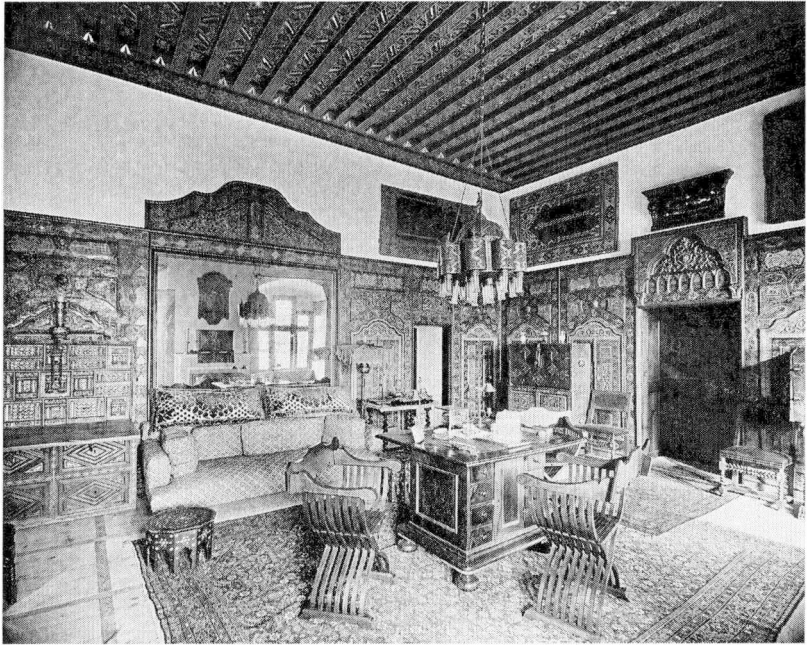
11. Bajmóci vár, Hunyadi terem – FLT 25900

12. Bajmóci vár, dispensarium terem, velencei mennyezet-másolattal – FLT 25901

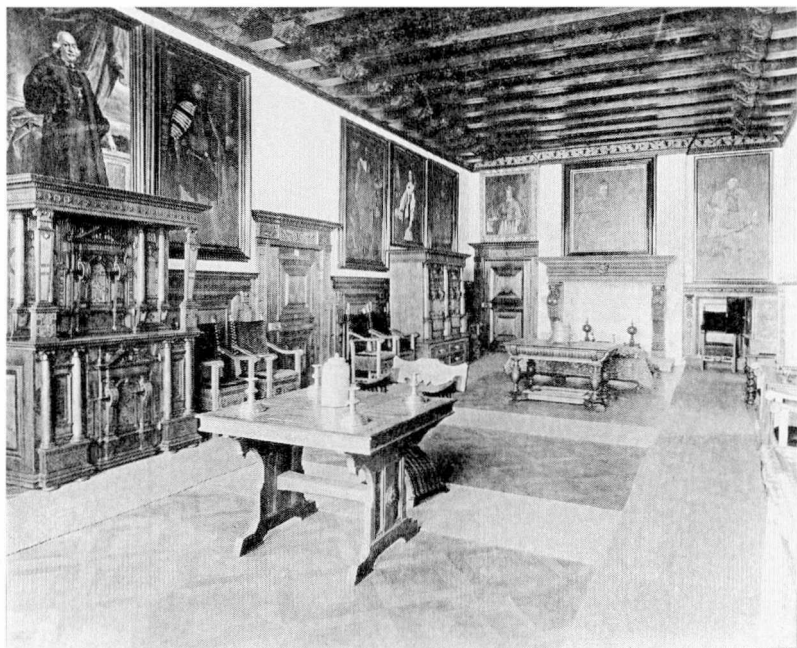
13. Bajmóci vár, hálószoba, gr. Pálffy János hálója – FLT 25904

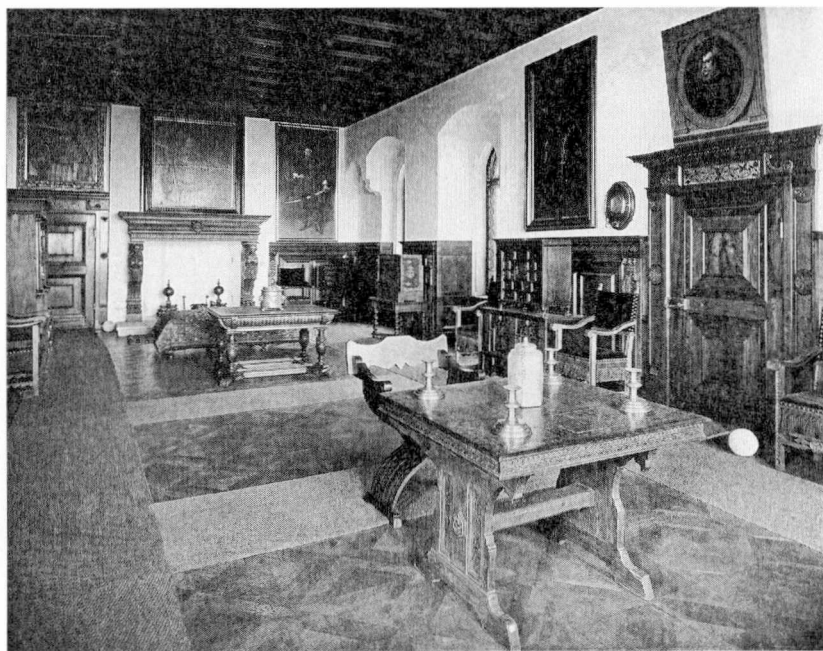
14. Bajmóci vár, dolgozószoba, keleti falburkolattal, spanyol kabinetszekrényekkel – FLT 25902

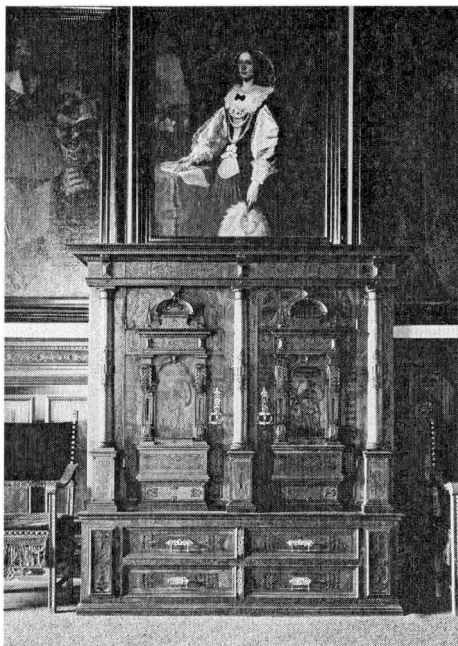
15. Bajmóci vár, dolgozószoba (más nézetből) – FLT 25903, DLT 286

16. Bajmóci vár, arcképes terem, balra gr. Pálffy Pál nádor, szemben gr. Pálffy János portréja – FLT 25905

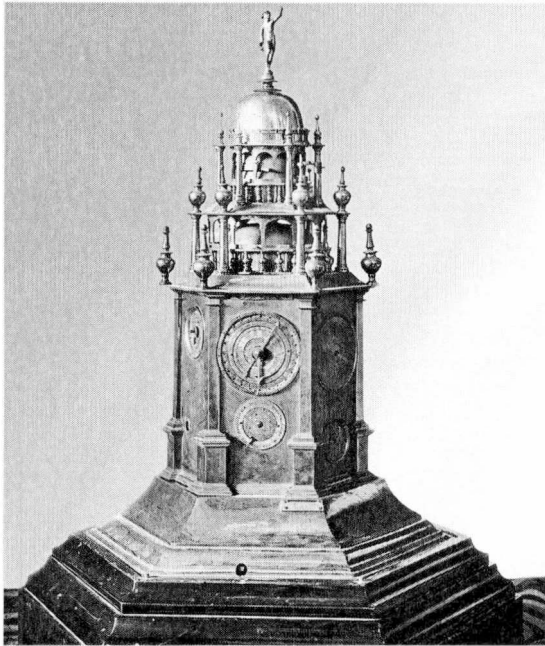
17. Bajmóci vár, arcképes terem (másik nézetből) – FLT 25906

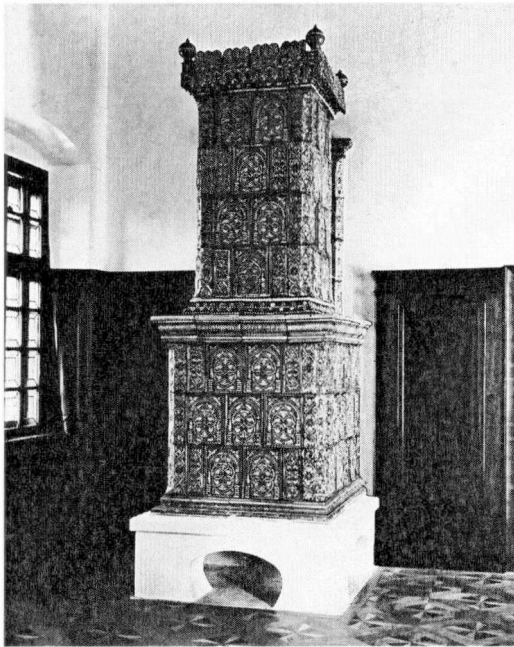
18. Bajmóci vár, berakott szekrény, dél-német, XVII. század – FLT 25907

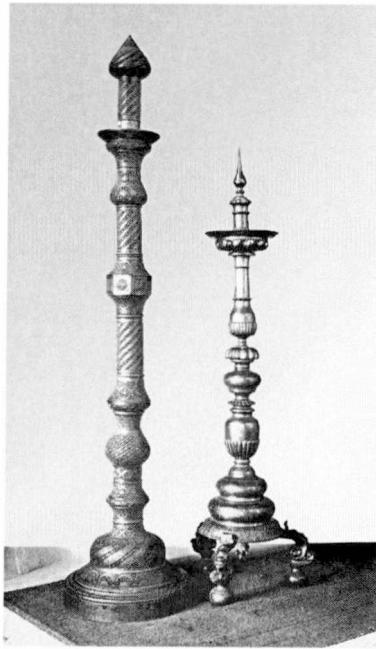
19. Bajmóci vár, berakott láda, dél-német, XVII. század – FLT 25908

20. Bajmóci vár, tornyos óra, Augsburg, XVII. század – FLT 25548, DLT 277

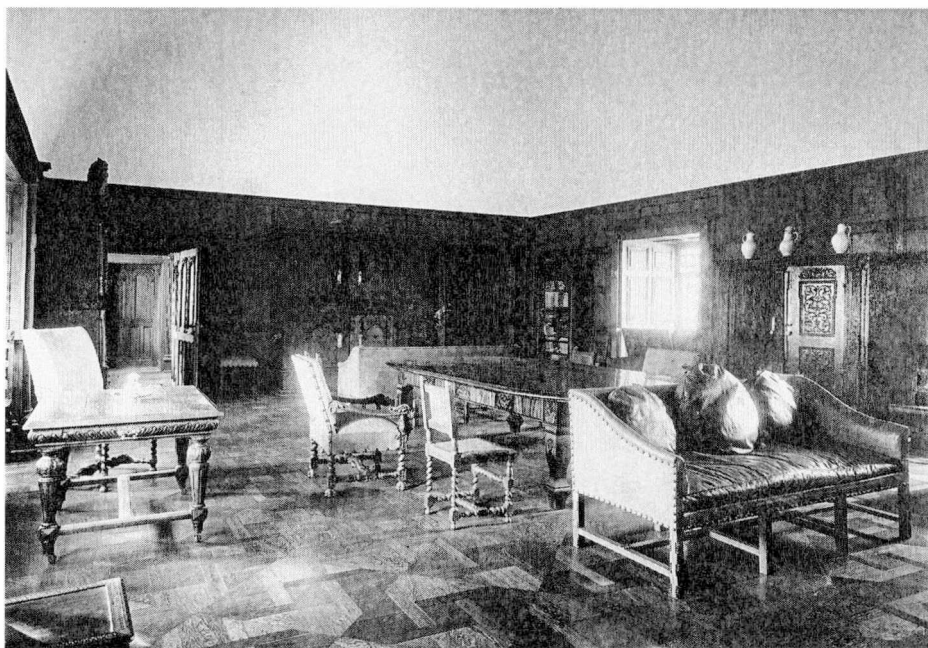
21. Bajmóci vár, kályha, magyar, XVII. század – FLT 603, DLT 281

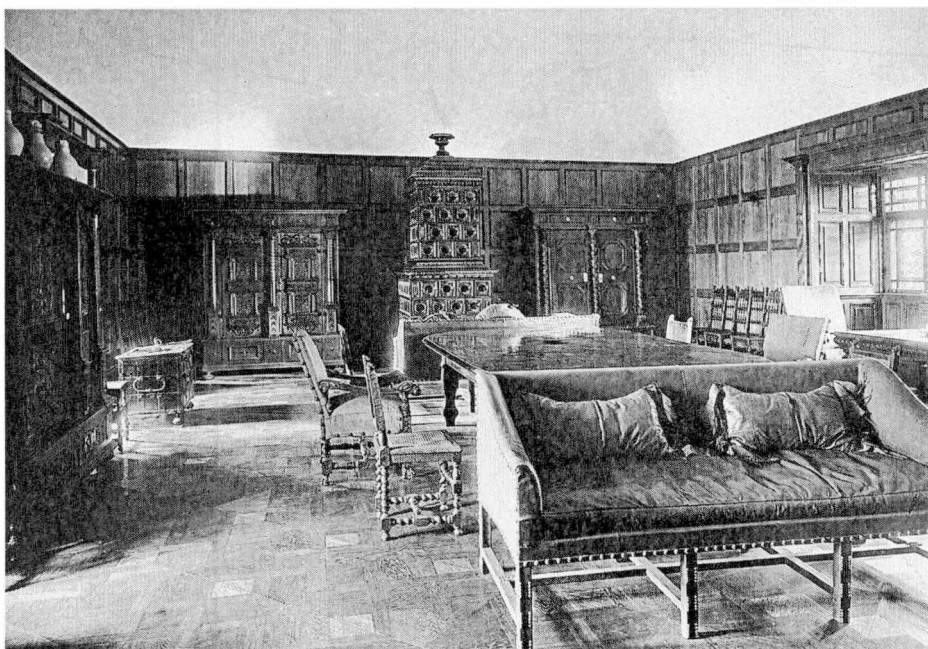
22. Bajmóci vár, gyertyatartók: a) keleti, b) XVII. századi – FLT 23836, DLT 287

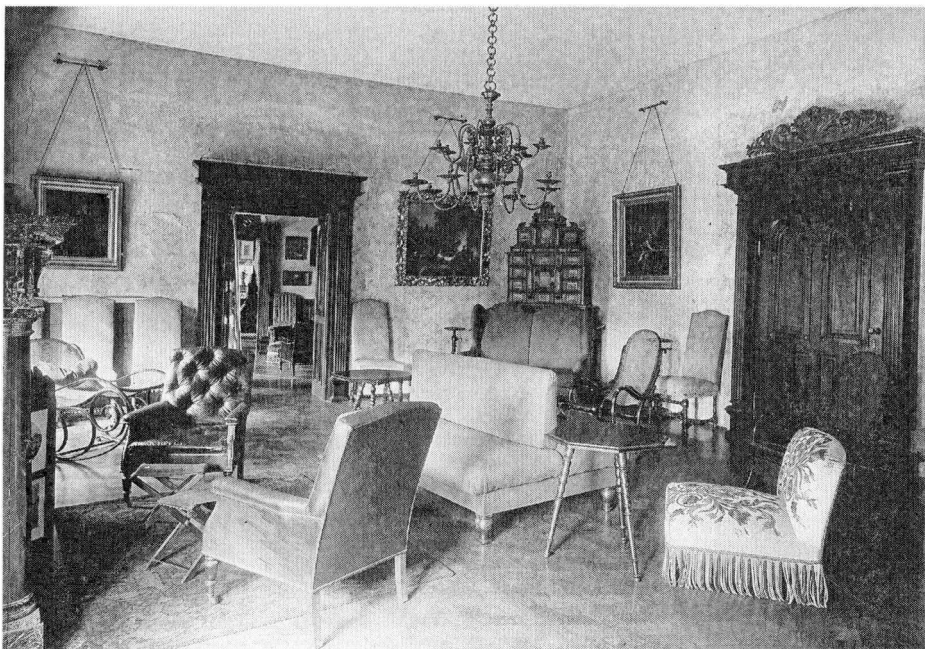
23. Bajmóci vár, Brožík, Václav: Gr. Pálffy János arcképe, Párizs, 1891. – FLT 2458, DLT 278

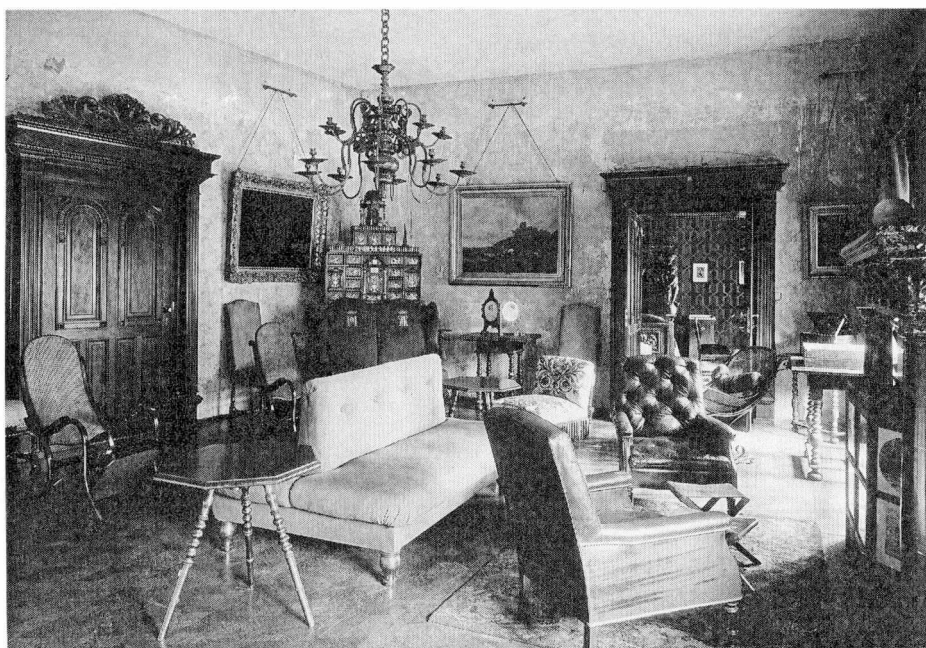
24. Bazini várkastély, levéltári szoba – FLT 25912

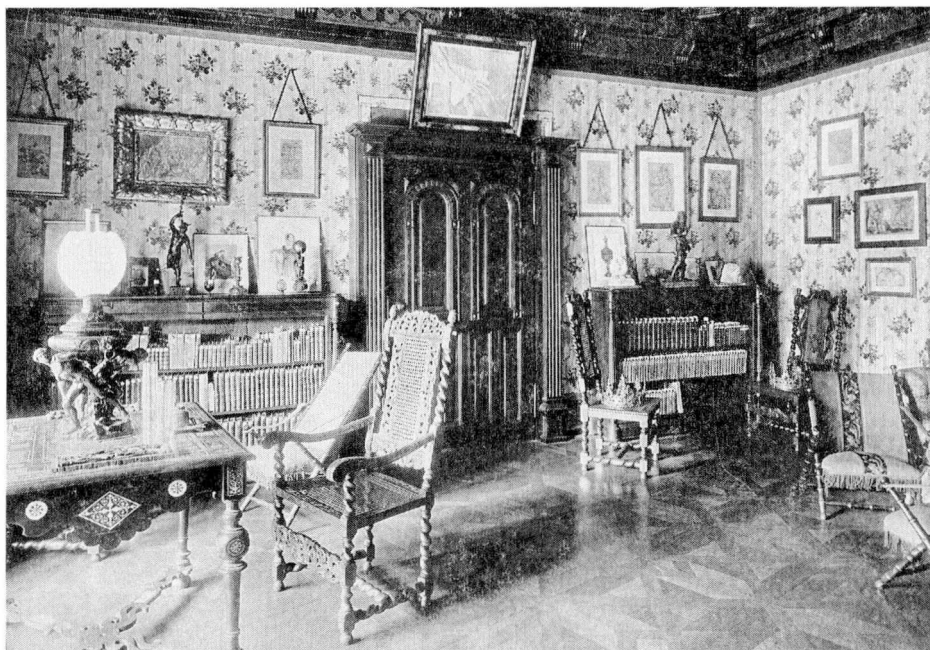
25. Bazini várkastély, levéltári szoba (másik nézetből) – FLT 25913, DLT 225

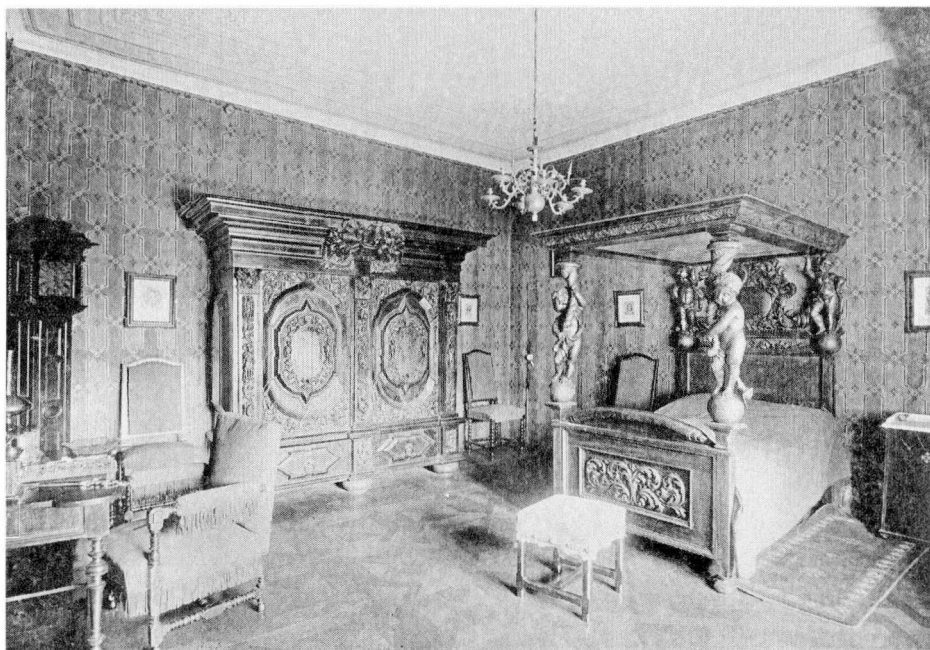
26. Bazini várkastély, nagy szalon, részben XVII. századi bútorttal – FLT 25915

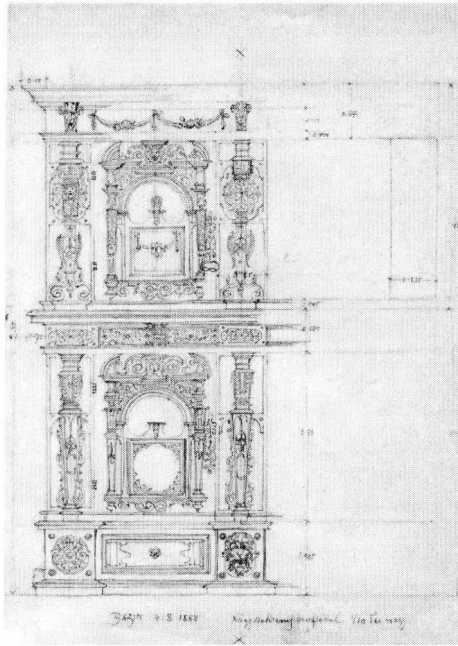
27. Bazini várkastély, nagy szalon (más nézetből) – FLT 25916

28. Bazini várkastély, írószoba, XVII. század stílusában XIX. századi berendezéssel – FLT 25914

29. Bazini várkastély, régi hálószoba – FLT 25917, DLT 226

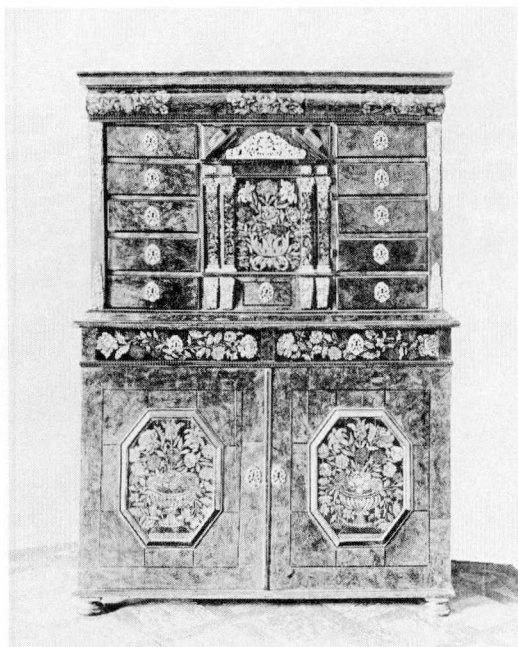
30. Bazini várkastély, nagy szekrény, német, XVII. század (Rajz 1888-ból) – KRTF 6079

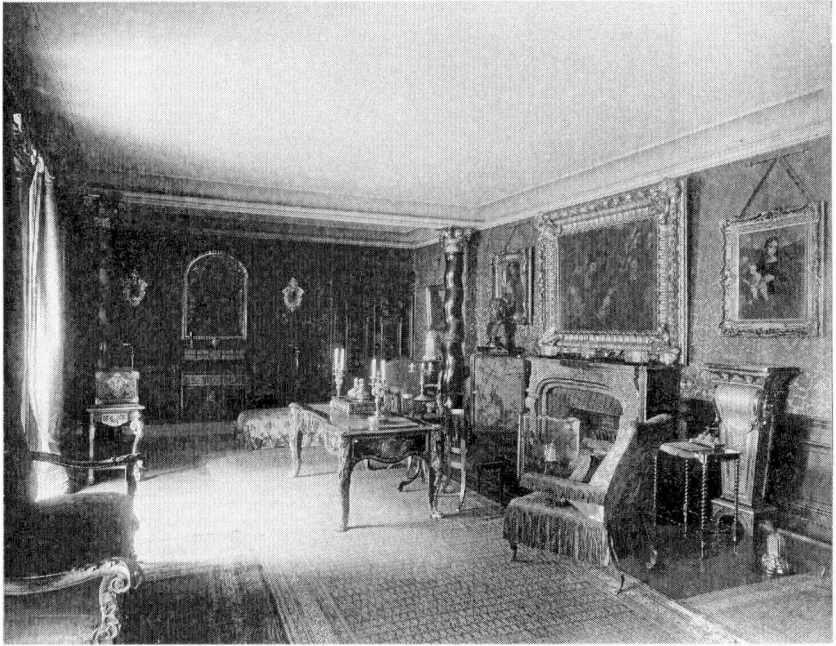
31. Bazini várkastély, székek: a) Németalföld, XVII. század, b) angol, XVII. század – FLT 25910

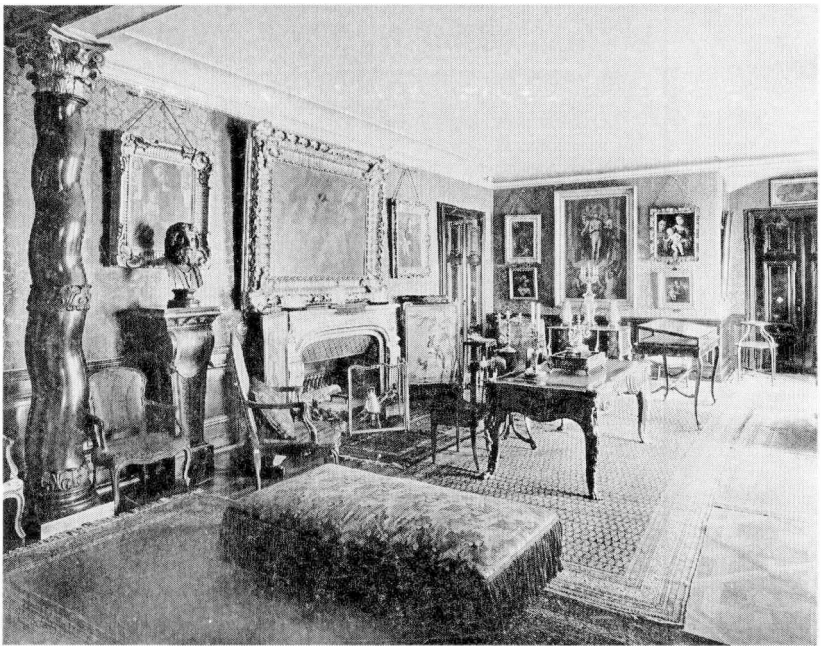
32. Bazini várkastély, faragott, kétajtós szekrény, észak-német, XVII. század – FLT 25911

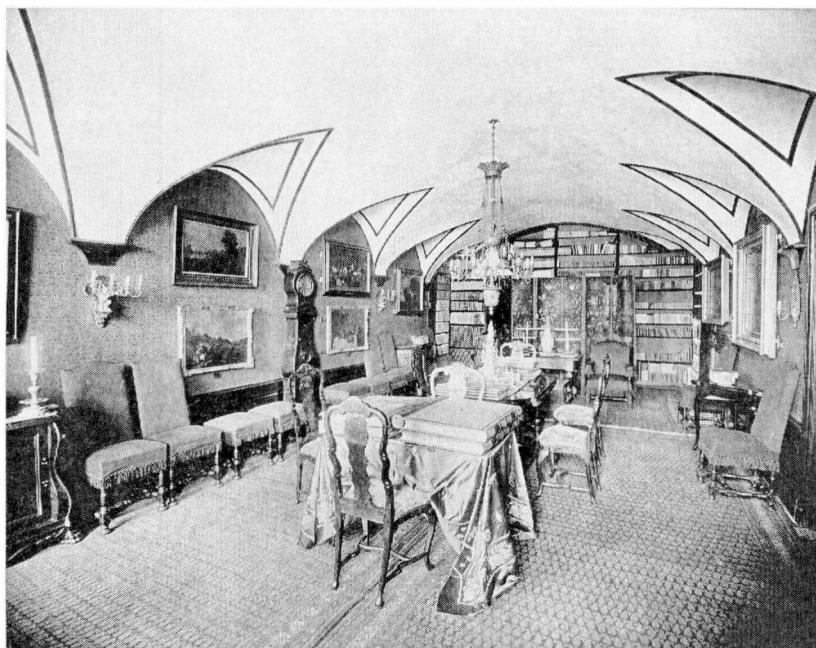
33. Bazini várkastély, berakott szekrény, Németalföld, XVII. század – FLT 25909

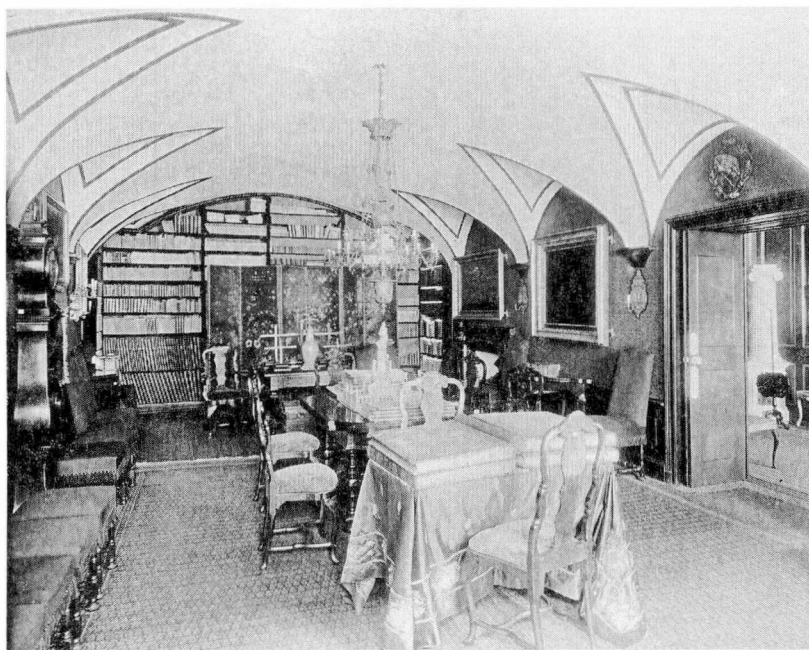
34. Pozsonyi palota, ebédlő (fogadószoba) – FLT 25918

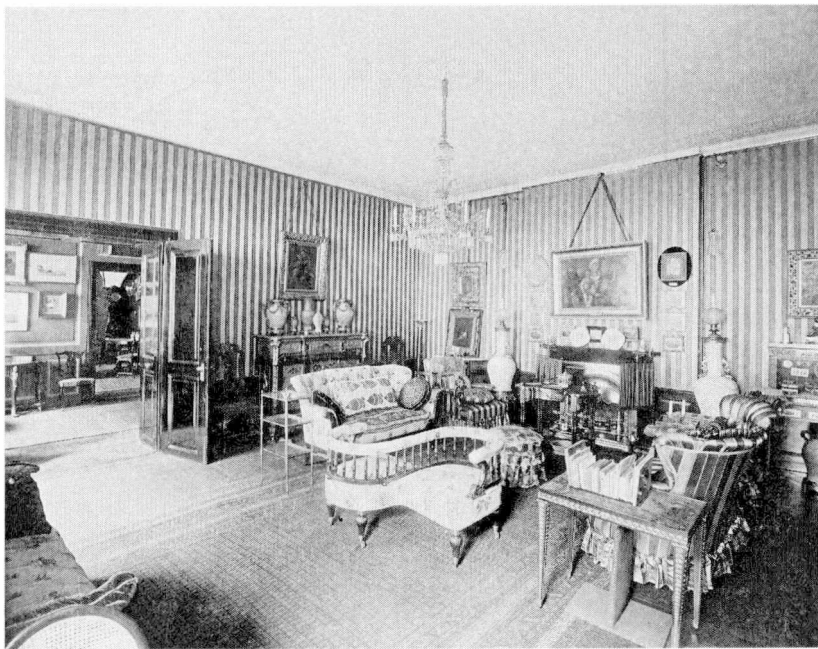
35. Pozsonyi palota, ebédlő (fogadószoba, más nézetből) – FLT 25919, DLT 207

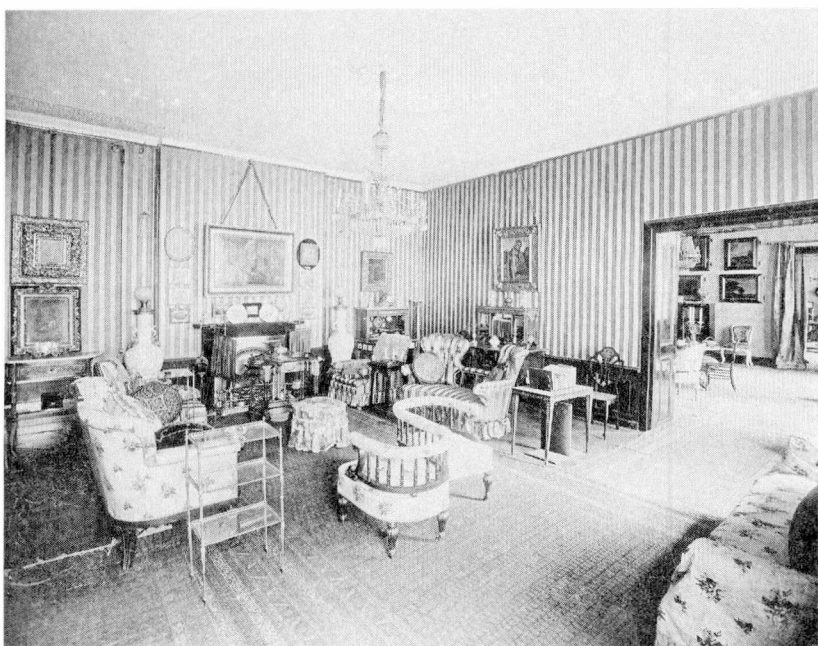
36. Pozsonyi palota, könyvtárterem – FLT 25920, DLT 203

37. Pozsonyi palota, könyvtárterem (más nézetből) – FLT 25921, DLT 202

38. Pozsonyi palota, nagy szalon – FLT 25922

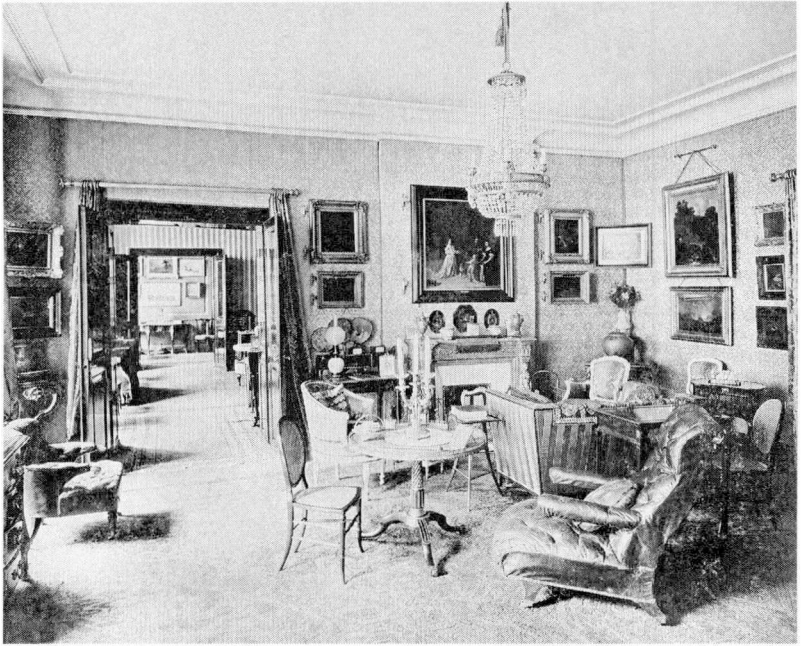
39. Pozsonyi palota, nagy szalon (más nézetből) – FLT 25923

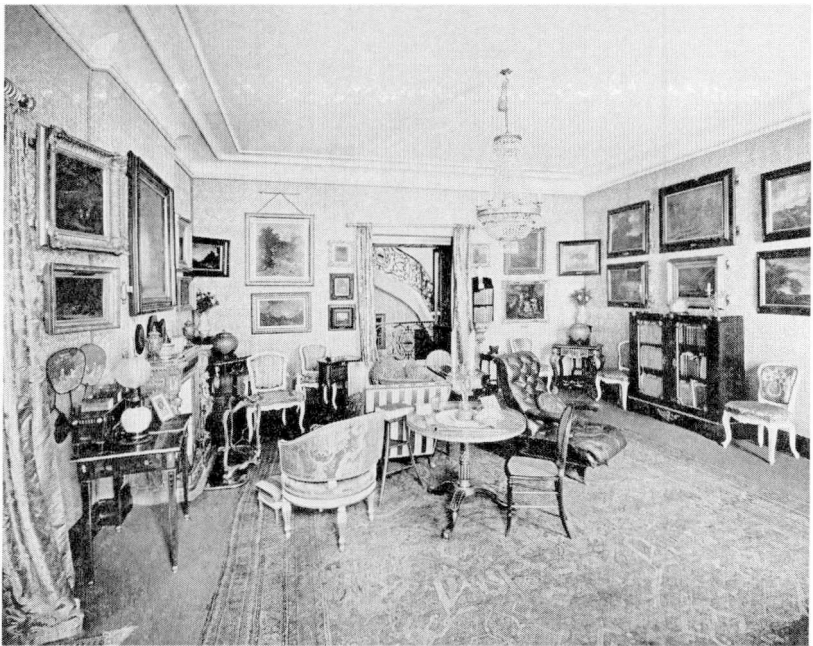
40. Pozsonyi palota, nagy szalon részlete, F. Francia festményével – FLT 25924, DLT 220

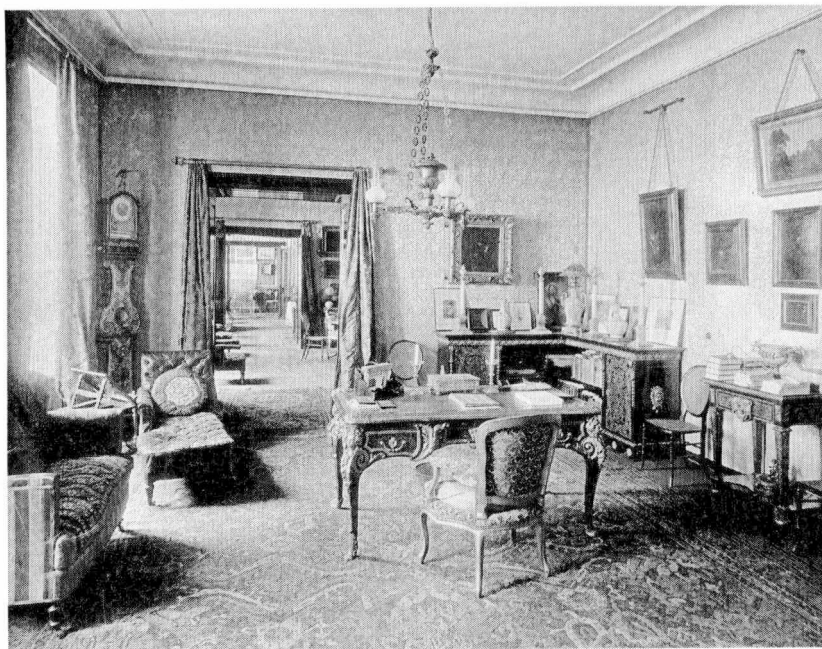
41. Pozsonyi palota, nagy szalon részlete, szekrény berakott jelenetekkel, XVII. század – DLT 224

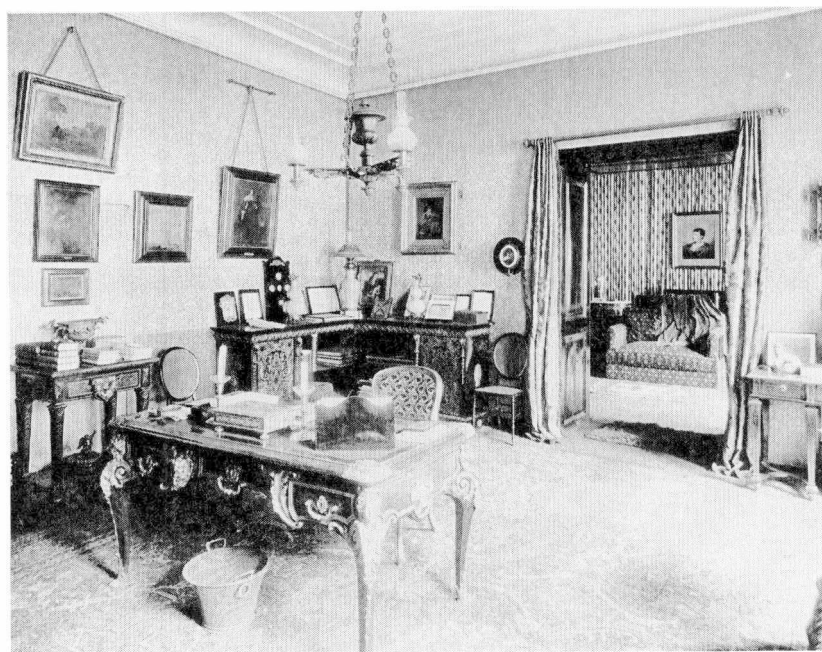
42. Pozsonyi palota, kis szalon – FLT 25925

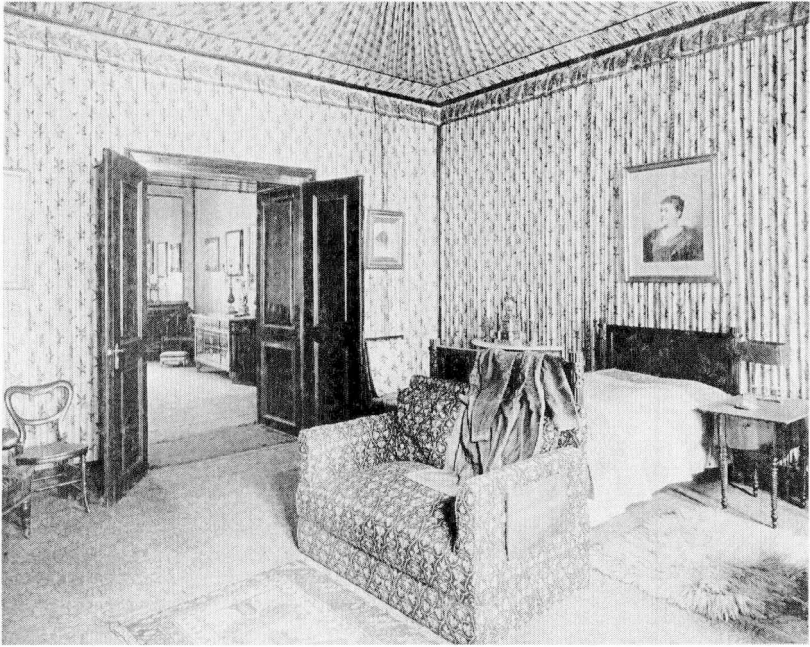
43. Pozsonyi palota, kis szalon (más nézetből) – FLT 25926

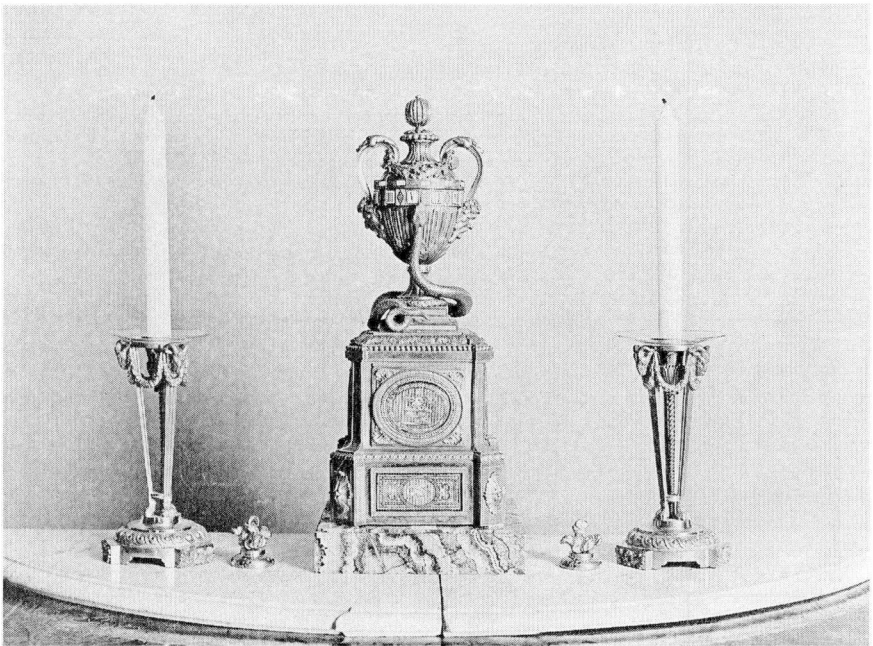
44. Pozsonyi palota, dolgozószoba – FLT 25927

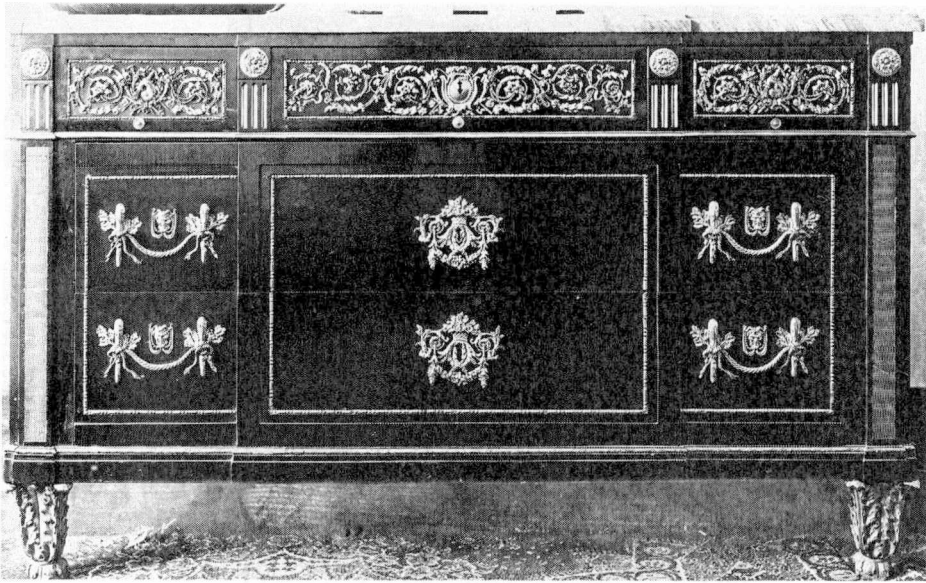
45. Pozsonyi palota, dolgozószoba (más nézetből) – FLT 25928

46. Pozsonyi palota, hálószoba – FLT 25929

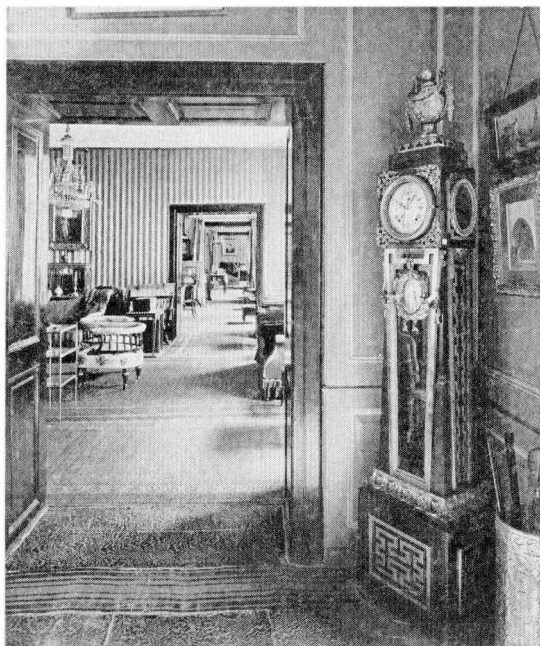
47. Pozsonyi palota, óra gyertyatartókkal, francia, XVIII. század (részlet a hálószobából) – FLT 11798, 23872, DLT 205

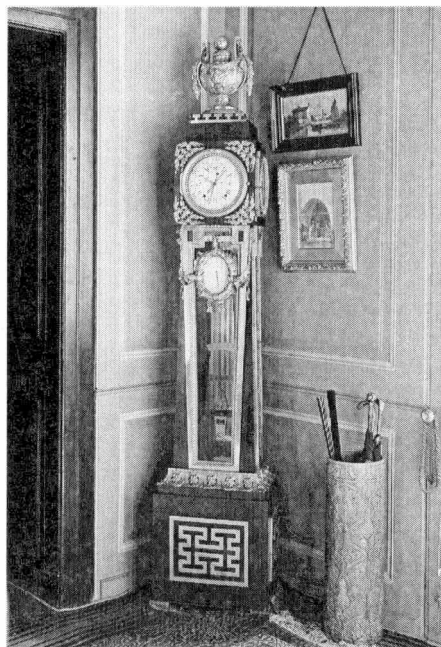
48. Pozsonyi palota, fiókos szekrény, valószínűleg Marie Antoinette tulajdonából – FLT 25931

49. Pozsonyi palota, angol bútorok – NLT 1089

50. Pozsonyi palota, szalonsor és állóóra, F. Berthoud, XVIII. század – FLT 25930

51. Pozsonyi palota, óra, XIV. Lajos kora – FLT 5733, DLT 211

52. Pozsonyi palota, fiókos szekrény, valószínűleg Marie Antoinette tulajdonából, líra formájú óra gyertyatartókkal – FLT 5761, DLT 212

53. Pozsonyi palota, Boulle-komód, óra a három Gráciával, XVIII. század – FLT 5732, DLT 223

54. Pozsonyi palota, íróasztal, német, XVII. század vége – FLT 25932, DLT 222

55. Pozsonyi palota, serlegek, XVII–XVIII. század – FLT 25581, DLT 215

56. Pozsonyi palota, fedeles kupa – NLT 1707

Néhai id. Pálffy János gróf hagyatéka:

Pozsonyi palota:
 Bajmócsi-vár:
 Feljtség: *Levelezvény III. lada, 181. költ. 6-8. lap.*
 Lettári szám: *28. - A. 3. 30. sz.*

*Fedeles kupa. Grönt, aranyozott.
 Tübbeli munká. Korol talpán cittal.
 Hanger alul töltés stól mélynyas
 aranyféffel díszelt íves fogó, elöl
 jobbra és balra gyémántos karkas némi
 merőben egy-egy smaragde. A
 földel mellett smaragdek. Csukló-
 ban jász fedelén két mélynyas aranyal
 fog, két gyémántos köteg és körökmény lapall
 zomab. Kéglott földelén gyémánt sor.*

*Pozsony, Auspburg 1818
 és 1819 évi
 Helytartományi Levéltárban
 költ. számú 189*

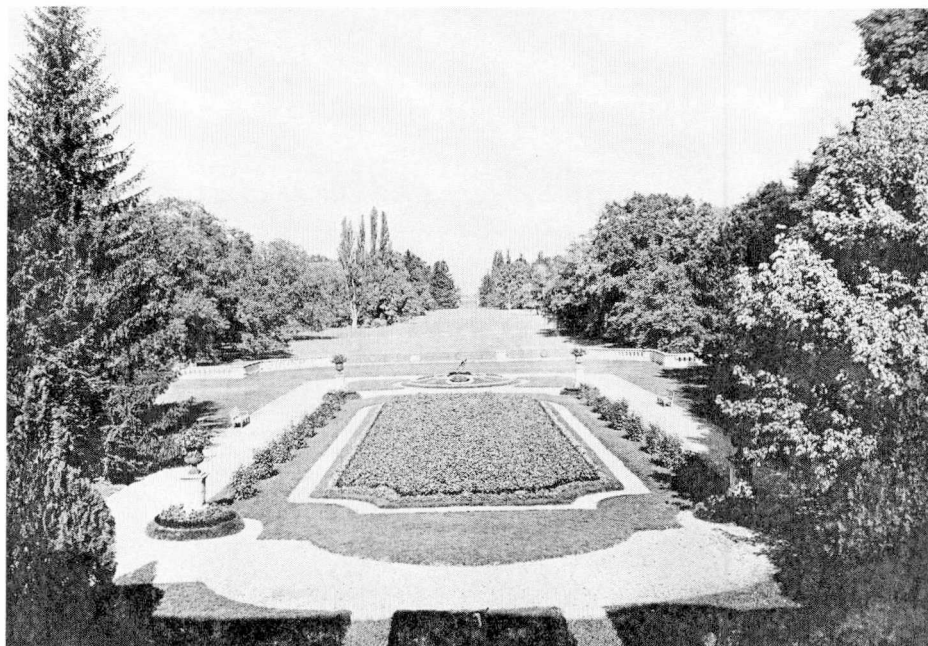
Beccsértel: 3000 K

Augermayer Rudolf, Pozsony, 1818.

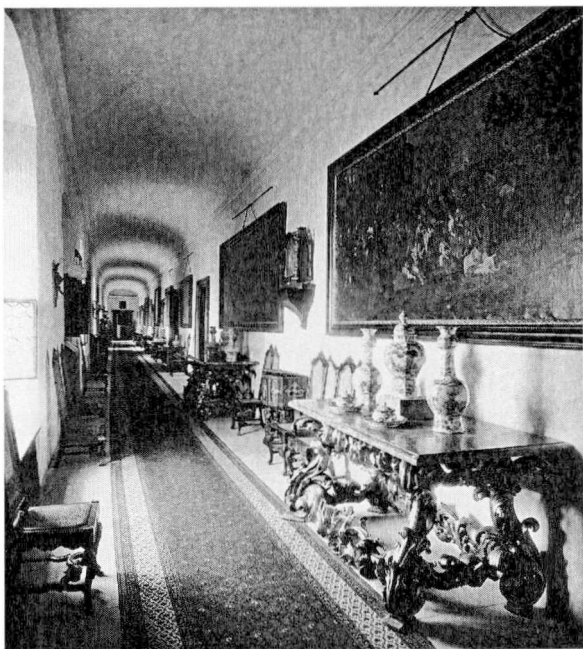
57. Pozsonyi palota, fedeles kupa leírása – KLT 3251/46

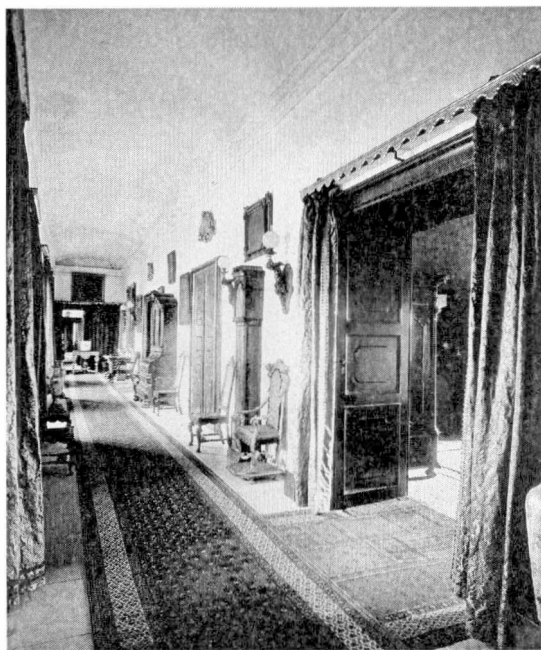
58. Királyfai kastély, oldalhomlokzat a parkkal – FLT 25956, DLT 255

59. Királyfai kastély, kert – FLT 25957/1

60. Királyfai kastély, nagy folyosó – FLT 25936/1, DLT 238

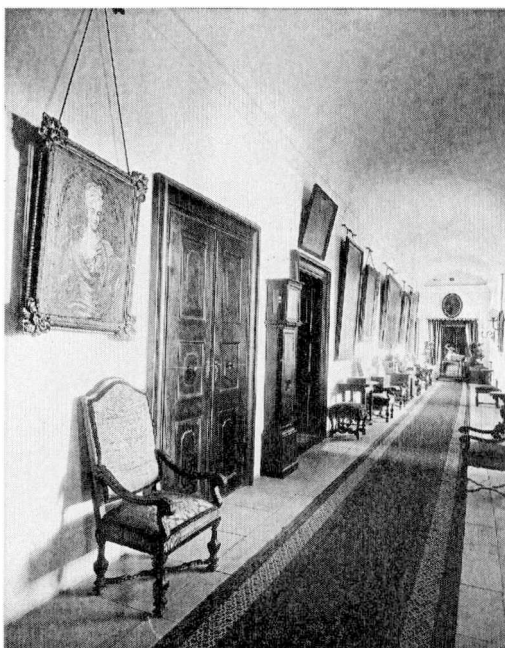
61. Királyfai kastély, nagy folyosó – FLT 25936/2

62. Királyfai kastély, nagy folyosó – FLT 25936/3

63. Királyfai kastély, nagy folyosó – FLT 25936/4

64. Királyfai kastély, nagy folyosó – FLT 25936/5

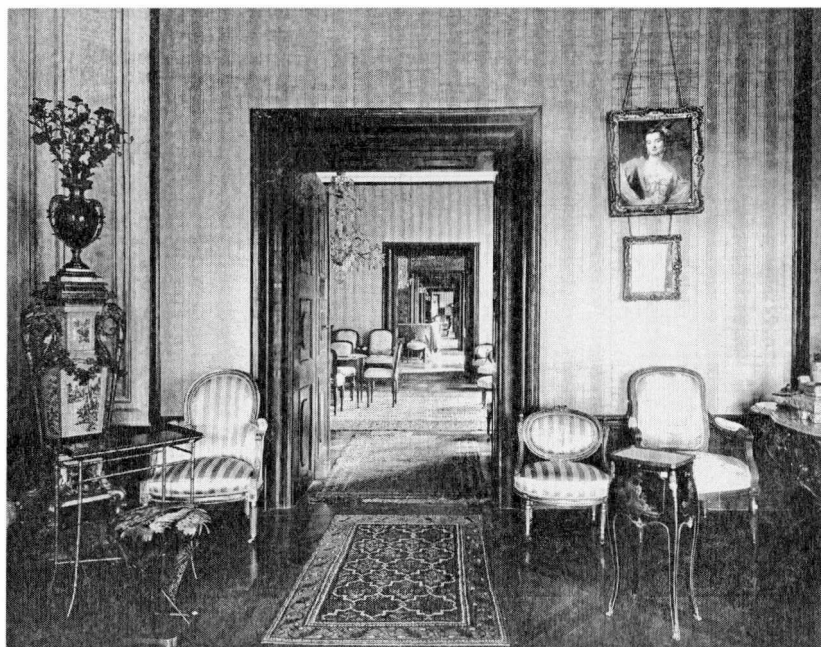
65. Királyfai kastély, oratórium – FLT 25947, DLT 245

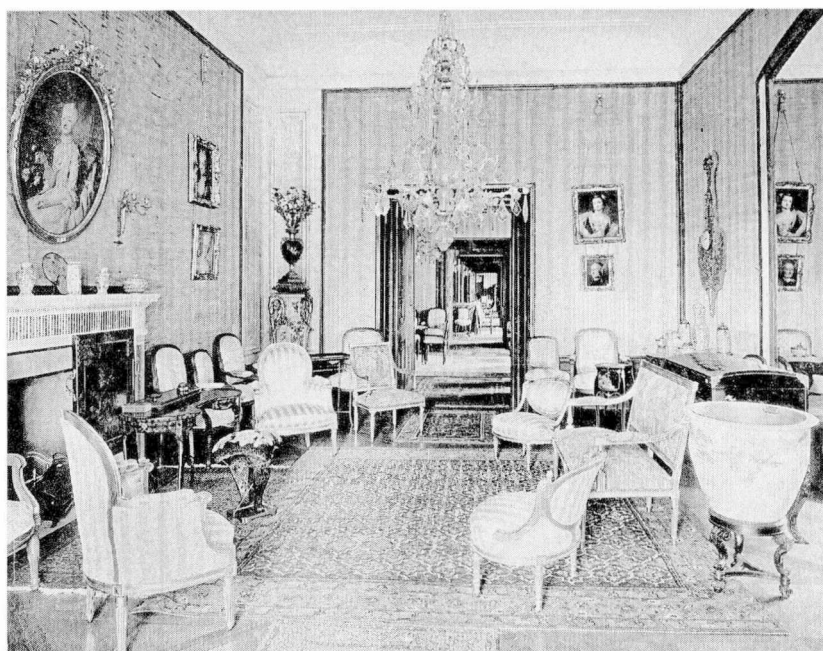
66. Királyfai kastély, szalonsor – FLT 25938

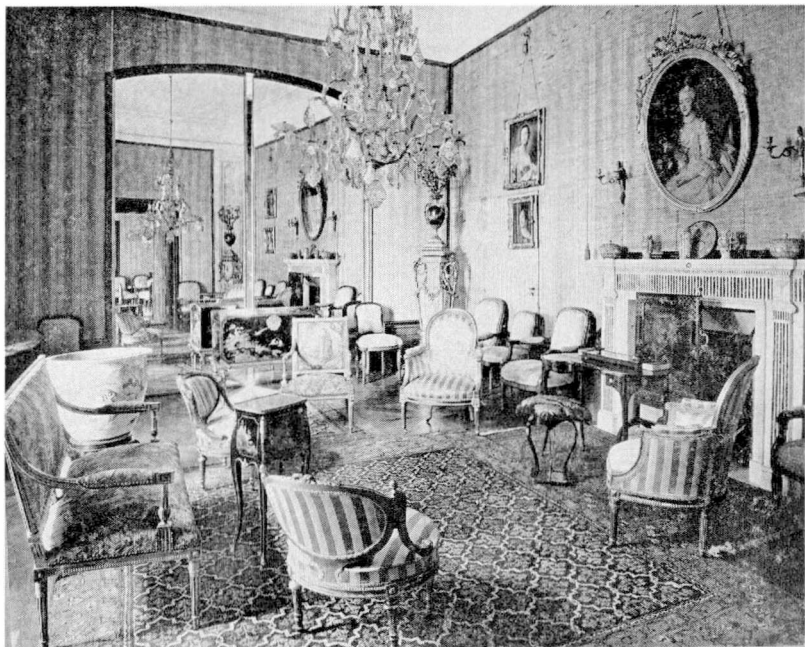
67. Királyfai kastély, tükörszalon egyik sarka – FLT 5762, DLT 258

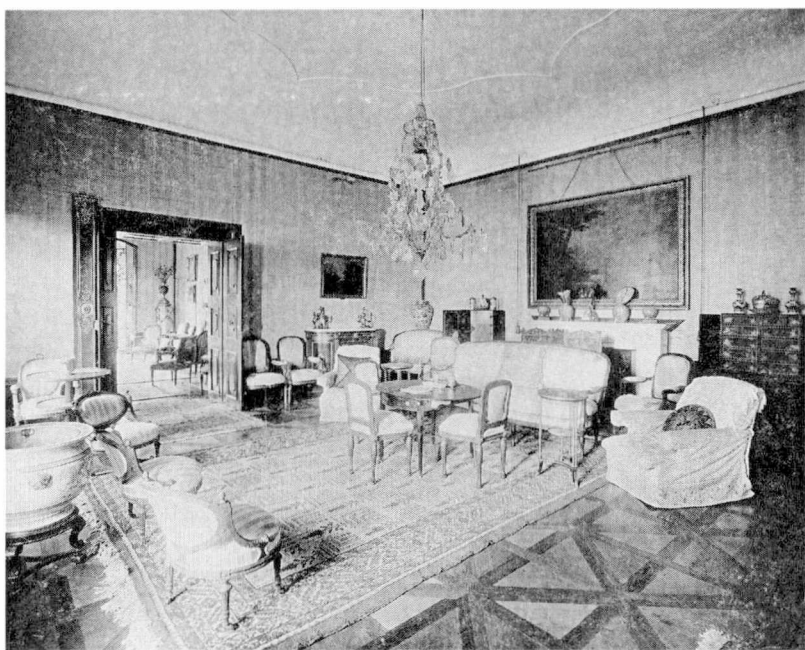
68. Királyfai kastély, szalonsor – FLT 25937

69. Királyfai kastély, tükörszalon, betekintéssel a szalonsorba – FLT 11801, 25939

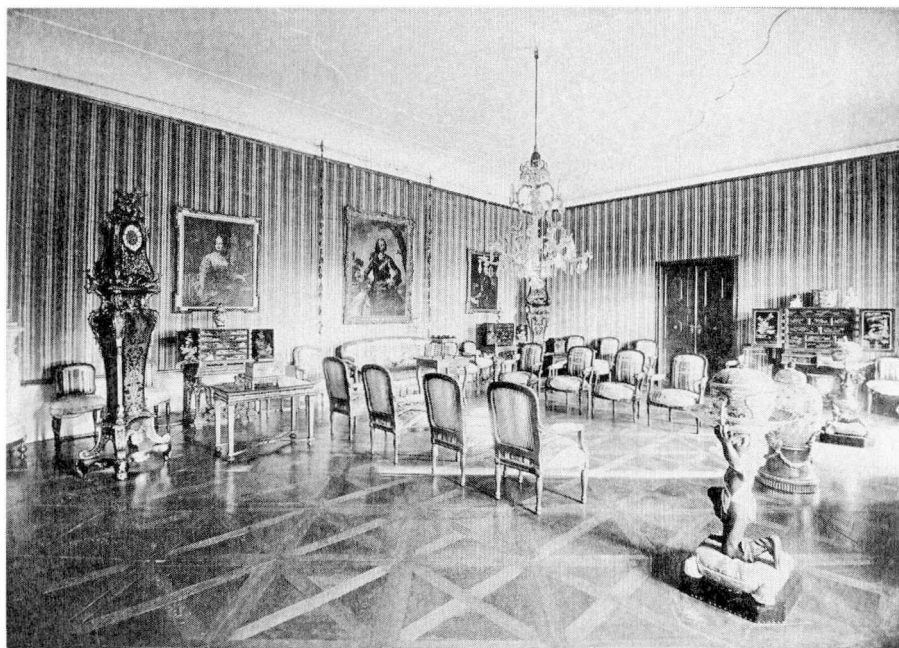
70. Királyfai kastély, tükörszalón – FLT 25940

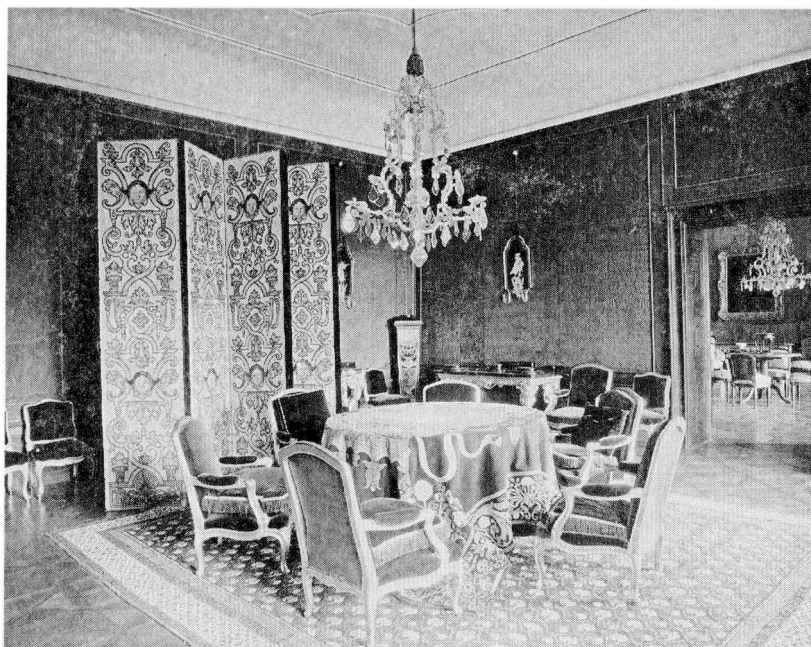
71. Királyfai kastély, kék szalón – FLT 25941

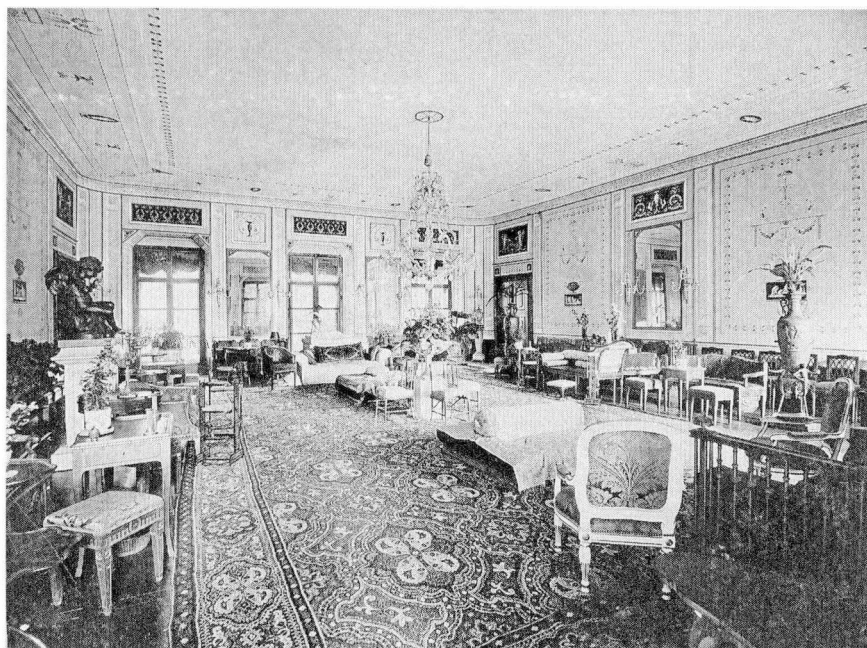
72. Királyfai kastély, sárga szalon – FLT 25942, DLT 242

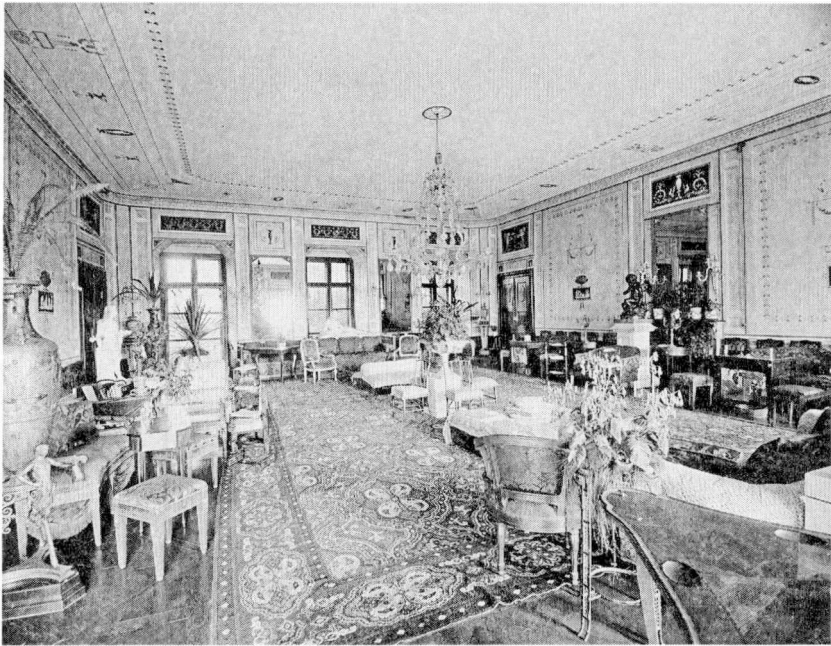
73. Királyfai kastély, vörös szalon v. kínai szalon – FLT 11799, 25582, DLT 271

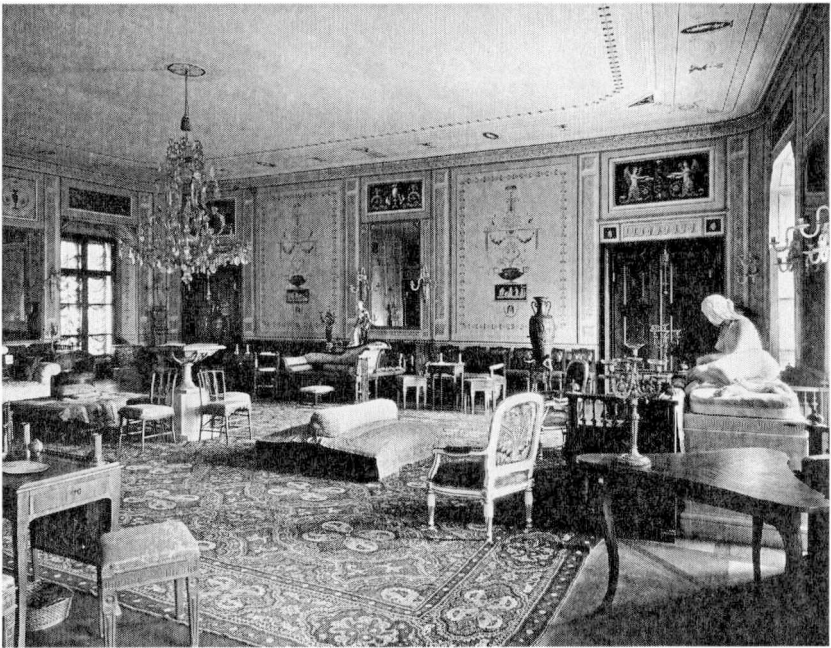
74. Királyfai kastély, ebédlő – FLT 25943, DLT 241

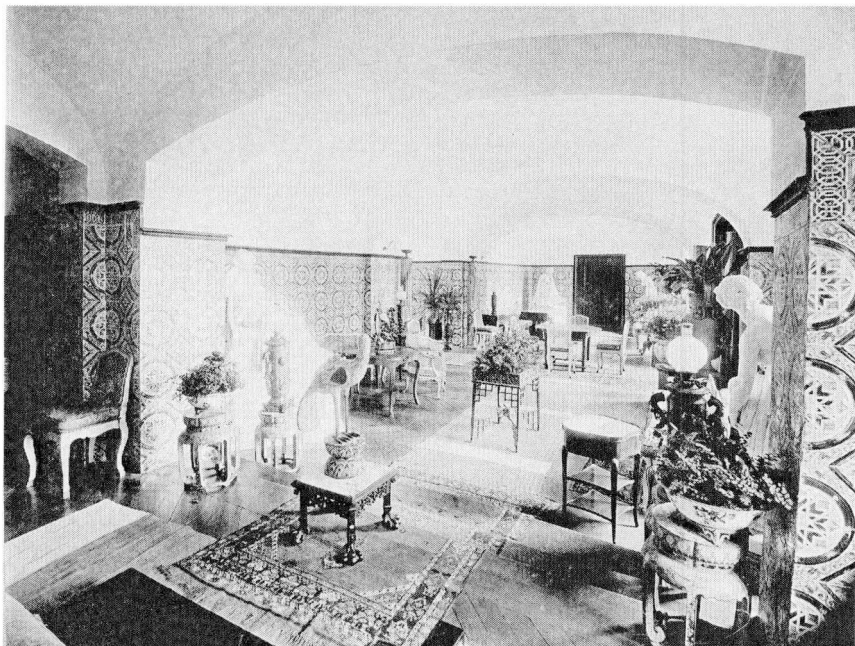
75. Királyfai kastély, nagy szalon (Pompeji terem) – FLT 25944/1

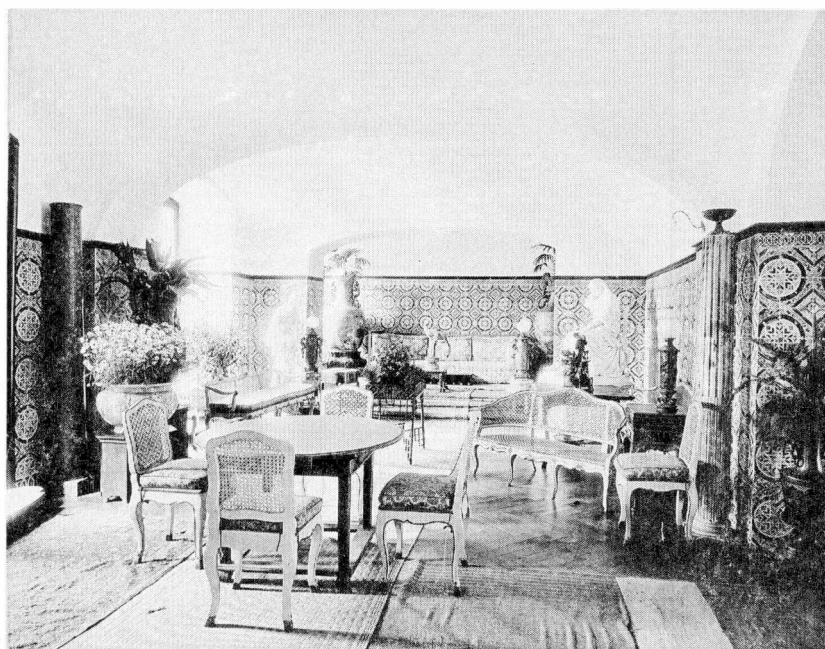
76. Királyfai kastély, nagy szalon (Pompeji terem) – FLT 25944/2

77. Királyfai kastély, nagy szalon (Pompeji terem) – FLT 25944/3

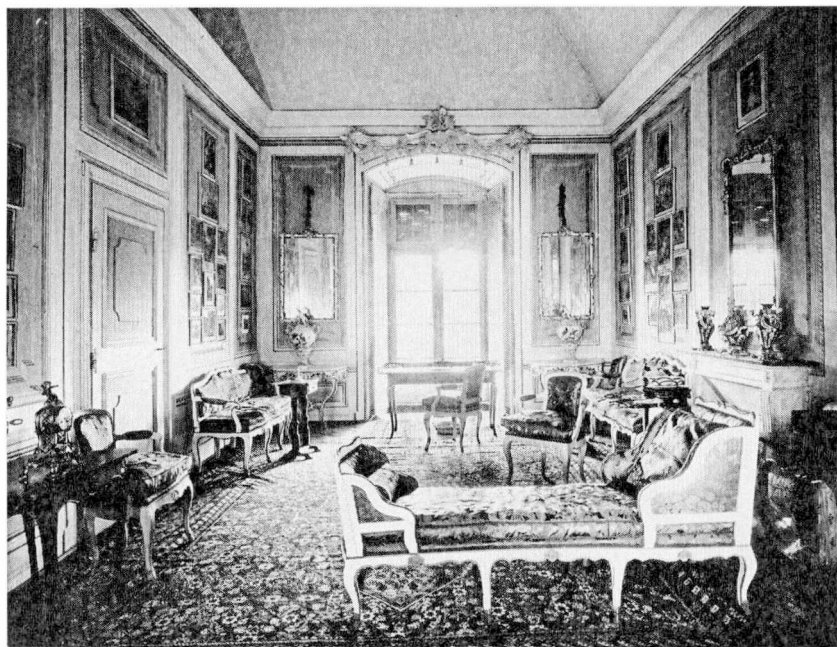
78. Királyfai kastély, sala terrena – FLT 25945/1

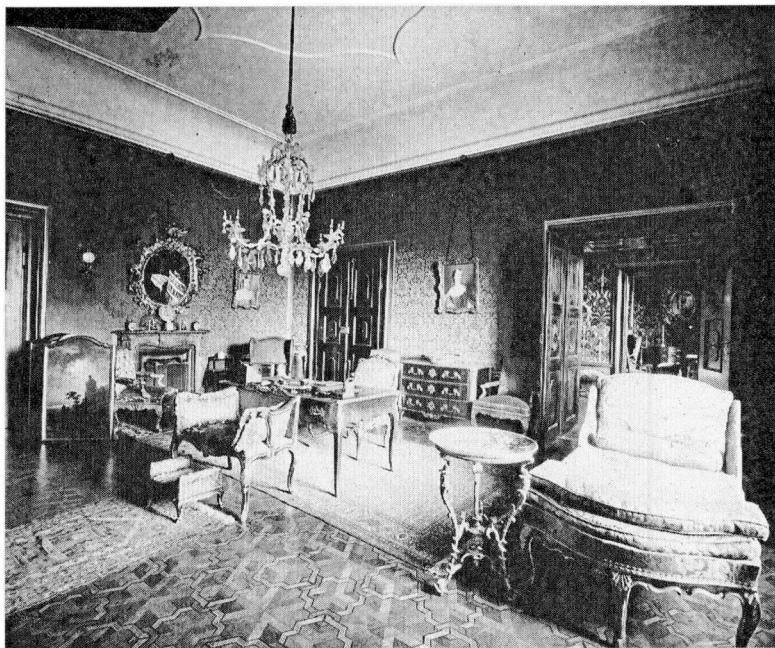
79. Királyfai kastély, sala terrena – FLT 25945/2

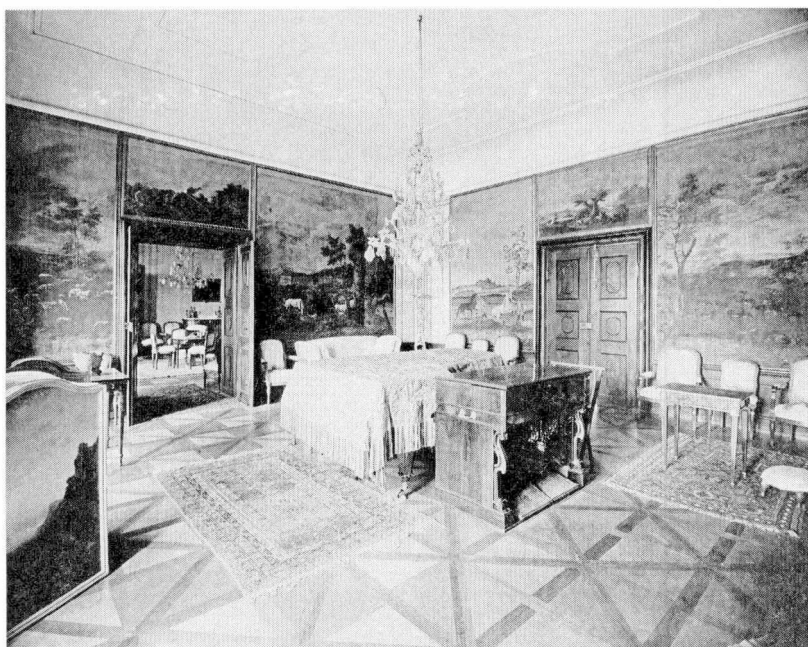
80. Királyfai kastély, sala terrena – FLT 25945/3

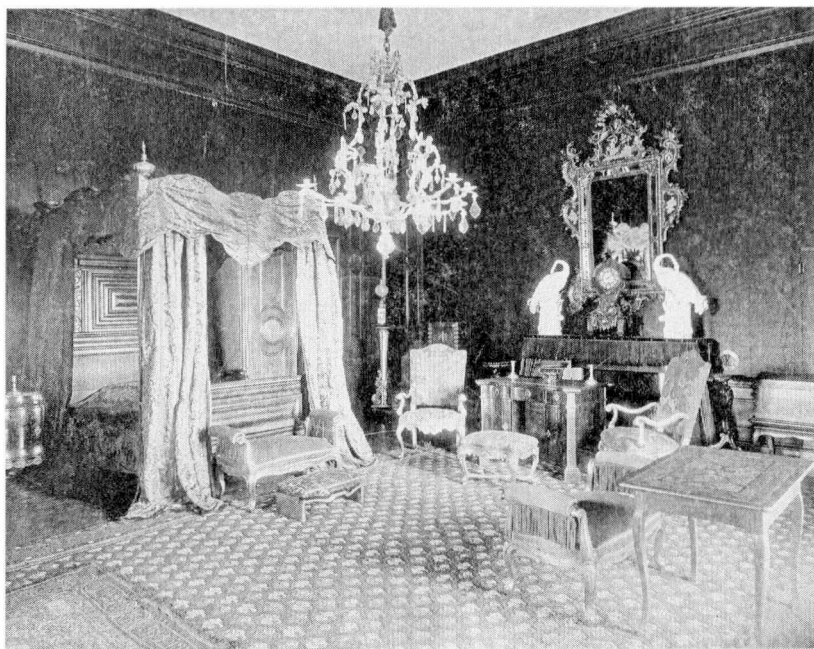
81. Királyfai kastély, vendégszoba – FLT 25946, DLT 263

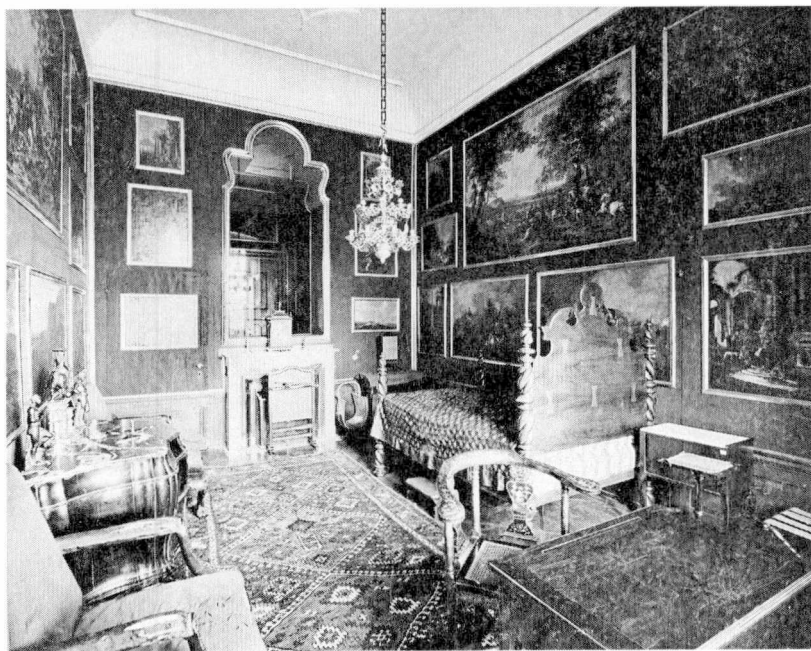
82. Királyfai kastély, dolgozószoba (Mária Terézia szoba) – FLT 11800, 25948, DLT 248

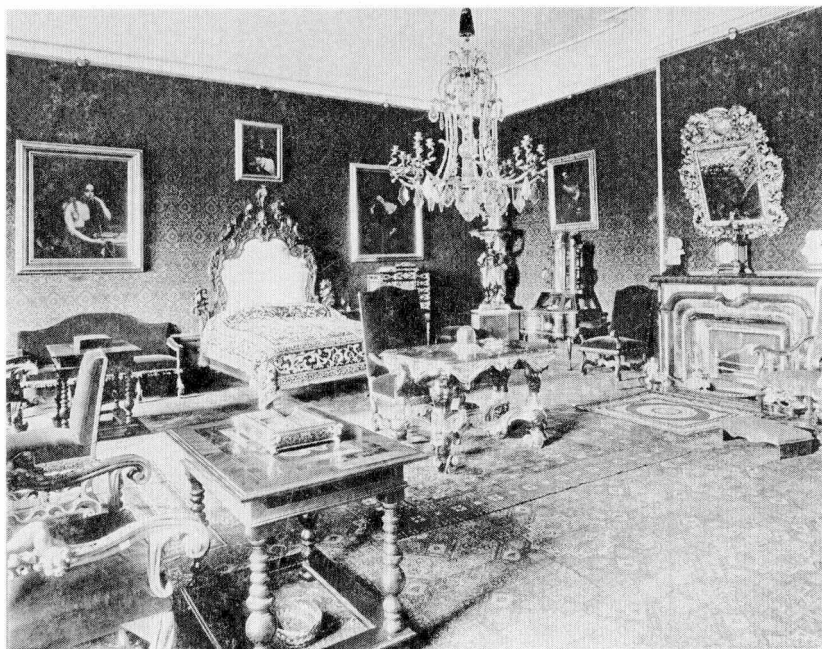
83. Királyfai kastély, zeneterem – FLT 25949

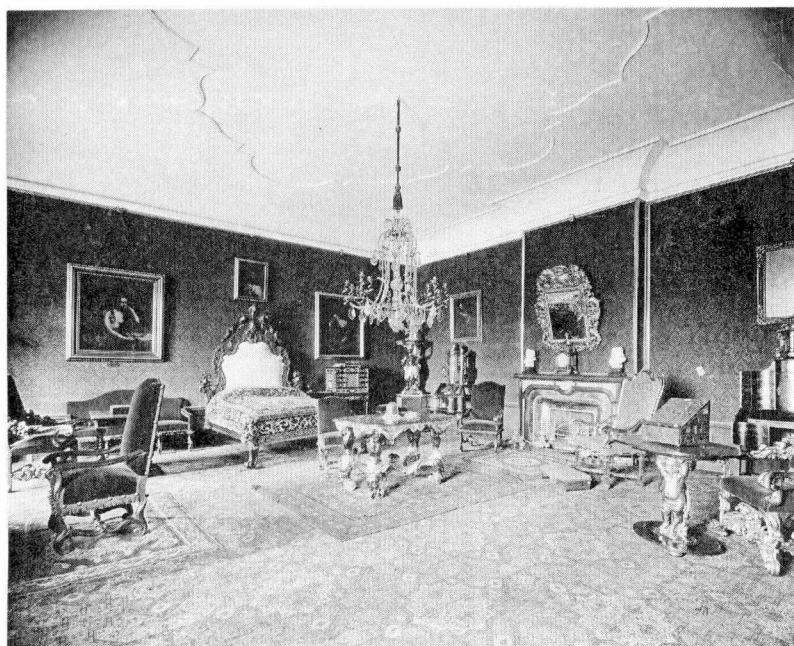
84. Királyfai kastély, hálószoba Boulle-órával – FLT 25950

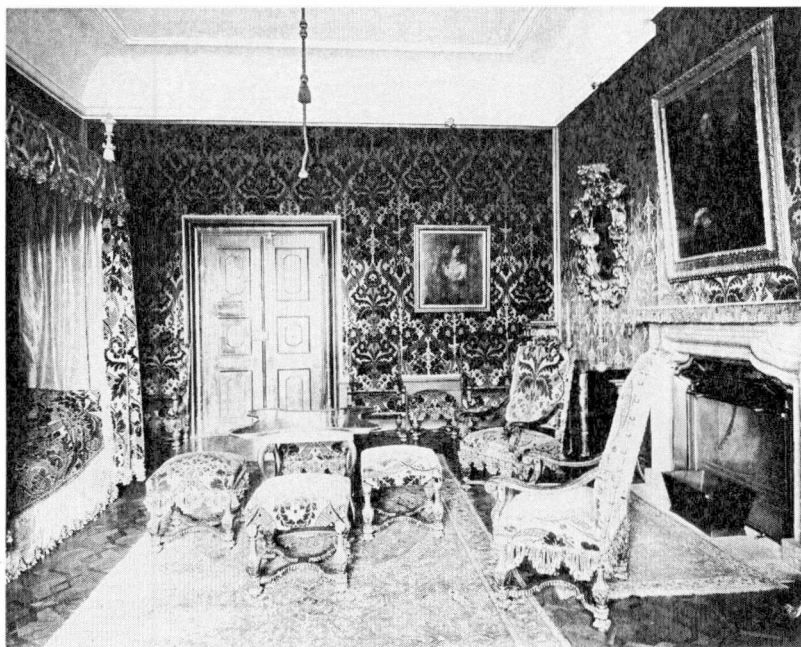
85. Királyfai kastély, hálószoba, barokk – FLT 25952

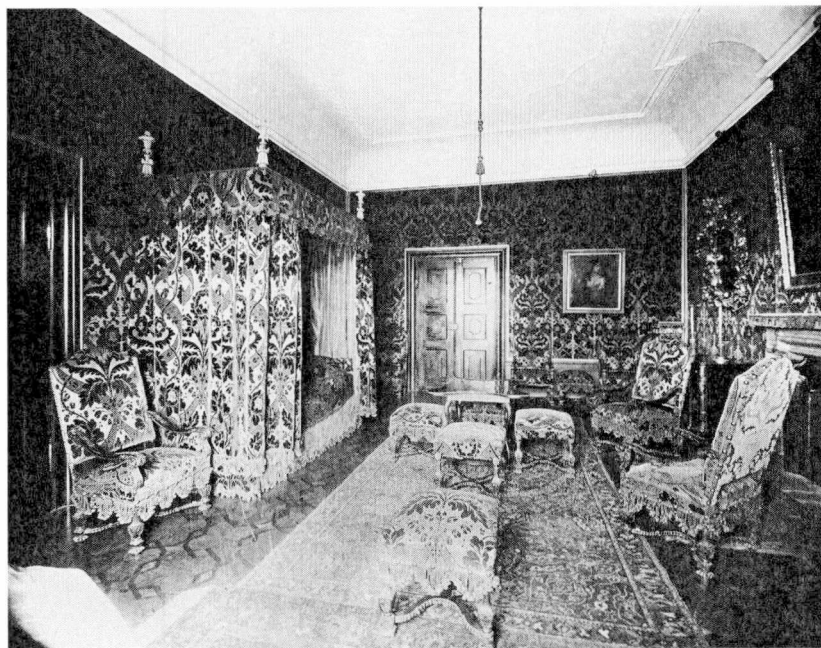
86. Királyfai kastély, hálóterem – FLT 25951/1, DLT 266

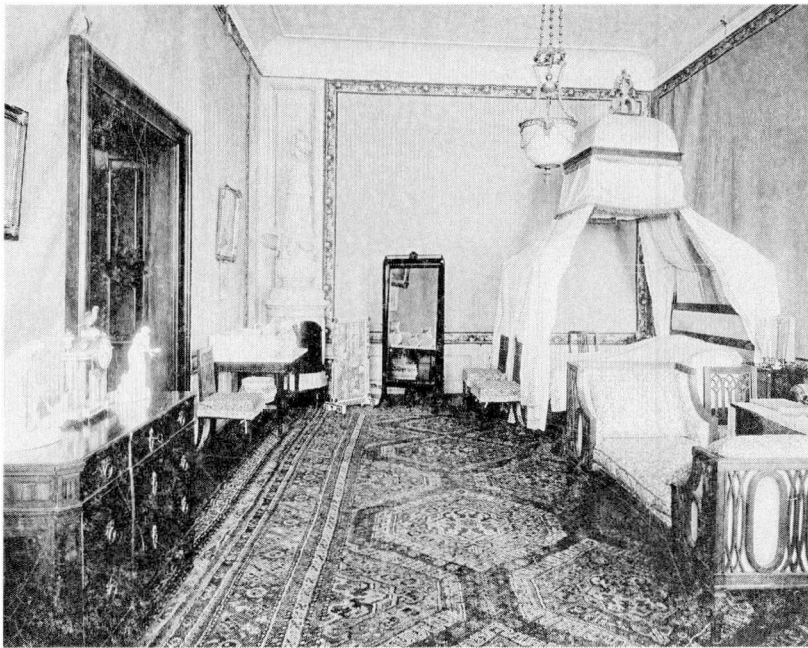
87. Királyfai kastély, hálóterem – FLT 25951/2

88. Királyfai kastély, hálószoba, XVIII. század – FLT 25954/1

89. Királyfai kastély, hálószoba, XVIII. század – FLT 25954/2

90. Királyfai kastély, hálószoba, empire – FLT 25953

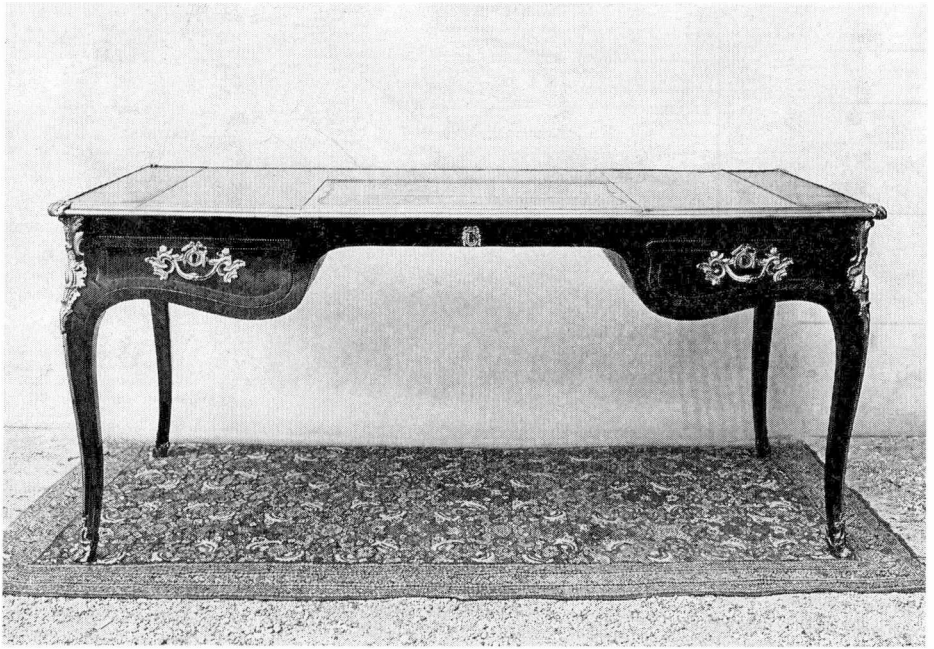
91. Királyfai kastély, boudoire – FLT 25955

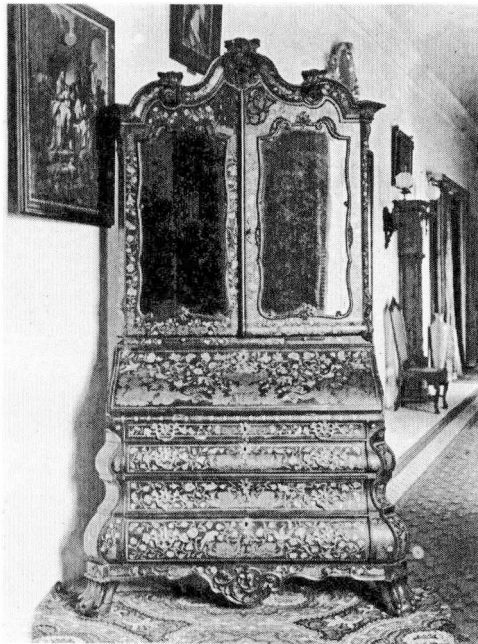
92. Királyfai kastély, asztalka, XVIII. század – FLT 5851

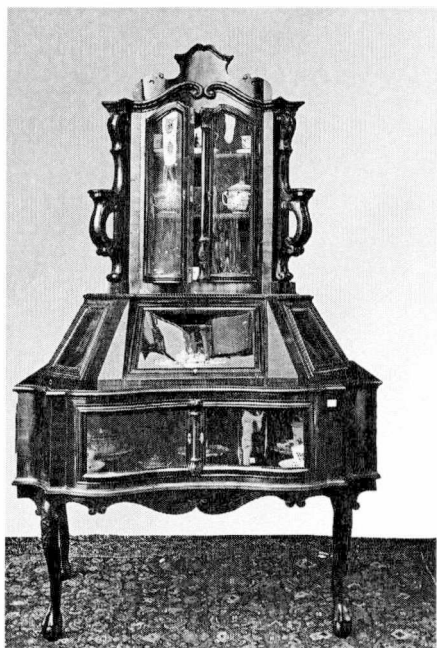
93. Királyfai kastély, karosszék, olasz, XVIII. század – FLT 5675, DLT 235

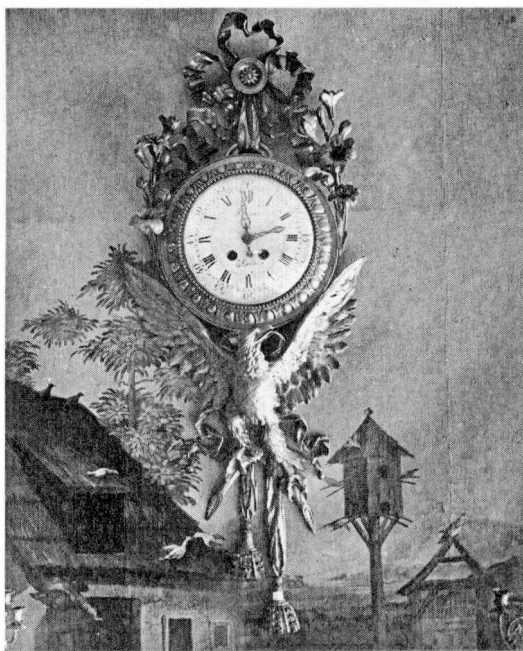
94. Királyfai kastély, íróasztal bronz veretekkel, francia, XVIII. század – FLT 5899

95. Királyfai kastély, írószekrény, Németalföld,
XVIII. század – FLT 5613, DLT 261

96. Királyfai kastély, szekrény, angol,
XVIII. század – FLT 5614, DLT 254

97. Királyfai kastély, óra, bronz, francia,
XVIII–XIX. század fordulója – FLT 3999, DLT 268

98. Királyfai kastély, óra, fából faragott kerettel, francia,
XVIII. század – FLT 4007, DLT 267

99. Királyfai kastély, gyertyatartó, bronz, francia,
XVIII. század – FLT 23861, DLT 233

100. Királyfai kastély, füles kosár, ezüst, angol,
XVIII. század – FLT 25934, DLT 256

101. Királyfai kastély, levesestál, angol, XVIII. század – FLT 25933, DLT 247

102. Királyfai kastély, mártástartó csészék, ezüst, francia, XVIII. század – FLT 25935, DLT 236

act 1909/55
KÖZTARSASAGI
MUNKA

Hagyatéki leltár.

Felvette DR. JESZENSZKY ISTVÁN budapesti kir. közjegyző
Budapesten, 1909. évi május hó 5. napján és következő nap-
jain, néhai

erdődi id. gróf Pálffy János

hagyatékának leltározása tárgyában, a budapesti IV. ker. kir.
járásbiróságnak 1908. évi július hó 9. napján kelt 1908. Pv.
VIII. 163. számú megbízó végzése folytán.

Jelen vannak alulirottak.

A leltározás tárgyát képezik örökhatáronak Budapest
székesfőváros területén fekvő ingó és ingatlan vagyona.

I. Cselekvő állapot:

- A) készpénz: nincsen,
- B) értékpapír: nincsen,
- C) butorok, lakberendezési és műtárgyak és egyéb ingóságok

I. emeleti előszoba a nagylépcső mellett:

1)	1.	1 fáskosár pléhből mahagonifa színre mázolt	5 K — f
2)	2, 3, 21, 22, 23.	1 zenélő óra. Mahagónifa, fényezett, sima. Négy- szögű szekrény alaku, kissé kiugró alsó részszel. A felsőnek három fala áttört, kék függönnyel takart. Belső részében alul nyolc henger a zenedarabokkal, fölül egy kilencedik, továbbá a sipok és egy bronz keretű óra. Ez R. Reinlein gyártmánya. Bécs, XIX. század eleje. Ehhez való egy kisebb szekrény, mely szintén mahagónival borított, fényezett és juharfá- val berakott. Két toló ajtóval bir. Benne 36 henger zeneművekkel. Becsértéke	5000 „ — „
3)	4.	1 ruhatartó álló tömör mahagónifából, asztallappal és elől kis fiókkal, mindkét oldalán ernyőtartóval, alul 2 drb lemezta, felülről 5 drb fogással	20 „ — „
4)	5.	6 Thonet szék diófából, támasza és ülése nádfonattal	12 „ — „
5)	6.	1 nagy kókusdióhéjból szőnyeg a padlózatot át (rajta olajfoltok láthatók)	1 „ — „
			Átvitel: 5038 K — f

KLT: 3265/1

Néhai id. Pálffy János gróf hagyatéka:

Pozsonyi palota:

Bajmőzei vár:

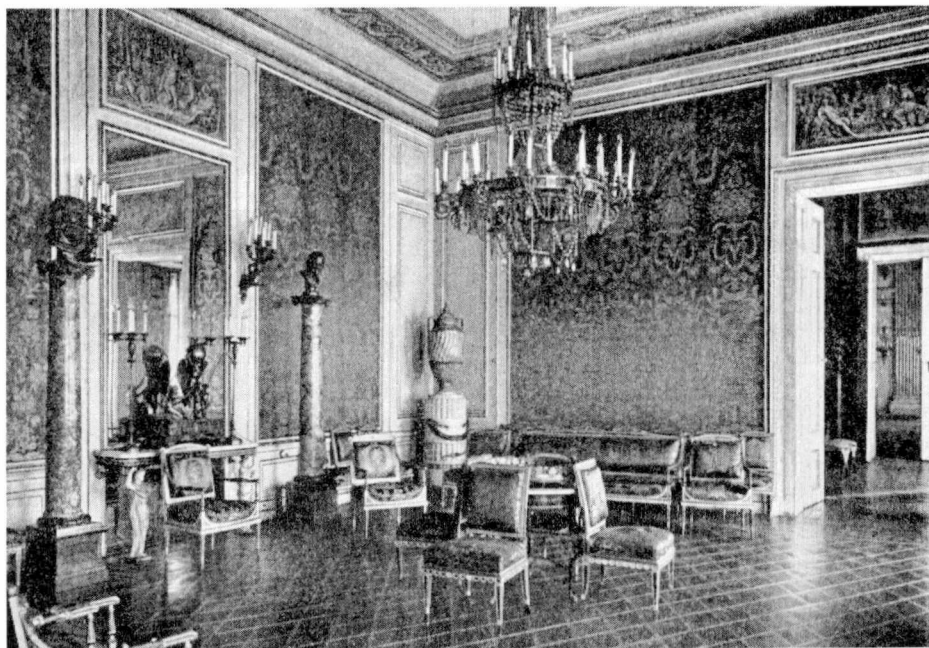
Helyiség: Erüsbrenn III. láda. M. 10. 6-8. lap.

Leltári szám: 28. - M. 10. 30 m.

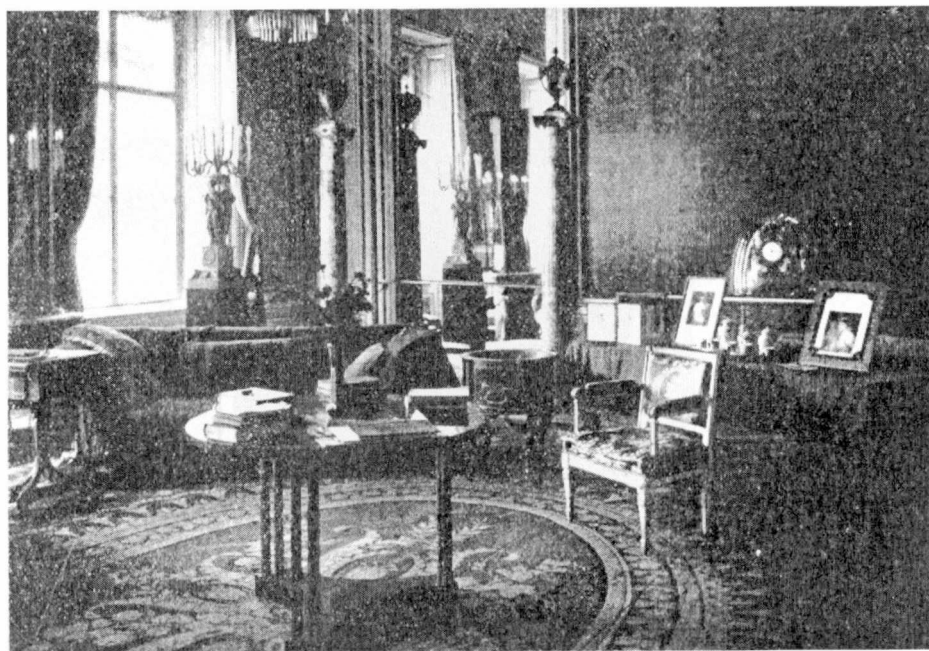
Fedeleles kupa. Erüst, aranyrost.
Térbelt munka. Hercei talpán cíttel.
Hanger alali tetten elöl négyes
angyalfejjel díritett íves pagr, etől
jobbra is balra gyümölcsös kartuszerű
merőlben egy-egy amorette. A
füttel naruban mészében. Címle-
ben fűő fedelén két négyes angyal
fej, két gyümölcsös köteg is körében tagolt
gomb. Haglott filen gyöngy sor.

Helye: Ausburg. K. 10. 6.
és egy kártya
Hainburg. 189.

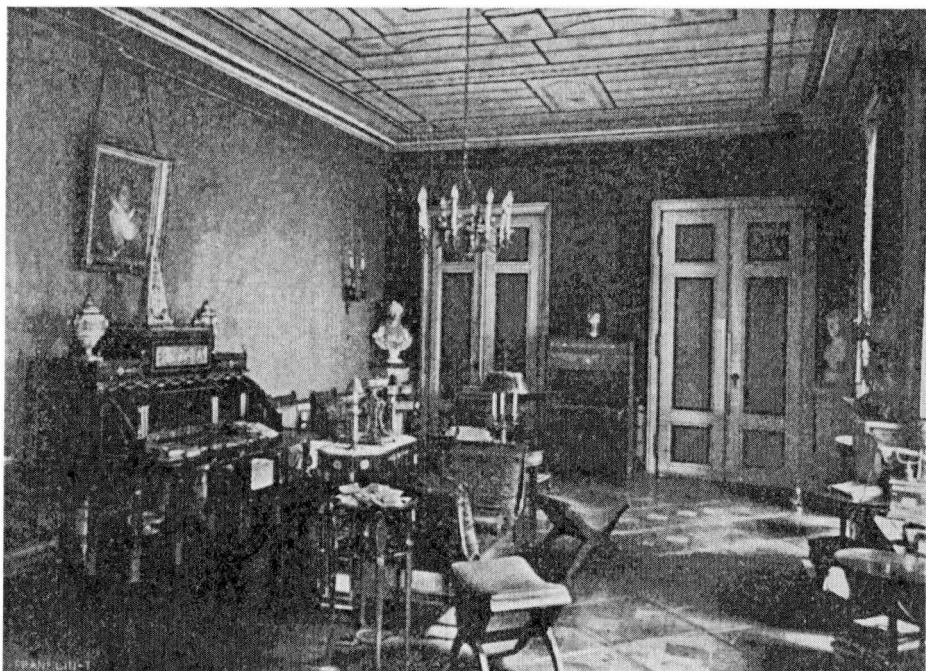
Becsétele: 3000 K

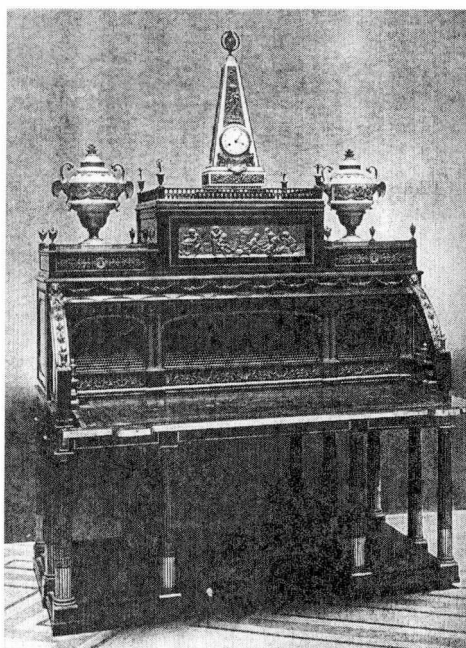
105. Bécsi palota, középső nagy szalon – Reprodukció a *Vasárnapi Ujság* 1914. évfolyamából

106. Bécsi palota, gr. Andrassy Manoné szalonja – Reprodukció a *Vasárnapi Ujság* 1914. évfolyamából

107. Bécsi palota, gr. Pálffy János dolgozószobája, „Napoleon íróasztalával” –
Reprodukción a *Vasárnapi Ujság* 1914. évfolyamából

108. Bécsi palota, „Napoleon íróasztala” –
Reprodukción: *Der Wiener Congress*. Wien, 1898. c. kiadványból

Válogatás aukciós katalógusok képanyagából:

Kunstsammlungen des Grafen János Pálffy.
*Aus den Schlössern Králova (Königshaiden),
Pezinok (Böding) und dem Palais in Bratislava (Pressburg).*
VIII. Auktion des Ostslowakischen Museums. Bad Pistany, 1924.

109. J. E. Liotard: „Mária Terézia” –
IX. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

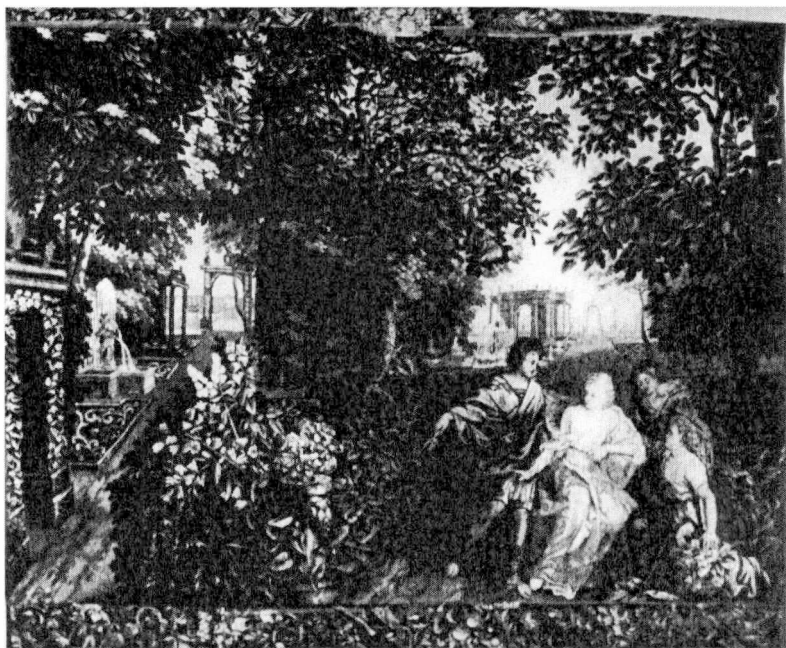
110. P. Mignard: „Férfiképmás” –
X. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

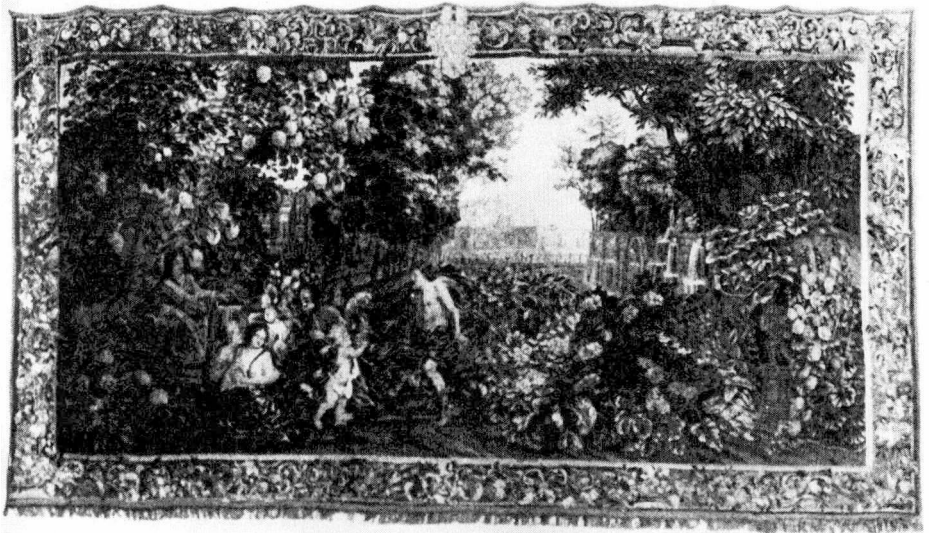
111. G. Reni: „Mater Dolorosa” –
XIII. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

112. H. Rigaud: „Portré” –
XIV. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

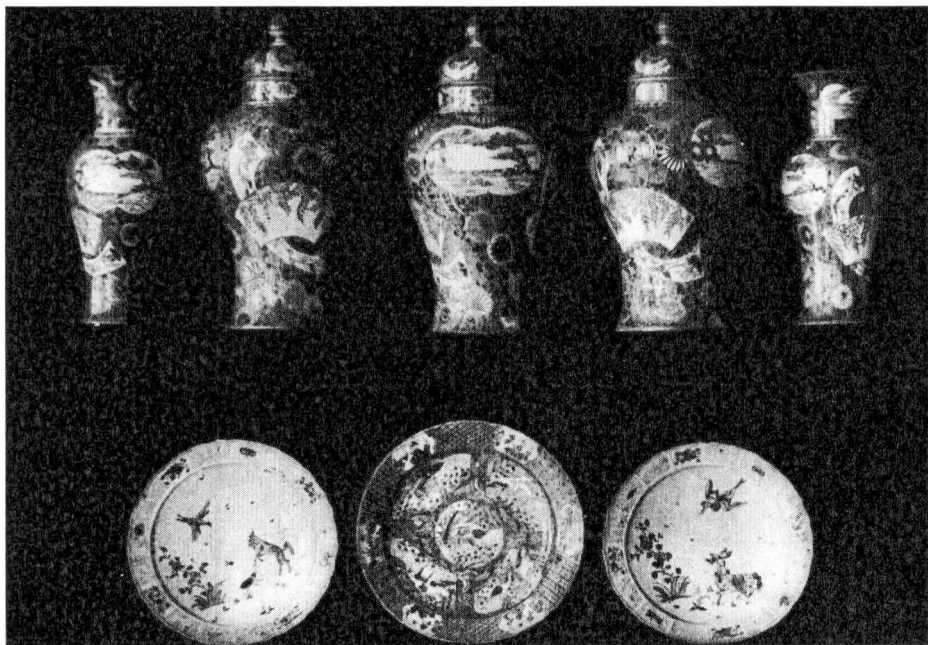
113. Falikárpit (Királyfai kastélyból) –
XXII. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

114. Falikárpit (Királyfai kastélyból) – XXIII. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

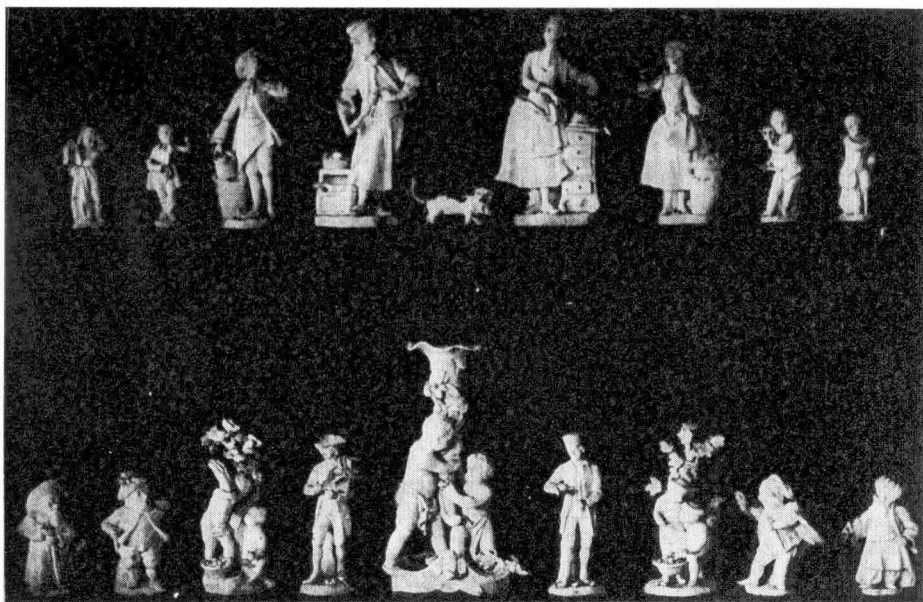
115. Török szőnyeg –
XXV. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

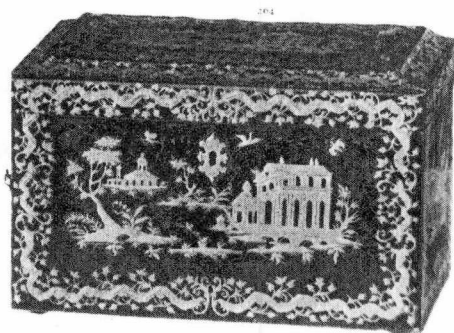
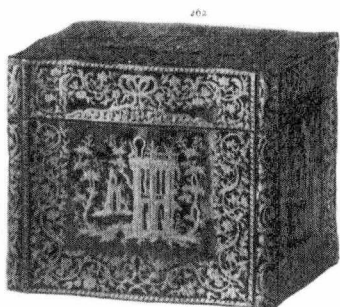
116. Különféle porcelánok (Királyfai kastélyból) – XXIX. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

117. Meisseni és kínai porcelán (Királyfai kastélyból) –
XXX. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

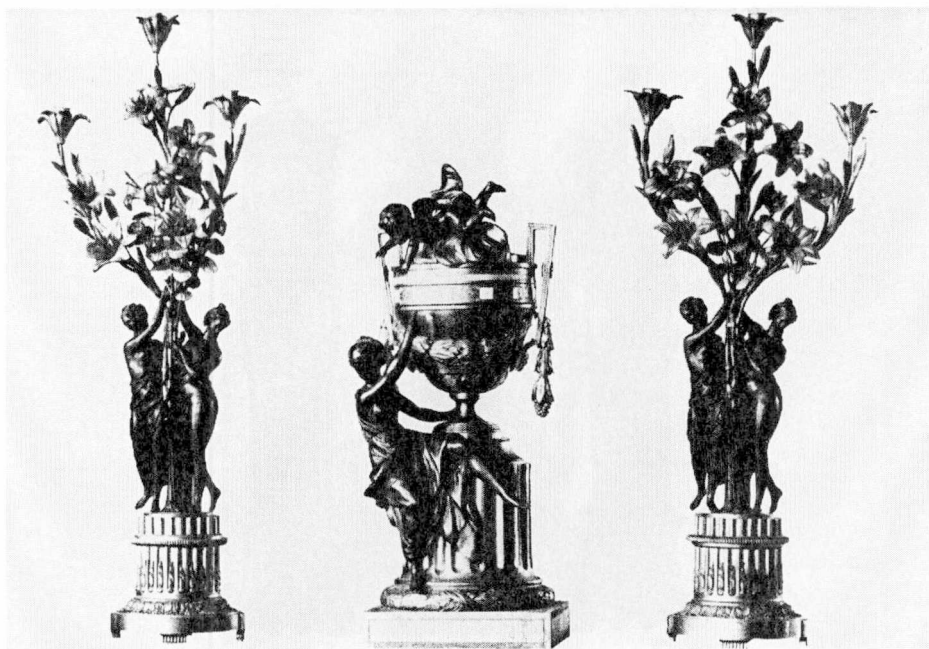
118. Porcelánok, egy kivétellel bécsiek (Királyfai kastélyból) –
XXXII. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

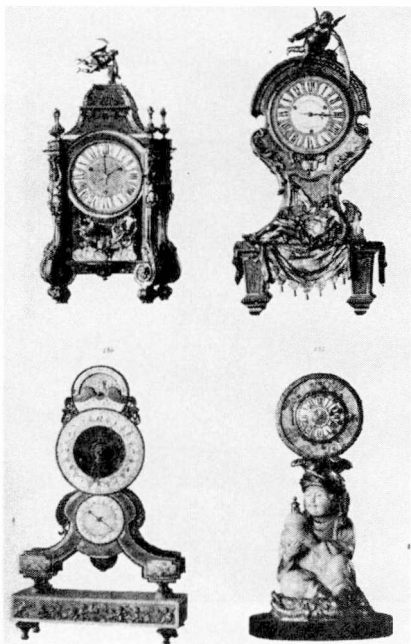
119/a. Különféle tárgyak teknőcpáncél felhasználásával (Királyfai kastélyból) –
XXXV. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

119/b. Különféle tárgyak teknőcpáncél felhasználásával (Királyfai kastélyból) –
XXXV. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

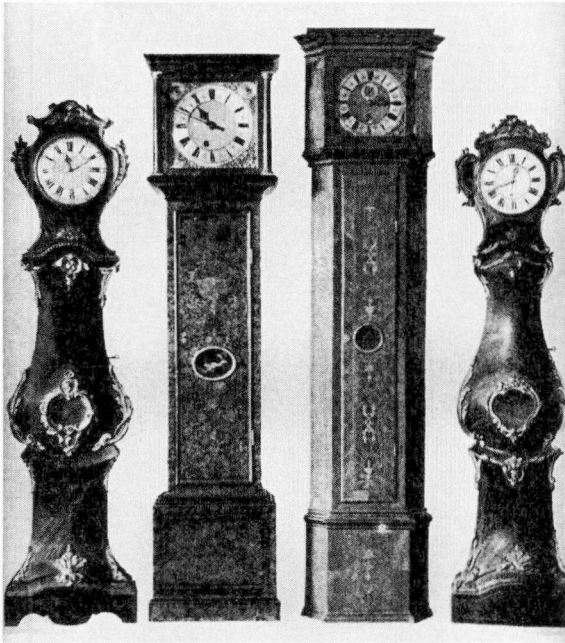
120. Francia gyertyatartók és óra (Királyfai kastélyból) –
XXXVI. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

121. Kandallóórák, XVIII. század (Királyfai kastélyból) –
XXXVII. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

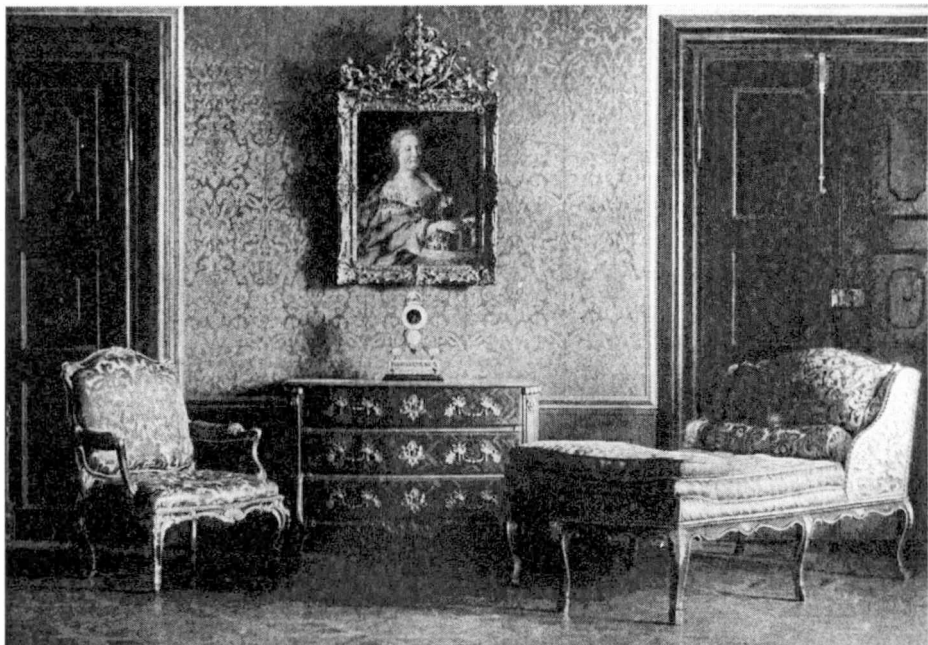
122. Angol állóóra pár, középen Boulle-óra (Királyfai kastélyból) –
XXXVIII. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

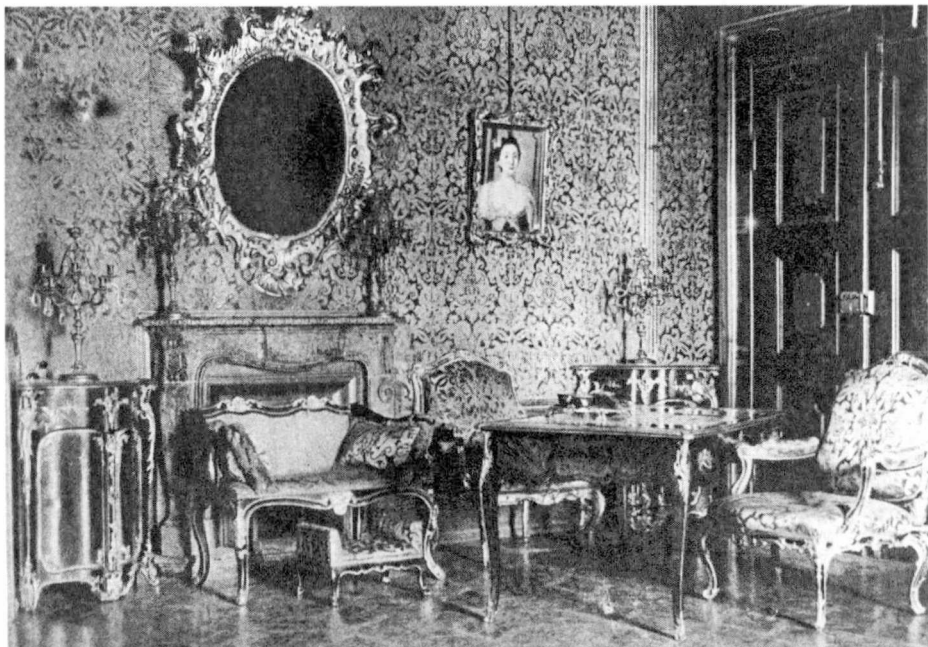
123. Angol és francia állóórák, XVIII. század (Királyfai kastélyból) –
XXXIX. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

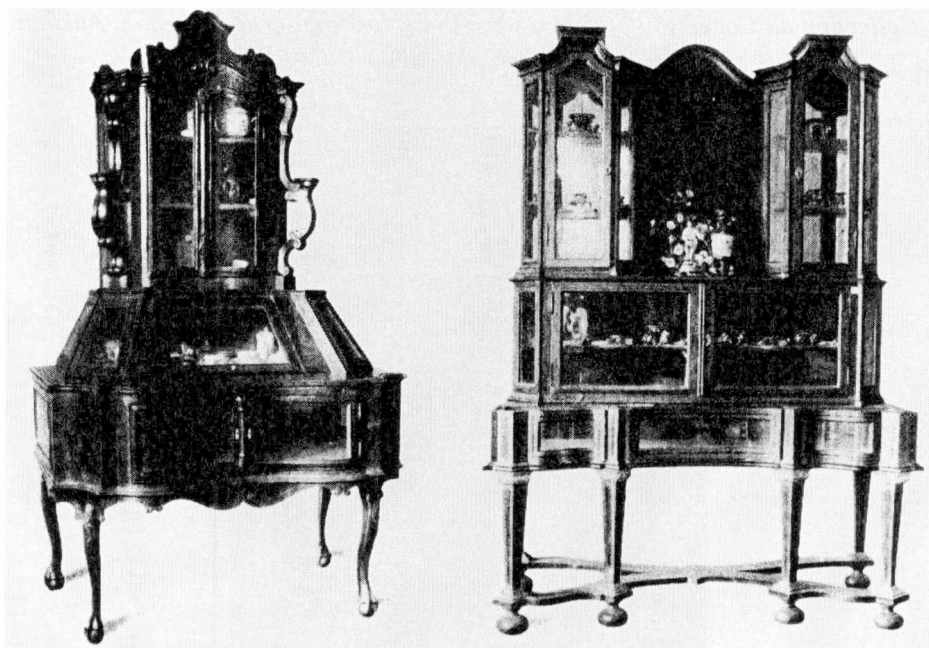
124. E. Falconet: „Ámor” (Királyfai kastélyból) –
XL. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

125. Mária Terézia szalon (Királyfai kastélyból) – XLII. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

126. Mária Terézia szalon (Királyfai kastélyból) – XLIII. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

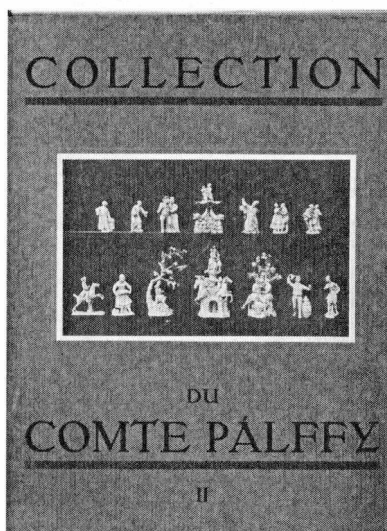

127. Üveges szekrények, XVIII. század (Királyfai kastélyból) –
XLV. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

128. „Napoleon ágya”, Spanyolország, XVIII. század (Királyfai kastélyból) –
XLVI. tábla (Aukció: Bad Pistany, 1924.)

Collection du Comte Pálffy II. X. Aukce Východoslovenského Musea. X. Auktion des Ostslowakischen Museums. Praha, 1924.

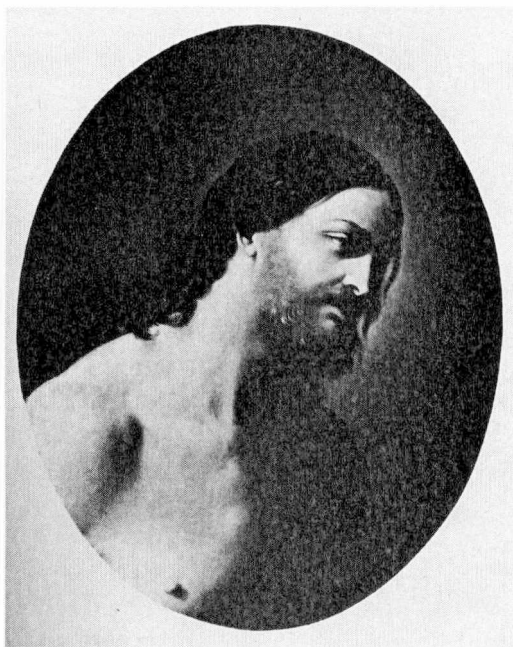
129. Collection du Comte Pálffy II. (X. Aukce Východoslovenského Musea. X. Auktion des Ostslowakischen Museums. Praha, 1924.) – Katalógus címlapja

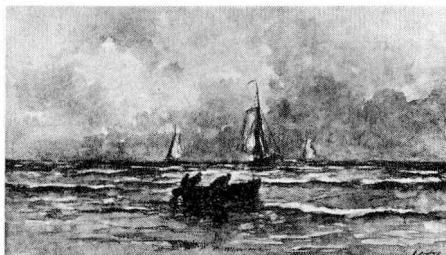
130. F. Luyckx: „III. Ferdinánd portréja” –
I. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

131. F. Luyckx: „III. Ferdinánd nejének portréja” –
II. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

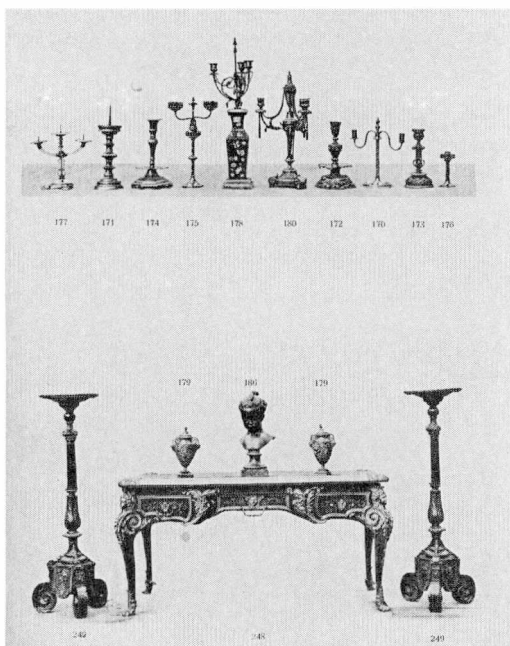
132. G. Reni: „Krisztus” – III. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

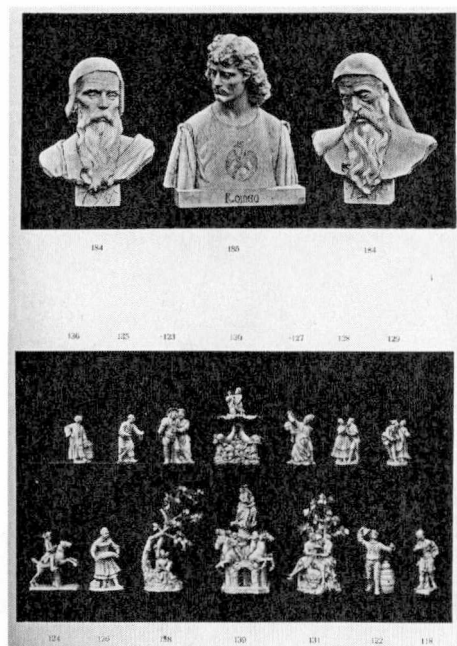
73

133. H. Seghers és A. Goodwin akvarelljei –
IV. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

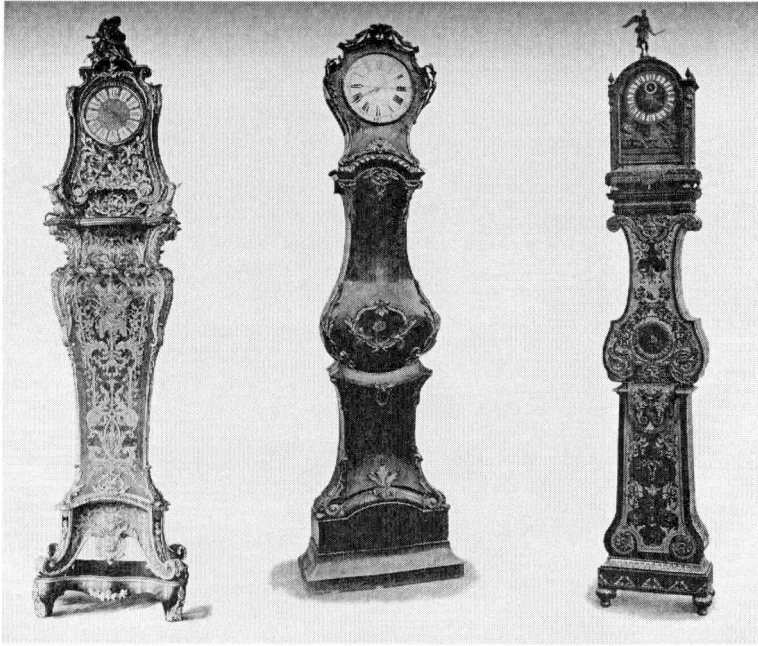
134. Különféle gyertyatartók; Saly: „Kislány portré”; Francia vázák és bútorok,
XVIII. sz. (utóbbiak a pozsonyi kastélyból) – V. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

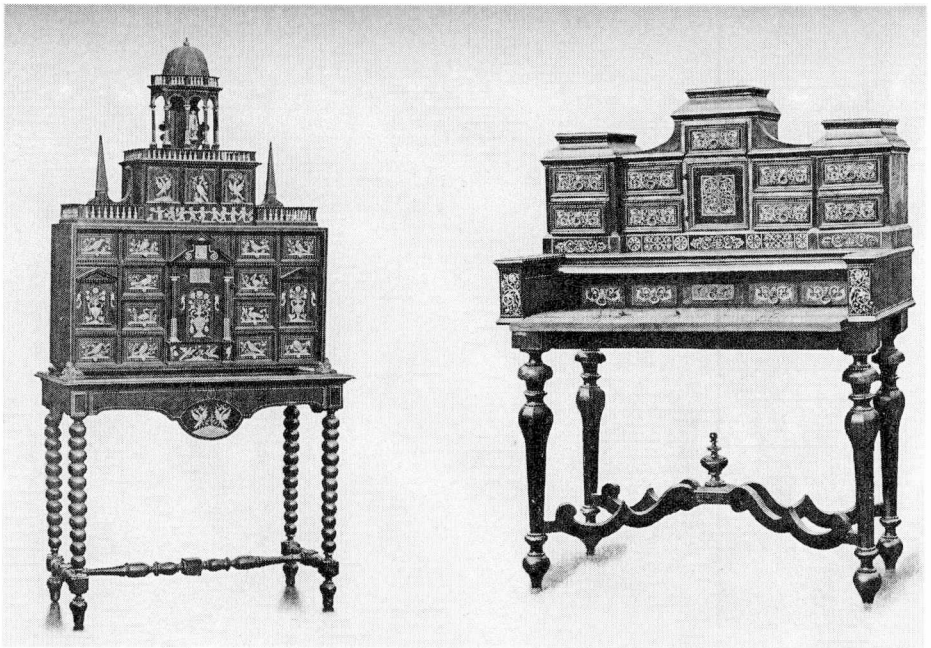
135. Mózes és Áron, valamint Rómeó szobra; Bécsi porcelánok – VI. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

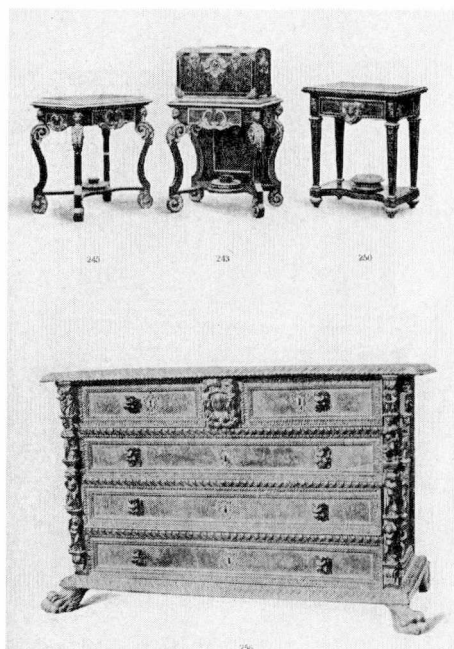
136. F. Barbedienne: „Lodovico”; P. Dubois-Pigalle: „Firenzei lantjátékos” (Bajmóci várból) – VII. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

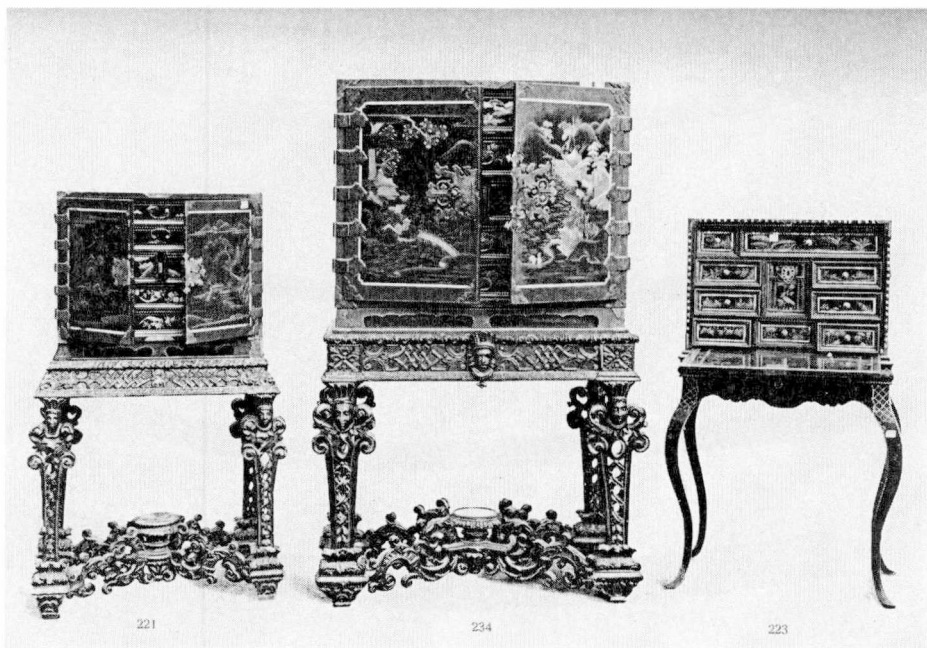
137. Francia állóórák, XVIII. század (Pozsonyi palotából és a királyfai kastélyból) – VIII. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

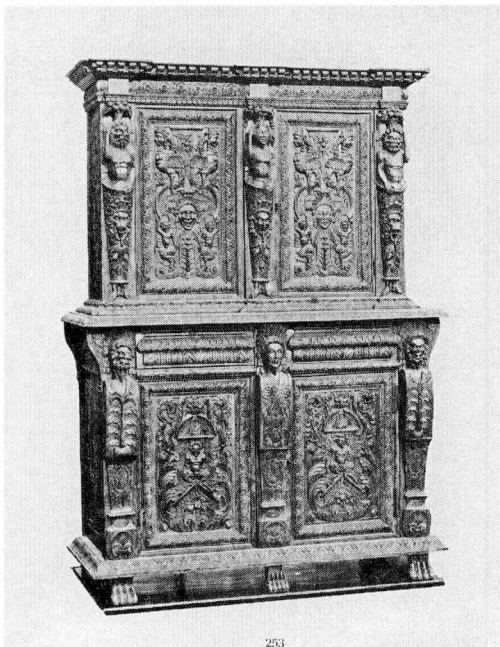
138. Kabinetszekrény és íróasztal, Itália, XVII. század (Bazini kastélyból) – IX. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

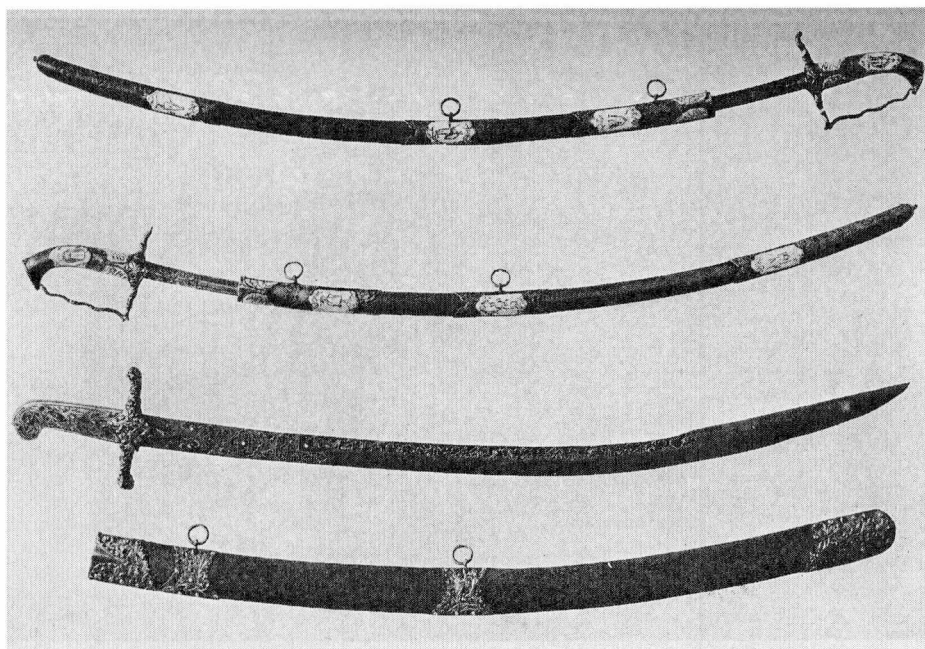
139. Francia bútorok, XVI. Lajos kora (Pozsonyi palotából) Komód, Itália, XVI. század – X. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

140. Kabinetszekrények lakkdíszítéssel, Anglia, XVIII. század – XI. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

141. Szekrény, XVII. század – XII. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

142. Kardok, XVIII. század – XIII. tábla (Aukció: Praha, 1924.)

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST
www.akademiaikiado.hu
www.szakkonyv.hu

ISBN 978-963-05-8470-8

9 789630 584708

3990 Ft

